

Vademecum gezondheidsstatistiek
Nederland 2003

Centraal Bureau voor de Statistiek

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg
Postbus 4000
2270 JM Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek – Facilitair Bedrijf

Omslag

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2003.

Bronvermelding verplicht. Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen zijn excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 34,50

Kengetal: C-28

ISSN 0168-4558

ISBN 90 3572768 1

Voorbericht

Deze twintigste editie van het Vademecum gezondheidsstatistiek Nederland is de laatste in de reeks publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Ministerie van Volksgezondheid, die begon met het Compendium gezondheidsstatistiek Nederland 1974 en het Vademecum gezondheidsstatistiek 1977. Ook dit laatste boek in de reeks geeft een actueel beeld van de gezondheidstoestand van de Nederlandse bevolking en van de gezondheidszorg in Nederland. Daarbij wordt de samenhang tussen gegevens over gezondheid en ziekte, de voorzieningen voor gezondheidszorg en verleende diensten zo goed mogelijk tot uiting gebracht.

Dit Vademecum is, zoals gebruikelijk, het resultaat van samenwerking tussen het Centraal Bureau voor de Statistiek en vele andere instanties, waaronder het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Het CBS is voornemens om met ingang van 2004 een nieuwe papieren publicatie uit te brengen, waarin de nadruk meer zal liggen op analyses van de cijfers over gezondheid, welzijn en zorg, dan op de cijfers zelf. De cijfers die u tot nu toe in het Vademecum vond, zullen wel beschikbaar blijven in elektronische vorm, op de CBS-website en/of de sites van de instanties die de betreffende cijfers verzamelen.

Secretaris-Generaal
van het Ministerie van
Volksgezondheid, Welzijn en Sport

De Directeur-Generaal
van de Statistiek,

mr. R. Bekker

ir. drs. R.B.J.C. van Noort

Voorburg/Heerlen/Den Haag, oktober 2003

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
-	= nihil
-	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0(0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2001–2002	= 2001 tot en met 2002
2001/2002	= het gemiddelde over de jaren 2001 tot en met 2002
2001/'02	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2001 en eindigend in 2002
1991/'92–2001/'02	= boekjaar enz. 1991/'92 tot en met 2001/'02

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoud

Voorbericht	3
Opzet van deze publicatie	8
1. Fysisch milieu	10
Opzet van dit hoofdstuk	10
Technische toelichting	10
Lucht	13
Water	16
Andere milieu-aspecten	17
2. Bevolking	20
Opzet van dit hoofdstuk	20
Technische toelichting	20
Loop van de bevolking	24
Stand en samenstelling	26
Migratie	32
Huwelijk en echtscheiding	34
3. Sociale structuur	35
Opzet van dit hoofdstuk	35
Technische toelichting	35
Onderwijs	40
Arbeid en economie	42
Sociale zekerheid	45
4. Leefwijze	47
Opzet van dit hoofdstuk	47
Technische toelichting	48
Samenstelling van huishoudens	52
Bestedingen en voeding	53
Riskante gewoonten	56
Mobiliteit, vrije tijd en sport	60
5. Geboorte	64
Opzet van dit hoofdstuk	64
Technische toelichting	64
Geborenen	66
De bevalling	71
Geboorteregeling	72

6. Aspecten van gezondheid en ziekte in de bevolking	75
Opzet van dit hoofdstuk	75
Technische toelichting	76
Lengte en gewicht	82
Ervaren gezondheidstoestand	85
Tijdelijke activiteitenbeperking en beddagen	87
Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid	88
Langdurige aandoeningen	94
Lichamelijke beperkingen	96
Gezondheid van bijzondere groepen	100
7. Sterfte	102
Opzet van dit hoofdstuk	102
Technische toelichting	103
Demografische aspecten	109
Sterfte naar doodsoorzaak	114
Niet-natuurlijke dood	130
Levensverwachting en verloren levensjaren	134
8. Medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg	137
Opzet van dit hoofdstuk	137
Technische toelichting	138
Trends medische consumptie	144
Contacten met huisarts en tandarts	146
Contacten met fysiotherapeut, alternatieve genezer	150
Gebruik van ziekenhuizen en contacten met specialist	152
Gebruik van geestelijke gezondheidszorg	164
Gebruik van overige intramurale gezondheidszorg	165
Gebruik van preventieve en jeugdgezondheidszorg	168
Medicijngebruik	173
9. Diagnoses in de curatieve gezondheidszorg	176
Opzet van dit hoofdstuk	176
Technische toelichting	176
Gegevens (geen onderverdeling)	178
10. Instellingen en voorzieningen	186
Opzet van dit hoofdstuk	186
Technische toelichting	186
Instellingen voor intramurale gezondheidszorg	192
Instellingen voor geestelijke gezondheidszorg	200
Instellingen en praktijken voor extramurale gezondheidszorg	201
Andere zorginstellingen	203

11. Menskracht en opleiding	204
Opzet van dit hoofdstuk	204
Technische toelichting	204
Menskracht in de intramurale gezondheidszorg	207
Menskracht in de geestelijke gezondheidszorg	208
Menskracht in de extramurale gezondheidszorg	209
Menskracht in andere zorginstellingen	214
Opleidingen	215
12. Financiële gegevens	219
Opzet van dit hoofdstuk	219
Technische toelichting	219
Kosten en financiering van de zorg, algemeen beeld	225
Exploitatiegegevens van instellingen voor gezondheidszorg	231
Geneesmiddelen	235
Exploitatiegegevens van andere zorginstellingen	236
Aanhangsel	
Nauwkeurigheid van uitkomsten van steekproefonderzoek	237
Bronvermelding	238
Verklaring van termen	243
Register	246

Opzet van deze publicatie

Bij deze jaarlijkse publicatie wordt uitgegaan van het systeem van gezondheidsstatistieken. Met dit systeem wordt beoogd de volksgezondheid en de gezondheidszorg op een samenhangende manier statistisch in beeld te brengen door de verbinding te leggen tussen de behoefte aan gezondheidszorg, de verleende diensten en de daartoe aangewende middelen.

De statistieken van de volksgezondheid, waarop in deze publicatie het zwaartepunt ligt, zijn in vijf hoofdstukken weergegeven, te weten: geboorte, aspecten van gezondheid en ziekte in de bevolking, sterfte, medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg, en diagnoses in de curatieve gezondheidszorg (hoofdstukken 5–9). De statistische informatie over de gezondheidszorg is bijeengebracht in een drietal hoofdstukken: instellingen en voorzieningen, menskracht en opleiding, en financiële gegevens (hoofdstukken 10–12). Daar de gezondheidstoestand van een bevolking mede samenhangt met demografische, sociaal-economische en milieufactoren en met leefwijze, zijn in een viertal hoofdstukken statistische gegevens hierover opgenomen (hoofdstukken 1–4).

De keuze van de statistische informatie is grotendeels bepaald door de mogelijke gebruikswaarde hiervan voor personen en instellingen, werkzaam op het gebied van beleid, planning en uitvoering, alsmede op dat van wetenschappelijk onderzoek in de gezondheidszorg. De relevantie van de gepresenteerde gegevens voor een breder publiek dan alleen deze categorieën gebruikers heeft eveneens een rol gespeeld.

Nieuwe gegevens

In deze editie van het Vademecum wordt voor het eerst aandacht besteed aan medische beslissingen rond het levenseinde, die soms leiden tot euthanasie. Voor sommige onderwerpen zijn er vernieuwde gegevensbronnen. Zo is de tabel over arbeidsparticipatie van mensen met een lichamelijke beperking vervangen door een tabel over arbeidsgehandicapten. Ook in het hoofdstuk over financiën vindt men de weerslag van vernieuwing van enkele statistieken.

Bronnen

Voor een inzicht in de beschikbaarheid van uitgebreidere informatie met betrekking tot de behandelde onderwerpen wordt verwezen naar de lijst van bronnen achterin deze publicatie. De referentienummers onder de tabellen en in de tekst corresponderen met de overeenkomstige nummers van deze lijst. In de lijst zijn bijna uitsluitend papieren publicaties opgenomen.

Internet

Veel statistische gegevens zijn op elektronische wijze beschikbaar via Internet. De databank *Statline* is via Internet gratis toegankelijk. Het *Webmagazine* op de CBS website is een elektronisch tijdschrift met recente artikelen en korte berichten over maatschappelijk relevante onderwerpen. De rubriek *Cijfers* bevat onder andere kerncijfers van een groot aantal economische en sociaal-economische onderwerpen.

Noten onder de tabellen

Het aantal noten over tabellen en grafieken is zoveel mogelijk beperkt. Wenst men nadere informatie over een begrip of onderzoek, dan dient men hiervoor het tekstgedeelte 'Technische toelichting' van het desbetreffende hoofdstuk te raadplegen. Komt het gezochte daarin niet voor, dan is hierover geen informatie in de publicatie opgenomen. Soms wordt verwezen naar de 'Technische toelichting' van een ander hoofdstuk.

Gezondheidsindicatoren: NI

In het kader van het streven van de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) naar een wereldwijde verbetering van de gezondheidstoestand en het welzijn, zoals neergelegd in het WGO-programma 'Health for All in the 21st Century', zijn de hiervoor relevante gezondheidsindicatoren opgenomen. Deze meer algemene WGO-indicatoren zijn aangevuld met een aantal indicatoren die specifiek voor de Nederlandse situatie van belang zijn. De gegevens die zich kwalificeren als Gezondheidsindicator zijn als zodanig aangegeven met de aanduiding **NI**.

1. *Fysisch milieu*

Opzet van dit hoofdstuk

Het fysisch milieu is medebepalend voor de gezondheidstoestand van de bevolking en de kwaliteit van het leven. Van veel milieu-aspecten is echter nog onduidelijk in hoeverre en op welke termijn zij op het menselijk gestel van invloed zijn. De informatie in dit hoofdstuk heeft betrekking op enkele milieu-aspecten waarvan de relevantie voor de gezondheid algemeen wordt erkend.

Achtereenvolgens komen aan de orde de kwaliteit van de *lucht* (1.1–1.6), de kwaliteit van het *water* (1.7–1.9) en *andere milieu-aspecten* (1.10–1.13), te weten schadelijke stoffen in moedermelk, meteorologische gegevens, hinder in de woning van lawaai en stank en arbeidsomstandigheden.

Toelichting

Luchtkwaliteit

De kwaliteit van de buitenlucht is de laatste tientallen jaren langzamerhand verbeterd. De uitstoot van zwaveldioxide en daarmee ook de concentratie in de lucht is verminderd. Sinds er geen lood meer in benzine zit is de concentratie van lood in de buitenlucht ook sterk verminderd. Problemen voor de volksgezondheid leveren tegenwoordig nog fijn stof (PM_{10}) en stikstofdioxide (NO_2), leidend tot ozon (O_3) en soms smog. Door maatregelen bij voertuigen, vooral vrachtverkeer, en in de basismetale-industrie is in de jaren '90 de emissie, en daarmee ook de concentratie van fijn stof afgenomen (grafiek 1.4). De blootstelling van de Nederlandse bevolking aan luchtverontreiniging is de laatste paar jaar sterk gedaald (tabel 1.5).

Voor ozon geldt sinds 1 januari 2002 krachtens een EU-richtlijn (ref. 30) een streefwaarde van $120 \mu g/m^3$ voor het 8-uursgemiddelde ter bescherming van de bevolking. Deze waarde mag in 2010 niet vaker worden overschreden dan 25 dagen per kalenderjaar, gemiddeld over drie jaar. De doelstelling voor de lange termijn, na 2010, is dat deze waarde op geen enkele dag meer wordt overschreden. Bij overschrijding van deze waarde wordt gesproken van een ozondag (grafiek 1.4). Voor fijn stof geldt een norm van $40 \mu g/m^3$ voor het jaargemiddelde, en ook voor stikstofdioxide is de norm $40 \mu g/m^3$ voor het jaargemiddelde.

Overschrijding van de norm voor de jaargemiddelde NO₂-concentratie komt voor in de stedelijke omgeving (voor 60% van de stadsbewoners; tabel 1.5). De berekeningen hebben plaatsgevonden op basis van gegevens over luchtkwaliteit uit 1996 (ref. 4, 35, 80, 81).

Tabel 1.6 geeft inzicht in het geschat aantal vroegtijdige sterfgevallen en ziekenhuisopnamen door blootstelling van de Nederlandse bevolking aan fijn stof en ozon in 2000. De cijfers zijn door het RIVM berekend op basis van twee Nederlandse studies (ref. 35, 76). De relaties tussen ziekenhuisopname en sterfte enerzijds en concentraties fijn stof en ozon anderzijds worden voornamelijk gevonden bij ouderen en bij personen met bestaande hart- of longaandoeningen.

Waterkwaliteit

Verontreiniging van oppervlaktewater is van belang omdat dit water een belangrijke grondstof is voor de bereiding van drinkwater, en omdat het ook vaak in de recreatieve sfeer gebruikt wordt als zwemwater. Vervuilde rivieren noodzaken tot kostbare activiteiten voor waterzuivering voordat veilig water aan de consument kan worden geleverd. Hetzelfde geldt trouwens voor grondwater. De laatste twintig jaar is de kwaliteit van Rijn- en Maaswater voor wat betreft chemische factoren als fosfaat- en stikstofgehalte aanzienlijk verbeterd. De concentraties zware metalen geven in sommige rivieren aanleiding tot waakzaamheid.

Innamestops oppervlaktewater (grafiek 1.8)

De kwaliteit van oppervlaktewater als bron voor de productie van leidingwater is niet altijd zodanig dat daar gebruik van kan worden gemaakt. Dit geldt in het bijzonder bij calamiteiten. Dan worden maatregelen getroffen zoals bijmengingsuppletie van goed grondwater en bij winning van oppervlaktewater een tijdelijke innamestop. In juni en juli 1993 bevatte het Maaswater teveel diuron, zodat inname van water in de spaarbekkens in de Brabantse Biesbosch (drinkwaterbron voor het hele Rijnmondgebied) gedurende langere tijd gestopt moest worden.

Aantal en duur van de innamenstops waren in 1998 beduidend hoger dan in de voorafgaande vier jaren. De oorzaak hiervan was echter geen verslechtering van de kwaliteit van het Maaswater, maar een wijziging van de inlaatcriteria voor troebelheid en atrazin. Sinds begin april 1998 wordt troebelheid dichter bij de inlaat gemeten dan voorheen. Het inlaatcriterium voor het onkruidbestrijdingsmiddel atrazin werd in 1998 gehalveerd (ref. 77).

De kwaliteit van het drinkwater voldoet bijna altijd aan de normen. De zeldzame incidenten waarbij kwaliteitsnormen worden overschreden zijn niet van dien aard dat deze meetbare invloed hebben op de volksgezondheid.

Kwaliteit van het zwemwater

Oppervlaktewater is vaak verontreinigd met menselijke of dierlijke fecaliën. Daarnaast zijn er soms ziekteverwekkende micro-organismen als *Cryptosporidium* en *Giardia*, virussen of toxische algen aanwezig in oppervlaktewater. De normen zijn vastgelegd in het Besluit kwaliteitsdoelstellingen oppervlaktewater. De parameter thermotolerante colibacteriën geeft een indicatie van de verontreiniging met fecaliën en de daaraan verbonden kans op het voorkomen van ziekteverwekkende micro-organismen. Het aantal bacteriën mag niet hoger zijn dan 2000 per 100 ml (grenswaarde). Het aantal gezondheidsklachten gerelateerd aan zwemwater lijkt voornamelijk samen te hangen met de temperatuur van recreatiewater in de zomer.

Andere milieu-aspecten

Chemische verontreinigingen in moedermelk

Bij vrouwen die borstvoeding geven is moedermelk een belangrijke route voor de uitscheiding van dioxineachtige stoffen. De gehalten in moedermelk zijn vergelijkbaar met die in andere vetweefsels en geven daardoor een betrouwbaar beeld van de belasting van de Nederlandse bevolking met deze stoffen. Sinds 1983 worden elke vijf jaar moedermelkmonsters verzameld en geanalyseerd op onder anderen dioxinen, furanen en PCB's (polychloorbifenylen). Deze giftige stoffen kunnen in het milieu voorkomen en kunnen zich, via de voeding, ophopen in het vetweefsel van mensen. Tabel 1.10 bevat een selectie van de belangrijkste dioxines en furanen. De toxiciteit van deze stoffen is weergegeven in Toxische Equivalenten (TEQ's). TEQ-waarden worden verkregen door de gehalten dioxinen en furanen te vermenigvuldigen met de voor een soortgelijke stof van toepassing zijnde internationale toxiciteit equivalentie factor (TEF). Voor de dioxinen en furanen golden vanaf 1988 de internationale Toxiciteit Equivalentie Factoren. In 2000 zijn deze factoren door de WHO (Wereld gezondheidsorganisatie) opnieuw vastgesteld (WHO-TEQ) (ref. 59).

Meer gegevens over het milieu zijn te vinden op www.milieucompendium.nl, de site van het Milieu- en Natuurcompendium van het Milieu- en Natuurplanbureau en het CBS.

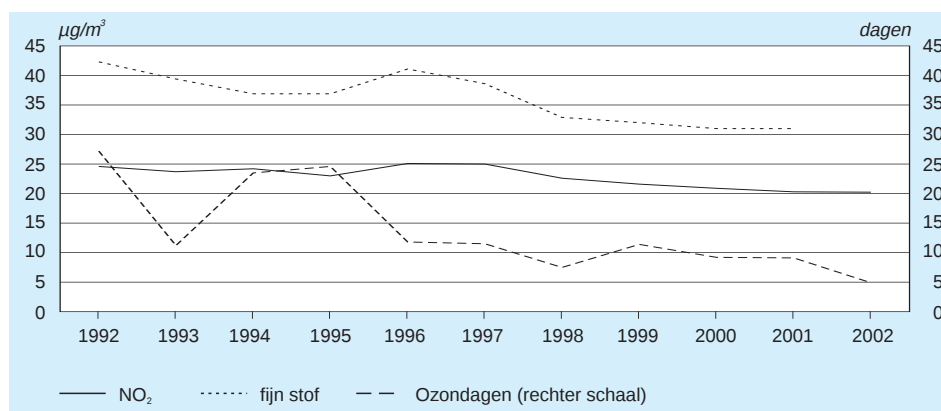
mg: microgram = 0,000001 gram.
ng: nanogram = 0,000000001 gram.
pg: picogram = 0,000000000001 gram.

Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS)

Zie voor algemene informatie over dit onderzoek de tekst van hoofdstuk 6.

Lucht

1.4 Jaargemiddelde concentratie van fijn stof en stikstofdioxide en dagen met normoverschrijdingen van ozon, 1987-2002

RIVM, Laboratorium voor luchtonderzoek (ref. 58).

1.5 Blootstelling van de bevolking aan normoverschrijdingen van luchtverontreiniging

	Norm	1990	1995	1999	2000	2001	2002
<i>Chronisch</i>		<i>jaargemiddelden in µg/m³</i>					
Fijn stof	40	.	37	32	31	31	.
Stikstofdioxide	40	27	23	22	21	20	20
regio	40	48	41	40	38	38	.
stad	40	50	47	46	42	43	.
straat	40	50	47	46	42	43	.
<i>Piekwaarden¹⁾</i>		<i>aantal dagen boven de norm</i>					
Ozon	120	26	25	11	9	9	5
Fijn stof	50	91	76	42	37	35	.

¹⁾ De streefwaardennorm voor ozon van 120 µg/m³ mag 25 dagen worden overschreden. Deze nieuwe norm is krachtens een EU-richtlijn per 1 januari 2002 ingegaan, met dien verstande dat de streefwaarde geldt ingaande 2001. Ook voor de jaren vóór 2002 is in deze tabel de nieuwe norm toegepast.
De norm voor fijn stof mag 35 dagen per jaar worden overschreden.

Bron: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (ref. 59, 60).

1.6 Geschatte gemiddelde jaarlijkse omvang van gezondheidsrisico's ten gevolge van ozon en fijn stof, 2001

Gezondheidseffect	Totaal (gemiddeld)	Extra door ozon ¹⁾		Extra door fijn stof ²⁾	
		schatting	betrouwbaar- heidsinterval (95%)	schatting	betrouwbaar- heidsinterval (95%)
Spoedopnamen in ziekenhuis ³⁾		absoluut			
wegens					
Ziekten van de ademhalingsorganen	45 818	0		700	450– 950
Ziekten van de bloedsomlooporganen	98 187	200	0– 850	200	0– 900
Sterfte		Vroegtijdige sterfte ⁴⁾			
Totaal	140 377	2 350	1 600–3 150	2 850	2 250–3 450
w.o. door					
Ziekten van de ademhalingsorganen	13 387	200	0– 500	750	600– 950
w.o. Chronische aandoeningen van de onderste luchtwegen	6 373	150	0– 300	350	250– 450
Longontsteking	5 952	150	0– 350	350	250– 450
Ziekten van de bloedsomlooporganen	47 643	650	200–1 050	700	400–1 450

¹⁾ Uitgaande van een jaargemiddelde 8-uurs ozonconcentratie van 57 µg/m³.

²⁾ Uitgaande van een jaargemiddelde 24-uurs fijn-stofconcentratie van 38 µg/m³.

³⁾ Spoedopname: niet-geplande opname tijdens perioden van smog e.d.

⁴⁾ Vroegtijdige sterfte: verhoogde sterfte tijdens perioden van smog e.d.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Water

1.7 Concentraties zware metalen in zwevend stof in zoet oppervlaktewater, 1990–2000

Stof Normen ¹⁾		Rijn (Lobith)	Maas (Eijsden)	Schelde (Grave Oude Doel)	IJsselmeer (Stavoren)	Rijkswateren totaal ²⁾
<i>mg/kg droge stof ³⁾</i>						
Cadmium	1990	6,2	62	14,1	3,8	18,3
MTR : 18	1995	4,3	41	11,0	2,8	12,9
SW : 1,2	1998	3,5	12	7,4	1,2	5,7
	1999	3,0	12	7,8	1,5	5,6
	2000	7,5	19	8,1	1,9	8,4
Kwik	1990	2,1	3,2	1,4	0,9	1,8
MTR: 15	1995	1,2	2,4	1,7	1,1	1,6
SW : 0,45	1998	1,3	1,1	1,3	0,5	1,1
	1999	1,0	1,1	1,2	0,4	1,0
	2000	1,1	1,1	1,0	0,4	1,0
Lood	1990	179	328	199	120	210
MTR: 800	1995	146	303	193	100	183
SW : 128	1998	163	259	152	63	157
	1999	135	314	159	71	164
	2000	179	315	142	54	167

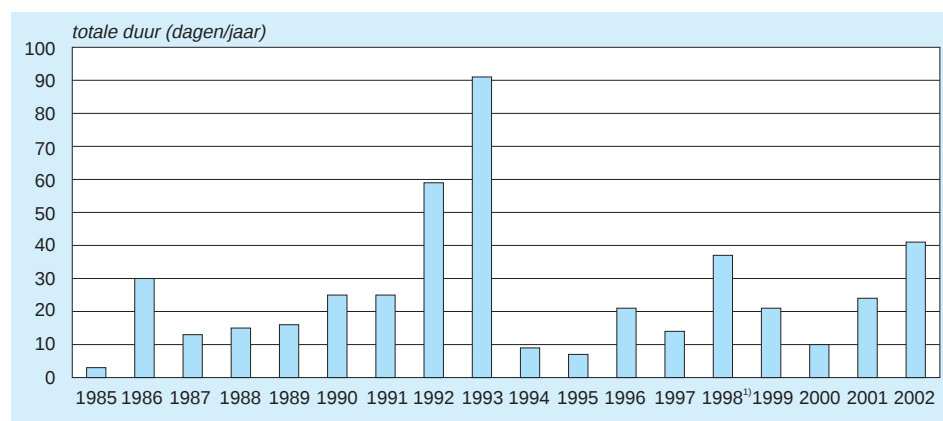
¹⁾ Maximaal toelaatbaar risico (MTR) en streefwaarde (SW) in mg/kg droge stof.

²⁾ Gemiddelde van 25 door CIW/CUWVO geselecteerde, representatieve locaties uit het totale meetnet van de rijkswateren.

³⁾ Jaargemiddelde 90-percentiel concentraties.

Bron: Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) (ref. 59).

1.8 Innamestops Brabantse Biesbosch

¹⁾ Zie ook toelichting.

Waterwinbedrijf Brabantse Biesbosch.

1.9 Kwaliteit van het zwemwater

Normwaarden:	Monsterpunten met normoverschrijding (N:aantal monsterpunten)					Locaties voldoen aan	
	Aantal onderzochte locaties	zuurgraad	doorzicht	thermotolerante colibacteriën 2000 bacteriën / 100 ml.		grens-waarde	streef-waarde
		> 6,5 – < 9 pH	> 1 meter				
	N	%					
1990	478	39	82	7			
1995	586	31	78	9	90	58	
1996	591	21	51	5	95	71	
1997	587	20	37	6	94	67	
1998	599	10	20	3	97	64	
1999	605	9	18	2	97	71	
2000	635	21	41	2	98	70	
2001	631	.	.	7			

CBS/Commissie Integraal Waterbeheer (ref. 27).

Andere milieu-aspecten**1.10 Dioxinen, furanen, PCB's en organochloorbestrijdingsmiddelen in moedermelk ¹⁾**

Gevonden verontreinigingen	1988	1993	1998		
	mediaan	mediaan	mediaan	minimum	maximum
<i>pg/g vet</i>					
Dioxinen en furanen	.	.	19,1	7,2	44,4
Dioxinen en furanen (I-TEQ's)	33,1	21,9	16,3	6,2	38,5
Non-ortho-PCB's	.	7,8	5,9	2,4	19,3
<i>ng/g vet</i>					
Mono-ortho-PCB's	.	11,5	6,9	1,4	23,0
Som indicator PCB's	245	261,6	197,4	39,6	595,5
<i>ng/g vet</i>					
Organochloorbestrijdingsmiddelen					
HCB	100	40	29,2	11,4	78,7
β-HCH	80	50	21,4	10,6	59,6
p,p'-DDE	550	330	197,8	47,7	779,9

¹⁾ Gebaseerd op onderzoek van 319 monsters in 1988, en 103 monsters in 1993 en 1998. In 1988 was het aantal monsters voor PCB's 96. Het mediane vetgehalte van de melk was in 1988 2,9% van het gewicht, in 1993 was dit 2,6% en in 1998 2,73%.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (ref. 59, 62).

Fysisch milieu

1.11 Enige meteorologische gegevens gemeten te De Bilt

	Toelichting	1971/ 2000	1995	2000	2001	2002
Dagen met neerslag	aantal dagen					
	1,0 mm	131	125	158	157	139
Sneeuwdagen	aantal dagen	25	40	12	32	5
Droge dagen	aantal dagen	109	131	91	105	134
Zonloze dagen	aantal dagen	76	43	55	56	51
Dagen met mist	aantal dagen	65	58	45	50	93
Zonneschijn	uren	1 524	1 814	1 515	1 623	1 688
Globale straling ¹⁾	kJ/cm ²	347	366	338	359	362
Neerslag	mm	827	798	975	1 091	988
Verdamping ²⁾	mm	543	590	541	571	574
Relatieve vochtigheid	%	82	83	84	84	83
IJsdagen	max. temp <0°C	8	12	2	3	6
Vorst dagen	min. temp <0°C	58	61	35	66	40
Zomerse dagen	max. temp 25°C	22	41	22	24	18
Tropische dagen	max. temp 30°C	3	11	2	6	4
<i>Temperatuur</i>						
Gemiddelde van de						
24 uur waarnemingen	hele jaar	9,8	10,4	10,9	10,4	10,8
winter	1 dec.–28/29 febr.	3,3	5,3	5,0	4,1	4,8
zomer	1 juni–31 aug.	16,6	18,2	16,3	17,4	17,6
Gemiddelde van dagelijkse						
minima in de winter	1 dec.–28/29 febr.	0,4	2,3	2,1	1,3	1,7
Gemiddelde van dagelijkse						
maxima in de zomer	1 juni–31 aug.	21,4	23,4	21,1	22,4	22,3

¹⁾ De op het aardoppervlak invallende zonnestraling.

²⁾ Betreft een verdampingswaarde waarin zowel meteorologische, bodemkundige als plantfysiologische factoren zijn verwerkt.

Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (ref. 40, 41).

1.12 Last van woonongemakken, ondervonden door de Nederlandse bevolking

Heeft last van	1990	1995	2000	2001	2002
<i>% ja/soms</i>					
Lawaai van					
Vliegtuigen	25	21	19	18	19
Treinen, trams, metro's	5	5	7	6	7
Auto's, motoren, brommers	34	30	29	30	32
Straatlawaai laden en lossen	6	6	6	6	7
Straatlawaai kinderen en jongeren	14	13	12	12	13
Industrie, bedrijven	5	4	4	3	4
Buren	27	24	20	21	20
Heeft last van minimaal één geluidsbron	.	58	55	55	56
Stank van					
Verkeer	10	8	7	7	7
Industrie, bedrijven	16	12	10	10	9
Landbouw	14	16	11	10	10
Open haarden en allesbranders	10	11	9	9	8
Heeft last van minimaal één geurbron	.	35	28	27	26

CBS: Doorlopend Leefsituatie Onderzoek, Permanent Onderzoek Leefsituatie.

1.13 Aspecten van lichamelijke werkbelasting van de werkende bevolking, 2002

	Zwaar werk	Werk waarbij veel kracht gezet moet worden	Boven- lichaam langdurig in dezelfde positie	Boven- lichaam in een onge- makkelijke houding	Repe- terend werk	Werk waarbij men bezweet of buiten adem raakt	Steekproef- aantal
	% dat regelmatig zulk werk doet						abs.
Totaal	19	23	45	13	45	9	4 060
Geslacht							
Mannen	18	23	46	14	46	12	2 312
Vrouwen	20	22	44	13	43	5	1 748
Leeftijd							
15-24 jaar	25	33	40	17	51	13	534
25-34 jaar	18	21	50	13	46	9	1 019
35-44 jaar	20	22	47	13	45	9	1 164
45-54 jaar	18	21	41	14	44	8	972
55 jaar en ouder	14	18	41	10	36	8	371
Opleidingsniveau							
Basisonderwijs	28	33	41	18	50	20	363
Vbo	32	41	41	18	51	15	590
Mavo	17	22	45	12	53	7	348
Havo, vwo, mbo	23	26	46	14	45	10	1 654
Hbo, universiteit	5	6	48	9	38	2	1 079
Beroepsniveau							
elementair beroep	35	42	32	14	61	19	262
laag beroep	30	37	43	19	49	15	964
middelbaar beroep	22	25	46	15	46	9	1 594
hoog beroep	5	7	46	8	38	2	909
wetenschappelijk beroep	3	2	54	8	37	0	283
	Lawaai op het werk	Vuיל werk	Stank op het werk	Gevaarlijk werk	Werk met apparaten die tril- lingen ver- oorzaken	Gebruik van voertuig op het werk	Hoge lichamelijke belasting
	% dat regelmatig hiermee te maken heeft						
Totaal	16	17	7	5	10	10	33
Geslacht							
Mannen	19	24	9	6	17	15	35
Vrouwen	12	8	6	2	1	2	31
Leeftijd							
15-24 jaar	23	23	6	4	12	13	47
25-34 jaar	16	17	8	5	11	10	33
35-44 jaar	16	16	8	5	9	10	32
45-54 jaar	15	16	8	5	10	9	30
55 jaar en ouder	12	15	8	2	11	7	26
Opleidingsniveau							
Basisonderwijs	28	28	14	9	21	15	54
Vbo	24	32	11	8	24	19	54
Mavo	14	15	6	2	6	6	33
Havo, vwo, mbo	17	19	9	5	10	11	37
Hbo, universiteit	8	3	3	2	1	2	11
Beroepsniveau							
elementair beroep	27	32	16	6	17	9	65
laag beroep	21	28	9	6	21	16	51
midden beroep	17	20	9	6	10	12	37
hoog beroep	9	3	4	2	2	2	12
wetenschappelijk beroep	6	0	1	0	1	0	4

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

2. *Bevolking*

Opzet van dit hoofdstuk

De leeftijdsopbouw van de bevolking vormt een belangrijke determinant voor de volksgezondheid. Ook andere demografische gegevens bieden relevante achtergrondinformatie bij de gegevens over gezondheid en het gebruik van voorzieningen van gezondheidszorg. Een praktische toepassing van de in dit hoofdstuk gepresenteerde demografische gegevens is dat met behulp hiervan sommige gegevens uit andere hoofdstukken die in percentages zijn weergegeven, bij benadering kunnen worden omgerekend naar aantallen in de bevolking. Uiteraard moet daarbij rekening worden gehouden met betrouwbaarheidsmarges als gevolg van het steekproefkarakter van enkele onderzoeken, en met eventuele verschillen in afgrenzing van de populatie en dergelijke. Ook kunnen de cijfers in dit hoofdstuk worden gebruikt om bepaalde verhoudingscijfers te berekenen, zoals de incidentie van infectieziekten en ziekenhuisopnamen.

Allereerst worden cijfers gepresenteerd over de *loop van de bevolking* in de periode 1970–2002 (2.1–2.5). De gegevens hebben zowel betrekking op de omvang van de bevolking op de verschillende tijdstippen als op de factoren die daarop rechtstreeks van invloed zijn, te weten geboorte en sterfte en buitenlandse migratie. Vervolgens wordt ingegaan op de *stand en samenstelling* van de bevolking (2.6–2.12). Daarbij wordt de bevolking gedifferentieerd naar leeftijd en geslacht, burgerlijke staat, provincie en land van herkomst. Tabel 2.9 geeft een beeld van de vergrijzing in een aantal Europese landen. Het derde deel van het hoofdstuk heeft betrekking op *migratie* (2.13–2.16). Ook over naturalisaties en asielverzoeken zijn hier cijfers te vinden. Het laatste deel van dit hoofdstuk behandelt enkele “life-events” die van belang zijn voor de demografische situatie: *huwelijk en echtscheiding* (2.17–2.18).

Technische toelichting

Bevolking

De opgenomen gegevens over de *bevolking* hebben betrekking op personen die in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA; vóór 1 oktober 1994: het persoonsregister) van de Nederlandse gemeenten als ingezetene zijn opgenomen (de ‘de jure’ bevolking). In principe wordt iedereen die voor onbepaalde tijd in Nederland woonachtig is, opgenomen in de basisadministratie van de gemeente waar hoofdzakelijk nachtrust wordt genoten (de gemeente van inschrijving of woongemeente).

Levendgeborene

Een levendgeborene is de vrucht die, ongeacht de zwangerschapsduur, na de geboorte een teken van levensverrichting (ademhaling, hartactie, spiercontractie) vertoont. Het is daarbij onverschillig of de navelstreng al dan niet verwijderd is. De aantallen levendgeborenen berusten op de verplichte aangifte van de geboorten bij de burgerlijke stand.

Overledene

Deze aantallen hebben betrekking op de personen die opgenomen zijn in de gemeentelijke basisadministratie en op levendgeborenen die overleden zijn vóór de geboorteaangifte.

Geboorteoverschot

Onder het geboorteoverschot wordt verstaan het verschil tussen aantallen levendgeborenen en overledenen in een bepaald jaar (absolute aantallen) of het verschil tussen bruto geboortecijfer en bruto sterftecijfer in een bepaald jaar, uitgedrukt per 1 000 van de gemiddelde bevolking.

Demografische druk

Dit cijfer geeft de verhouding weer tussen het aantal personen van 0–19 jaar en van 65 jaar en ouder enerzijds en het aantal personen in de zogenaamde ‘productieve leeftijdsgroep’ van 20–64 jaar anderzijds.

Leeftijd

Dit begrip wordt vanaf 1984 op twee manieren gedefinieerd:

- a. Exacte’ leeftijd: hieronder wordt verstaan de leeftijd in gehele jaren, berekend op grond van de datum van geboorte tot aan de in de tabel gerelateerde gebeurtenis.
- b. Leeftijd op 31 december: hierbij wordt de leeftijd steeds berekend uit het verschil tussen het jaar van geboorte en het jaar van de gebeurtenis in de tabel.

Voorbeeld: een vrouw van 19 jaar oud krijgt in mei een baby, en wordt in augustus 20 jaar. Volgens methode a is de leeftijd van de moeder van de baby 19 jaar; volgens methode b 20 jaar.

In dit Vademecum is gewerkt op basis van de ‘exacte’ leeftijd, tenzij anders is aangegeven. Wegens dit verschil in definitie van leeftijd wijken enkele cijfers in deze publicatie af van soortgelijke cijfers in sommige andere CBS-publicaties.

Allochtonen

Dit begrip wordt operationeel gemaakt op basis van het geboorteland van de persoon zelf, het geboorteland van de vader en dat van de moeder. Tot de allochtonen worden gerekend:

- zij die zelf in het buitenland zijn geboren met minstens één in het buitenland geboren ouder (1e generatie);
- zij die in Nederland zijn geboren met eveneens minstens één in het buitenland geboren ouder (2e generatie).

In het buitenland geboren personen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren worden niet tot de allochtonen gerekend maar tot de autochtonen.

Tot de *Westerse landen* worden in dit verband gerekend alle Europese landen behalve Turkije, verder Noord-Amerika (zonder Mexico), Australië en Oceanië, en in Azië Japan en Indonesië, inclusief voormalig Nederlands-Indië, en de hele voormalige Sovjet-Unie. Tot de *Niet-westerse landen* worden gerekend Turkije, alle Afrikaanse landen, de Latijns-Amerikaanse en Midden-Amerikaanse landen, en de Aziatische landen behalve Indonesië, Japan en de landen die vroeger tot de Sovjet-Unie behoorden.

Asielverzoeken

Asielverzoeken worden ingediend door personen die hun land hebben verlaten en in Nederland bescherming of asiel zoeken. Het aantal individuele asielaanvragen wordt geregistreerd door het ministerie van Justitie. De asielzoekers in een bepaald jaar worden niet allen ook als immigrant in dat jaar geteld. Voor dat laatste is inschrijving in een gemeentelijke basisadministratie vereist. Voor asielzoekers vindt die inschrijving óf pas na verloop van tijd plaats óf in het geheel niet (als het verzoek is afgewezen).

Een *ingewilligd asielverzoek* heeft derhalve betrekking op een aanvraag uit hetzelfde of een eerder jaar. Personen van wie het asielverzoek wordt ingewilligd, krijgen een verblijfsrechtelijke status.

Per 1 april 2001 is de nieuwe Vreemdelingenwet 2000 van kracht.

Onder de oude wet kon een *A-status*, een *Vergunning tot Verblijf* (VTV) of een *Voorwaardelijke Vergunning tot Verblijf* (VVTV) worden verleend. Een A-status wordt verleend aan asielzoekers die gegronde redenen hebben om te vrezen voor vervolging in de zin van het Verdrag van Genève en de Vreemdelingenwet. Deze personen krijgen de vluchtelingenstatus. Dit is een definitieve verblijfsvergunning. Asielzoekers aan wie een VTV wordt verleend, worden op grond van humanitaire overwegingen toegelaten voor een periode van maximaal vijf jaar. De VVTV tenslotte wordt toegekend aan asielzoekers die voorts nog niet naar hun land kunnen terugkeren omdat de situatie daar te gevaarlijk wordt geacht. Deze verblijfsvergunning geldt voor maximaal drie jaar.

In de Vreemdelingenwet 2000 is er sprake van één type verblijfsvergunning voor alle asielzoekers die worden toegelaten. De toegelaten asielzoeker krijgt een vergunning om voor een bepaalde tijd (maximaal 3 jaar) in Nederland te verblijven (*Verblijfsvergunning asiel – bepaalde tijd*). Als de betrokkene na 3 jaar nog steeds bescherming nodig heeft, kan hij in aanmerking komen voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd (*Verblijfsvergunning asiel – onbepaalde tijd*). Dat betekent dat hij voorgoed in Nederland mag blijven.

Verwijderingen vinden plaats als blijkt dat een asielzoeker niet (langer) in Nederland mag verblijven aangezien het verzoek om toelating definitief is afgewezen.

Totaal echtscheidingspercentage

Dit percentage geeft aan het gemiddeld aantal huwelijken dat tot echtscheiding zal komen als in de toekomst dezelfde risico's voor sterfte en echtscheiding blijven gelden als in het waargenomen kalenderjaar.

Loop van de bevolking

2.1 Loop van de bevolking

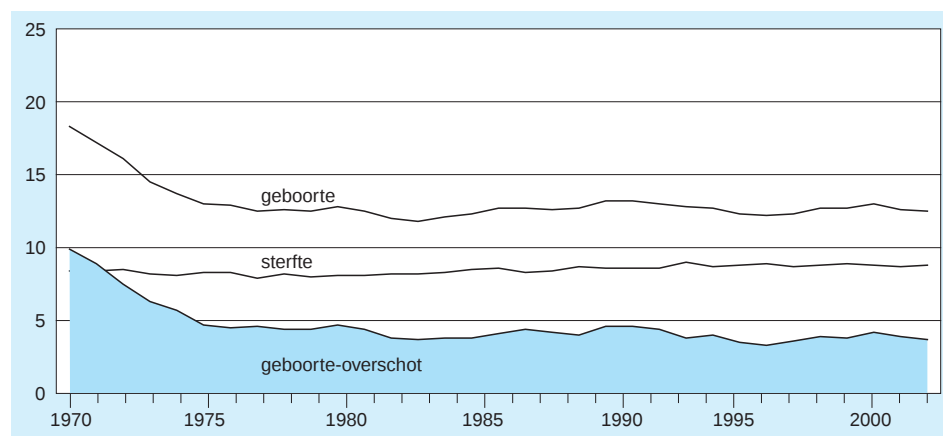
	1990	1995	2000	2001	2002	2010 ²⁾
<i>x 1 000</i>						
Bevolking op 1 januari	14 892,6	15 424,1	15 864,0	15 987,1	16 105,3	16 667,1
Levendgeborenen	198,0	190,5	206,6	202,6	202,1	181,9
Overledenen	128,8	135,7	140,5	140,4	142,4	155,9
Geboorteoverschot	69,1	54,8	66,1	62,2	59,7	26,0
Immigratie	117,3	96,1	132,9	133,4	121,3	120,4
Emigratie ¹⁾	68,6	81,1	75,8	82,6	96,9	86,0
Migratieoverschot	48,7	15,0	57,0	50,8	24,3	34,3
Totale bevolkingsgroei	117,9	69,8	123,1	118,2	87,3	60,3
Bevolking op 31 december	15 010,4	15 493,9	15 987,1	16 105,3	16 192,6	16 727,5
<i>per 1 000 van de gemiddelde bevolking</i>						
Levendgeborenen	13,2	12,3	13,0	12,6	12,5	10,9
Overledenen	8,6	8,8	8,8	8,7	8,8	9,3
Geboorteoverschot	4,6	3,5	4,2	3,9	3,7	1,6
Immigratie	7,8	6,2	8,3	8,3	7,5	7,2
Emigratie ¹⁾	4,6	5,2	4,8	5,1	6,0	5,2
Migratieoverschot	3,3	1,0	3,6	3,2	1,5	2,1
Totale bevolkingsgroei	7,9	4,5	7,7	7,4	5,4	3,6

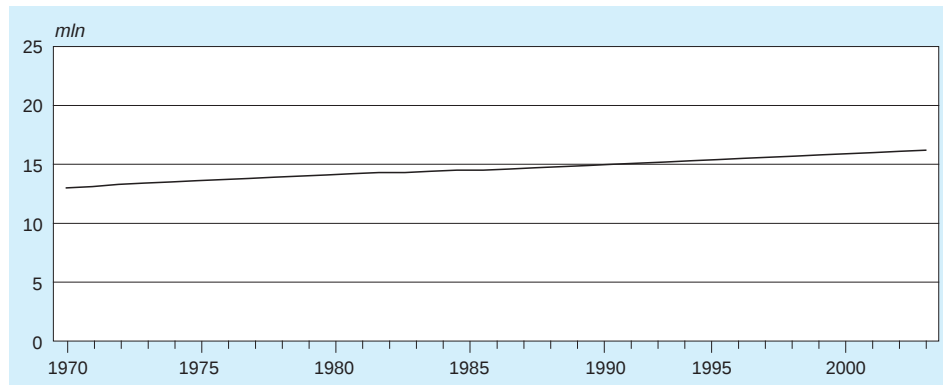
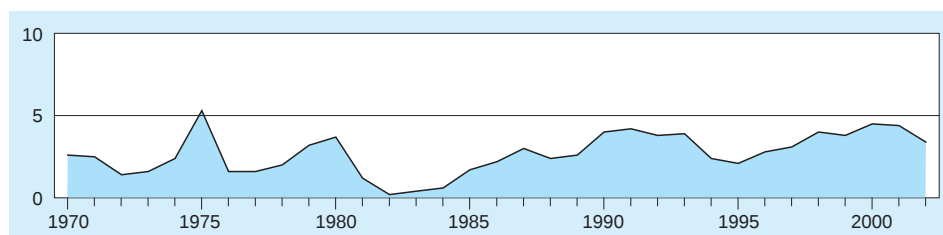
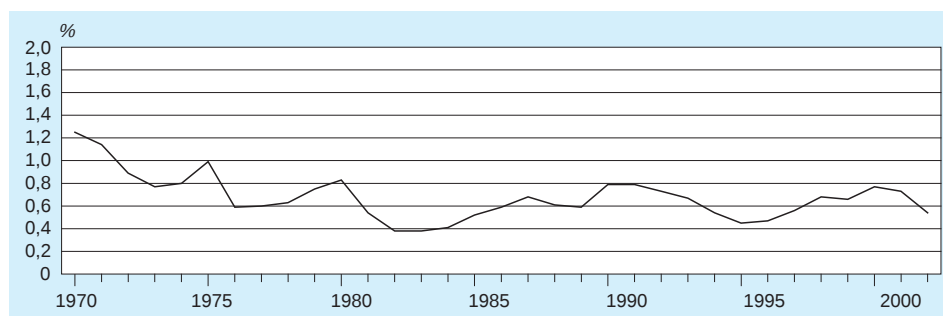
¹⁾ Inclusief saldo correcties.

²⁾ Prognosecijfers.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (ref. 7, 15).

2.2 Geboorte, sterfte en geboorteoverschot, per 1 000 van de gemiddelde bevolking

2.3 Bevolking op 1 januari**2.4 Migratie-overschot per 1 000 van de gemiddelde bevolking****2.5 Jaarlijkse bevolkingstoename**

Stand en samenstelling

2.6 Stand en samenstelling van de bevolking, 1 januari

	Eenheid	1990	1995	2000	2002	2003
<i>Bevolking</i>						
Mannen	1 000	7 358,5	7 627,5	7 846,3	7 972,0	8 015,5
Vrouwen	1 000	7 534,1	7 796,6	8 017,6	8 133,3	8 177,1
Totaal	1 000	14 892,6	15 424,1	15 864,0	16 105,3	16 192,6
Westerse allochtonen	1 000	.	1 317,5	1 367,0	1 406,6	1 622,6
Niet-westerse allochtonen	1 000	.	1 129,0	1 409,0	1 558,4	1 416,1
Westerse allochtonen	% van	.	8,5	8,6	8,7	10,0
Niet-westerse allochtonen	bevolking	.	7,3	8,9	9,7	8,7
Bevolkingsdichtheid	per km ² land	439	455	468	475	479
<i>Bevolking naar leeftijd</i>						
0–19 jaar	1 000	3 822,2	3 760,2	3 873,0	3 940,6	3 969,0
20–39 jaar	1 000	4 912,1	4 981,2	4 761,5	4 685,7	4 624,2
40–64 jaar	1 000	4 252,6	4 649,2	5 077,0	5 280,2	5 378,9
65–79 jaar	1 000	1 477,9	1 557,8	1 652,1	1 667,1	1 676,5
80 jaar of ouder	1 000	427,7	475,8	500,3	531,6	544,0
<i>In procenten van het totaal</i>						
0–19 jaar	%	25,7	24,4	24,4	24,6	24,5
20–39 jaar	%	33,0	32,3	30,0	29,3	28,6
40–64 jaar	%	28,6	30,1	32,0	33,0	33,2
65–79 jaar	%	9,9	10,1	10,4	10,4	10,4
80 jaar of ouder	%	2,9	3,1	3,2	3,3	3,4
<i>Demografische druk in % van de bevolking van 20–64 jaar</i>						
0–19 jaar	%	41,7	39,0	39,3	39,5	39,7
65 jaar of ouder	%	20,8	21,1	21,9	22,1	22,2
Totaal	%	62,5	60,2	61,2	61,9	61,8
<i>Gemiddelde leeftijd</i>						
Mannen	jaar	35,3	36,1	37,0	37,2	37,4
Vrouwen	jaar	37,9	38,6	39,4	39,6	39,7
Totaal	jaar	36,6	37,4	38,2	38,4	38,6
<i>Bevolking naar burgerlijke staat</i>						
Ongehuwd	1 000	6 465,0	6 735,6	7 048,7	7 241,1	7 321,7
Gehuwd	1 000	6 956,5	7 081,5	7 071,2	7 064,0	7 052,2
Verweduwd	1 000	853,6	875,6	882,1	881,9	879,7
Gescheiden	1 000	617,5	731,3	862,0	918,4	939,0

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (ref. 7, 15).

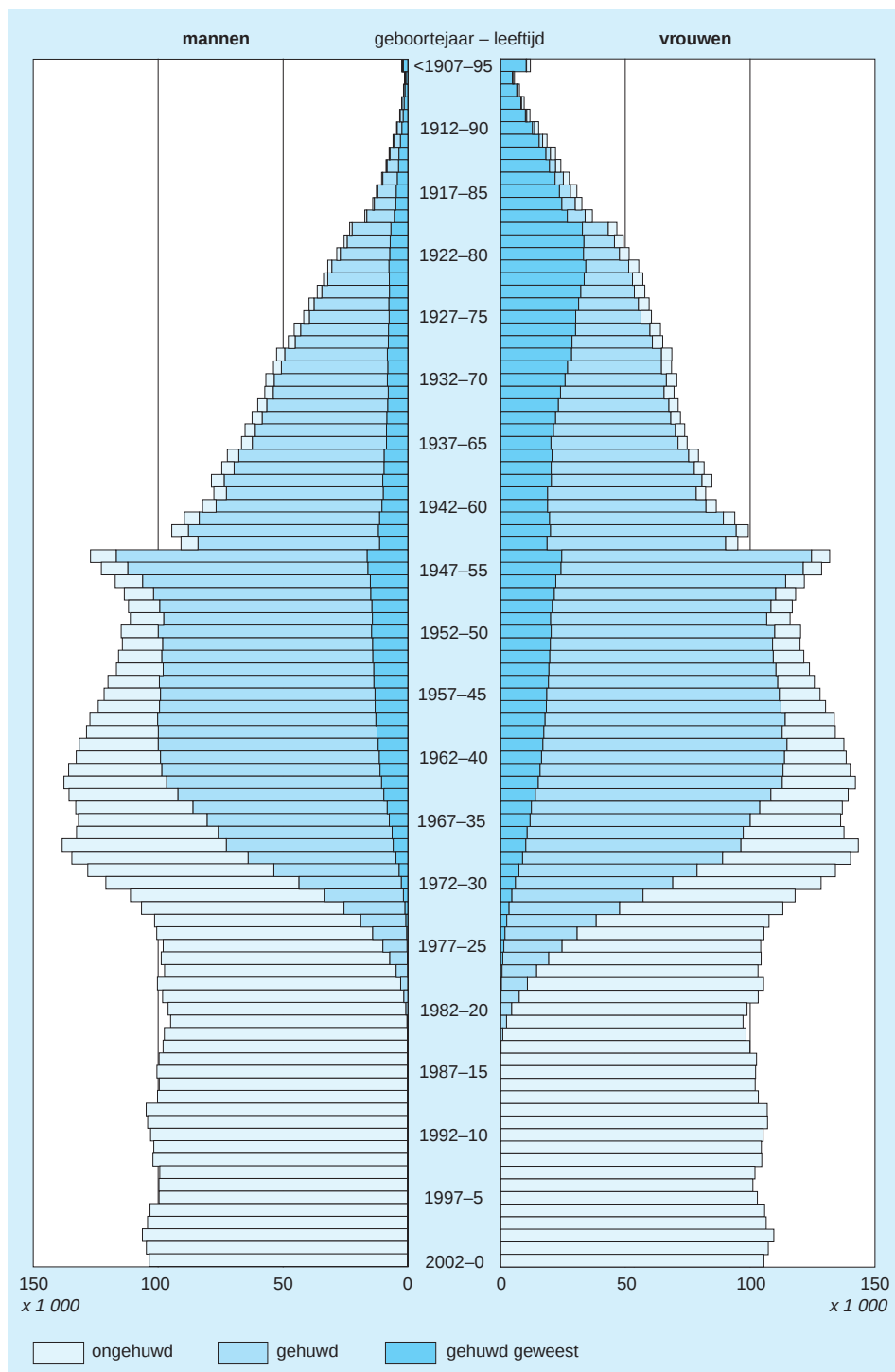
2.7 Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht

		1 januari 2003			Gemiddeld 2002 ¹⁾		
		mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
0	jaar	103 818	98 568	202 386	104 160	99 052	203 212
1	jaar	104 951	100 200	205 151	105 731	101 121	206 852
2	jaar	106 544	102 289	208 833	105 504	100 820	206 324
3	jaar	104 488	99 431	203 919	103 999	99 113	203 112
4	jaar	103 497	98 827	202 324	101 673	97 444	199 117
0–4	jaar	523 298	499 315	1 022 613	521 067	497 550	1 018 617
5	jaar	99 862	96 106	195 968	99 869	95 233	195 102
6	jaar	99 870	94 451	194 321	99 669	94 803	194 472
7	jaar	99 555	95 208	194 763	100 898	96 408	197 306
8	jaar	102 318	97 765	200 083	102 072	97 622	199 694
9	jaar	101 977	97 606	199 583	102 528	97 876	200 404
5–9	jaar	503 582	481 136	984 718	505 036	481 942	986 978
10	jaar	103 278	98 292	201 570	103 751	99 009	202 760
11	jaar	104 438	99 924	204 362	104 620	99 754	204 374
12	jaar	105 023	99 821	204 844	102 584	98 048	200 632
13	jaar	100 455	96 491	196 946	99 923	95 744	195 667
14	jaar	99 761	95 274	195 035	99 966	95 174	195 140
10–14	jaar	512 955	489 802	1 002 757	510 844	487 729	998 573
15	jaar	100 732	95 463	196 195	99 855	95 351	195 206
16	jaar	99 851	95 822	195 673	98 472	94 243	192 715
17	jaar	98 222	93 285	191 507	97 461	92 114	189 575
18	jaar	97 733	91 851	189 584	96 130	90 606	186 736
19	jaar	95 225	90 727	185 952	95 474	90 944	186 418
15–19	jaar	491 763	467 148	958 911	487 392	463 258	950 650
20–24	jaar	491 819	481 009	972 828	490 986	480 606	971 592
25–29	jaar	518 928	512 251	1 031 179	529 607	522 029	1 051 636
30–34	jaar	656 339	638 881	1 295 220	662 281	642 151	1 304 432
35–39	jaar	675 781	649 162	1 324 943	677 189	650 099	1 327 288
40–44	jaar	645 907	629 772	1 275 679	641 305	625 133	1 266 438
45–49	jaar	589 999	578 261	1 168 260	587 696	575 307	1 163 003
50–54	jaar	569 836	553 984	1 123 820	575 581	559 050	1 134 631
55–59	jaar	525 879	512 502	1 038 381	507 721	494 040	1 001 761
60–64	jaar	386 143	386 664	772 807	380 973	382 772	763 745
65–69	jaar	312 394	337 470	649 864	311 207	337 645	648 852
70–74	jaar	257 288	314 569	571 857	254 655	313 129	567 784
75–79	jaar	183 786	270 979	454 765	183 200	271 960	455 160
80–84	jaar	108 826	202 258	311 084	106 479	199 356	305 835
85–89	jaar	45 327	114 656	159 983	45 130	114 684	159 814
90–94	jaar	13 274	46 159	59 433	13 015	45 801	58 816
95 jaar en ouder		2 347	11 123	13 470	2 355	10 968	13 323
Alle leeftijden		8 015 471	8 177 101	16 192 572	7 993 719	8 155 209	16 148 928

¹⁾ Leeftijd op de laatste verjaardag.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) (ref. 7).

2.8 Bevolkingspiramide naar geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2003

2.9 Vergrijzing: bevolking van 65 jaar en ouder als % van de totale bevolking in enkele Europese landen

	1980	1990	1995	2000	2001	2002
%						
België	14,3	14,9	16,0	16,8	16,9	16,9
Denemarken	14,4	15,6	15,3	14,8	14,8	14,8
Duitsland		15,0	15,5	16,2	16,6	17,1
Finland	12,0	13,4	14,2	14,8	15,0	15,2
Frankrijk	14,3	14,5	15,6	16,0	16,1	16,2
Griekenland	13,1	13,8	15,6	17,3	.	.
Ierland	10,7	11,4	11,4	11,2	11,2	11,2
Italië	13,5	14,7	16,6	18,0	18,2	.
Luxemburg	13,5	13,4	14,0	14,3	13,9	14,1
Nederland	11,5	12,8	13,2	13,6	13,6	13,7
Oostenrijk	15,5	14,9	15,1	15,5	15,5	15,6
Portugal	10,5	13,4	14,6	16,1	16,4	16,5
Spanje	11,2	13,4	15,3	16,8	16,9	17,1
Verenigd Koninkrijk	14,9	15,7	15,7	15,6	15,6	.
Zweden	16,3	17,8	17,5	17,3	17,2	17,2
Zwitserland	13,8	14,6	14,7	15,3	15,4	15,5
Europese Unie	14,0	14,6	15,6	16,3	.	.

EUROSTAT: NewCronos Database.

2.10 Bevolking naar burgerlijke staat, leeftijd en geslacht, 1 januari 2003

	Ongehuwd		Gehuwd ^{1) 2)}		Verweduwd		Gescheiden		Totaal	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
0– 4 jaar	523 298	499 315							523 298	499 315
5– 9 jaar	503 582	481 136							503 582	481 136
10–14 jaar	512 955	489 802							512 955	489 802
15–19 jaar	491 368	464 018	395	3 101	–	2	–	27	491 763	467 148
20–24 jaar	474 682	428 454	16 749	50 747	12	75	376	1 733	491 819	481 009
25–29 jaar	416 683	326 897	97 654	172 897	109	401	4 482	12 056	518 928	512 251
30–34 jaar	345 806	237 024	287 431	361 883	462	1 371	22 640	38 603	656 339	638 881
35–39 jaar	221 046	146 277	407 778	438 521	1 125	3 126	45 832	61 238	675 781	649 162
40–44 jaar	146 114	99 356	438 199	449 341	2 141	6 533	59 453	74 542	645 907	629 772
45–49 jaar	95 566	63 172	425 980	424 810	3 892	11 672	64 561	78 607	589 999	578 261
50–54 jaar	63 471	40 809	433 348	415 416	7 190	20 720	65 827	77 039	569 836	553 984
55–59 jaar	40 348	26 993	418 865	385 670	11 219	35 099	55 447	64 740	525 879	512 502
60–64 jaar	25 026	18 341	311 852	276 034	13 381	48 833	35 884	43 456	386 143	386 664
65–69 jaar	19 468	17 634	251 654	216 608	17 797	73 338	23 475	29 890	312 394	337 470
70–74 jaar	15 220	19 327	202 045	164 720	24 940	109 626	15 083	20 896	257 288	314 569
75–79 jaar	9 344	19 471	136 921	101 010	29 407	135 992	8 114	14 506	183 786	270 979
80–84 jaar	5 027	15 255	72 424	46 251	27 634	131 891	3 741	8 861	108 826	202 258
85 jaar	2 874	16 506	29 323	14 549	27 115	134 639	1 636	6 244	60 948	171 938
Totaal	3 911 878	3 409 787	3 530 618	3 521 558	166 424	713 318	406 551	532 438	8 015 471	8 177 101

¹⁾ Inclusief geregistreerde partners en gescheiden van tafel en bed.²⁾ Het verschil tussen de totalen gehuwden houdt o.m. verband met buitenlands verblijf van één der huwelijkspartners.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) (ref. 7).

Bevolking

2.11 Bevolking, bevolkingsdichtheid, percentage ouderen en allochtonen per landsdeel, provincie en 4 grote steden, 1 januari

	Bevolking		Bevolkings- dichtheid	65 jaar en ouder	Allochtonen
	2002	2003	2003	2003	2003
Landsdeel / Provincie	x 1 000		inw./km ²	%	
Noord-Nederland	1 685,5	1 694,0	203	14,8	9,8
Groningen	570,5	573,0	245	14,4	12,2
Friesland	636,2	639,8	191	14,5	8,4
Drenthe	478,8	481,3	182	15,6	8,8
Oost-Nederland	3 385,0	3 412,8	350	13,3	14,6
Overijssel	1 094,0	1 100,7	330	13,8	13,7
Flevoland	341,7	351,7	247	8,6	23,2
Gelderland	1 949,2	1 960,4	393	13,8	13,6
West-Nederland	7 500,4	7 543,7	868	13,6	23,8
Utrecht	1 139,9	1 152,2	830	12,4	18,7
Noord-Holland	2 559,5	2 573,1	963	13,4	25,7
Zuid-Holland	3 423,8	3 440,0	1 217	13,7	25,1
Zeeland	377,2	378,3	210	16,5	14,8
Zuid-Nederland	3 534,4	3 542,1	499	14,0	16,3
Noord-Brabant	2 391,1	2 400,2	487	13,3	14,8
Limburg	1 143,3	1 141,9	528	15,3	19,6
Nederland	16 105,3	16 192,6	478	13,7	18,7
Steden					
Amsterdam	735,5	736,6	4 460	11,6	47,2
Rotterdam	598,7	599,7	2 875	14,6	43,7
's-Gravenhage	457,7	463,8	5 584	14,2	42,8
Utrecht	260,6	265,2	2 755	11,3	30,0

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) (ref. 5, 6, 7, 15).

2.12 Allochtonen naar geboorteland, leeftijd en geslacht, 1 januari 2003

Geboorteland	0–4 jaar	5–19 jaar	20–44 jaar	45–64 jaar	65 jaar	Totaal	w.o. eerste generatie
Mannen							
Totaal	119 414	338 154	640 665	319 864	96 688	1 514 785	780 880
Niet-westerse landen	86 454	237 485	375 873	115 043	18 842	833 697	518 250
Turkije	17 992	51 312	82 503	21 757	4 086	177 650	99 536
Afghanistan	1 550	6 850	8 850	1 959	264	19 473	17 753
Irak	2 290	6 506	12 795	3 028	331	24 950	21 711
Iran	956	3 668	8 607	2 451	272	15 954	13 801
Ghana	1 322	2 267	3 885	1 735	13	9 222	6 019
Marokko	18 808	45 845	66 160	20 328	4 602	155 743	88 733
Somalia	2 559	4 511	6 763	885	63	14 781	10 698
Ned. Antillen + Aruba	6 023	18 671	29 195	8 951	949	63 789	40 972
Suriname	12 447	41 447	66 050	28 505	5 140	153 589	86 060
Westerse landen	32 960	100 669	264 792	204 821	77 846	681 088	262 630
14 EU-landen	17 927	47 599	124 423	120 504	52 133	362 586	127 923
w.o.							
België	3 155	8 106	17 042	15 509	9 110	52 922	15 013
Duitsland	5 967	16 083	49 239	75 801	36 198	183 288	41 375
Verenigd Koninkrijk	2 851	7 813	18 245	10 624	1 294	40 827	25 321
voormalig Joegoslavië	3 280	8 950	18 236	7 070	961	38 497	28 261
Indonesië ¹⁾	2 860	21 489	88 617	61 400	21 167	195 533	60 665
Vrouwen							
Totaal	113 977	318 307	639 738	314 415	137 536	1 523 973	805 047
Niet-westerse landen	83 132	221 890	356 324	107 041	20 531	788 918	486 316
Turkije	17 039	48 421	75 578	19 395	3 317	163 750	90 683
Afghanistan	1 418	5 783	5 941	1 308	326	14 776	13 183
Irak	2 112	5 570	7 243	1 751	333	17 009	14 021
Iran	876	3 265	5 986	1 686	276	12 089	10 107
Ghana	1 259	2 294	4 267	927	5	8 752	5 578
Marokko	18 151	44 370	59 451	15 401	2 216	139 589	74 547
Somalia	2 457	4 063	5 422	697	147	12 786	8 848
Ned. Antillen + Aruba	5 908	17 961	29 380	10 394	1 880	65 523	43 423
Suriname	11 709	40 378	75 326	31 467	8 189	167 069	101 219
Westerse landen	30 845	96 417	283 414	207 374	117 005	735 055	318 731
14 EU-landen	16 830	45 586	127 941	117 570	79 048	386 975	147 998
w.o.							
België	2 848	7 695	18 622	17 090	14 062	60 317	20 991
Duitsland	5 577	15 579	54 551	77 045	57 167	209 919	63 147
Verenigd Koninkrijk	2 766	7 529	14 716	7 972	2 268	35 251	20 212
voormalig Joegoslavië	2 951	8 336	17 068	7 870	1 285	37 510	27 782
Indonesië ¹⁾	2 724	20 694	89 742	61 213	30 703	205 076	74 896

¹⁾ Inclusief voormalig Nederlands-Indië.

CBS: Statistiek Allochtonen (ref. 5).

Migratie

2.13 Buitenlandse migratie en naturalisaties

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>x 1 000</i>					
Immigratie					
Nederlanders	36,1	29,1	41,5	38,9	34,6
Niet-Nederlanders	81,3	67,0	91,4	94,5	86,6
Totaal	117,4	96,1	132,9	133,4	121,3
Emigratie ¹⁾					
Nederlanders	39,1	48,5	47,9	50,7	57,3
Niet-Nederlanders	29,9	33,7	31,1	31,9	39,6
Totaal	68,9	82,2	79,0	82,6	96,9
Nederlanderschap verkregen w.o. vorige nationaliteit: ²⁾					
ex-Joegoslavië	.	1,7	3,8	1,6	0,9
Turkije	2,0	33,1	4,7	5,5	5,4
Suriname	1,6	4,0	2,0	2,0	2,0
Irak	.	0,5	2,4	2,3	2,4
Marokko	3,0	13,5	13,5	12,7	12,0

¹⁾ Inclusief het saldo administratieve correcties.

²⁾ Geselecteerd zijn landen van waaruit in 2000 meer dan 2000 personen het Nederlanderschap hebben verkregen.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (ref. 7, 15).

2.14 Binnenlandse migratie

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Verhuizingen binnen Nederland						
Totaal	1 000	1 552,6	1 717,4	1 586,4	1 562,6	1 611,6
Per 1 000 inwoners	1	103,8	111,1	99,6	97,4	99,8
Tussen gemeenten						
Binnen provincies	1 000	320,7	358,3	359,1	356,5	372,4
Tussen provincies	1 000	245,6 ¹⁾	247,7	255,0	253,7	225,3
Totaal	1 000	566,3	606,0	614,1	610,2	633,8
Per 1 000 inwoners	1	37,9	39,2	38,6	38,0	39,2

¹⁾ Incl. de mutaties van/met het Centrale Persoonsregister.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (ref. 7, 15).

2.15 Asielverzoeken en verwijderingen

	1995	1999	2000	2001	2002
Nieuw binnengekomen verzoeken	29 258	39 299	43 559	32 579	18 667
Ingewilligde asielverzoeken	18 501	13 490	9 726	10 581	8 822
<i>Oude wet</i>					
A-status	7 980	1 507	1 808	444	
Vergunning tot verblijf	6 203	3 471	4 791	1 567	
Voorwaardelijke vergunning tot verblijf	4 318	8 512	3 127	807	
<i>Nieuwe wet (Vreemdelingenwet 2000)</i>					
Verblijfsvergunning asiel (bepaalde tijd)				7 231	8 076
Verblijfsvergunning asiel (onbepaalde tijd)				532	746
Verwijderde asielzoekers	14 509	18 336	16 622	16 023	21 255
Controle adres na aanzegging	8 792	11 268	10 912	12 067	16 912
Uitzetting	3 366	2 997	2 489	2 622	2 759
Vertrek onder toezicht	2 351	4 071	3 221	1 334	1 584

Ministerie van justitie (ref. 18).

2.16 Asielverzoeken naar land van nationaliteit, 2001 en 2002

Land van nationaliteit ¹⁾	ingediende asielverzoeken		ingewilligde asielverzoeken		verwijderde asielzoekers	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
	<i>abs. ²⁾</i>					
Totaal	32 580	18 670	10 580	8 820	16 020	21 260
Europa	7 030	3 790	1 380	1 390	5 570	6 000
Armenië	530	420	110	170	250	310
Azerbaidzjan	640	340	120	400	210	450
Voormalig Joegoslavië	2 200	860	770	370	2 170	2 300
w.o.						
Bosnië-Herzegovina	1 030	220	240	120	940	630
Servië en Montenegro	910	520	510	240	1 050	1 510
Rusland	910	410	120	160	360	420
Turkije	1 400	640	140	120	1 260	1 050
Azië + Midden-Oosten	9 710	4 930	4 240	2 800	5 380	6 900
Afghanistan	3 630	1 080	2 460	310	1 090	880
China	710	540	100	80	430	700
Irak	1 330	1 020	1 050	1 520	1 770	2 420
Iran	1 520	670	230	390	780	1 010
Sri Lanka	680	300	90	150	500	510
Syrië	520	320	160	230	160	350
Afrika	14 610	9 360	3 680	4 300	4 610	7 710
Algerije	330	200		30	370	410
Angola	4 110	1 890	310	930	260	760
Guinee	1 470	480	140	230	450	470
Kongo	490	340	80	140	200	340
Nigeria	400	570	20	20	220	470
Sierra Leone	2 410	1 610	1 420	1 210	490	800
Somalië	1 100	540	550	550	940	1 530
Sudan	870	510	430	390	410	700
Zaire / Congo	500	530	100	120	200	410
Amerika	100	70	20	10	60	90
Onbekend en staatloos	1 120	510	1 250 ³⁾	320	400	570

¹⁾ Geselecteerd zijn die landen waaruit in minstens een van de genoemde jaren meer dan 300 asielzoekers kwamen.²⁾ De cijfers zijn afgerond op tientallen.³⁾ Door de wijze van registratie bij de IND van verleende verblijfsvergunningen regulier voor bepaalde tijd op grond van het 3-jarenbeleid, is voor deze groep in 2001 de nationaliteit niet toe te delen.

Ministerie van justitie (ref. 18).

Huwelijk en echtscheiding

2.17 Huwelijkssluiting en huwelijksontbinding

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Huwelijkssluiting						
Gesloten huwelijken ^{1) 2)}	1 000	95,6	81,5	88,1	82,1	85,8
Per 1 000 inwoners	1	6,4	5,3	5,5	5,0	5,3
Per 1 000 niet-gehuwden van 15 jaar of ouder ³⁾	1	17,9	14,5	14,7	13,5	14,0
Gemiddelde leeftijd bij huwelijkssluiting ³⁾						
Mannen	jaar	30,7	32,4	34,1	34,6	34,7
Vrouwen	jaar	28,0	29,6	31,1	31,5	31,6
Huwelijksontbinding						
Door overlijden	1 000	57,4	58,4	59,0	58,5	58,5
Per 1 000 gehuwde mannen	1	16,4	16,5	16,6	16,5	16,6
Gemiddelde leeftijd bij verweduwing ³⁾						
Mannen	jaar	70,3	70,4	71,0	71,1	71,1
Vrouwen	jaar	67,7	68,4	69,2	69,2	69,5
Door echtscheiding	1 000	28,4	34,2	34,7	37,1	33,2
Per 1 000 gehuwde mannen	1	8,1	9,7	9,8	10,5	9,4
Totaal echtscheidingspercentage	%	28,1	31,7	34,1	37,2	34,4
Gemiddelde leeftijd bij echtscheiding ³⁾						
Mannen	jaar	40,1	40,4	41,9	42,1	42,7
Vrouwen	jaar	37,2	37,7	39,0	39,2	39,8
Minderjarige kinderen betrokken bij echtscheidingen	1 000	24,1	28,0	33,0	36,3	34,7

¹⁾ Sinds 1 april 2001 is het in Nederland ook voor paren van gelijk geslacht mogelijk in het huwelijk te treden.

²⁾ Exclusief partnerschappen.

³⁾ Leeftijd per 31 december.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (ref. 7, 15).

2.18 Huwelijken en echtscheidingen naar leeftijd en geslacht, 2002

Leeftijd op 31 december	Huwenden (excl. partnerschappen) ^{1) 2)}				Echtscheidenden ²⁾			
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
	abs.		per 10 000 niet-gehuwden		abs.		per 10 000 gehuwden	
15–19 jaar	223	1 308	3,8	23,4	–	20	–	64,5
20–24 jaar	5 588	12 475	117,2	287,0	218	762	130,2	150,2
25–29 jaar	19 884	25 450	461,9	727,7	1 435	2 840	146,9	164,3
30–34 jaar	25 550	19 859	672,1	700,4	4 427	5 943	154,0	164,2
35–39 jaar	12 722	8 805	468,2	417,4	6 560	7 155	160,9	163,2
40–44 jaar	6 597	4 682	317,0	261,7	6 483	6 406	147,9	142,6
45–54 jaar	7 006	4 980	233,6	171,8	8 592	6 568	100,0	78,2
55–64 jaar	3 283	1 767	180,7	75,3	2 705	1 737	37,0	26,3
65 jaar	1 152	519	49,0	6,8	753	352	10,9	6,5
Totaal 15 jaar	82 005	79 845	266,9	241,5	31 173	31 783	88,3	90,3

¹⁾ Sinds 1 april 2001 is het in Nederland ook voor paren van gelijk geslacht mogelijk in het huwelijk te treden.

²⁾ Het totaal aantal huwende mannen en vrouwen is niet gelijk omdat één van de huwelijkspartners een buitenlandse ingezetene kan zijn. Hetzelfde geldt voor echtscheidenden.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (ref. 7).

3. *Sociale structuur*

Opzet van dit hoofdstuk

Naast milieu- en demografische factoren hebben ook sociaal-economische factoren invloed op de gezondheid en de daaraan bestede zorg. Dergelijke factoren zijn nauw verbonden met de sociale structuur van een samenleving. Op macroniveau bepaalt die structuur voor een belangrijk deel de kansen van bevolkingsgroepen op ontplooiing, welvaart en welzijn – en daarmee ook op gezondheid.

De gegevens in dit hoofdstuk hebben betrekking op drie gebieden die binnen de sociale structuur een sleutelpositie innemen: onderwijs (3.1 en 3.2), arbeid en economie (3.3–3.7) en sociale zekerheid (3.8–3.10).

De gegevens over *onderwijs* betreffen scholen en leerlingen bij het voltijdonderwijs en het bereikte opleidingsniveau van de bevolking in de zgn. productieve leeftijdsgroep.

Op het gebied van *arbeid* wordt binnen de beroepsbevolking een onderscheid gemaakt tussen werkenden en werklozen, en worden de werkenden gedifferentieerd naar o.a. positie in de werkkring, arbeidsduur en naar de bedrijfstak waarin men werkt. Over de totale prestaties van de Nederlandse *economie* geeft tabel 3.7 een beeld in vergelijking met enkele andere Europese landen.

De (niet-statistische) informatie over de structuur van het Nederlandse stelsel van *sociale zekerheid* is opgenomen aan het eind van de Technische toelichting. Verdere informatie over dit stelsel betreft de wijze waarop de bevolking van Nederland voor ziektekosten verzekerd is, de premies voor de sociale verzekeringen en de hoogte van het minimumloon en de loongrens voor de ziekenfondswet.

Technische toelichting

Beroepsonderwijs (tabel 3.1)

Op grond van de Wet educatie en beroepsonderwijs van 1996 is het secundair beroepsonderwijs geherstructureerd. Op 1 augustus 1997 is een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden waarin vijf opleidingstypen worden onderscheiden op vier niveaus, met cursuseduren tussen een half en vier jaar. De opleidingen zijn te volgen via twee leerwegen:

- de *beroepsopleidende leerweg* waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt (vergelijkbaar met het oude middelbaar beroepsonderwijs);
- de *beroepsbegeleidende leerweg* waarbij beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt (vergelijkbaar met het oude leerlingwezen). Tot deze leerweg worden alleen degenen toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd, dus die ouder zijn dan 16 jaar.

Voor meer bijzonderheden wordt verwezen naar het Jaarboek onderwijs 2003 (ref. 11).

Beroepsbevolking

Tot de *beroepsbevolking* worden gerekend:

- personen die ten minste 12 uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren ten minste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste 12 uur per week te vinden.

Van de beroepsbevolking worden personen die ten minste 12 uur per week werken tot de *werkzame beroepsbevolking* gerekend en degenen die niet of minder dan 12 uur werken tot de *werkloze beroepsbevolking*.

Tot de *geregistreeerde werklozen* worden gerekend de bij een arbeidsbureau ingeschreven personen in de leeftijd van 16 tot en met 64 jaar die:

- niet of minder dan 12 uur per week werken en
- beschikbaar zijn voor een baan van twaalf uur of meer per week of werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste twaalf uur per week gaan werken.

Ziektekostenverzekering

Publiekrechtelijk verzekerden zijn personen die verzekerd zijn bij een:

IZA: Instituut ziektekostenverzekering ambtenaren: ambtenaren bij gemeenten en openbare nutsbedrijven;

IZR: Intercommunale ziektekostenregeling: ambtenaren van provincies; of

DGVP: Dienst Geneeskundige Verzorging Politie.

In de meeste tabellen, met name die uit het Permanent Onderzoek LeefSituatie, worden de publiekrechtelijk verzekerden ingedeeld bij de particulier verzekerden.

De cijfers over de bevolking naar verzekeringsvorm tellen niet helemaal op tot het totaal aantal inwoners van Nederland. Het aantal '*onverzekerden*' is gebaseerd op het saldo van de totale administratieve bevolking en het totaal aantal verzekerden. Dit saldo wordt verminderd met het aantal beroepsmilitairen en (tot 1997) dienstplichtigen, en met Nederlandse grensarbeiders die in het buitenland werken; het wordt vermeerderd met buitenlandse grensarbeiders die in Nederland werken en (tot en met 1997) met asielzoekers. Van andere groe-

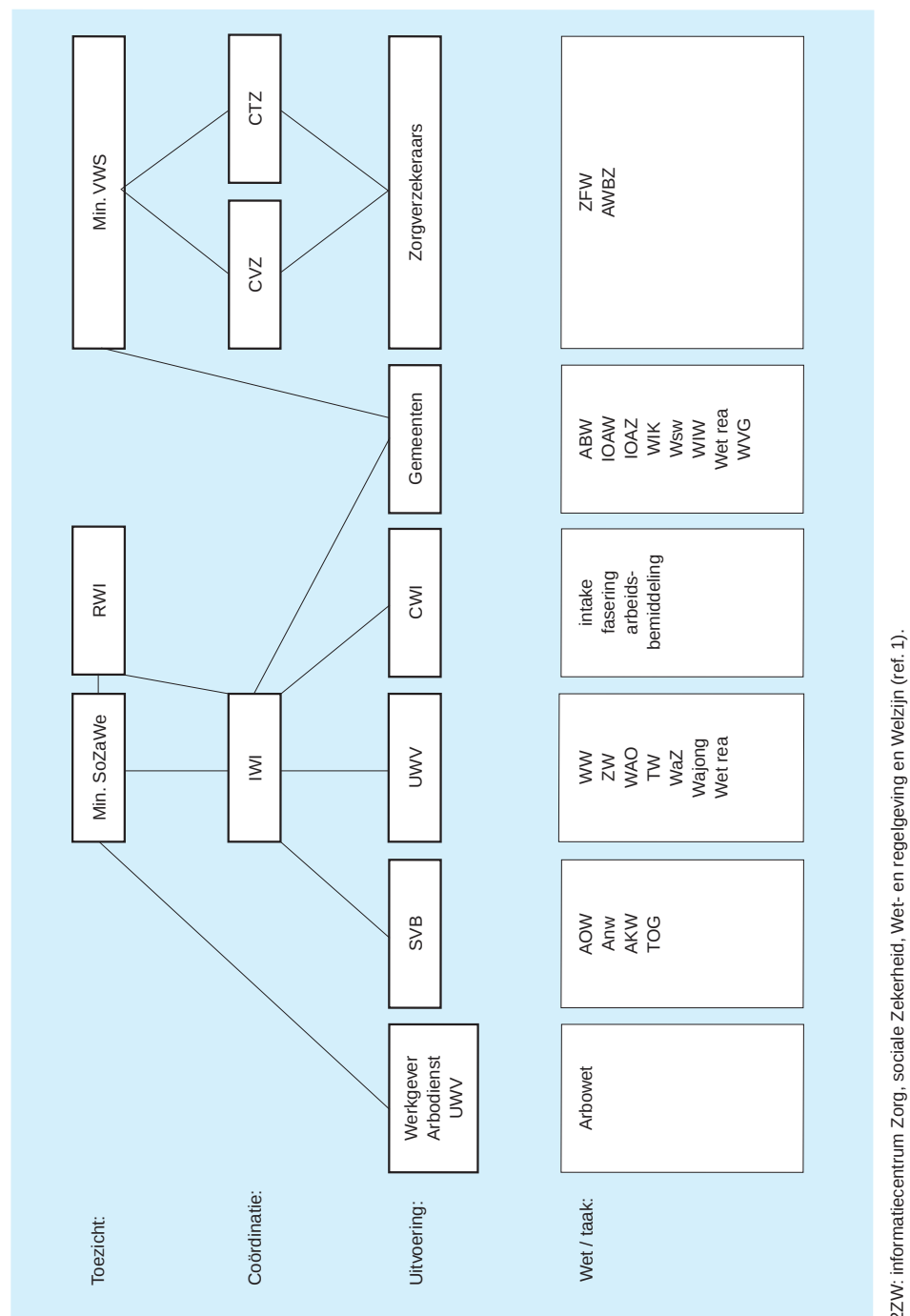
pen personen waarvoor het saldo 'bevolking min verzekerden' in theorie gecorrigeerd zou moeten worden, zijn onvoldoende gegevens bekend. Dit betreft o.a. specifieke groepen personen binnen de zeevarenden, het ambassadepersoneel, alsmede illegaal in Nederland verblijvende personen voor zover in een verzekerdenadministratie opgenomen (de zgn. 'witte illegalen'). Bij de interpretatie van het aantal 'onverzekerden' moet hiermee rekening worden gehouden.

Per 1 januari 2000 is de verzekeringspositie van grote groepen "kleine zelfstandigen" ingrijpend gewijzigd. Deze wijziging heeft geleid tot forse mutaties in de verzekerdenbestanden, die pas na verloop van tijd in hun volle omvang in de verzekerdenregistraties zichtbaar zijn geworden. Hierdoor zouden cijfers over het aantal onverzekerden in 2000 een vertekend beeld geven.

Ziekenfondspremies

Bij tabel 3.9 is de volgende toelichting over de ziekenfondspremies van belang. De ziekenfondsverzekerde betaalt op twee manieren premie: een procentuele premie over loon of uitkering (ook VUT) en een nominale premie (vast bedrag). Werknemers en uitkeringsgerechtigden betalen 1,7% van hun bruto loon of uitkering. De premie wordt geheven over een maximaal bedrag per dag. De verschuldigde premie wordt door de werkgever of uitkeringsinstelling op het loon ingehouden. Vervroegd gepensioneerden betalen 7,95% (2002) resp. 8,45% (2003) over hun pensioen. Verzekerden van 65 jaar en ouder betalen 7,95% (2002) resp. 8,45% (2003) over de AOW-uitkering en 5,95% (2002) resp. 6,45% (2003) over hun verdere inkomsten uit of in verband met arbeid (pensioenen). De over alimentatie verschuldigde premie van 8,45% wordt door het ziekenfonds geïncasseerd.

Zelfstandige ondernemers betalen aan premie 7,95% (2002) resp. 8,45% (2003) over het belastbare inkomen, over maximaal € 19 650 (2002) resp. € 20 250 (2003), via een aanslag van de belastingdienst. Verzekerden van 18 jaar en ouder zijn ook een nominale premie verschuldigd aan het ziekenfonds. Deze nominale premie wordt door de ziekenfondsen autonoom vastgesteld. Zie ook ref. 1.

Wetten:		Aard/doel van de verzekering
ABW	Algemene Bijstandswet	Verstrekt laatste aanvullende voorziening. Kinderbijslag voor alle ingezetenen vanaf het 1e kind. Uitkeringen voor weduwen en wezen. Recht op ouderdomspensioen zodra men 65 jaar oud is. Moet veiligheid, gezondheid en welzijn van werknemers bevorderen; verplicht werkgevers tot beleid ter voorkoming van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid.
AKW	Algemene Kinderbijslagwet	
ANW	Algemene Nabestaandenwet	
AOW	Algemene Ouderdomswet	
ARBO	Arbeidsomstandighedenwet	
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten	Verzekert hele bevolking tegen bijzondere ziektekosten: langdurig verblijf in inrichting, instelling voor gehandicapten; verzorgingshuis, thuiszorg; voorzieningen van preventieve gezondheidszorg, RIAGG; RIBW, gezinsvervangend tehuis. Biedt inkomensgarantie op sociaal minimumniveau aan oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers.
IOAW	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemers	Biedt inkomensgarantie op sociaal minimumniveau aan oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen.
IOAZ	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen	Biedt financiële tegemoetkoming voor thuis verzorgen van gehandicapt kind tussen 3 en 18 jaar.
TOG	Tegemoetkoming Onderhoudskosten thuis-wonende Gehandicapte kinderen	Biedt minimumgarantie aan uitkeringsgerechtigden ingevolge ZW, WAO en WW door een toeslag op de loondervingsuitkering.
TW	Toeslagenwet	
Wajong	Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten	Voorziening (uitkering) tegen financiële gevolgen van langdurige arbeidsongeschiktheid, bedoeld voor jonggehandicapten.
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering	Biedt inkomensgarantie aan werknemers bij langdurige arbeidsongeschiktheid.
WAZ	Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen	Verplichte verzekering voor zelfstandigen, beroeps-beoefenaren, directeurs-groootaandeelhouders en meewerkende echtgenoten tegen financiële gevolgen van langdurige arbeidsongeschiktheid; ook bij bevalling.
Wet rea	Wet op de (re)integratie arbeidsgehandicapten	Biedt werkgevers en arbeidsgehandicapten instrumenten om (re)integratie in arbeidsproces te bevorderen en beoogt drempelvrees voor het in dienst nemen weg te nemen. Ondersteuning van kunstenaars bij opbouw van renderende beroepspraktijk als kunstenaar.
WIK	Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars	
WIW	Wet Inschakeling Werkzoekenden	Biedt samenhangend pakket van instrumenten om afstand tot arbeidsmarkt voor langdurig werklozen, uitkeringsgerechtigden en werkloze jongeren te verkleinen.
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening	Scheppen van aangepaste werkgelegenheid voor lichamelijk en/of geestelijk gehandicapten.
WULBZ	Wet Uitbreiding Loondoorbetaling Bij Ziekte	Verplicht vanaf 1-3-1996 werkgevers het loon van zieke werknemers gedurende 52 weken door te betalen.
WVG	Wet Voorzieningen Gehandicapten	Regelt 'leef'voorzieningen en woonvoorzieningen voor ouderen en gehandicapten.
WW	Werkloosheidswet	Onvrijwillige werkloosheid.
ZFW	Ziekenfondswet	Waarborgt geneeskundige verzorging aan werknemers en uitkeringsgerechtigden met inkomen beneden loongrens; verstrekkingen in natura.
ZW	Ziektewet	Regelt doorbetaling van loon bij arbeidsongeschiktheid (tot 1 jaar) wegens ziekte, ongevallen en gebreken; niet van toepassing op verzekerden bij Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ambtenaren). Vanaf 1-3-1996 een vangnet voor bepaalde groepen werknemers: zwangeren, werknemers wier werkgever failliet is, uitzendkrachten en zieke werklozen.
Andere afkortingen		
CVZ	College voor Zorgverzekeringen	vroeger: Ziekenfondsraad
CTZ	College van Toezicht op de Zorgverzekeringen	
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen	
IWI	Inspectie Werk en Inkomen	
RWI	Raad voor Werk en Inkomen	
SVB	Sociale Verzekeringsbank	
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	
UVI	Uitvoeringsinstelling	Dit zijn: GUO-uitvoeringsinstelling, SFB-groep, USZO - uitvoeringsinstelling, Cadans - uitvoeringsinstelling, Gak Nederland BV
UWV	Uitvoeringsinstituut WerknemersVerzekeringen	

2ZW: Informatiecentrum Zorg, Sociale Zekerheid, Wet- en regelgeving en Welzijn (ref. 1).

Onderwijs

3.1 Scholen en leerlingen bij het voltijdonderwijs

Type onderwijs	Scholen			Leerlingen		
	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>absoluut</i>			<i>x 1 000</i>		
Basisonderwijs	7 059	7 036	7 039	1 547	1 552	1 550
Speciaal basisonderwijs	368	361	354	52	52	52
Expertisecentra ¹⁾	337	331	330	46	48	52
Voortgezet onderwijs ²⁾	850	795	692	894	904	914
Beroepsopleidende leerweg	73	70	70	272	271	280
Beroepsbegeleidende leerweg	70	67	67	153	162	167
Hoger beroepsonderwijs	65	64	59	255	258	261
Wetenschappelijk onderwijs	20	21	21	154	160	167

CBS: Onderwijsstatistieken (ref. 11).

¹⁾ Expertisecentra: scholen voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, met afdelingen voor blinden, slechthorenden, lichamelijk gehandicapten, exclusief lom en mlk scholen.

²⁾ Het voortgezet onderwijs omvat VWO, HAVO, MAVO, het voorbereidend beroepsonderwijs en voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, en leerwegondersteunend onderwijs, inclusief speciaal voortgezet onderwijs en praktijkonderwijs.

3.2 Bevolking van 15-64 jaar naar bereikt opleidingsniveau, geslacht en leeftijd, 2002

NI

	1 / 2	3		4		5	6/7	Totaal ¹⁾
	BO	MAVO	VBO	HAVO/ VWO	MBO	HBO	WO	
<i>x 1 000</i>								
Mannen								
15-24 jaar	192	226	134	154	185	64	6	962
25-34 jaar	86	56	161	71	461	224	122	1 183
35-44 jaar	117	58	200	66	478	244	157	1 322
45-54 jaar	146	63	179	32	420	230	130	1 201
55-64 jaar	124	56	126	14	304	131	78	835
Totaal	665	459	799	339	1 849	893	493	5 502
w.o. scholier / student	147	175	41	118	46	61	5	592
Vrouwen								
15-24 jaar	145	234	101	163	197	81	8	931
25-34 jaar	81	72	109	63	455	264	116	1 160
35-44 jaar	116	102	174	82	479	231	92	1 277
45-54 jaar	183	115	219	43	371	182	60	1 175
55-64 jaar	164	107	201	21	207	99	25	825
Totaal	689	630	805	371	1 709	858	302	5 368
w.o. scholier / student	114	182	42	132	52	54	9	586
Mannen en vrouwen								
15-24 jaar	337	460	236	317	383	145	14	1 892
25-34 jaar	168	128	269	134	916	488	238	2 343
35-44 jaar	233	161	374	148	957	475	249	2 599
45-54 jaar	329	178	398	76	790	412	191	2 376
55-64 jaar	288	163	327	35	511	230	103	1 660
Totaal	1 355	1 089	1 604	710	3 558	1 750	794	10 871
w.o. scholier / student	261	358	82	250	98	115	14	1 178

¹⁾ Inclusief opleidingsniveau onbekend.

BO : Basisonderwijs

MAVO : Middelbaar Algemeen Vormend Onderwijs

VBO : Voorbereidend Beroepsonderwijs

HAVO : Hoger Algemeen Vormend Onderwijs

VWO : Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs

MBO : Middelbaar Beroepsonderwijs

HBO : Hoger Beroepsonderwijs

WO : Wetenschappelijk Onderwijs

CBS: Enquête Beroepsbevolking.

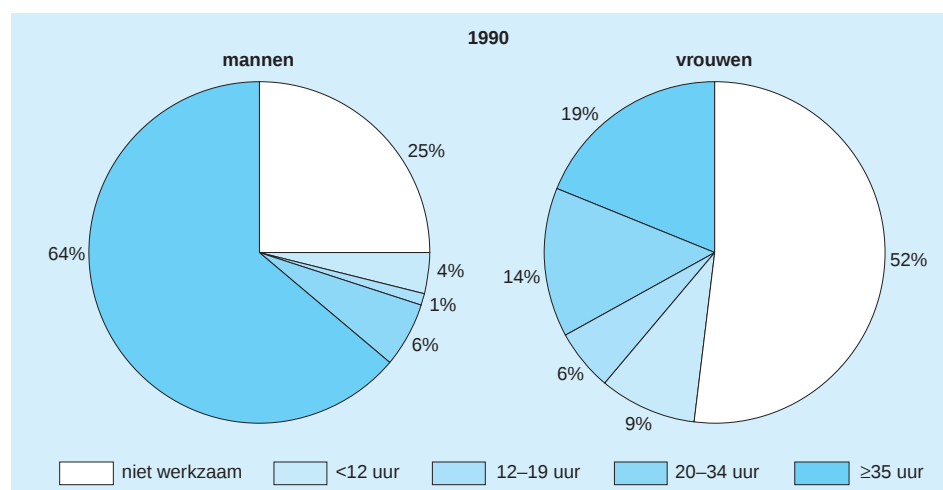
Arbeid en economie

3.3 Beroepsbevolking en werkloosheid

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>jaargemiddelden (x 1 000)</i>					
Totale beroepsbevolking (15–64 jaar)	6 063	6 596	6 917	7 315	7 444
Mannen	3 865	4 067	4 174	4 317	4 366
Vrouwen	2 198	2 529	2 743	2 998	3 077
Geregistreerde werklozen	358	464	188	146	170
Mannen	209	260	98	77	91
Vrouwen	149	204	90	69	79
<i>in % van de bevolking van 15–64 jaar</i>					
Totale beroepsbevolking (15–64 jaar)	59	63	65	68	68
Mannen	75	76	77	79	79
Vrouwen	44	49	52	56	57
Geregistreerde werklozen	4	4	2	1	2
Mannen	4	5	2	1	2
Vrouwen	3	4	2	1	1
<i>in % van de beroepsbevolking</i>					
Geregistreerde werklozen	5,9	7,0	2,6	2,0	2,3
Mannen	5,4	6,4	2,3	1,8	2,1
Vrouwen	6,8	8,1	3,1	2,3	2,6

CBS: Enquête Beroepsbevolking (ref. 9).

3.5 Bevolking van 15–64 jaar naar arbeidsduur per week, 1990 en 2002

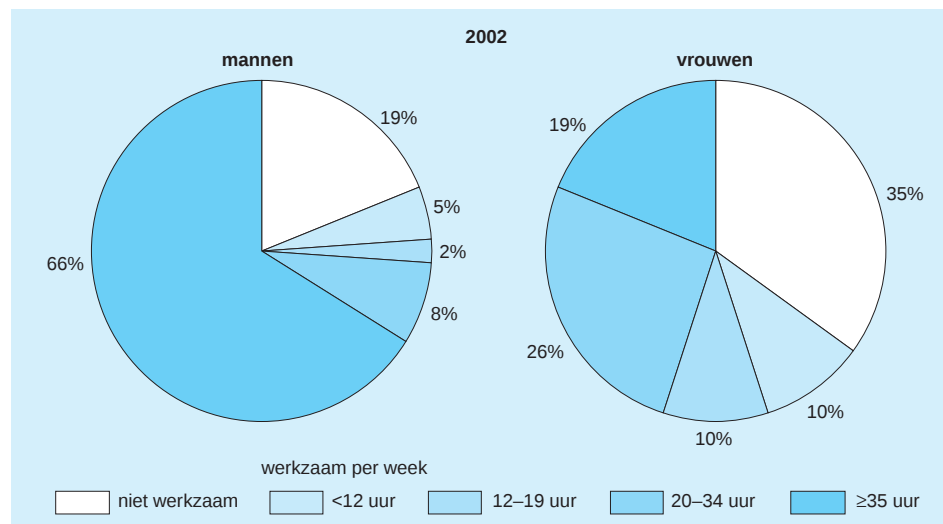

3.4 Werkzame beroepsbevolking van 15–64 jaar naar geslacht, leeftijd, arbeidsduur, positie in de werkkring en arbeidsrelatie, en werktijden, 2002

	Totaal	Man	Vrouw	15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar
<i>x 1 000</i>						
Totaal	7 141	4 219	2 922	838	3 952	2 351
<i>Arbeidsduur per week</i>						
12–19 uur	650	110	541	131	315	204
20–34 uur	1 830	453	1 376	218	990	622
35 uur	4 661	3 656	1 005	489	2 646	1 526
<i>Positie in de werkkring en arbeidsrelatie</i>						
Werknemer	6 352	3 672	2 681	818	3 546	1 988
vaste arbeidsrelatie	5 867	3 430	2 436	624	3 349	1 893
flexibele arbeidsrelatie	486	241	245	194	197	95
Zelfstandige	789	548	241	19	406	363
<i>Werktijden</i>						
Regelmatige werktijden	3 484	1 873	1 610	397	1 903	1 184
Onregelmatige werktijden	4 466	2 609	1 857	866	2 244	1 355
w.o. avondwerk	3 465	2 034	1 430	605	1 784	1 075
nachtwerk	1 188	816	372	157	688	343
zaterdag	3 523	2 074	1 449	735	1 747	1 040
zondag	2 232	1 266	966	362	1 174	697

CBS: Enquête Beroepsbevolking.

3.5 Bevolking van 15–64 jaar naar arbeidsduur per week, 1990 en 2002 (slot)

CBS: Enquête Beroepsbevolking.

Sociale structuur

3.6 Werkzame beroepsbevolking van 15–64 jaar naar economische activiteit en geslacht, 2002

Code ¹⁾	Bedrijfstak, -klasse	Mannen	Vrouwen	Totaal	
		<i>x 1 000</i>			%
01–05	Landbouw en visserij	152	52	204	2,9
10–14	Delfstoffenwinning	²⁾	²⁾	²⁾	
15–37	Industrie	800	215	1 015	14,2
15–16	Voedings- en genotmiddelenindustrie	104	40	143	2,0
22	Uitgeverijen, drukkerijen	62	31	94	1,3
23–25	Aardolie-, chemische en kunststoffenindustrie	94	26	120	1,7
27–35	Metaal- electrotechnische en autoindustrie	336	46	382	5,3
	Rest industrie	204	72	276	3,9
40–41	Openbare voorzieningsbedrijven	30	8	38	0,5
45	Bouwnijverheid	438	35	474	6,6
50–52	Reparatie consumentenartikelen; handel	601	439	1 040	14,6
50	Autohandel en -reparatie	107	23	129	1,8
51	Groothandel	281	117	397	5,6
52	Detailhandel	214	300	514	7,2
55	Horeca	118	104	222	3,1
60–64	Vervoer, opslag en communicatie	308	106	415	5,8
60	Openbaar vervoer en wegvervoer	148	28	176	2,5
61–64	Rest vervoer en communicatie	161	78	239	3,3
65–67	Financiële instellingen	148	123	271	3,8
70–74	Verhuur en zakelijke dienstverlening	544	332	876	12,3
747	Schoonmaakbedrijven	29	43	72	1,0
	Rest zakelijke dienstverlening	516	289	804	11,3
75	Openbaar bestuur, sociale verzekeringen	544	332	876	12,3
80	Onderwijs	217	269	486	6,8
85	Gezondheids- en welzijnszorg	214	809	1 024	14,3
8511	Ziekenhuizen	73	203	276	3,9
8531	Verpleeg- en bejaardenhuizen	49	258	307	4,3
	Rest gezondheids- en welzijnszorg	93	348	441	6,2
90–93	Cultuur, recreatie en overige dienstverlening	155	158	313	4,4
95	Personeel in dienst van huishoudens	²⁾	²⁾	²⁾	
99	Internationale gemeenschapsorganen	²⁾	²⁾	²⁾	
	Niet waargenomen en onbekend	131	74	205	2,9
	Totaal	4 219	2 922	7 141	100

CBS: Enquête Beroepsbevolking.

¹⁾ Codes van de Standaard BedrijfsIndeling 1993.

²⁾ <30 000.

3.7 Bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking in enkele Europese landen

	1990	1995	1999	2000	2001	2002*
<i>x 1 000 euro</i>						
België	15,6	20,8	23,1	24,2	24,7	25,2
Denemarken	20,5	26,4	30,5	32,2	33,2	34,2
Duitsland		23,0	24,1	24,7	25,2	25,6
Finland	21,6	19,4	23,2	25,1	26,1	26,9
Frankrijk	16,5	19,9	22,5	23,4	24,2	24,8
Griekenland	.	8,6	10,8	11,3	12,0	12,9
Ierland	10,6	14,1	23,9	27,1	29,8	33,1
Italië	15,3	14,6	19,2	20,2	21,1	21,7
Luxemburg	.	33,8	43,3	48,5	49,8	50,2
Nederland	.	20,5	23,7	25,3	26,8	27,5
Oostenrijk	.	22,4	24,7	25,8	26,5	27,1
Portugal	.	8,4	10,6	11,3	12,0	12,5
Spanje	.	11,4	14,3	15,3	16,2	17,2
Verenigd Koninkrijk	13,5	14,7	23,5	26,6	27,1	28,0
Zweden	.	20,8	26,6	29,3	27,5	28,6
Zwitserland	26,9	33,6	34,1	36,4*	38,2*	39,3
Europese Unie	15,0	17,6	21,3	22,7	23,3	24,1

EUROSTAT: NewCronos database.

Sociale zekerheid

3.8 Bevolking naar vorm van ziektekostenverzekering, jaargemiddelden

NI

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>x 1 000</i>					
Administratieve bevolking	14 952	15 459	15 926	16 046	16 149
Ziekenfondsverzekerden	9 185	9 700	10 276	10 295	10 176
Particulier verzekerden (volgens MOOZ) ¹⁾	4 713	4 685	.	4 665	4 877
Publiekrechtelijk verzekerden ¹⁾	843	859	782	781	782
Totaal aantal verzekerden	14 741	15 244	.	15 741	15 835
Saldo bevolking - verzekerden	211	215	.	305	314
Aftrekposten ²⁾	140	111	90	87	85
Optelposten ³⁾	23	46	22	28	30
Totaal 'onverzekerden'	94	150	.	246	259

¹⁾ Stand per 1 juli.

²⁾ (Beroeps)militairen en grensarbeiders in het buitenland.

³⁾ t/m 1997 asielzoekers en grensarbeiders in Nederland; sinds 1998 alleen grensarbeiders.

CBS: Statistiek onverzekerden (ref. 13).

3.9 Premies voor sociale verzekering

	Premies m.i.v. 1-1-2002 te betalen			Premies m.i.v. 1-1-2003 te betalen		
	door werk- gever	door werk- nemer	over ten hoogste	door werk- gever	door werk- nemer	over ten hoogste
	% van bruto loon		euro	% van bruto loon		euro
Volksverzekeringen						
Algemene Ouderdomswet (AOW) ¹⁾	–	17,90	27 647 per jaar	–	17,90	28 850 per jaar
Algemene Nabestaandenwet (ANW) ¹⁾	–	1,25		–	1,25	
Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) ¹⁾	–	10,25		–	12,05	
Werknemersverzekeringen						
Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) basispremie	5,85	–	159 per dag	5,05	–	165 per dag
WAO-rekenpremie	2,11	–		2,38	–	
Wachtgeldverzekering (gemiddeld)	0,85	–		1,30	–	
Werkloosheidsverzekering (WW) ²⁾	3,60	4,95		3,45	4,75	
Uitvoeringsfonds voor de Overheid					0,80	
Ziekenfondswet (ZFW) ³⁾	6,25	1,70	108 per dag	6,75	1,70	111 per dag
Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) ⁴⁾	8,80	–	38 118 per jaar	8,80	–	38 118 per jaar

¹⁾ Van de te betalen belasting en premie gaan nog heffingskortingen af. Dat zijn kortingen op de verschuldigde belasting.

²⁾ Met voor werkgevers en werknemers een premievrije voet van € 55 (2002), resp. € 56 (2003) per dag (over maximaal 261 werkdagen per jaar).

³⁾ Zie ook de technische toelichting.

⁴⁾ Premievrije voet € 13 160 per jaar.

ZZW: Informatiecentrum Zorg, Sociale Zekerheid, Wet- en regelgeving en Welzijn (ref. 1).

3.10 Minimumloon en loongrens voor de ziekenfondswet

	Met ingang van 1 januari					
	1990	1995	2000	2001	2002	2003
	euro					
Bruto minimumloon per maand voor werknemers van 23 jaar en ouder	909,65	981,62	1 091,93	1 154,46	1 206,60	1 249,20
Loongrens voor de ziekenfondswet ¹⁾	23 097	26 750	29 314	29 813	30 700	31 750

¹⁾ Niet voor ambtenaren.

ZZW: Informatiecentrum Zorg, Sociale Zekerheid, Wet- en regelgeving en Welzijn (ref. 1).

4. Leefwijze

Opzet van dit hoofdstuk

In dit hoofdstuk worden voornamelijk sociaal-culturele aspecten van de manier van leven nader geïllustreerd, zoals het leven in huishoudens, inkomensbesteding, voeding, verkeer, vrijetijdsbesteding en sportbeoefening. Daarbij wordt ruim aandacht besteed aan 'riskante gewoonten' die een rol spelen als determinanten van gezondheid: roken en het drinken van veel alcohol. Veel takken van sport hebben meestal een positief effect, maar kunnen ook risico's voor de gezondheid met zich meebrengen. De mate waarin deze risico's en die van de participatie in het verkeer bewaarheid worden, komt in volgende hoofdstukken aan de orde.

Allereerst wordt aandacht besteed aan de *samenstelling van huishoudens* (4.1–4.2). De informatie heeft betrekking op de samenstelling van particuliere huishoudens, en op (meestal oudere, zwakke of zieke) mensen in institutionele huishoudens.

Het tweede deel van dit hoofdstuk heeft betrekking op *bestedingen en voeding* (4.3–4.6). De aan het Budgetonderzoek ontleende gegevens over bestedingen van huishoudens geven een beeld van de bedragen die worden uitgegeven aan onder andere diverse categorieën voedsel (waaronder alcoholhoudende dranken), maar ook aan hygiëne en geneeskundige verzorging en aan 'ontwikkeling, ontspanning en verkeer' (waaronder roken). Verder bevat dit gedeelte aan de hand van de Voedselconsumptiepeiling gegevens over de feitelijk geconsumeerde hoeveelheden voedingsmiddelen en voedingsstoffen. Ook over borstvoeding van zuigelingen worden cijfers verstrekt.

Riskante gewoonten (4.7–4.13) vormt het derde onderdeel, met cijfers over beschikbaar gekomen genotmiddelen, en over rokers en drinkers naar achtergrondkenmerken.

Het hoofdstuk wordt afgesloten met diverse gegevens op het gebied van *mobiliteit, vrije tijd en sport* (4.14–4.17).

Technische toelichting

Huishoudens

Huishoudens worden onderscheiden in particuliere huishoudens en institutionele huishoudens.

Een *Particulier huishouden* bestaat uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte zijn gehuisvest en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien. De indeling van het huishouden hangt af van de relaties van de leden van het huishouden ten opzichte van een zogenaamde referentiepersoon. (De referentiepersoon is een statistische entiteit bedoeld om kenmerken van het huishouden aan te ontleen. Als er sprake is van een paar dan wordt de man als referentiepersoon aangeduid. In geval van een paar van gelijk geslacht wordt de oudste van het paar referentiepersoon.) Het al dan niet gehuwd samenwonen en de aanwezigheid van kinderen spelen hier een rol.

Een *eenpersoonshuishouden* is uiteraard een huishouden met één persoon; die wordt ook aangemerkt als alleenstaande. Daarnaast onderscheidt men huishoudens bestaande uit niet-gehuwde paren, niet-gehuwde paren met kinderen, echtparen en echtparen met kinderen.

Samenwonend zijn personen die met een vaste partner gezamenlijk een huishouding voeren.

Kinderen kunnen zowel eigen, pleeg-, stief- of adoptiekinderen zijn, ze wonen bij (één van) de ouder(s), en hebben zelf geen thuiswonende kinderen.

Een referentiepersoon die niet samenwoont met een vaste partner, maar wel thuiswonende kinderen heeft, vormt een *éénouderhuishouden*. Een huishouden bestaande uit meerdere personen waarin de referentiepersoon geen partner en geen kinderen heeft, wordt getypeerd als 'overig'.

Als twee paren / gezinnen één huishouden vormen, wordt het huishouden ingedeeld op basis van de samenstelling van het paar of gezin waarin de referentiepersoon voorkomt. Het andere gezin alsmede de eventuele kinderen daarvan vormen 'overige leden'. Het aantal 'overige personen' en, daarmee samenhangend, het aantal huishoudens waarin zij voorkomen, is klein.

Een *Institutioneel huishouden* bestaat uit twee of meer personen voor wie in huisvesting en in dagelijkse levensbehoeften door derden bedrijfsmatig wordt voorzien. Het betreft onder meer personen in verzorgingshuizen, verpleeghuizen en psychiatrische inrichtingen. De gegevens worden afgeleid door middel van een koppeling van het bij het CBS aanwezige adressenregister van instellingen en tehuizen met de gegevens uit de GBA.

De Jaarlijkse Huishoudensstatistiek verstrekke cijfers over huishoudens over de periode 1988–1998, op basis van de Enquête Beroepsbevolking. Deze statistiek wordt vanaf 1999 opgevolgd door de Huishoudensstatistiek, die gebaseerd is op de Gemeentelijke BasisAdministratie. Voor meer bijzonderheden wordt verwezen naar het artikel 'Nieuwe huishoudensstatistiek, vergelijking met de oude statistiek' in de Maandstatistiek van de bevolking van februari 2001.

Personen van 65 jaar en ouder buiten instellingen

Voor deze gezondheidsindicator is het, gedeeltelijk geschatte, aantal personen van 65 jaar en ouder die binnen instellingen verblijven, afgetrokken van de totale bevolking van die leeftijd. Als instellingen zijn in dit verband gerekend de door de AWBZ gefinancierde instellingen, en tevens verzorgingshuizen en beschermende woonvormen.

Bestedingen van huishoudens

Het *besteedbaar inkomen* is het bruto inkomen (inclusief inkomen uit eigen woning) verminderd met de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting, met de premies sociale zekerheid en andere betaalde overdrachten (o.a. premies ziektekostenverzekering en alimentatie voor ex-echtgeno(o)t(e)/kinderen).

Tot de *bestedingen* worden ook gemeentelijke heffingen en lokale belastingen gerekend. De premies voor ziektekostenverzekering worden noch tot het besteedbaar inkomen noch tot de bestedingen gerekend. Het verschil tussen besteedbaar inkomen en bestedingen wordt gevormd door besparingen. Voor meer details over deze begrippen zie de CBS-publicatie 'Budgetonderzoek 1992, Kerncijfers' (ref. 8).

Totale premie ziektekostenverzekering. Dit bedrag omvat alle daadwerkelijk betaalde premies voor ziektekostenverzekeringen, dus zowel de premie voor ziekenfonds of IZA/IZR, inclusief het werkgeversdeel, als premies voor particuliere ziektekostenverzekeringen en AWBZ.

Voedselconsumptiepeiling

De derde Voedselconsumptiepeiling is in opdracht van het Voedingscentrum uitgevoerd door het marktonderzoeksbureau GfK Nederland. Het geeft inzicht in de consumptie van voedingsmiddelen en de daaruit berekende inname van energie en voedingsstoffen. De deelnemers aan dit onderzoek zijn afkomstig uit een representatieve steekproef van 2564 particuliere huishoudens. Personen die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn en kinderen jonger dan één jaar werden buiten beschouwing gelaten. De hele onderzoekspopulatie bedroeg 6 250 personen.

De gegevens zijn van april 1997 tot en met maart 1998 verzameld met behulp van dagboekjes waarin gedurende twee dagen alle (binnen- en buitenshuis) gebruikte voedingsmiddelen werden genoteerd. Met behulp van het Nederlands Voedingsstoffenbestand 1996 is op individueel niveau de inname van energie en voedingsstoffen berekend. Voor meer details over steekproef en onderzoeksmethodes wordt verwezen naar ref. 75.

Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS)

Zie voor algemene informatie over dit onderzoek de tekst van hoofdstuk 6.

Leefwijze

Zware drinkers zijn personen die minstens één maal per week zes of meer glazen alcoholische drank op één dag drinken. Dit wordt ook aangeduid met 'stevig alcoholgebruik'. Met *matige alcoholgebruikers* worden overige alcohol-drinkers aangeduid.

Roken

In de basisvragenlijst wordt vanaf 2001 gevraagd naar het al dan niet roken en in het mondelinge deel van de gezondheidsmodule wordt uitgebreider ingegaan op het rookgedrag. Tot en met 2000 werden de cijfers over roken bepaald uit vraagstellingen van het schriftelijke deel van de gezondheidsenquête. Behalve de manier van enquêteren (schriftelijk versus mondeling en voor de prevalentie een grotere massa) zijn ook de vraagstellingen lichtelijk gewijzigd hetgeen noopt tot enige voorzichtigheid bij de interpretatie van de cijfers in relatie tot voorgaande jaren.

Zware rokers zijn personen die 20 of meer sigaretten of shagjes per dag roken.

Lichamelijke activiteit

In de schriftelijke vragenlijst voor personen van 12 jaar en ouder is per 2001 de zogeheten Short QUestionnaire to ASsess Health enhancing physcial activity (SQUASH) opgenomen. Deze geheel nieuwe, door het RIVM ontwikkelde vragenlijst beoogt een volledig beeld te leveren van de lichamelijke activiteit. Gevraagd wordt naar frequentie, duur en intensiteit van de volgende deelvormen van lichamelijke activiteit:

1. activiteiten in woon-werk of woon-school verkeer,
2. activiteiten op het werk of op school,
3. activiteiten in het huishouden,
4. sporten en
5. andere vrijetijdsactiviteiten.

Vrijetijdsactiviteiten

Gemiddeld aantal minuten per week van verrichte lichamelijke activiteit in het kader van de vrijetijdsactiviteiten wandelen, fietsen, tuinieren of klussen.

Norm gezond bewegen.

De Nederlandse norm behelst dat jongeren tot 18 jaar dagelijks minimaal een uur matig intensieve lichamelijke activiteit moeten verrichten. Volwassenen vanaf 18 jaar dienen minimaal een half uur matig intensieve activiteit te verrichten op tenminste vijf, bij voorkeur alle dagen van de week.

Verkeersmobiliteit

In 1999 is het Onderzoek Verplaatsingsgedrag (OVG) anders uitgevoerd dan in voorgaande jaren. Door een effectievere benadering van personen in de steekproef werd de respons substantieel verhoogd; die is nu ruim 70%. De volledig vernieuwde opzet van het OVG heeft geleid tot een trendbreuk in de onderzoeksresultaten tussen 1998 en 1999. De gegevens voor de onderzoeksjaren 1990 tot en met 1998 zijn herberekend op basis van een voorlopige trendbreukcorrectie.

Samenstelling van huishoudens

4.1 Huishoudens, per 1 januari

	1995	2000	2001	2002	2003*
<i>x 1 000</i>					
Particuliere huishoudens					
Totaal	6 469	6 801	6 867	6 934	7 002
Eenpersoonshuishoudens	2 109	2 272	2 307	2 345	2 389
mannen	931	1 023	1 045	1 069	1 093
vrouwen	1 178	1 249	1 262	1 276	1 296
Meerpersoonshuishoudens	4 360	4 529	4 560	4 589	4 612
Samenwonend paar zonder kind(eren)					
niet-gehuwd	419	495	496	499	500
gehuwd	1 425	1 521	1 531	1 535	1 547
Samenwonend paar met kind(eren)					
niet-gehuwd	100	163	178	197	214
gehuwd	2 012	1 920	1 911	1 898	1 879
Eénouderhuishouden	361	384	396	412	425
Overig	44	46	47	49	48
Gemiddeld aantal personen per huishouden	2,35	2,30	2,30	2,29	2,28
<i>x 1 000</i>					
Institutionele huishoudens					
Bevolking in inrichtingen, instellingen en tehuizen	249	224	219	217	209

CBS: Huishoudens Statistiek (ref. 7, 15).

4.2 Bevolking van 65 jaar en ouder in en buiten instellingen en tehuizen

NI

Leeftijd	buiten of in instellingen	1985	1990	1995	2000	2002	2003*
<i>x 1 000</i>							
65–79 jaar	buiten	1 325	1 444	1 532	1 613	1 631	1 642
	in	61	53	47	39	36	34
80 jaar	buiten	256	305	352	395	430	445
	in	126	132	130	106	102	99
Totaal	buiten	1 581	1 749	1 884	2 008	2 061	2 087
	in	187	185	177	145	138	133
<i>% van de betreffende bevolking</i>							
65–79 jaar	buiten	95	96	97	98	98	98
	in	5	4	3	2	2	2
80 jaar	buiten	67	70	73	79	81	82
	in	33	30	27	21	19	18
Totaal	buiten	89	90	91	93	94	94
	in	11	10	9	7	6	6

Centraal administratiekantoor bijzondere ziektekosten / CBS (ref. 7, 15).

Bestedingen en voeding

4.3 Bestedingen van huishoudens

		1995		1999		2000	
Aantal onderzochte huishoudens	abs.	2 069		1 851		2 395	
Gemiddelde grootte van het huishouden	pers.	2,3		2,3		2,3	
Gemiddeld besteedbaar inkomen	euro	21 010		24 096		24 789	
Totale bestedingen	euro	19 989		23 175		24 743	
		euro	%	euro	%	euro	%
Voeding		3 636	18,2	3 855	16,6	4 289	17,3
w.o.							
brood en beschuit		204	1,0	198	0,9	216	0,9
aardappelen		56	0,3	61	0,3	53	0,2
meel en grutterswaren		49	0,2	52	0,2	59	0,2
groenten, peulvruchten en fruit (excl. noten)		376	1,9	406	1,8	443	1,8
vlees(waren), gevogelte en eieren		587	2,9	549	2,4	626	2,5
vis		62	0,3	64	0,3	69	0,3
melk en melkprodukten		244	1,2	232	1,0	240	1,0
kaas		162	0,8	169	0,7	192	0,8
roomboter		15	0,1	14	0,1	17	0,1
vetten, oliën, sauzen en mayonaise		88	0,4	81	0,3	90	0,4
noten e.d.		34	0,2	36	0,2	36	0,1
koek, gebak, zoutjes en chocoladewerk		287	1,4	293	1,3	327	1,3
suiker en suikerwerken		80	0,4	72	0,3	79	0,3
alcoholvrije dranken		154	0,8	163	0,7	179	0,7
alcoholhoudende dranken		295	1,5	308	1,3	330	1,3
hoofdgerechten in diepvries, blik, enz.		34	0,2	50	0,2	65	0,3
verteringen buitenshuis		742	3,7	961	4,1	1 092	4,4
Woning		7 338	36,7	8 260	35,6	8 508	34,4
w.v.							
huur en onderhoud woning en tuin		5 159	25,8	5 888	25,4	6 010	24,3
woninginrichting		1 363	6,8	1 464	6,3	1 481	6,0
verwarming en verlichting		816	4,1	908	3,9	1 017	4,1
Kleding en schoeisel		1 323	6,6	1 599	6,9	1 695	6,9
Hygiëne en geneeskundige verzorging		1 092	5,5	1 443	6,2	1 554	6,3
w.v.							
huishoudelijke dienstverlening en reiniging		460	2,3	646	2,8	657	2,7
lichamelijke verzorging		383	1,9	474	2,0	553	2,2
geneeskundige verzorging		249	1,2	323	1,4	344	1,4
zelfmedicatie, diensten/artikelen, niet op recept		137	0,7	178	0,8	167	0,7
medische diensten/artikelen, op recept		109	0,5	105	0,5	115	0,5
Ontwikkeling, ontspanning en verkeer		6 119	30,6	7 418	32,0	8 118	32,8
w.v.							
ontwikkeling		860	4,3	1 026	4,4	1 048	4,2
sport, spel en vakantie		1 311	6,6	1 654	7,1	1 684	6,8
overige ontspanning		890	4,5	1 033	4,5	1 027	4,2
roken		207	1,0	202	0,9	238	1,0
verkeer en vervoer		2 851	14,3	3 501	15,1	4 121	16,7
Overige bestedingen		481	2,4	600	2,6	580	2,3
Aanvullend gegeven:							
Totale premie ziektekostenverzekering		1 511		2 154		2 249	

CBS: Budgetonderzoek (ref. 8).

4.4 Consumptie van groepen voedingsmiddelen per dag, gemiddeld over de totale bevolking

Steekproefaantal	1987–1988		1992		1997–1998	
	n = 5898		n = 6218		n = 5958	
Voedingsmiddel ²⁾	<i>gram</i>	<i>% ¹⁾</i>	<i>gram</i>	<i>% ¹⁾</i>	<i>gram</i>	<i>% ¹⁾</i>
Aardappelen	132	88	119	85	114	84
Brood	141	99	138	99	135	99
Diversen	2	26	2	27	3	37
Dranken alcoholisch	172	40	157	38	159	39
Dranken niet-alcoholisch	992	100	1 117	100	1 194	100
Eieren	16	54	14	47	14	48
Fruit	125	79	114	76	105	75
Gebak en koek	44	82	44	82	41	79
Graanproducten en bindmiddelen	37	62	41	62	44	62
Groenten	141	94	128	92	123	93
Hartig broodbeleg (pindakaas, spread)	3	21	3	20	3	19
Kaas	28	74	28	76	27	76
Melk en melkproducten	367	97	373	96	383	96
Noten, zaden en snacks	23	52	27	55	29	58
Peulvruchten	6	7	7	7	5	6
Preparaten	0	0	1	1	3	3
Samengestelde gerechten	20	16	29	20	28	20
Soepen	74	40	71	36	67	34
Sojaproducten	1	7	1	8	2	10
Suiker, snoep, zoet beleg, zoete sauzen	48	93	42	91	41	90
Vetten, oliën en hartige sauzen	48	99	48	99	48	98
Vis	8	13	10	15	10	16
Vlees, vleeswaren en gevogelte	117	97	112	97	109	96

¹⁾ Percentage van de bevolking dat die voedingsmiddelen gedurende 2 rapportagedagen heeft gebruikt.

²⁾ Cijfers uit deze tabel kunnen niet zonder meer in verband worden gebracht met gegevens over bestedingen in tabel 4.3.

Voedingscentrum: Voedselconsumptiepeiling (ref. 75).

4.5 Inname van energie en voedingsstoffen per dag, gemiddeld voor de totale bevolking

Voedingsstof	Eenheid	1987–1988	1992	1997–1998
		n = 5898	n = 6218	n = 5958
Energie	kJ kcal	9 677 2 308	9 277 2 212	9 191 2 190
Eiwit, totaal	g	79	80	80
Vet totaal	g	100	92	89
Verzadigde vetzuren	g	38	32	35
Meervoudig onverzadigde vetzuren	g	17	15	17
Koolhydraten totaal	g	254	250	251
Mono- en disachariden	g	128	122	125
Voedingsvezel	g	22	21	21
Alcohol	g	10	10	10
Calcium	mg	976	1 016	994
IJzer	mg	10,9	10,9	10,8
Retinol equivalenten	µg	1 084	935	891
Vitamine C	mg	76	78	78
Energie per kg lichaamsgewicht	kJ/kg	177	165	167
Eiwit per kg lichaamsgewicht	g/kg	1,43	1,40	1,42

Voedingscentrum: Voedselconsumptiepeiling (ref. 75).

4.6 Borstvoeding van zuigelingen ¹⁾

	1989/1991	1994/1996	2000/2002	stf ²⁾
	%			
Kinderen die volledig of gedeeltelijk borstvoeding kregen				
bij de geboorte	67,4	70,1	72,9	1,2
op leeftijd van 6 weken	52,7	58,0	58,7	1,3
op leeftijd van 3 maanden	44,1	48,2	49,0	1,3
op leeftijd van 6 maanden	26,2	26,6	25,4	1,1

- ¹⁾ Betreft kinderen van 0–4 jaar, waarvan de ouders/verzorgers aangeven of, en zo ja, hoe lang ze borstvoeding gekregen hebben. De perioden waarop de cijfers betrekking hebben strekken zich daarom uit over de jaren 1986 tot en met 2002.
²⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

Riskante gewoonten

4.7 Voor binnenlands verbruik beschikbaar gekomen hoeveelheden genotmiddelen, gemiddeld per hoofd van de bevolking

NI

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Koffie (gebrand)	kg	8,3	7,8	7,3	7,2	7,0
Thee	kg	0,7	0,7	0,8	0,7	0,8
Frisdranken	liter	86	97	106	106	110
Gedistilleerd (à 100%) ¹⁾	liter	2,0	1,7	1,7	1,7	1,7
Bier	liter	91,0	85,8	82,5	82,0	79,0
Wijn	liter	14,5	16,6	18,8	18,9	19,0
Sigaren ¹⁾	stuks	33	30	32	35	35
Sigaretten ¹⁾	stuks	1 222	1 110	1 048	1 017	1 044
Shag en pijptabak ¹⁾	kg	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8

¹⁾ De uitkomsten hebben betrekking op hoeveelheden die berekend zijn uit resp. de accijnsopbrengsten en de afgeleverde banderollen aan fabrikanten en importeurs. In verband met eventuele voorraadvorming kunnen de uitkomsten afwijken van de werkelijke consumptie.

CBS (ref. 21).

4.8 Roken door de bevolking van 16 jaar en ouder (eigen opgave)

NI

	1990	1995	2000	stf ¹⁾	2001	2002	stf ²⁾
%							
Rokers							
totaal	37,0	35,9	32,7	0,6	34,7	33,7	0,3
mannen	42,8	40,9	36,2	0,9	39,2	38,2	0,5
vrouwen	31,5	31,2	29,3	0,8	30,3	29,3	0,5
Zware rokers							
totaal	13,2	12,7	9,9	0,4	10,4	9,1	0,3
mannen	15,4	15,4	10,8	0,6	11,9	10,1	0,5
vrouwen	11,1	10,1	9,1	0,5	8,9	8,2	0,4

¹⁾ Voor de jaren tot 2001 nagenoeg dezelfde waarden.

²⁾ Voor de jaren vanaf 2001 nagenoeg dezelfde waarden.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

4.9 Gebruik van alcoholische dranken door de bevolking van 16 jaar en ouder (eigen opgave)

NI

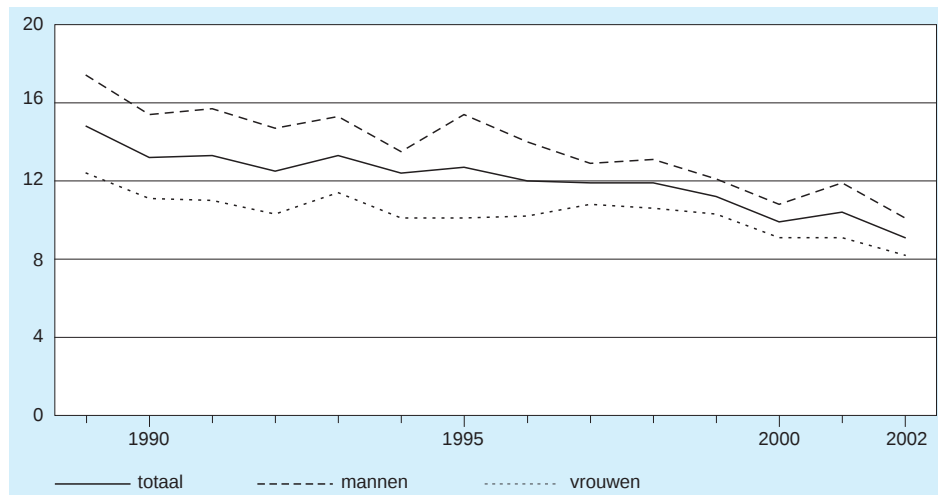
	1990	1995	2000	2001	2002	stf ²⁾
%						
Drinkt geen alcohol						
mannen	11,6	12,9	8,1	9,4	8,4	0,5
vrouwen	28,2	27,4	19,7	21,7	21,4	0,7
Zware drinkers ¹⁾						
mannen	21,6	21,7	22,2	23,4	19,9	0,8
vrouwen	4,5	4,5	4,9	5,7	5,1	0,4

¹⁾ Personen die minstens 1 keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag drinken.

²⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

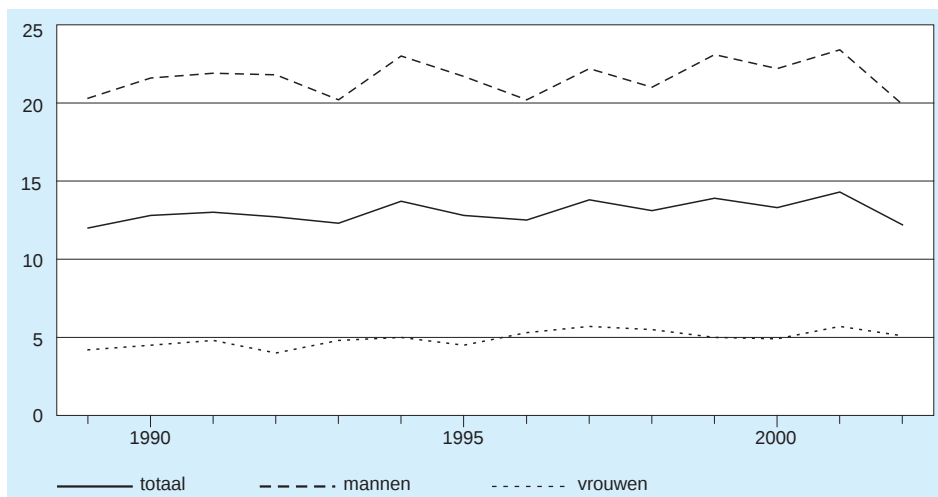
4.10 Percentage zware rokers¹⁾ in de bevolking van 16 jaar en ouder (eigen opgave)

¹⁾ Personen die 20 of meer sigaretten / shagjes per dag roken.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek Leefsituatie (ref. 14).

4.11 Percentage zware drinkers¹⁾ in de bevolking van 16 jaar en ouder (eigen opgave)

¹⁾ Personen die minstens 1 keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag drinken.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek Leefsituatie (ref. 14).

Leefwijze

4.12 Roken bij personen van 12 jaar en ouder, naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

NI

	Rokers		Steekproef- aantal	Zware rokers ⁴⁾		Steekproef- aantal
	%	stf	abs. (=100%)	%	stf	abs. (=100%)
Totaal	32,3	0,3	18 884	8,6	0,3	8 254
Geslacht						
Mannen	36,5	0,5	9 329	9,5	0,5	4 079
Vrouwen	28,2	0,5	9 554	7,7	0,4	4 175
Leeftijd						
12-17 jaar	16,1	0,9	1 609	1,2	0,4	726
18-24 jaar	42,6	1,1	1 864	9,1	1,0	792
25-44 jaar	37,5	0,6	6 923	10,7	0,6	3 027
45-64 jaar	35,0	0,6	5 598	10,8	0,6	2 446
65-74 jaar	20,1	1,0	1 674	3,4	0,7	756
75 jaar en ouder	13,2	1,0	1 216	3,1	0,8	507
Geslacht x leeftijd						
Mannen						
12-17 jaar	15,6	1,3	822	0,8	0,5	371
18-24 jaar	47,0	1,6	945	10,9	1,6	401
25-44 jaar	42,0	0,8	3 508	12,2	0,8	1 534
45-64 jaar	38,3	0,9	2 825	10,8	0,9	1 236
65-74 jaar	24,0	1,5	778	4,8	1,1	349
75 jaar en ouder	20,7	1,9	451	2,5	1,1	188
Vrouwen						
12-17 jaar	16,5	1,3	787	1,5	0,6	356
18-24 jaar	38,0	1,6	919	7,3	1,3	390
25-44 jaar	32,9	0,8	3 414	9,1	0,7	1 493
45-64 jaar	31,7	0,9	2 773	10,8	0,9	1 210
65-74 jaar	16,7	1,2	896	2,3	0,7	407
75 jaar en ouder	8,8	1,0	765	3,4	1,0	319
Verzekeringsvorm						
Ziekenfonds	35,6	0,7	5 190	10,5	0,4	5 179
gecorrigeerd ¹⁾	36,0			10,8		
Particulier ²⁾	26,9	0,8	3 053	5,4	0,4	3 052
gecorrigeerd ¹⁾	26,1			5,0		
Opleidingsniveau ³⁾						
lager onderwijs	31,3	0,7	3 951	9,7	0,7	1 746
gecorrigeerd ¹⁾	41,6			13,5		
lbo	37,4	0,9	2 843	11,2	0,9	1 263
gecorrigeerd ¹⁾	37,8			11,0		
mavo, vwo-3	34,4	1,1	1 980	8,6	1,0	855
gecorrigeerd ¹⁾	36,5			9,7		
havo, vwo, mbo	33,8	0,6	5 924	9,1	0,6	2 643
gecorrigeerd ¹⁾	29,3			7,6		
hbo, universiteit	27,4	0,7	3 940	5,1	0,5	1 630
gecorrigeerd ¹⁾	22,5			3,1		

¹⁾ Zie Technische Toelichting hoofdstuk 6.

²⁾ Inclusief publiekrechtelijke verzekeringen IZA, IZR en DGVP.

³⁾ Laatste behaalde diploma's.

⁴⁾ Personen die 20 of meer sigaretten of shagjes per dag roken.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

4.13 Gebruik van alcoholhoudende dranken door de bevolking van 12 jaar en ouder, naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

NI

	Drinkt nooit alcohol		Zware drinkers ²⁾		Steekproef-aantal
	%	stf	%	stf	abs. (=100%)
Totaal	17,7	0,5	11,7	0,4	6 091
Geslacht					
Mannen	11,1	0,6	19,0	0,7	2 939
Vrouwen	23,8	0,8	4,9	0,4	3 152
Leeftijd					
12-17 jaar	46,4	2,3	6,1	1,1	481
18-24 jaar	10,6	1,3	29,5	2,0	531
25-44 jaar	14,2	0,7	11,4	0,7	2 223
45-64 jaar	12,9	0,8	12,3	0,8	1 908
65-74 jaar	21,9	1,7	4,7	0,9	606
75 jaar en ouder	29,9	2,5	3,0	0,9	342
Geslacht x leeftijd					
Mannen					
12-17 jaar	42,3	3,2	9,2	1,9	239
18-24 jaar	10,2	1,9	42,2	3,1	248
25-44 jaar	7,3	0,8	20,3	1,2	1 082
45-64 jaar	6,1	0,8	19,5	1,3	944
65-74 jaar	13,9	2,0	8,1	1,6	288
75 jaar en ouder	17,5	3,2	3,8	1,6	138
Vrouwen					
12-17 jaar	50,5	3,2	3,1	1,1	243
18-24 jaar	10,9	1,9	18,4	2,3	283
25-44 jaar	20,8	1,2	2,9	0,5	1 140
45-64 jaar	19,6	1,3	5,3	0,7	964
65-74 jaar	29,1	2,6	1,6	0,7	318
75 jaar en ouder	38,4	3,4	2,4	1,1	204
Verzekeringsvorm					
Ziekenfonds	20,6	0,7	12,6	0,6	3 643
gecorrigeerd ¹⁾	20,4		13,1		
Particulier	13,3	0,7	10,5	0,6	2 435
gecorrigeerd ¹⁾	13,6		9,7		
Opleidingsniveau					
lager onderwijs	37,5	1,5	7,7	0,8	1 099
gecorrigeerd ¹⁾	29,3		11,7		
lbo	19,4	1,3	15,8	1,2	922
gecorrigeerd ¹⁾	20,6		16,6		
mavo, vwo-3	14,4	1,4	10,4	1,2	616
gecorrigeerd ¹⁾	15,3		11,6		
havo, vwo, mbo	13,1	0,8	13,8	0,8	2 005
gecorrigeerd ¹⁾	15,0		12,0		
hbo, universiteit	6,9	0,7	10,0	0,8	1 370
gecorrigeerd ¹⁾	9,4		8,4		

¹⁾ Zie Technische Toelichting hoofdstuk 6.

²⁾ Personen die minstens 1 keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag drinken.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

Mobiliteit, vrije tijd en sport

4.14 Mobiliteit van de Nederlandse bevolking ¹⁾ binnen Nederland

NI

	1990*	1995*	2000	2001	2002
<i>mld reizigerskm</i>					
Totaal	171,9	179,9	186,6	187,6	189,3
Autobestuurder	79,2	81,5	89,1	90,2	91,9
Autopassagier	50,4	52,0	52,0	51,4	52,3
Trein	11,2	13,5	15,4	15,5	15,5
Bus, tram, metro	7,1	7,3	7,5	7,6	7,2
Bromfiets	1,0	0,8	1,0	0,9	0,9
Fietser	13,6	13,5	13,1	13,1	13,0
Lopen	4,5	4,7	3,9	4,0	4,0
Overig ²⁾	4,9	6,6	4,6	4,8	4,6

¹⁾ Exclusief bewoners van inrichtingen, instellingen en tehuizen. Inclusief vakantiemobiliteit. Zie ook de toelichting.

²⁾ Inclusief groeps- en toerwagenvervoer en inclusief motortweewielers.

CBS: Onderzoek Verplaatsingsgedrag (ref. 16).

4.15 Tijdsbesteding aan sportbeoefening door de bevolking van 12 jaar en ouder

NI

	Eenheid	1980	1985	1990	1995	2000 ¹⁾
Gemiddelde tijdsbesteding alle respondenten	uren per week	1,0	1,2	1,2	1,4	1,2
Percentage van de vrije tijd besteed aan sportbeoefening	%	2,2	2,6	2,7	3,0	2,8
Sportbeoefenaars	%	30,3	35,1	37,7	39,8	38,7
Gemiddelde tijdsbesteding door sportbeoefenaars	uren per week	3,1	3,5	3,2	3,4	3,2

¹⁾ De daling van de tijd besteed aan sportbeoefening in 2000 ten opzichte van 1995 kan samenhangen met aanzienlijk slechtere weersomstandigheden dan in 1995.

SCP: Tijdsbestedingsonderzoek (ref. 65).

4.16 Vrijtijdsbesteding door de bevolking naar leeftijd, 2002

	Totaal	0-14 jaar	15-19 jaar	20-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder
% van de bevolking dat doet aan										
Lichamelijke sport ¹⁾										
1-4 uur per week	42	68	45	39	43	42	38	34	27	17
5 uur of meer per week	13	19	26	18	12	9	11	13	10	4
Denksport										
1-4 uur per week	19	.	8	17	15	15	20	28	33	22
5 uur of meer per week	7	.	2	2	3	2	3	11	18	28
Zingen, muziek maken										
1-4 uur per week	12	.	16	11	11	13	11	12	12	9
5 uur of meer per week	5	.	11	8	4	5	5	5	4	3
Doe-het-zelfen aan eigen woning										
1-4 uur per week	25	.	8	16	28	33	32	29	16	8
5 uur of meer per week	7	.	0	4	9	10	8	8	7	2
Bezoek aan museum ¹⁾										
12 maal per jaar	1	1	0	1	1	1	2	2	2	1
3-11 maal per jaar	14	15	12	9	10	14	17	19	18	11
Bezoek aan concert										
minstens 1 keer per maand	4	.	3	5	5	4	4	6	3	2
vaker dan 3 keer per jaar	13	.	11	10	12	15	17	13	11	7
Bezoek aan toneel										
minstens 1 keer per maand	2	.	1	2	1	3	2	1	1	1
vaker dan 3 keer per jaar	7	.	4	8	5	7	9	8	7	4
Bezoek bioscoop										
minstens 1 keer per maand	11	.	28	34	19	9	4	4	2	0
vaker dan 3 keer per jaar	18	.	44	38	26	22	12	6	4	1
Uitstapje in vrije natuur										
minstens 1 keer per maand	48	.	18	33	48	56	55	61	50	32
vaker dan 3 keer per jaar	19	.	17	19	21	23	20	16	16	13
Bezoek grote speeltuinen										
minstens 1 keer per maand	3	.	1	0	6	5	1	0	2	0
vaker dan 3 keer per jaar	6	.	2	3	10	13	2	2	2	1
Bezoek grote pretparken										
minstens 1 keer per maand	1	.	2	0	1	1	0	0	0	0
vaker dan 3 keer per jaar	4	.	10	5	6	7	2	1	0	0
Bezoek grote dierentuinen										
minstens 1 keer per maand	1	.	0	1	2	2	1	2	1	0
vaker dan 3 keer per jaar	4	.	1	1	5	8	3	3	2	0
Cafébezoek										
minstens 1 maal per week	12	1	30	38	16	8	7	6	5	3
1-3 maal per maand	16	3	28	32	26	16	13	8	5	2
Bezoek restaurant										
minstens 1 keer per maand	35	.	21	40	48	36	39	34	26	18
vaker dan 3 keer per jaar	34	.	44	37	33	35	35	34	29	23
Bezoek aan dans- en disco-avonden										
minstens 1 keer per maand	14	.	57	53	20	6	4	2	1	2
vaker dan 3 keer per jaar	6	.	13	16	12	5	2	2	1	0
Bezoek gezellige middag of avond										
minstens 1 keer per maand	44	.	62	62	53	41	41	33	34	34
vaker dan 3 keer per jaar	16	.	13	14	12	19	18	20	14	14
Frequentie vakantie										
1 maal per jaar	34	39	39	42	37	36	32	28	26	21
meer dan 1 maal per jaar	42	43	40	36	42	45	47	47	39	19
TV kijken										
20 uur of meer per week	31	16	27	25	29	29	30	42	49	58
10-19 uur per week	38	36	40	36	42	41	40	34	32	27
5- 9 uur per week	19	26	21	23	19	19	19	15	12	10
1- 4 uur per week	10	14	20	14	8	9	10	7	5	3
minder dan 1 uur per week	3	6	2	2	2	1	1	1	1	3

¹⁾ Cijfers hebben betrekking op personen vanaf 4 jaar oud.

Leefwijze

4.17 Lichamelijke activiteit in hun kader, naar achtergrondkenmerken, 2002

	Gemiddelde tijd per week besteed aan lichamelijke activiteit					
	Totaal		w.v. in kader van:			
			woon-werk of woon-schoolverkeer		werkzaamheden op werk of school	
	waarde	stf	waarde	stf	waarde	stf
<i>uren:minuten</i>						
Totaal	36:41	17	0:56	2	15:18	15
Geslacht						
Mannen	37:38	27	0:56	2	20:31	24
Vrouwen	35:45	22	0:57	2	10:16	16
Leeftijd						
12-17 jaar	25:58	57	2:31	8	12:30	46
18-24 jaar	35:01	55	1:39	6	20:42	46
25-44 jaar	45:03	27	0:57	2	22:39	25
45-64 jaar	37:47	31	0:44	3	13:39	27
65-74 jaar	24:37	42	0:13	3	0:30	9
75 jaar en ouder	16:38	52	0:03	2	0:13	6
Geslacht x leeftijd						
Mannen						
12-17 jaar	25:15	1:19	2:27	11	11:34	1:04
18-24 jaar	37:48	1:28	1:40	9	23:44	1:15
25-44 jaar	46:28	42	0:50	3	29:55	37
45-64 jaar	38:26	48	0:51	4	20:08	43
65-74 jaar	22:38	58	0:04	2	0:46	17
75 jaar en ouder	15:08	1:21	0:06	6	0:19	13
Vrouwen						
12-17 jaar	26:43	1:22	2:35	11	13:30	1:05
18-24 jaar	32:29	1:08	1:38	8	17:57	54
25-44 jaar	43:37	34	1:05	4	15:14	28
45-64 jaar	37:08	38	0:37	3	7:16	25
65-74 jaar	26:26	1:00	0:21	5	0:16	9
75 jaar en ouder	17:38	1:07	0:01	1	0:08	5
Verzekeringsvorm						
Ziekenfonds	34:56	23	0:53	2	12:51	18
gecorrigeerd ¹⁾	35:11		0:53		13:29	
Particulier	39:12	27	1:00	2	18:50	25
gecorrigeerd ¹⁾	38:50		1:00		17:54	
Opleidingsniveau						
lager onderwijs	26:03	40	0:58	4	7:07	28
gecorrigeerd ¹⁾	30:55		0:51		11:04	
lbo	35:00	46	0:41	4	10:50	35
gecorrigeerd ¹⁾	35:55		0:50		12:50	
mavo, vwo-3	34:09	51	1:05	6	11:55	43
gecorrigeerd ¹⁾	35:41		0:54		14:02	
havo, vwo, mbo	40:02	30	0:52	2	17:36	26
gecorrigeerd ¹⁾	38:19		0:53		15:48	
hbo, universiteit	42:49	34	1:04	3	22:57	33
gecorrigeerd ¹⁾	40:20		1:07		20:19	

¹⁾ Zie Technische Toelichting hoofdstuk 6.

CBS: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Gemiddelde tijd per week besteed aan lichamelijke activiteit						Percentage van de bevolking dat voldoet aan de norm gezond bewegen	
w.v. in kader van:							
huishoudelijke werkzaamheden		sportbeoefening		andere vrijetijds-activiteiten			
waarde	stf	waarde	stf	waarde	stf		
uren:minuten						%	stf
11:17	10	2:08	3	7:01	7	52	1
6:03	9	2:27	5	7:41	10	50	1
16:20	15	1:50	4	6:22	8	53	1
1:41	11	5:04	17	4:12	22	24	2
5:33	22	3:47	16	3:20	14	49	2
13:19	17	2:00	4	6:07	9	50	1
12:52	18	1:43	5	8:48	12	57	1
12:06	29	1:16	7	10:32	26	69	2
9:40	38	0:35	8	6:08	28	43	3
1:07	11	5:52	28	4:15	31	26	3
4:05	29	4:46	27	3:33	22	51	3
7:08	15	2:16	6	6:19	14	46	2
6:13	17	1:49	7	9:26	19	53	2
7:15	31	1:24	11	13:10	42	73	3
5:35	45	0:38	15	8:29	52	49	5
2:16	19	4:14	20	4:09	30	21	3
6:53	32	2:53	17	3:08	17	48	3
19:39	26	1:44	5	5:54	12	54	2
19:26	25	1:37	7	8:11	16	60	2
16:34	43	1:08	9	8:07	29	65	3
12:22	52	0:33	10	4:34	29	40	4
12:10	14	1:56	4	7:06	9	52	1
11:34		1:56		7:18		52	
10:03	14	2:24	5	6:55	9	51	1
10:53		2:24		6:38		51	
9:16	24	2:09	8	6:33	17	42	2
10:41		1:45		6:35		42	
13:44	30	1:28	7	8:17	19	54	2
12:47		1:43		7:46		51	
12:03	32	2:47	12	6:19	19	54	2
11:46		2:26		6:32		54	
11:57	17	2:06	5	7:30	12	55	1
11:43		2:12		7:42		55	
10:19	17	2:18	5	6:11	10	53	1
10:17		2:28		6:08		53	

5. *Geboorte*

Opzet van dit hoofdstuk

In het eerste deel van dit hoofdstuk staan de *geborenen* centraal (5.1–5.8). Aan de orde komen levend- en doodgeborenen, enkelvoudige en meerlinggeboorten, en diverse kenmerken van de geboren: herkomst van de moeder en geboortelengte en -gewicht. Verder bevat dit gedeelte informatie over de leeftijd van de moeder en het rangnummer van het kind.

In het daarop volgende deel wordt enige informatie gegeven over de *bevalling* (5.9–5.11): plaats van de bevalling (thuis of in het ziekenhuis), en de mate waarin bevallingen met behulp van keizersneden plaatsvinden. Informatie over *kraamzorg* kan men in hoofdstuk 10 vinden.

Het hoofdstuk wordt besloten met informatie over *geboorteregeling* (5.12–5.16), met name het gebruik van de anticonceptiepil. Tenslotte wordt het aantal verrichte abortussen vermeld met het land van herkomst van de betrokken vrouwen. Het verzamelen van gegevens over verrichte sterilisaties is door het NIVEL gestopt.

Technische toelichting

Levendgeborene

Dit begrip wordt toegelicht in hoofdstuk 2.

Doodgeborene

Een doodgeborene is een vrucht die na de geboorte geen enkel teken van levensverrichting (ademhaling, hartactie, spiercontractie) heeft vertoond. Aangifte bij de burgerlijke stand is verplicht voor vruchten met een zwangerschapsduur van tenminste 24 weken. Vóór het van kracht worden van de Wet op de Lijkbezorging op 1 juli 1991 gold een ondergrens van 28 weken. De verandering is met ingang van januari 1992 in de statistiek ingevoerd. De cijfers over doodgeborenen worden vanaf 1992 volgens de oude en de nieuwe definitie weergegeven.

Het *doodgeboortecijfer* is het aantal doodgeborenen per 1 000 levend- en doodgeborenen.

Totaal leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer

Het totaal leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer per vrouw kan worden begrepen als het gemiddeld aantal kinderen dat een vrouw krijgt als de in het verslagjaar waargenomen leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers gedurende haar hele leven zouden gelden.

Netto vervangingsfactor

Dit is een maat van het vruchtbaarheidsniveau waarbij wordt uitgedrukt dat dit niveau bij voortduren van de waargenomen vruchtbaarheids- en sterfte-verhoudingen wel of niet hoog genoeg is om de generaties te zijner tijd te vervangen. Voor vervanging van de generaties is het nodig dat gemiddeld elke vrouw gedurende haar leven het leven schenkt aan een dochter die de vruchtbare leeftijd bereikt. Bij een netto-vervangingsfactor van <1 , dat wil zeggen gemiddeld minder dan één dochter per moeder, zal een bevolking op den duur afnemen.

In de berekening zijn betrokken de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers, alleen berekend voor levendgeborene meisjes en de overlevingskansen van deze meisjes gedurende de levensfase vanaf de geboorte tot de leeftijd van haar moeder.

Meerlinggeboorte

Tot en met statistiekjaar 1990 werd bij een meerlinggeboorte met een zwangerschapsduur van minder dan 28 weken, waarvan de ene baby levend-, en de andere doodgeborene was, de levendgeborene als eenlinggeboorte aangemerkt. Vanaf 1991 worden deze gevallen als meerlinggeboorte aangemerkt, de een als levendgeborene, de ander als zogenaamd embryo-doodgeborene. De laatste wordt bij een zwangerschapsduur van minder dan 24 weken niet tot de geborenen gerekend, en niet in de statistiek meegeteld. Het aantal geborenen uit tweelinggeboorten hoeft dan ook geen even getal te zijn.

Allochtonen

Tabel 5.5 over allochtone levendgeborenen is samengesteld op basis van het begrip *herkomstgroepering*. Dit betekent dat niet alleen eerste-generatie allochtonen zijn meegeteld, maar ook tweede-generatie vrouwen. Niet alleen het geboorteland van de moeder zelf maar ook dat van haar ouders speelt nu een rol. Voor informatie over de begrippen westerse en niet-westerse landen wordt verwezen naar het tekstgedeelte van hoofdstuk 2.

Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS)

Zie voor algemene informatie over dit onderzoek de tekst van hoofdstuk 6.

Geborenen

5.1 Geborenen

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Geborenen, totaal	1	199 104	191 474	207 619	203 599	203 028
Levendgeborenen						
Totaal	1	197 965	190 513	206 619	202 603	202 083
Bruto geboortecijfer	per 1 000 inwoners	13,2	12,3	13,0	12,6	12,5
Algemeen vruchtbaarheidscijfer	van 15–49 jaar	49,9	47,3	52,4	51,3	51,2
Huwelijksvruchtbaarheidscijfer	per 1 000 gehuwde vrouwen <50 jaar	81,1	75,7	79,8	77,1	76,3
Totaal leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer per vrouw	1	1,62	1,53	1,72	1,71	1,73
Netto vervangingsfactor	1	0,78	0,74	0,83	0,83	0,83
Levendgeboren jongens	1	101 561	97 560	105 637	103 806	103 734
Levendgeboren meisjes	1	96 404	92 953	100 982	98 797	98 349
Sex ratio	jongens per 1000 meisjes	1 053	1 050	1 046	1 051	1 055
Doodgeborenen						
naar zwangerschapsduur						
28 weken of meer	1	1 139	961	1 000	996	945
doodgeboortecijfer	per 1 000 geboren jongens per 1 000 meisjes	5,7	5,0	4,8	4,9	4,7
sex ratio	1	1 220	1 230	1 101	1 184	1 109
24 weken of meer	1	.	1 222	1 253	1 258	1 185
doodgeboortecijfer	per 1 000 geboren jongens per 1 000 meisjes	.	6,4	6,0	6,2	5,8
sex ratio	1	.	1 208	1 106	1 125	1 178
Rangnummer						
Eerstgeboren levendgeborenen	1	89 237	85 030	95 972	93 695	92 474
	per 100 levendgeb.	45,1	44,6	46,4	46,3	45,8
Eerstgeboren doodgeborenen	1	614	700 ²⁾	573	537	592
	per 100 doodgeb.	53,9	72,8	45,7	53,9	62,6
Leeftijd van de moeder ¹⁾ NI						
<15 jaar	geborenen	13	23 ²⁾	21	27	23
15–19 jaar	geborenen	4 403	2 629 ²⁾	3 361	3 570	3 511
Gemiddelde leeftijd van de moeder bij geboorte van het kind	jaar	29,2	30,2	30,7	30,8	30,9
van eerste kind	jaar	27,6	28,6	29,1	29,2	29,2
Legitimiteit						
Buitenechtelijk levendgeborenen	1	22 525	29 561	51 539	55 108	58 857
	per 100 levendgeb.	11,4	15,6	24,9	27,2	29,1
Buitenechtelijk doodgeborenen	1	186	220 ²⁾	299	306	345
	per 100 doodgeb.	16,3	22,9	29,9	38,0	36,5
	per 1 000 buitenechtelijk geboren	8,3	7,4	5,8	5,5	5,8
Autochtonen / allochtonen						
uit autochtone moeder levendgeborenen	1	169 765	160 645	158 884	154 766	153 791
	%	85,8	84,3	76,9	76,4	76,1
	per 1 000 vrouwen ³⁾	47,3	45,0	49,9	49,3	49,4
van 15–49 jaar	1	28 200	29 868	47 735	47 837	48 292
uit allochtone moeder levendgeborenen	%	14,2	15,7	23,1	23,6	23,9
	per 1 000 vrouwen ³⁾	74,3	65,2	68,8	58,2	57,2
	van 15–49 jaar					

¹⁾ Exacte leeftijd.

²⁾ Cijfers gedeeltelijk geschat.

³⁾ Autochtone resp. allochtone vrouwen van eerste en tweede generatie.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) / Doodsoorzakenstatistiek (ref. 7, 15).

5.2 Levend- en doodgeborenen naar rangnummer en naar leeftijd van de moeder, 2002

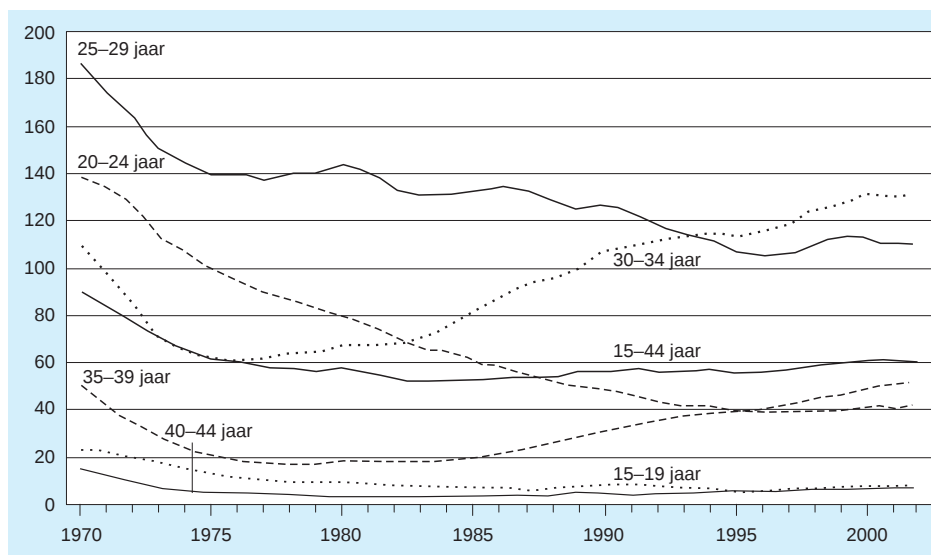
Leeftijd moeder op 31 december	1e kind	2e kind	3e kind	4e kind en meer	Totaal	w.o. buiten- echtelijk
Levendgeborenen <i>absoluut</i>						
Leeftijd moeder						
15–19 jaar	2 419	213	16	1	2 649	2 183
20–24 jaar	12 977	4 087	544	59	17 667	8 059
25–29 jaar	30 667	16 258	4 036	946	51 907	15 239
30–34 jaar	34 920	36 273	11 162	3 722	86 077	21 128
35–39 jaar	10 031	15 466	8 329	4 033	37 859	10 228
40–44 jaar	1 407	1 916	1 118	1 260	5 701	1 944
45 jaar en ouder	53	43	30	97	223	76
Alle leeftijden	92 474	74 256	25 235	10 118	202 083	58 857
Doodgeborenen ¹⁾						
Leeftijd moeder						
15–19 jaar	11	2	–	–	13	12
20–24 jaar	77	15	1	1	94	47
25–29 jaar	155	42	17	9	223	74
30–34 jaar	210	92	44	16	362	115
35–39 jaar	111	44	29	18	202	76
40–44 jaar	26	7	2	11	46	20
45 jaar en ouder	2	1	–	2	5	1
Alle leeftijden	592	203	93	57	945	345
Levendgeborenen <i>per 1 000 vrouwen in iedere leeftijdsgroep</i>						
Leeftijd moeder						
15–19 jaar	5,2	0,5	0,0	0,0	5,7	4,7
20–24 jaar	27,0	8,5	1,1	0,1	36,8	16,8
25–29 jaar	58,7	31,1	7,7	1,8	99,4	29,2
30–34 jaar	54,4	56,5	17,4	5,8	134,0	32,9
35–39 jaar	15,4	23,8	12,8	6,2	58,2	15,7
40–44 jaar	2,3	3,1	1,8	2,0	9,1	3,1
45 jaar en ouder ²⁾	0,1	0,1	0,1	0,2	0,4	0,1
Alle leeftijden ³⁾	23,4	18,8	6,4	2,6	51,0	14,9
Doodgeborenen ¹⁾ <i>per 1 000 geborenen in iedere groep</i>						
Leeftijd moeder						
15–19 jaar	4,1	0,8	–	–	4,9	4,5
20–24 jaar	4,3	0,8	0,1	0,1	5,3	2,7
25–29 jaar	3,0	0,8	0,3	0,2	4,3	1,4
30–34 jaar	2,4	1,1	0,5	0,2	4,2	1,3
35–39 jaar	2,9	1,2	0,8	0,5	5,3	2,0
40 jaar en ouder	4,5	1,2	0,3	1,9	8,0	3,5
Alle leeftijden	2,9	1,0	0,5	0,3	4,7	1,7

¹⁾ Na zwangerschapsduur van 28 of meer weken.²⁾ Per 1 000 vrouwen van 45–49 jaar.³⁾ Per 1 000 vrouwen van 15–49 jaar.

CBS: Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) (ref. 7).

Geboorte

5.3 Geborenen naar leeftijd van de moeder, per 1 000 vrouwen in iedere leeftijdsgroep

5.4 Eenling- en meerlinggeboorten

	Zwanger- schaps- duur	Kinderen geboren uit							
		eenlinggeboorte		tweelinggeboorte		drie- en meerling- geboorte		totaal	
		2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
		<i>weken</i> <i>absoluut</i>							
Levendgeborenen		195 200	194 603	7 237	7 292	166	188	202 603	202 083
Doodgeborenen	28+	909	833	86	109	1	3	996	945
	24+	1 148	1 042	109	140	1	3	1 258	1 185
Totaal geboren	28+	196 109	195 436	7 323	7 401	167	191	203 599	203 028
	24+	196 348	195 645	7 346	7 432	167	191	203 861	203 268
Totaal geboorten ¹⁾	28+	196 109	195 436	3 695	3 707	56	62	199 860	199 205
	24+	196 348	195 645	3 726	3 717	56	62	200 130	199 424
<i>Verhoudingsgetallen</i>									
								2001	2002
Tweelinggeboorten	28+	per 1 000 bevallingen						18,5	18,6
	24+	per 1 000 bevallingen						18,6	18,6
Doodgeborenen uit eenlinggeboorten	28+	per 1 000 eenlinggeboorten						4,6	4,3
	24+	per 1 000 eenlinggeboorten						5,8	5,3
tweelinggeboorten	28+	per 1 000 tweelinggeborenen						11,7	14,7
	24+	per 1 000 tweelinggeborenen						14,8	18,8

¹⁾ Geboorte = bevalling.

CBS: Geboortenstatistiek (ref. 7).

5.5 Levendgeborenen naar herkomstgroepering van de moeder, 2001 en 2002

	Absoluut		Per 1 000 van de gemiddelde bevolking van elke herkomst- groepering		Per 1 000 vrouwen ¹⁾ van 15–49 jaar van elke herkomst- groepering	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Totaal	202 603	202 083	12,6	12,5	51,2	51,0
met herkomstgroepering moeder						
Nederland	154 766	153 791	11,8	11,7	49,1	49,2
niet-Nederland	47 837	48 292	16,4	16,1	59,2	58,0
w.v.						
Niet-westerse landen	30 953	31 366	20,4	19,7	70,8	68,2
w.v.						
Marokko	7 337	7 596	26,4	26,2	99,7	98,3
Ned. Antillen + Aruba	2 075	2 147	17,2	16,9	56,2	55,3
Suriname	4 994	4 893	16,0	15,4	50,0	48,1
Turkije	6 725	6 595	20,7	19,6	74,9	70,5
Overig niet-westerse landen	9 822	10 135	20,3	19,5	71,6	68,3
Westerse landen	16 884	16 926	12,1	12,0	45,5	45,4

¹⁾ Allochtone vrouwen van de eerste en tweede generatie.

CBS: Statistiek Niet-Nederlanders (ref. 7).

5.6 Tienermoeders in enkele Europese landen

	1990	1995	1999	2000	2001
<i>% van alle levendgeborenen uit moeders < 20 jaar</i>					
België	2,1	2,4	.	.	.
Denemarken	2,6	2,0	1,7	1,1	1,6
Duitsland		2,6	2,9	.	.
Finland	2,7	2,5	2,7	2,9	3,1
Frankrijk	2,5	1,8	2,6	2,8	
Griekenland	7,2	4,7	4,0	3,0	
Ierland	5,0	5,1	6,1	5,8	5,3
Italië	3,2	2,3	2,0	2,0	
Luxemburg	3,0	2,1	2,2	2,6	2,7
Nederland	2,2	1,4	1,5	1,6	1,8
Oostenrijk	6,0	4,4	4,0	4,2	4,3
Portugal	8,6	7,5	6,3	6,2	6,1
Spanje	4,8	3,3	3,0	.	
Verenigd Koninkrijk	7,9	6,5	7,8	7,7	7,5
Zweden	3,1	2,0	1,9	1,9	1,8
Zwitserland	1,7	1,3	1,5	1,5	1,6

WHO: Health for all database; EUROSTAT: NewCronos database.

Geboorte

5.7 Geboortelengte en -gewicht, naar geslacht

NI

	Eenheid	1989/1991	1994/1996	2000/2002	stf
Gemiddelde lengte	cm	50,3	50,5	50,4	0,1
jongen	cm	50,6	50,8	50,8	0,1
meisje	cm	50,0	50,1	50,1	0,1
Gemiddeld gewicht	gram	3 372	3 402	3 449	16
jongen	gram	3 408	3 450	3 494	21
meisje	gram	3 336	3 350	3 401	23
Pasgeborenen met geboortegewicht >2 500 gram	%	95,2	94,4	94,3	0,5

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie.

5.8 Geboortelengte en geboortegewicht ¹⁾ in klassen, 2000/2002

NI

Geboortelengte			Geboortegewicht		
	%	stf		%	stf
<46 cm	4,8	0,5	<1 500 gram	0,4	0,2
46–47 cm	5,9	0,6	1 500–1 999 gram	1,5	0,3
48–49 cm	19,7	1,1	2 000–2 499 gram	3,8	0,4
50–51 cm	34,8	1,3	2 500–2 999 gram	11,0	0,8
52–53 cm	23,7	1,2	3 000–3 499 gram	32,8	1,2
54–55 cm	7,6	0,7	3 500–3 999 gram	33,7	1,2
>55 cm	3,5	0,5	4 000–4 499 gram	12,8	0,9
			4 500 gram	4,0	0,5
	cm			gram	
gemiddelde lengte	50,4	0,1	gemiddeld gewicht	3 449	16
	abs.			abs.	
steekproefaantal	1 379		steekproefaantal	1 662	

¹⁾ Geboortelengte en -gewicht van kinderen van 0–4 jaar die op het moment van het interview in leven waren; meerlingen zijn buiten beschouwing gelaten.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

De bevalling

5.9 Bevallingen ¹⁾ naar plaats van bevalling

	1989/1991	1994/1996	1998/2000	2000/2002	stf ²⁾
	%				
Tuis	38,2	34,1	34,1	31,8	1,7
In ziekenhuis	61,2	65,3	65,8	68,0	1,7
Elders	0,6	0,6	0,1	0,2	0,3

¹⁾ Bevallingen die in de twee jaar voorafgaand aan het interview hebben plaatsgevonden.

²⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

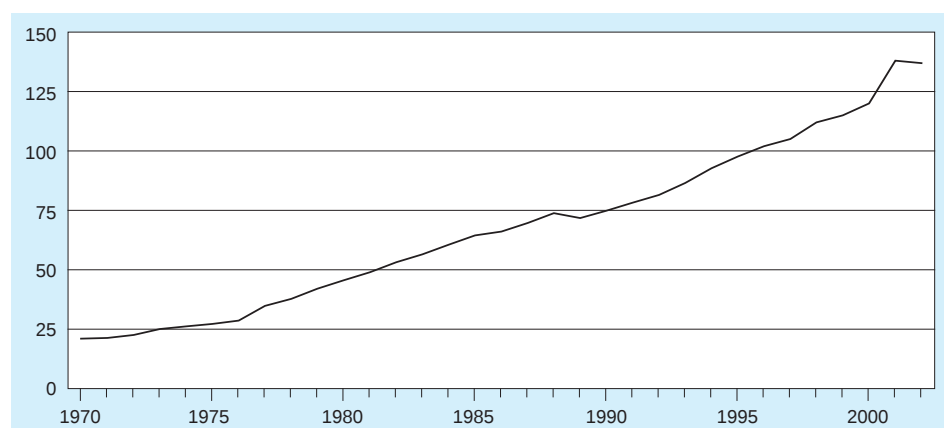
CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie.

5.10 Bevallingen met keizersnede

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Bevallingen met keizersnede	abs.	14 673	18 379	24 522	27 629	27 313
	per 1 000 bevallingen	75	98	120	138	137

Prismant: Landelijke Medische Registratie.

5.11 Bevallingen met keizersnede, per 1 000 bevallingen

Prismant: Landelijke Medische Registratie.

Geboorteregeling

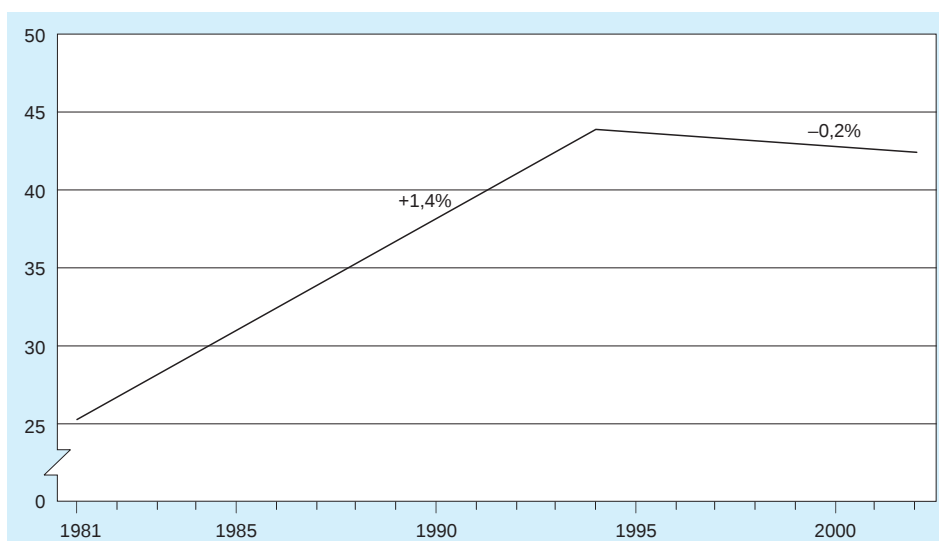
5.12 Geboorteregeling

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Gebruik van anticonceptiepil	% vrouwen van 16–49 jaar	34,2	42,8	43,1	43,1	41,9
Abortus provocatus ¹⁾ bij in Nederland wonende vrouwen	abs. per 1 000 vrouwen van 15–44 jaar	18 384	20 932	27 205	28 437	29 450
	per 1 000 levend-geborenen	5,2 93	6,0 111	8,0 132	8,4 140	8,7 146

¹⁾ Incl. overtijdbehandelingen.

CBS, IGZ (ref. 14, 38).

5.13 Percentage vrouwen van 16–49 jaar dat de pil gebruikt, 1981–2002

+ % geeft de gemiddelde lineaire verandering per jaar weer.

5.14 Gebruik van de anticonceptiepil door vrouwen van 16–49 jaar, naar leeftijd

	1990	1995	2000	2001	2002	stf ¹⁾
<i>%</i>						
16–17 jaar	20,0	26,4	38,3	55,1	48,4	5,0
18–24 jaar	61,0	73,8	68,8	73,6	69,0	2,3
25–29 jaar	54,2	64,9	56,7	58,0	62,1	2,7
30–34 jaar	32,7	41,6	47,7	41,6	40,8	2,5
35–39 jaar	21,5	35,5	36,9	36,7	33,5	2,4
40–44 jaar	12,8	19,1	26,2	25,2	27,2	2,3
45–49 jaar	9,4	17,7	20,9	19,9	17,5	2,0
Totaal	34,2	42,8	43,1	43,1	41,9	1,0
<i>abs.</i>						
Steekproefaantal	1 971	2 478	2 428	2 325	2 332	

¹⁾ Voor alle jaren gemiddeld nagenoeg dezelfde waarde, met een maximale afwijking van 0,7%.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

5.15 Abortus provocatus ¹⁾ verricht, naar land van herkomst van de cliënten

	1990	1995	2000	2001	2002
Nederland ²⁾	18 384	20 932	27 205	28 437	29 450
Duitsland	6 517	2 982	1 603	1 469	1 347
België en Luxemburg	3 524	2 247	1 473	1 334	1 224
Spanje	313	242	7	10	16
Overige	1 498	2 236	3 038	2 906	2 118
Onbekend	6	46	9	12	13
Totaal	30 242	28 685	33 335	34 168	34 168
w.o. overtijdbehandelingen	.	3 498	4 455	4 250	5 090

¹⁾ Incl. overtijdbehandelingen.

²⁾ Incl. in Nederland wonende vrouwen van buitenlandse nationaliteit.

Inspectie voor de Gezondheidszorg (ref. 38).

Geboorte

5.16 Abortus provocatus ¹⁾ bij in Nederland wonende vrouwen, naar leeftijd, 1992, 1995 en 2000

	leeftijdsverdeling			abortuscijfer		abortusratio	
	1992	1995	2000	1992	2000	1992	2000
	%			per 1 000 vrouwen		per 100 bekende zwangerschappen	
<15 jaar	0,3	0,2	0,4				
15–19 jaar	10,6	10,6	13,8	4,2	8,6	43,3	62,7
20–24 jaar	23,6	23,3	22,9	7,4	13,0	16,4	27,6
25–29 jaar	23,5	23,8	22,5	7,2	10,1	6,1	9,4
30–34 jaar	21,0	22,4	19,7	6,6	8,4	5,3	6,0
35–39 jaar	14,8	14,4	14,5	5,0	6,2	10,8	10,3
40–44 jaar	5,7	4,8	5,8	1,9	2,9	25,3	26,0
45 jaar en meer	0,5	0,5	0,4				
Totaal ²⁾	100	100	100	5,5	8,0	9,0	13,6
Gemiddelde leeftijd	27	.	28				
Meest voorkomende leeftijd	23	.	22				
N =	17 218	9 389	17 657				
Totaal aantal abortus	19 422	20 932	27 205				

¹⁾ Inclusief overtijdbehandelingen (zwangerschapsonderbreking tot 16 dagen na het uitblijven van de menstruatie).

²⁾ Abortuscijfer en abortusratio berekend op de leeftijdsgroep 15–44 jaar.

Stimezo, STISAN (ref. 56).

6. *Aspecten van gezondheid en ziekte in de bevolking*

Opzet van dit hoofdstuk

In dit hoofdstuk wordt een veelomvattend beeld gegeven van de gezondheidstoestand van de bevolking, waarbij veelal een differentiatie plaatsvindt naar achtergrondkenmerken als geslacht, leeftijdsklasse, verzekeringsvorm en opleidingsniveau. Veel gegevens in dit hoofdstuk zijn ontleend aan het Permanent Onderzoek LeefSituatie van het CBS, kortweg het POLS. In de technische toelichting in dit hoofdstuk is algemene informatie over dit onderzoek opgenomen.

Het hoofdstuk opent met gegevens over *lengte en gewicht* van de bevolking (6.1–6.5), waarbij ook cijfers betreffende onder- en overgewicht worden gegeven.

Vervolgens komt de *ervaren gezondheidstoestand* aan bod; het eigen oordeel over de gezondheid, variërend van 'zeer goed' tot 'zeer slecht' (6.6–6.8).

Ziekten en aandoeningen kunnen leiden tot *tijdelijke activiteitenbeperking* en *beddagen* (6.9 en 6.10), en bij de beroepsbevolking tot *ziekteverzuim*. Na een jaar ziekteverzuim worden werknemers gekeurd met het oog op een uitkering wegens *arbeidsongeschiktheid* (6.11–6.20). Het accent ligt hier op achtergrondkenmerken van de betrokkenen en op de bedrijfstak van de werkkring. Door middel van cijfers over de diagnose wordt aandacht gegeven aan de medische achtergrond van arbeidsongeschiktheid.

De gezondheid van de bevolking wordt mede bepaald door het vóórkomen van *langdurige aandoeningen* (6.21–6.23).

Een volgend onderwerp vormen de (chronische) *lichamelijke beperkingen* (6.24–6.28). De informatie heeft niet alleen betrekking op beperkingen in de algemene dagelijkse levensverrichtingen, horen, zien en beweeglijkheid, maar ook op het hebben van een kunstgebit. De tabel over arbeidsparticipatie van personen met lichamelijke beperkingen is vervangen door nieuwe informatie over arbeidsgehandicapten.

Onder het kopje *Gezondheid van bijzondere groepen* is tot besluit informatie opgenomen over de hulpbehoevendheid van *bewoners van verzorgingshuizen* (6.29–6.31).

Technische toelichting

Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS): algemene informatie

Het Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS) is met een geïntegreerde onderzoeksofzet de opvolger van voorheen afzonderlijk uitgevoerde CBS-onderzoeken naar specifieke aspecten van de leefsituatie, waaronder de continue Gezondheidsenquête en het Doorlopend Leefsituatie Onderzoek. Doel van POLS is het op continue basis leveren van hoogwaardige en coherente informatie over verschillende aspecten van de leefsituatie van de Nederlandse bevolking in particuliere huishoudens.

In POLS zijn de vragen verdeeld over op afzonderlijke onderwerpen gerichte modules. Eén daarvan is de module 'Gezondheid en Arbeid'. Iedere module wordt voorgelegd aan slechts een deel van de respondenten, met uitzondering van de Basismodule. Deze omvat gecoördineerde vragen naar demografische en sociaal-economische kenmerken, evenals de zogenaamde kernindicatoren van de verschillende leefsituatieonderwerpen. Zo worden in de Basismodule ook enige vragen op het gebied van gezondheid gesteld aan de gehele onderzoekspopulatie.

De module 'Gezondheid en Arbeid' komt in grote lijnen overeen met de vragenlijst van de voormalige Gezondheidsenquête, aangevuld met vragen over het thema 'kwaliteit van de arbeid'. De algemene persoons- en achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en opleiding worden ontleend aan de Basismodule.

De doelpopulatie van POLS is de in Nederland woonachtige bevolking van 0 jaar en ouder in particuliere huishoudens. POLS is gebaseerd op een steekproef van personen uit de Gemeentelijke Basisadministratie. Het veldwerk wordt evenredig gespreid over het jaar uitgevoerd. De respons voor de module 'Gezondheid en Arbeid' bedroeg in 2002 61%. Het aantal respondenten bij deze module bedroeg 9 745.

Omdat POLS een onderzoek is op basis van een steekproef, zijn de cijfers onderhevig aan toevalsfluctuaties. De *betrouwbaarheidsmarge* bij een bepaalde waarde (zoals een gemiddelde of percentage) kan worden bepaald door middel van de standaardfouten die bij een aantal tabellen zijn vermeld. Vermenigvuldigd met de factor 1,65 geven deze de 90%-betrouwbaarheidsmarge weer, vermenigvuldigd met 1,96 de 95%-betrouwbaarheidsmarge. Bij tabellen waar geen standaardfout vermeld is, kan met behulp van de tabel in het Aanhangsel een indruk van de betrouwbaarheidsmarge worden verkregen.

In de tabellen zijn bij de verzekeringsvorm en het opleidingsniveau tevens *gecorrigeerde* uitkomsten gegeven. Gecorrigeerd wil in dit verband zeggen dat de uitkomsten in principe niet meer zijn beïnvloed door verschillen in leeftijd en geslacht tussen de verschillende bevolkingsgroepen naar opleiding of verzekeringsvorm. De correcties zijn uitgevoerd met behulp van een op regressie-analyse gebaseerde standaardisatieprocedure (multiple classification analysis; ref. 53).

Een uitvoeriger methodologische toelichting op POLS is opgenomen in de Technische Toelichting van het Vademecum Gezondheidsstatistiek 1998.

Verzekeringsvorm

Onder de particulier verzekerden worden ook gerekend de verzekerden bij een:

IZA: Instituut ziektekostenverzekering ambtenaren: ambtenaren bij gemeenten en openbare nutsbedrijven;

IZR: Intercommunale ziektekostenregeling: ambtenaren van provincies;

DGVP: Dienst Geneeskundige Verzorging Politie.

Opleidingsniveau

Niveau van het hoogst behaalde diploma.

Lengte en gewicht

In de tabellen met antropometrische gegevens zijn niet betrokken de respondenten met onbekende lengte en / of gewicht (2,0%) en de respondenten met een onwaarschijnlijk gewicht in relatie tot de opgegeven lengte (0,5%). In dit laatste geval betreft het personen met een Quetelet-index kleiner dan 14 of groter dan 40. Op grond van aanbevelingen van de Wereld GezondheidsOrganisatie zijn de criteria voor onder- en overgewicht in 1997 opnieuw vastgesteld. Ze zijn gebaseerd op de formule van de Quetelet-index: gewicht in kg / (lengte in m)². De criteria luiden als volgt. Er is sprake van

ondergewicht,	Q.I.	<18,5
normaal gewicht	Q.I.	18,5–24,9
overgewicht	Q.I.	25,0–29,9
ernstig overgewicht	Q.I.	30,0.

Activiteitenbeperking en beddagen

De vraag luidt: 'Heeft U gedurende de laatste veertien dagen ten gevolge van ziekte of verwonding rustiger aan moeten doen of dingen achterwege moeten laten die U gewoonlijk wel doet?'. Indien dit het geval is, wordt vervolgens gevraagd naar het aantal dagen met beperking in die periode en indien van toepassing naar het aantal dagen daarvan dat men het bed heeft gehouden. Gebruik makend van de factor 26 worden de gegevens herleid op jaarbasis.

Burnout

Opgebrand zijn door het werk ofwel burnout kenmerkt zich door ongewone vermoeidheidsklachten en gevoelens van uitputting. Deze klachten worden ook wel aangeduid als klachten van emotionele uitputting. Opgebrande personen spreiden een hoge afstandelijkheid ten opzichte van hun eigen werk tentoon en hebben het gevoel het werk eigenlijk niet meer goed aan te kunnen. In de studie die aan tabel 6.15 ten grondslag ligt is burnout gemeten met vijf vragen over het regelmatig vóórkomen van aan werk gerelateerde ongewone vermoeidheidsklachten en gevoelens van uitputting.

Langdurige aandoeningen

Gegevens over het vóórkomen van langdurige aandoeningen zijn gebaseerd op schriftelijke rapportage door de mensen zelf, bij jeugdigen onder 12 jaar

mondeling door ouder of verzorger. In het kader van het POLS wordt de geënquêteerden gevraagd om van een twintigtal langdurige aandoeningen aan te geven of men die heeft of in de afgelopen 12 maanden heeft (gehad).

Lichamelijke beperkingen

Tabel 6.24 over lichamelijke beperkingen is ontleend aan vragen op basis van de *OESO-indicator* (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). Deze indicator is gebaseerd op vragen betreffende:

- een gesprek volgen in een groep van drie of meer personen (zo nodig met hoorapparaat);
- met één andere persoon een gesprek voeren (zo nodig met hoorapparaat);
- kleine letters in de krant lezen (zo nodig met bril of contactlenzen);
- op een afstand van vier meter het gezicht van iemand herkennen (zo nodig met bril of contactlenzen);
- een voorwerp van vijf kilo, bijv. een volle boodschappentas, tien meter dragen;
- rechtop staand kunnen bukken en iets van de grond oppakken;
- 400 meter aan een stuk lopen zonder stil te staan (zo nodig met stok);

Antwoordcategorieën op deze vragen zijn: zonder moeite; met enige moeite; met grote moeite; kan niet. Deze vragen worden gesteld aan personen van 12 jaar en ouder.

Ziekteverzuim

Dit Vademecum bevat drie soorten cijfers over ziekteverzuim in de beroepsbevolking, en wel cijfers van het bedrijfsleven (A), cijfers op basis van de Enquête Beroepsbevolking (B), en cijfers van de overheid (C).

- A. Met ingang van het vierde kwartaal van 1995 verricht het CBS ieder kwartaal onderzoek naar het ziekteverzuim in het *bedrijfsleven* (6.11). Het onderzoek vindt plaats door middel van een schriftelijke enquête. Voor meer details wordt verwezen naar het artikel in de Sociaal-Economische Maandstatistiek van december 1996 (ref. 19).

Het *ziekteverzuimpercentage* is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers in het kwartaal. Niet meegeteld moet worden het verzuim na een jaar ziekte. Bedrijven mogen het percentage ziekteverzuim zowel berekenen op basis van kalenderdagen als op basis van werkdagen.

- B. Gegevens in tabel 6.12, ontleend aan de *Enquête beroepsbevolking* (EBB) hebben betrekking op het verzuim in de week vóór het interview, exclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof. Het aantal werknemers dat aangaf in de week voor het interview niet of minder te hebben gewerkt vanwege ziekte is uitgedrukt als percentage van het totaal aantal werknemers per onderscheiden categorie. Voor de tabel is het verzuimpercentage voor alle werknemers in 1995 op 100 gesteld. Vervolgens zijn hieraan de verzuimpercentages van de verschillende categorieën gerelateerd. Het totaal bevat voor sommige kenmerken ook de categorie onbekend. In de tabel worden

geen percentages gepresenteerd om verwarring met uitkomsten van de andere statistieken over ziekteverzuim te voorkomen.

- C. Er is ook een statistiek van het ziekteverzuim bij de diverse sectoren van de *Overheid*. Het ziekteverzuim wordt bij de overheid, anders dan in de marktsector, voor de meeste sectoren berekend conform de richtlijnen in de standaard voor verzuimregistratie (ref. 55); zie ook onder A. Van belang is nog dat in de gepresenteerde cijfers het verzuim langer dan een jaar is meegerekend.

Het *ziekteverzuimpercentage* is het aantal verzuimde kalenderdagen in de observatieperiode gedeeld door de personeelssterkte vermenigvuldigd met het aantal kalenderdagen in dezelfde periode. De personeelssterkte is het aantal bezette arbeidsplaatsen (fulltime equivalenten).

De *meldingsfrequentie* is het aantal in de observatieperiode aangevangen verzuimgevallen gedeeld door het aantal personeelsleden.

Over het ziekteverzuim bij de Rijksoverheid zijn gedetailleerder gegevens beschikbaar dan over de andere overheden (tabel 6.13). Deze hebben betrekking op het personeel van de Rijksoverheid, inclusief arbeidscontractanten.

De laatste jaren neemt het ziekteverzuimpercentage bij de Rijksoverheid af terwijl de gemiddelde verzuimduur stijgt. Dit heeft ermee te maken dat verzuimgevallen die langer dan een jaar duren worden meegeteld. Dit betreft onder meer gevallen die nog in afwachting zijn van een beslissing over een WAO-uitkering. Verder worden werknemers die na een ziekteperiode weer gedeeltelijk aan het werk gaan – soms op een andere werkplek dan hun eigen – niet altijd in de administratie als niet ziek afgemeld.

Tenslotte verstrekt tabel 6.16 enkele kerncijfers over uitkeringen krachtens de Ziektewet aan zgn. vangnetgroepen. Voor de groepen die geen werkgever hebben en voor de groepen die door de Wet uitbreiding loondoorbetalingsplicht bij ziekte (WULBZ) benadeeld zouden kunnen worden is een vangnetvoorziening gecreëerd. De groepen waar deze voorziening voor in het leven is geroepen zijn: zwangere vrouwen, flexibele werknemers (uitzendkrachten, werknemers met tijdelijke contracten e.d.), werklozen, herintredende arbeidsgehandicapten, werknemers die een orgaan afstaan en vrijwillig verzekerden.

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

In de tabellen 6.16 t/m 6.20 wordt informatie gegeven over het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong). Deze regelingen zijn van kracht sedert de invoering op 1 januari 1998 van de Wet premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (PEMBA). Tegelijk met de invoering van de Wet PEMBA is de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW) ingetrokken. Personen die een AAW-uitkering ontvingen hebben vanaf 1 januari 1998 recht op een uitkering krachtens de WAZ of de Wajong. Tegelijk is de WAO van toepassing geworden op het overheidspersoneel. Tot 1998 had het overheidspersoneel

recht op een aan de AAW gerelateerde uitkering. Bovendien kon men onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op een bovenwettelijke (aanvullende) uitkering.

De gepresenteerde gegevens zijn weergegeven naar de wettelijke regelingen zoals die vanaf 1998 van kracht zijn. Voor de vergelijkbaarheid is de tot 1998 van kracht zijnde AAW terugvertaald in WAZ- en Wajong-uitkeringen.

De totale lasten voor WAO / AAW / WAZ / Wajong in tabel 6.16 omvatten ook sociale lasten, overhevelingstoeslag en uitvoeringskosten, op transactiebasis. De uitgekeerde bedragen op grond van deze wetten zijn zonder deze kostenposten, en op kasbasis.

WAO-conforme uitkeringen

Op 1 januari 1996 is de Wet Privatisering van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (WPA) in werking getreden. Als gevolg hiervan werd de Algemene burgerlijke pensioenwet (ABPW) ingetrokken. Gelijktijdig had de Wet Overheidspersoneel onder werknemersverzekeringen (OOW) in werking moeten treden. Het overheidspersoneel zou dan onder de werknemersverzekeringen vallen, waarmee de WAO volledig van toepassing zou zijn op ambtenaren. Inwerkingtreding van deze wet is uitgesteld tot 1 januari 1998. In de WPA is daarom de arbeidsongeschiktheidsuitkering voor ambtenaren geregeld. De aanspraken bij arbeidsongeschiktheid zijn gesplitst in een wettelijk deel en een bovenwettelijk deel. Omdat het wettelijke deel in duur, hoogte en grondslag geheel overeenkomt met de WAO, wordt voor de jaren 1996 en 1997 dan ook gesproken over de WAO-conforme uitkering. Vanaf 1 januari 1998 vallen deze uitkeringen formeel onder de WAO. Deze maatregelen hebben geleid tot een eenmalige stijging met 16 000 WAO(-conforme) uitkeringen per 1998.

Diagnosegroepen

De classificatie van ziekten van de CAS (Classificaties voor Arbo en Sociale verzekering) waarop de gegevens over arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar diagnosegroep in de tabellen 6.19 en 6.20 zijn gebaseerd, is afgeleid van de Internationale Classificatie van Ziekten en met Gezondheid verband houdende Problemen, tiende revisie (afgekort ICD-10; zie ook hoofdstuk 7). De ICD-10 is opgebouwd uit 21 hoofdstukken met maximaal 26 000 alfanumerieke codes. Omdat bedrijfs- en verzekeringsartsen met minder codes toekunnen, is van de ICD-10 een gecomprimeerde versie gemaakt. Onderstaand schema geeft een vergelijking van de ICD-10 met de Classificatie van Ziekten van de CAS. Hieruit zal duidelijk zijn dat de inhoud van de verschillende hoofdstukken van de ICD-10 en van de Classificatie van de CAS niet dezelfde is. Cijfers per diagnosegroep over arbeidsongeschiktheid en sterfte zijn daarom niet vergelijkbaar. Om die reden is de terminologie van de verschillende diagnosegroepen verschillend gehouden, en de groep 'Ziekten van hart en vaatstelsel' in deze tabellen veranderd in 'Ziekten van hart en bloedvaten'. Voor meer details over de opbouw van de diagnosegroepen volgens de CAS wordt verwezen naar de classificatie zelf (ref. 43).

Schema: Vergelijking van ICD-10 met de Classificatie van ziekten (CAS)

ICD-10		Classificatie van ziekten (CAS)	
I	Infectieuze en parasitaire ziekten	]	verspreid over alle hoofdstukken
II	Nieuwvormingen		
III	Ziekten van bloed, bloedbereidende organen en immuuniteitsstoornissen		
IV	Voedings- en stofwisselingsziekten en endocriene ziekten	]	B zie C
V	Psychische stoornissen		E Endocriene ziekten en aandoeningen, niet elders geassocieerd
VI	Ziekten van zenuwstelsel	]	A Psychische aandoeningen en gedragsstoornissen
VII	Ziekten van oog en erbij horende lichaamsdelen		P
VIII	Ziekten van oor en processus mastoideus		N
IX	Ziekten van hart en vaatstelsel		V Ziekten van zenuwstelsel, oog en oor
X	Ziekten van de ademhalingsorganen		H
XI	Ziekten van de spijsverteringsorganen	]	C Ziekten van hart en bloedvaten, en bloedziekten (B)
XII	Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel		R Ziekten van ademhalingsstelsel
XIII	Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel		S Ziekten van spijsverteringsstelsel
XIV	Ziekten van urinewegen en geslachtsorganen		D Ziekten van huid en subcutis
XV	Complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed		L Ziekten van botspierstelsel
XVI	Aandoeningen van de perinatale periode		U Ziekten van urogenitaal stelsel
XVII	Aangeboren afwijkingen		G Zwangerschap, bevalling en kraambed
XVIII	Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden		
XIX	Letsels en andere gevolgen van uitwendige oorzaken		
XX	Uitwendige oorzaken van ziekte en sterfte		
XXI	Factoren die de gezondheidstoestand beïnvloeden en contacten met de gezondheidszorg		

Arbeidsgehandicapten

Het onderzoek naar arbeidsgehandicapten is een onderdeel van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Voor algemene informatie over de EBB wordt verwezen naar de technische toelichting van hoofdstuk 3.

Een *arbeidsgehandicapte* is iemand die als gevolg van een langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd wordt in het uitvoeren of verkrijgen van werk. De cijfers van tabel 6.25 zijn gebaseerd op vragen aan een steekproef van personen van 14–64 jaar of ze last hebben van dertien genoemde ziekten en aandoeningen, met telkens de vraag of men sterk, licht of niet wordt belemmerd bij het uitvoeren van het werk dan wel bij het verkrijgen van werk.

Meer informatie over de module Arbeidsgehandicapten kan men vinden in de Monitor Arbeidsgehandicapten 2002 (ref. 26).

Verzorgingshuizen

De cijfers in de tabellen 6.29–6.31 zijn gebaseerd op gegevens van verzorgingshuizen die in het kader van de AWBZ een subsidie ontvangen. Bewoners van serviceflats e.d. zijn niet in deze cijfers inbegrepen.

Lengte en gewicht

6.1 Antropometrische gegevens van de bevolking van 20 jaar en ouder

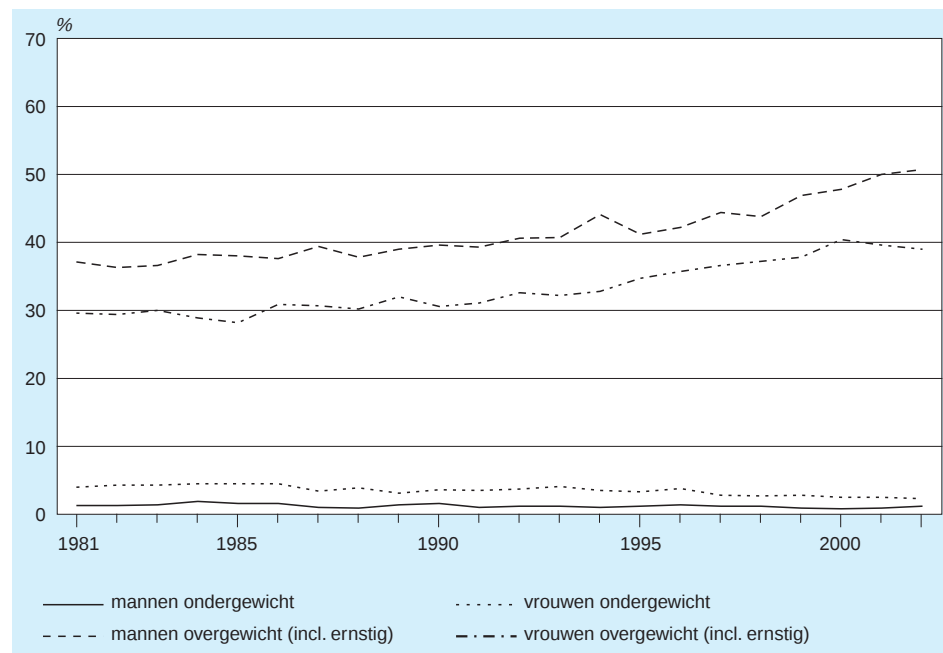
NI

	Q.I.	1984/1986	1989/1991	1994/1996	2000/2002	stf ¹⁾
Gemiddelde lengte in cm		171,9	172,6	173,1	174,0	0,1
mannen		177,9	178,7	179,4	180,4	0,1
vrouwen		166,2	166,7	167,1	167,6	0,1
Gemiddeld gewicht in kg		70,8	72,0	73,2	75,6	0,1
mannen		76,8	78,3	79,6	82,2	0,1
vrouwen		65,0	66,1	67,1	69,1	0,1
Onder- en overgewicht	%					
mannen						
ondergewicht	<18,5	1,7	1,3	1,2	1,0	0,1
overgewicht	25,0–29,9	34,2	34,2	36,3	41,1	0,5
ernstig overgewicht	30,0	3,7	5,1	6,0	8,5	0,3
vrouwen						
ondergewicht	<18,5	4,5	3,4	3,4	2,5	0,2
overgewicht	25,0–29,9	23,1	24,2	26,5	29,2	0,4
ernstig overgewicht	30,0	6,3	7,1	8,0	10,4	0,3

¹⁾ Voor alle jaargroepen nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

6.2 Onder- en overgewicht onder de bevolking van 20 jaar en ouder

6.3 Lengte naar leeftijd en geslacht, 2002

NI

Opgegeven lengte	20-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder	Totaal 20 jaar
Mannen								
%								
162 cm	1	1	1	1	2	3	6	1
163-167 cm	2	2	3	3	6	10	5	4
168-172 cm	5	8	7	13	17	22	29	12
173-177 cm	11	15	15	17	21	22	27	17
178-182 cm	24	22	27	27	31	24	19	26
183-187 cm	27	30	28	27	19	16	11	25
188-192 cm	17	14	11	7	4	3	2	9
193-197 cm	9	7	6	3	1	1	0	5
198 cm	5	2	1	1	0	0	0	1
cm								
Gemiddelde lengte stf	183,7 0,5	182,5 0,3	181,8 0,3	179,9 0,3	177,7 0,3	175,9 0,4	174,7 0,5	180,2 0,1
abs. (=100%)								
Steekproefaantal	294	723	794	701	521	346	179	3 558
Vrouwen								
%								
152 cm	0	1	2	2	1	2	3	2
153-157 cm	4	3	4	4	5	6	8	5
158-162 cm	6	11	11	15	21	22	25	15
163-167 cm	19	18	23	26	26	32	31	24
168-172 cm	28	33	33	34	34	24	24	31
173-177 cm	23	21	16	13	9	9	6	15
178-182 cm	16	9	9	4	3	3	2	7
183 cm	3	2	2	2	0	0	0	2
cm								
Gemiddelde lengte stf	170,6 0,4	169,4 0,3	168,6 0,2	167,4 0,2	166,2 0,3	165,4 0,3	164,4 0,4	167,7 0,1
abs. (=100%)								
Steekproefaantal	287	700	754	685	506	396	288	3 616

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

6.4 Gewicht naar leeftijd en geslacht, 2002

NI

Opgegeven gewicht	20-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder	Totaal 20 jaar
Mannen								
%								
<58 kg	4	1	0	1	1	1	4	1
58-62 kg	6	4	2	1	3	2	6	3
63-67 kg	11	6	5	4	4	10	9	6
68-72 kg	16	14	10	11	10	13	18	12
73-77 kg	16	12	15	11	12	16	19	13
78-82 kg	16	18	17	17	20	19	20	18
83-87 kg	15	15	17	18	17	15	11	16
88-92 kg	8	10	12	15	14	10	8	12
93-97 kg	5	8	10	9	9	6	4	8
98 kg	4	12	12	13	11	7	2	10
kg								
Gemiddeld gewicht stf	77,0 0,7	82,1 0,5	83,4 0,4	84,5 0,5	83,5 0,5	80,3 0,6	75,8 0,8	82,1 0,2
abs. (=100%)								
Steekproefaantal	294	723	794	701	521	346	179	3 558
Vrouwen								
%								
<48 kg	0	1	1	0	0	1	3	1
48-52 kg	6	5	4	2	3	2	4	4
53-57 kg	14	9	8	8	5	7	7	8
58-62 kg	22	18	20	18	16	12	19	18
63-67 kg	21	20	20	18	19	19	15	19
68-72 kg	18	19	18	17	19	19	16	18
73-77 kg	8	9	8	12	10	14	13	10
78-82 kg	4	9	8	10	10	10	11	9
83-87 kg	2	5	5	5	7	6	5	5
88 kg	4	5	8	9	11	9	7	8
kg								
Gemiddeld gewicht stf	65,2 0,6	68,1 0,4	69,1 0,4	70,1 0,5	71,5 0,5	70,5 0,5	68,9 0,7	69,3 0,2
abs. (=100%)								
Steekproefaantal	287	700	754	685	506	396	288	3 616

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

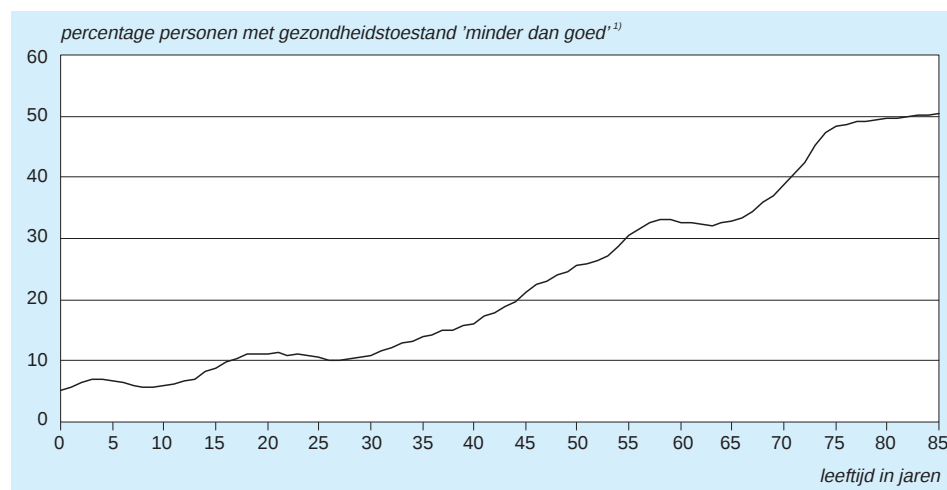
6.5 Onder- en overgewicht naar leeftijd en geslacht, 2002

Quetelet-Index	Onder- gewicht	Normaal gewicht			Overgewicht		Ernstig overgewicht	Steekproef- aantal
	<18,5	18,5– 19,9	20,0– 22,9	23,0– 24,9	25,0– 26,9	27,0– 29,9	30,0	
Mannen								
	%							abs. (=100%)
Totaal	1	3	20	24	23	20	9	3 558
20–24 jaar	9	9	35	26	15	6	1	294
25–34 jaar	0	7	25	27	20	15	6	723
35–44 jaar	1	3	20	29	22	17	8	794
45–54 jaar	1	1	17	20	24	27	11	701
55–64 jaar	1	2	11	21	26	24	16	521
65–74 jaar	0	2	17	21	26	25	9	346
75 jaar en ouder	1	3	22	27	24	18	5	179
Vrouwen								
Totaal	2	7	31	21	15	13	11	3 616
20–24 jaar	7	15	43	20	8	5	3	287
25–34 jaar	4	10	37	19	12	12	6	700
35–44 jaar	2	7	36	23	13	9	10	754
45–54 jaar	2	4	29	23	16	15	12	685
55–64 jaar	1	3	25	21	17	16	17	506
65–74 jaar	0	5	22	19	18	22	14	396
75 jaar en ouder	3	3	21	21	22	19	12	288

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie

Ervaren gezondheidstoestand

6.6 Subjectief ervaren gezondheidstoestand naar leeftijd, 2001/2002

¹⁾ 'Minder dan goed' betreft de antwoordcategorieën: gaat wel; slecht; zeer slecht.

Aspecten van gezondheid en ziekte in de bevolking

6.7 Subjectief ervaren gezondheidstoestand

NI

	1990	1995	2000	2001	2002	stf ²⁾
%						
Personen met gezondheidstoestand						
zeer goed	26,8	23,7	25,9	25,3	25,5	0,4
goed	54,9	57,5	54,5	55,5	55,2	0,5
minder dan goed ¹⁾	18,3	18,8	19,6	19,2	19,4	0,3

¹⁾ In de jaren 1990–2000 de antwoordcategorieën 'gaat wel', 'soms goed en soms slecht', en 'slecht'.

In de jaren 2001–2002 de antwoordcategorieën: 'gaat wel', 'slecht', en 'zeer slecht'.

²⁾ Voor de jaren tot 2001 nagenoeg dezelfde waarde. Vanaf 2001 respectievelijk 0,3; 0,3; 0,3.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

6.8 Subjectief ervaren gezondheidstoestand, naar een aantal achtergrondkenmerken, 2002

NI

	Zeer goed	Goed	Minder dan goed ¹⁾	Steekproef-aantal
% <i>abs. (=100%)</i>				
Totaal	25,5	55,2	19,4	22 253
Geslacht				
Mannen	27,3	55,8	16,9	11 053
Vrouwen	23,6	54,5	21,9	11 200
Leeftijd				
0–11 jaar	45,2	49,1	5,7	3 373
12–17 jaar	29,9	61,4	8,7	1 610
18–24 jaar	26,9	61,3	11,8	1 865
25–44 jaar	26,3	59,2	14,5	6 922
45–64 jaar	17,8	54,5	27,7	5 596
65–74 jaar	13,1	49,2	37,7	1 672
75 jaar en ouder	9,9	42,8	47,3	1 216
Geslacht / Leeftijd				
mannen				
0–11 jaar	46,1	47,9	6,0	1 726
12–17 jaar	30,8	62,2	7,0	823
18–24 jaar	29,9	61,8	8,3	945
25–44 jaar	28,7	59,1	12,2	3 508
45–64 jaar	18,7	55,5	25,8	2 824
65–74 jaar	13,6	51,9	34,5	777
75 jaar en ouder	11,0	44,6	44,4	451
vrouwen				
0–11 jaar	44,3	50,3	5,4	1 647
12–17 jaar	28,9	60,7	10,4	787
18–24 jaar	23,9	60,7	15,4	920
25–44 jaar	23,8	59,3	16,9	3 414
45–64 jaar	17,0	53,4	29,6	2 772
65–74 jaar	12,7	46,9	40,5	895
75 jaar en ouder	9,2	41,8	49,0	765
Verzekeringsvorm				
Ziekenfonds	22,3	54,1	23,6	5 978
gecorrigeerd	22,5	54,1	23,3	
Particulier	30,5	56,8	12,7	3 736
gecorrigeerd	30,1	56,8	13,1	
Opleidingsniveau				
lager onderwijs	16,5	49,3	34,1	3 951
gecorrigeerd	15,9	49,2	34,9	
lbo	15,1	56,7	28,2	2 842
gecorrigeerd	16,7	58,0	25,3	
mavo, vwo-3	21,1	58,7	20,1	1 979
gecorrigeerd	21,0	58,2	20,8	
havo, vwo, mbo	24,2	58,6	17,2	5 925
gecorrigeerd	23,8	58,3	17,9	
hbo, universiteit	28,9	58,0	13,1	3 939
gecorrigeerd	29,0	58,0	13,0	

¹⁾ De antwoordcategorieën 'gaat wel', 'slecht', en 'zeer slecht'.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

Tijdelijke activiteitenbeperking en beddagen

6.9 Tijdelijke activiteitenbeperking en beddagen in één jaar ¹⁾

	1990	1995	2000	2001	2002	stf ²⁾
Gemiddeld aantal dagen met tijdelijke activiteitenbeperking per persoon per jaar	29,9	29,5	31,2	37,7	37,8	1,0
Gemiddeld aantal beddagen per persoon per jaar ³⁾	3,9	3,7	3,9	4,2	4,3	0,3

¹⁾ Personen van één jaar en ouder.

²⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

³⁾ Exclusief permanent bedlegerige mensen.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

6.10 Tijdelijke activiteitenbeperking en beddagen, naar een aantal achtergrondkenmerken, 2002

NI

	Dagen per jaar met tijdelijke activiteitenbeperking	Beddagen ¹⁾ per jaar	Steekproef-aantal
	stf	stf	abs.
Totaal	37,8	1,0	4,3
Geslacht			
mannen	32,5	1,3	3,6
vrouwen	43,1	1,5	5,0
Leeftijd			
1-11 jaar	13,5	1,3	1,8
12-17 jaar	24,9	2,6	2,9
18-24 jaar	29,2	2,9	2,9
25-44 jaar	41,4	1,8	6,1
45-64 jaar	48,3	2,3	5,0
65-74 jaar	45,4	4,1	2,8
75 jaar en ouder	53,6	5,5	3,3
Geslacht / Leeftijd			
mannen			
1-11 jaar	13,3	1,7	1,7
12-17 jaar	22,6	3,5	2,3
18-24 jaar	21,7	3,3	1,4
25-44 jaar	36,1	2,4	5,7
45-64 jaar	43,0	3,1	3,4
65-74 jaar	37,7	5,6	2,1
75 jaar en ouder	41,2	8,0	4,2
vrouwen			
1-11 jaar	13,8	2,0	1,9
12-17 jaar	27,2	4,0	3,5
18-24 jaar	36,9	4,7	4,5
25-44 jaar	46,7	2,8	6,6
45-64 jaar	53,7	3,3	6,6
65-74 jaar	51,9	5,9	3,4
75 jaar en ouder	61,0	7,3	2,8
Verzekeringsvorm			
ziekenfonds	44,1	1,4	5,3
gecorrigeerd	43,5		5,2
particulier	27,9	1,4	2,7
gecorrigeerd	28,9		2,9
Opleidingsniveau			
lager onderwijs	51,8	2,8	5,8
gecorrigeerd	56,1		7,0
lbo	47,4	3,1	3,9
gecorrigeerd	45,5		3,9
mavo, vwo-3	42,1	3,5	3,6
gecorrigeerd	43,9		3,7
havo, vwo, mbo	37,6	1,9	5,2
gecorrigeerd	36,5		4,7
hbo, universiteit	35,6	2,3	4,3
gecorrigeerd	33,4		3,7

¹⁾ Exclusief van permanent bedlegerige mensen.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid

6.11 Ziekteverzuim in het bedrijfsleven

code SBI 1993 ¹⁾	Bedrijfstak en -grootte	Ziekteverzuimpercentage					
		inclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof			exclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof		
		2000	2001	2002	2000	2001	2002
		%					
	Totaal	6,1	6,1	6,1	5,5	5,4	5,4
	Bedrijfstak en -klasse						
01–05	Landbouw en visserij	4,2	3,7	4,1	3,9	3,4	3,9
10–14	Delfstoffenwinning	4,6	4,1	3,8	4,5	4,0	3,6
15–37	Industrie	6,8	6,8	6,8	6,5	6,5	6,5
15–16	Voedings- en genotmiddelenindustrie	6,2	6,3	5,9	5,8	5,8	5,5
22	Uitgeverijen, drukkerijen	5,7	6,2	5,9	5,3	5,5	5,5
23–25	Aardolie-, chemische en kunststoffenindustrie	6,0	6,0	5,8	5,6	5,6	5,4
27–35	Metaal-, electrotechnische en autoindustrie	6,0	5,9	5,6	5,8	5,7	5,4
	Rest industrie	9,2	9,3	9,6	8,9	9,0	9,2
40–41	Openbare voorzieningsbedrijven	7,0	6,1	6,1	6,7	6,0	6,0
45	Bouwnijverheid	5,2	5,2	5,3	5,1	5,1	5,2
50–52	Reparatie consumentenartikelen en handel	4,9	4,8	5,1	4,4	4,3	4,6
50	Autohandel en -reparatie	4,0	4,2	3,8	3,8	4,0	3,6
51	Groothandel	4,6	4,8	4,7	4,2	4,4	4,4
52	Detailhandel	5,3	5,1	5,7	4,6	4,4	5,0
55	Horeca	4,2	4,0	3,6	3,8	3,6	3,3
60–64	Vervoer, opslag en communicatie	5,8	5,8	6,0	5,5	5,5	5,6
60	Openbaar vervoer en wegvervoer	5,1	5,0	5,5	5,0	4,8	5,3
61–64	Rest vervoer en communicatie	6,4	6,6	6,3	5,8	6,0	5,8
65–67	Financiële instellingen	5,9	5,7	5,8	5,0	4,9	4,8
70–74	Verhuur en zakelijke dienstverlening	6,0	5,9	5,9	5,3	5,3	5,1
747	Schoonmaakbedrijven	7,7	7,8	7,4	7,0	7,1	6,8
	Rest zakelijke dienstverlening	5,7	5,6	5,6	5,0	4,9	4,9
85	Gezondheids- en welzijnszorg	9,3	8,9	8,3	7,8	7,5	7,0
8511	Ziekenhuizen	9,0	8,7	7,7	7,4	7,1	6,2
8531	Verpleeg- en bejaardenhuizen	10,2	9,7	9,0	8,6	8,2	7,5
	Rest gezondheids- en welzijnszorg	8,6	8,4	8,1	7,4	7,2	7,0
91–93	Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	5,3	5,1	5,0	4,7	4,7	4,6
	Bedrijfsgrootte						
	Bedrijven met						
	1– 9 werknemers	3,3	3,3	3,3	2,9	2,9	3,1
	10–99 werknemers	5,1	5,2	4,9	4,6	4,7	4,5
	100 werknemers of meer	8,1	8,0	7,5	7,2	7,2	6,6

¹⁾ Volgens de Standaard Bedrijfsindeling 1993.

CBS: Ziekteverzuim Bedrijfsleven (ref. 19).

6.12 Ziekteverzuim van werknemers van 15–64 jaar met een vaste baan van 12 uur of meer per week

	1995	1998	1999	2000	2001
<i>indexcijfer totaal 1995=100</i>					
Totaal	100	100	114	119	122
Geslacht					
Mannen	87	85	97	105	97
Vrouwen	121	125	141	139	158
Leeftijd					
15–24 jaar	87	77	94	85	105
25–34 jaar	93	90	103	113	119
35–44 jaar	99	103	117	123	116
45–54 jaar	108	113	128	130	134
55–64 jaar	139	127	144	139	146
Opleidingsniveau					
lager onderwijs	149	155	163	171	159
mavo, vbo	108	107	131	129	138
havo, vwo, mbo	100	99	115	116	123
hbo, universiteit	77	86	89	101	99
Arbeidsduur per week					
12–19 uur	101	110	92	115	133
20–34 uur	123	125	141	140	152
35 uur en meer	93	92	107	111	110
Geeft leiding aan medewerkers					
Ja	85	77	96	99	91
Nee	106	110	123	126	134
Landsdeel					
noord	113	106	121	121	110
oost	103	104	108	121	119
west	101	101	120	121	125
w.o.					
4 grote steden	113	111	144	144	146
zuid	87	90	103	111	123

CBS: Enquête Beroepsbevolking.

Aspecten van gezondheid en ziekte in de bevolking

6.13 Ziekteverzuim ¹⁾ bij de rijksoverheid naar enkele achtergrondkenmerken

	Ziekteverzuimpercentage ¹⁾			Meldingsfrequentie			Gemiddelde verzuimduur		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002
	%						dagen		
Totaal	7,7	7,8	6,8	1,9	1,9	1,8	15,1	16,7	17,3
Geslacht									
Mannen	6,6	6,6	5,8	1,7	1,7	1,6	14,6	16,2	16,6
Vrouwen	10,0	10,3	8,8	2,3	2,2	2,2	15,8	17,8	17,7
Leeftijd									
<25 jaar	5,3	5,7	4,7	1,8	1,9	2,2	7,7	7,5	7,6
25–34 jaar	6,8	6,9	6,1	2,1	2,1	2,1	11,4	12,1	12,4
35–44 jaar	7,4	7,6	6,6	2,0	2,0	1,9	14,3	15,5	16,3
45–54 jaar	8,2	8,3	7,2	1,7	1,7	1,7	18,1	20,1	20,6
55–59 jaar	9,5	9,6	8,6	1,5	1,5	1,5	23,7	26,3	22,6
60 jaar	8,5	8,6	7,1	1,2	1,2	1,2	24,1	28,1	27,4
Salarisklasse ²⁾									
1– 4 (1 152–1 836 euro)	10,6	10,7	8,9	2,1	2,1	2,1	17,0	18,8	18,2
5–10 (1 384–3 157 euro)	8,4	8,8	7,6	2,1	2,1	2,0	15,6	17,7	18,0
11 (2 315 euro)	4,8	5,1	4,4	1,4	1,2	1,4	12,9	13,8	14,2

¹⁾ Verzuimdagen boven een jaar meegerekend; excl. zwangerschaps- en bevallingsverlof, tenzij anders vermeld. De gemiddelde personeelssterkte was 106 800 (2000), 108 000 (2001) en 115 700 (2002) bezette arbeidsplaatsen.

²⁾ Bruto maandsalaris; indeling volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren per 1-8-2000.

CBS: Ziekteverzuim overheid (ref. 23).

6.14 Ziekteverzuim ¹⁾ bij de overheid naar sector

	Ziekteverzuimpercentage			Meldingsfrequentie			Gemiddelde verzuimduur		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001
	%						dagen		
Rijk	7,0	7,7	7,8	1,7	1,9	1,9	14,3	15,1	16,7
Provincies	7,5	7,6	7,8	1,8	1,7	1,7	14,0	13,8	14,8
Gemeenten ²⁾	7,8	8,5	8,4	1,8	1,7	1,7	15,5	15,7	17,2
Primair en voortgezet onderwijs	8,4	8,7	8,4	1,2	1,1	1,1	20,5	23,2	24,4
Wetenschappelijk onderwijs	4,3	4,5	4,3	1,0	1,0	0,9	17,0	.	17,5
Defensie	5,8	6,3	5,7	.	.	1,5	.	.	.
Politie ³⁾	8,5	9,4	9,5	.	.	.	.	.	.
Waterschappen	5,5	5,7	.	1,5	1,9	.	14,1	12,5	.
Rechterlijke macht	4,2	4,6	4,7	0,5	0,5	0,4	20,9	22,3	24,1

¹⁾ Excl. zwangerschaps- en bevallingsverlof; inclusief ziekteverzuim langer dan een jaar.

²⁾ Excl. politie, onderwijs, zorginstellingen en gemeentelijke bedrijven en stichtingen.

³⁾ Cijfers inclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof.

CBS: Ziekteverzuim overheid (ref. 23).

6.15 Het vóórkomen van burnout per bedrijfstak, 2002

code SBI 1993 ¹⁾	Bedrijfstak	Vóórkomen burnout	Aantal personen in steekproef
		%	abs.
	Totaal	9	3 253
01–05	Landbouw en visserij	8	81
15–37	Industrie	12	315
45	Bouwnijverheid	7	187
50–52	Reparatie consumentenartikelen en handel	9	380
55	Horeca	19	76
60–64	Vervoer, opslag en communicatie	8	175
65–67	Financiële instellingen	6	118
70–74	Verhuur en zakelijke dienstverlening	11	333
75	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	7	246
80	Onderwijs	12	214
85	Gezondheids- en welzijnszorg	9	531
90–93	Milieudienstverlening, cultuur, recreatie; overige dienstverlening	7	143

¹⁾ Volgens de Standaard Bedrijfsindeling 1993.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

6.16 Uitkeringsgevallen en uitgekeerde bedragen t.g.v. ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid

	1990	1995	2000	2001	2002
	<i>x 1 000</i>				
Ziektewet vangnetgroepen ^{1) 2)}					
Ziekmeldingen			664,7	618,4	517,5
Beëindigingen			640,6	593,8	462,4
Gemiddeld aantal lopende uitkeringen			106,3	105,9	77,2
Wet Arbeid en Zorg ²⁾					
Nieuwe uitkeringen					131,0
Gemiddeld aantal lopende uitkeringen					31,1
Arbeidsongeschiktheidswetten					
Totaal lopende uitkeringen, ultimo w.v.	881	860	957,0	981,2	993,1
Wet op de arbeidsongeschiktheids- verzekering	731	702	768,8	792,1	802,5
Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen	59	56	56,5	55,8	56,2
Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten	91	102	127,4	130,6	134,4
	<i>mld euro</i>				
Totale lasten					
WAO / AAW / WAZ / Wajong	10,8	10,8	12,9	13,8	14,2
Uitgekeerde bedragen					
Ziektewet vangnetgroepen ¹⁾					
WAO / AAW / WAZ / Wajong	9,1	9,4	10,3	11,0	11,5*

¹⁾ Vangnetgroepen: zie de Technische Toelichting.

²⁾ Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps- en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

LISV/UWV/CBS (ref. 44, 45, 46, 73).

6.17 Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de WAO, WAZ en Wajong ¹⁾

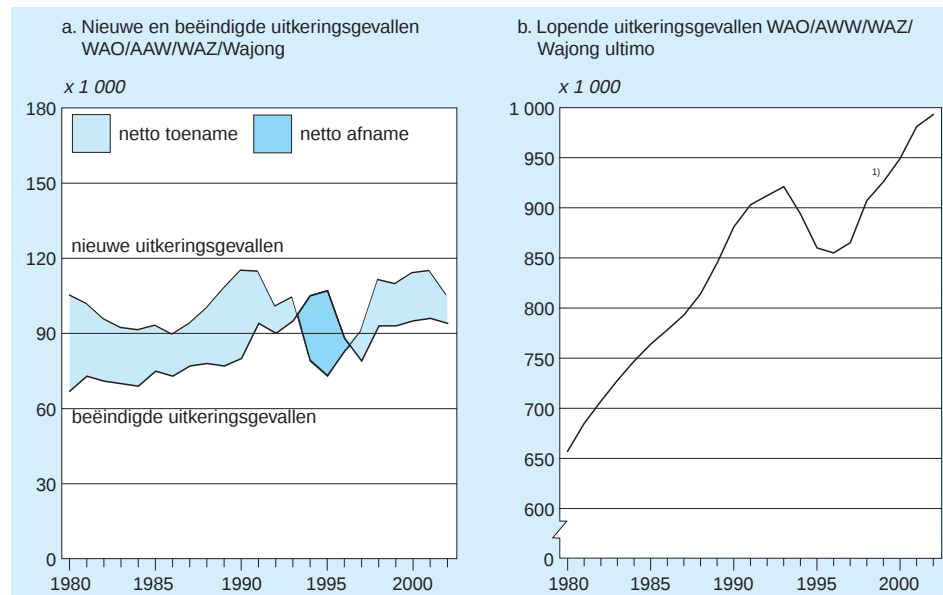
	1990	1995	2000	2001	2002
	<i>x 1 000</i>				
Toegekende uitkeringen	116	73	115	116	105
Beëindigde uitkeringen	79	107	95	96	94
Uitkeringen per 31 december ²⁾	880	860	957	981	993
Mannen	591	554	551	552	549
Vrouwen	289	307	406	429	443
Leeftijd					
15-34 jaar	124	102	133	137	138
35-54 jaar	420	416	464	470	468
55-59 jaar	166	169	178	191	201
60-64 jaar	170	174	181	182	184
Mate van arbeidsongeschiktheid					
gedeeltelijk (< 80%)	173	223	259	275	284
volledig (80 % en meer)	706	638	698	706	708

¹⁾ Vanaf 1 januari 1998 is de AAW vervangen door de WAZ en de Wajong, en valt overheidspersoneel onder de werking van de WAO.

²⁾ Inclusief onbekend.

CBS: Statistieken van Sociale Zekerheid (ref. 19).

6.18 Arbeidsongeschiktheid

¹⁾ Vanaf 1998 incl. overheidspersoneel.

6.19 Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar diagnosegroep, per wet en geslacht, eind 2002

Code ¹⁾	Diagnosegroep	WAO	WAZ	Wajong	Totaal	Mannen	Vrouwen
<i>x 1 000</i>							
E, A	Endocriene ziekten en aandoeningen, niet elders geclassificeerd	107,3	6,2	37,8	151,4	86,2	65,1
P	Psychische aandoeningen en gedragsstoornissen	273,0	10,5	73,9	357,4	179,1	178,3
N,V,H	Ziekten van zenuwstelsel, oog en oor	49,7	4,9	14,2	68,8	38,3	30,5
C, B	Ziekten van hart en bloedvaten, en bloedziekten	47,6	5,8	1,3	54,7	40,9	13,8
R	Ziekten van ademhalingsstelsel	16,3	1,4	0,7	18,5	11,8	6,7
S	Ziekten van spijsverteringsstelsel	18,5	1,4	0,7	20,6	11,9	8,7
D	Ziekten van huid en subcutis	5,6	0,4	0,3	6,4	3,9	2,5
L	Ziekten van botspierstelsel	260,8	24,2	4,7	289,7	172,3	117,4
U	Ziekten van urogenitaal stelsel	16,7	1,3	0,4	18,4	4,7	13,7
G	Zwangerschap, bevalling en kraambed	5,6	0,8	0,1	6,4		6,4
	Totaal ²⁾	801,5	57,1	134,2	992,8	549,5	443,3

¹⁾ Hoofdgroepen van de Classificatie van ziekten volgens de Classificaties voor Arbo en SV.

²⁾ Inclusief diagnose onbekend

CBS: Statistieken van Sociale Zekerheid.

6.20 Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar diagnosegroep en leeftijd, eind 2002

Code ¹⁾	Diagnosegroep	Totaal	15–24 jaar	25–34 jaar	35–44 jaar	45–54 jaar	55–64 jaar
<i>x 1 000</i>							
A, E	Endocriene ziekten en aandoeningen, niet elders geclassificeerd	151,4	2,8	12,3	23,9	49,4	62,7
P	Psychische aandoeningen en gedragsstoornissen	357,4	2,3	53,7	80,2	95,9	105,2
N,V,H	Ziekten van zenuwstelsel, oog en oor	68,8	4,1	9,4	14,4	18,8	22,0
C, B	Ziekten van hart en bloedvaten, en bloedziekten	54,7	0,4	1,6	4,4	14,8	33,4
R	Ziekten van ademhalingsstelsel	18,5	0,2	0,8	2,3	5,4	9,7
S	Ziekten van spijsverteringsstelsel	20,6	0,3	7,9	3,6	5,8	9,0
D	Ziekten van huid en subcutis	6,4	0,1	0,5	1,2	1,8	2,8
L	Ziekten van botspierstelsel	289,7	2,6	20,6	46,3	87,5	132,2
U	Ziekten van urogenitaal stelsel	18,4	0,1	1,0	2,9	6,4	8,0
G	Zwangerschap, bevalling en kraambed	6,4	0,2	3,2	2,6	0,4	0,1
	Totaal ²⁾	992,8	33,1	105,2	181,9	286,2	385,4

¹⁾ Hoofdgroepen van de Classificatie van ziekten volgens de Classificaties voor Arbo en SV.

²⁾ Inclusief diagnose onbekend

CBS: Statistieken van Sociale Zekerheid.

Langdurige aandoeningen

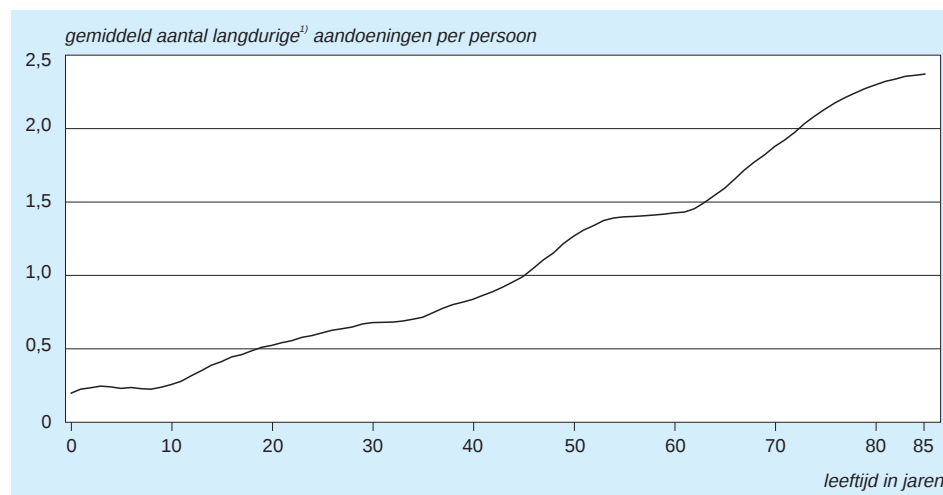
6.21 Enkele langdurige aandoeningen bij de bevolking

	1990/1991	1992/1993	1994/1995	1996/1997	1999/2000	stf ¹⁾
	%					
Reumatische aandoeningen	2,5	2,9	2,8	3,1	3,1	0,1
CARA	6,0	6,6	7,4	8,0	8,6	0,2
Suikerziekte	1,9	1,8	2,0	1,9	2,0	0,1

¹⁾ Voor alle jaargroepen nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

6.22 Langdurige aandoeningen 2001/2002

¹⁾ Voor de bedoelde langdurige aandoeningen, zie tabel 6.23.

6.23 Langdurige aandoeningen bij de bevolking, 2002 ¹⁾

	Mannen	Vrouwen	Totaal	w.v.				
				0–11 jaar	12–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	65 jaar of ouder
%								
Heeft suikerziekte	2,6	2,4	2,5	0,0	0,4	0,8	3,4	10,5
<i>Heeft ooit – gehad:</i>								
Beroerte, hersenbloeding of herseninfarct	1,9	1,2	1,6	0,0	0,2	0,9	1,8	6,6
Hartinfarct	3,4	1,0	2,2	0,0	0,0	0,2	3,5	9,7
Kanker	2,3	3,9	3,1	0,0	0,4	1,3	4,6	12,0
<i>Heeft in afgelopen jaar last gehad van:</i>								
Migraine of regelmatig ernstige hoofdpijn	9,3	20,5	15,0	2,4	16,1	22,1	19,1	8,8
Andere ernstige hartaandoening (niet hartinfarct)	1,3	0,9	1,1	0,0	0,2	0,2	2,0	4,4
Hoge bloeddruk	8,2	11,1	9,7	0,0	0,9	5,2	16,8	29,9
Vernauwing van de bloedvaten in de buik of in de benen	1,5	1,6	1,5	0,0	0,7	0,4	1,7	6,9
Astma, chronische bronchitis, longemfyseem of CARA	7,2	7,5	7,4	10,6	7,3	5,7	5,8	9,6
Psoriasis	1,5	1,4	1,5	0,1	1,1	1,8	2,4	1,7
Chronisch eczeem	4,7	5,0	4,9	7,6	4,1	5,2	4,2	2,3
Duizeligheid met vallen	1,5	3,1	2,4	0,0	2,4	1,9	3,5	4,9
Ernstige of hardnekkige darmstoornissen	1,9	3,5	2,7	2,2	2,0	2,7	3,2	3,4
Onvrijwillig urineverlies	1,3	5,7	3,6	0,0	1,3	3,3	4,5	10,2
Ernstige of hardnekkige rugaandoening (incl. hernia)	7,1	8,9	8,0	0,3	3,0	8,3	13,8	13,3
Gewrichtsslijtage van heupen of knieën ²⁾	6,6	10,9	8,8	0,0	0,9	3,3	15,0	31,3
Chronische gewrichtsontsteking ³⁾	2,1	3,9	3,0	0,1	0,7	1,7	5,1	9,0
Andere ernstige of hardnekkige aandoening van de nek, schouder	5,7	9,9	7,8	0,2	2,9	8,3	13,3	12,7
van de elleboog, pols of hand	4,9	6,6	5,8	0,3	2,9	6,0	9,8	8,6
Andere langdurige ziekte of aandoening	5,3	8,2	6,8	3,3	4,7	8,0	8,7	8,3
Steekproefaantal, abs.	3 705	3 903	7 608	1 477	1 017	2 227	1 921	966

¹⁾ In verband met gewijzigde vraagstelling zijn deze cijfers niet vergelijkbaar met die van voor 2001.

²⁾ Artrose, slijtagereuma.

³⁾ Ontstekingsreuma, chronische reuma, reumatoïde artritis.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

Lichamelijke beperkingen

6.24 Personen van 12 jaar en ouder met lichamelijke beperkingen per soort beperking naar achtergrond-kenmerken, 2002

	OESO-indicator; 7 items		Personen met beperkingen in:					
	% personen met 1 of meer scores		horen		zien		beweeglijkheid	
	%	stf	%	stf	%	stf	%	stf
Totaal	11,0	0,4	2,8	0,2	3,9	0,2	7,1	0,3
Geslacht								
mannen	8,5	0,5	2,9	0,3	3,1	0,3	4,5	0,4
vrouwen	13,3	0,6	2,6	0,3	4,6	0,4	9,6	0,5
Leeftijd								
12–17 jaar	0,8	0,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,7	0,4
18–24 jaar	1,0	0,4	0,0	0,0	0,3	0,3	0,8	0,4
25–44 jaar	4,5	0,4	1,2	0,2	1,2	0,2	2,7	0,3
45–64 jaar	14,5	0,8	3,2	0,4	6,3	0,6	8,0	0,6
65–74 jaar	23,6	1,8	6,2	1,0	7,0	1,0	15,5	1,5
75 jaar en ouder	42,9	2,7	12,6	1,8	13,4	1,9	34,7	2,6
Geslacht / Leeftijd								
mannen								
12–17 jaar	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,4
18–24 jaar	0,7	0,5	0,0	0,0	0,7	0,5	0,3	0,3
25–44 jaar	2,6	0,5	0,6	0,2	0,6	0,2	1,3	0,3
45–64 jaar	12,7	1,1	4,2	0,7	5,6	0,8	5,3	0,7
65–74 jaar	20,8	2,4	8,1	1,6	5,0	1,3	11,5	1,9
75 jaar en ouder	31,1	4,1	12,3	2,9	11,7	2,8	23,1	3,6
vrouwen								
12–17 jaar	1,3	0,7	0,3	0,4	0,7	0,5	0,9	0,6
18–24 jaar	1,2	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	0,6
25–44 jaar	6,3	0,7	1,7	0,4	1,8	0,4	4,0	0,6
45–64 jaar	16,1	1,2	2,3	0,5	6,9	0,8	10,7	1,0
65–74 jaar	26,2	2,5	4,4	1,2	8,8	1,6	19,2	2,2
75 jaar en ouder	50,3	3,5	12,7	2,3	14,5	2,5	42,5	3,5
Verzekeringsvorm								
ziekenfonds	14,0	0,6	3,2	0,3	5,3	0,4	9,5	0,5
gecorrigeerd	14,0		3,3		5,4		9,3	
particulier	6,7	0,5	2,1	0,3	1,8	0,3	3,6	0,4
gecorrigeerd	6,7		2,0		1,7		3,9	
Opleidingsniveau								
lager onderwijs	21,8	1,2	5,0	0,7	8,7	0,9	15,2	1,1
gecorrigeerd	21,7		4,9		9,2		14,3	
lbo	17,4	1,3	4,8	0,7	6,5	0,8	10,9	1,0
gecorrigeerd	14,6		4,2		5,5		9,1	
mavo, vwo-3	9,1	1,2	2,5	0,6	2,1	0,6	5,2	0,9
gecorrigeerd	9,3		3,0		2,0		4,8	
havo, vwo, mbo	7,2	0,6	1,8	0,3	2,1	0,3	4,7	0,5
gecorrigeerd	8,1		1,9		2,3		5,6	
hbo, universiteit	4,7	0,6	1,3	0,3	1,8	0,4	2,3	0,4
gecorrigeerd	5,2		1,3		1,9		3,2	

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

6.25 Arbeidsgehandicapten naar een aantal achtergrondkenmerken

	2000	2001	2002
<i>x 1 000</i>			
Totaal	1 455	1 512	1 602
Geslacht			
Mannen	747	753	766
Vrouwen	709	759	836
Leeftijd			
15-24 jaar	82	91	103
25-34 jaar	230	225	239
35-44 jaar	332	338	351
45-54 jaar	451	481	483
55-64 jaar	361	377	426
Geslacht x leeftijd			
Mannen			
15-24 jaar	36	37	41
25-34 jaar	104	95	97
35-44 jaar	165	163	163
45-54 jaar	231	244	236
55-64 jaar	211	214	230
Vrouwen			
15-24 jaar	47	54	62
25-34 jaar	125	130	143
35-44 jaar	167	175	188
45-54 jaar	220	237	247
55-64 jaar	150	163	196
Opleidingsniveau			
Basisonderwijs	724	746	788
Mavo, vbo	510	541	564
Havo, vwo, mbo	220	223	247
Hbo, universiteit			
Herkomst			
Autochtonen	1 162	1 181	1 252
Westerse allochtonen	141	159	159
Niet-westerse allochtonen	153	172	190
w.o.			
Turken	46	49	55
Marokkanen	32	32	37
Surinamers	38	37	40
Antillianen/Arubanen	7	13	13
overige	29	41	45

CBS: Enquête beroepsbevolking.

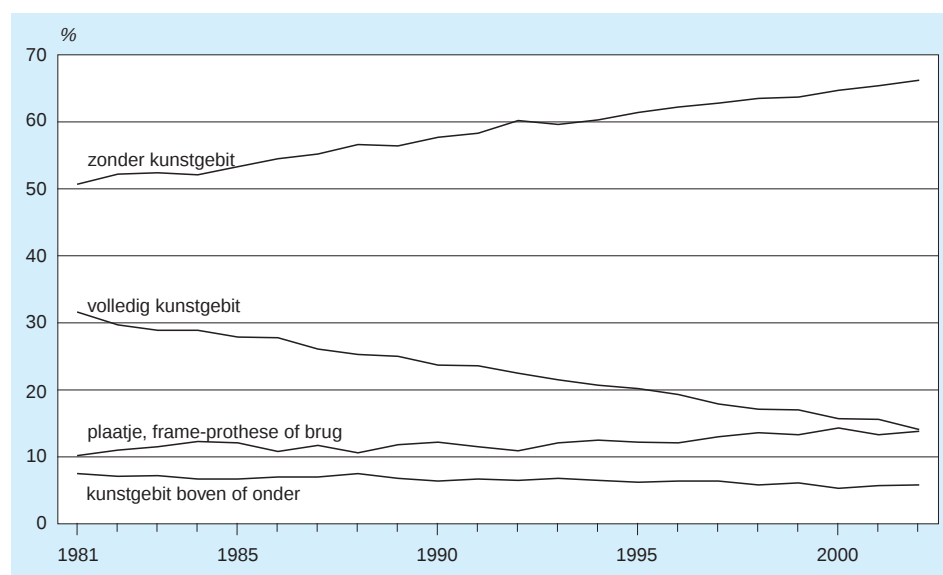
6.26 Kunstgebitten bij personen van 16 jaar en ouder

	1990	1995	2000	2001	2002	stf ¹⁾
	%					
Geen kunstgebit	57,5	61,4	64,7	65,4	66,2	0,5
Kunstgebit boven en onder	23,7	20,1	15,7	15,6	14,1	0,4
Kunstgebit alleen boven of onder	6,4	6,2	5,4	5,7	5,8	0,3
Alleen andere prothese(n)	12,4	12,2	14,3	13,3	13,8	0,4

¹⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

6.27 Kunstgebitten in de bevolking van 16 jaar en ouder

6.28 Personen van 16 jaar en ouder met gebitsprothesen naar een aantal achtergrondkenmerken, 2002 **NI**

	Geen prothese	Kunstgebit boven en onder	Kunstgebit alleen boven of onder	Alleen andere prothese(n)	Steekproef- aantal
	%				abs. (=100%)
Totaal	66,2	14,1	5,8	13,8	7 759
Geslacht					
mannen	68,7	12,6	5,7	13,0	3 831
vrouwen	63,8	15,6	5,9	14,7	3 928
Leeftijd					
16-17 jaar	98,0	0,0	0,0	2,0	221
18-24 jaar	97,7	0,0	0,0	2,3	794
25-44 jaar	89,0	1,4	1,5	8,0	3 027
45-64 jaar	49,2	15,3	10,8	24,7	2 451
65-74 jaar	22,9	45,9	10,8	20,5	758
75 jaar en ouder	13,7	65,3	11,6	9,3	507
Geslacht / Leeftijd					
mannen					
16-17 jaar	97,3	0,0	0,0	2,7	121
18-24 jaar	97,9	0,0	0,0	2,1	402
25-44 jaar	88,7	1,0	1,6	8,7	1 532
45-64 jaar	52,0	15,4	11,2	21,4	1 237
65-74 jaar	24,7	43,7	10,2	21,4	350
75 jaar en ouder	16,2	66,1	11,5	6,1	188
vrouwen					
16-17 jaar	98,9	0,0	0,0	1,1	100
18-24 jaar	97,6	0,0	0,0	2,4	392
25-44 jaar	89,3	1,8	1,5	7,3	1 495
45-64 jaar	46,4	15,1	10,4	28,1	1 214
65-74 jaar	21,3	47,7	11,3	19,7	408
75 jaar en ouder	12,1	64,9	11,7	11,3	319
Verzekeringsvorm					
ziekenfonds	64,3	17,5	6,6	11,6	4 936
gecorrigeerd	63,1	17,6	7,0	12,2	
particulier	69,5	8,3	4,4	17,9	2 808
gecorrigeerd	71,6	7,9	3,7	16,7	
Opleidingsniveau					
lager onderwijs	41,7	37,5	9,9	11,0	1 351
gecorrigeerd	57,1	27,5	7,7	7,6	
lbo	54,1	22,1	8,9	14,9	1 263
gecorrigeerd	59,1	19,7	8,0	13,0	
mavo, vwo-3	67,1	8,9	8,1	15,9	822
gecorrigeerd	65,3	10,1	8,8	15,8	
havo, vwo, mbo	76,7	6,6	3,9	12,7	2 640
gecorrigeerd	69,7	10,4	5,0	14,8	
hbo, universiteit	78,4	3,5	2,1	16,0	1 633
gecorrigeerd	73,9	6,8	2,5	16,8	

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

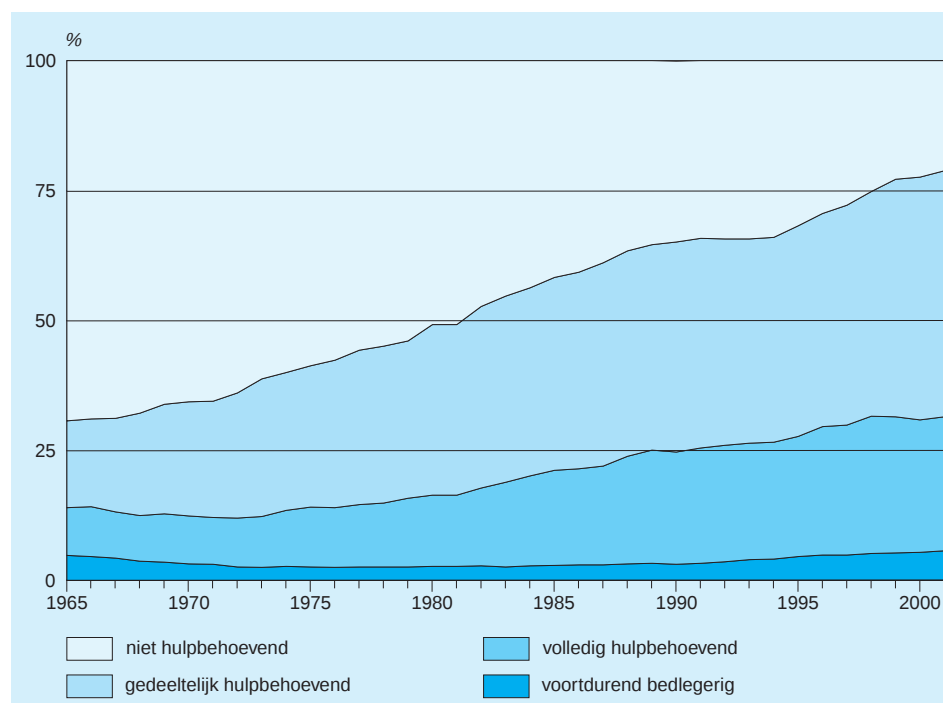
Gezondheid van bijzondere groepen

6.29 Bewoners van verzorgingshuizen naar leeftijd en geslacht, 31 december 2001

Leeftijd	Bewoners			als % van betreffende bevolkingsgroep		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
jonger dan 65 jaar	123	138	261	0,0	0,0	0,0
65-69 jaar	367	882	1 249	0,1	0,3	0,2
70-74 jaar	1 379	3 090	4 469	0,6	1,0	0,8
75-79 jaar	3 250	9 373	12 623	1,8	3,4	2,8
80-84 jaar	5 638	19 081	24 719	5,7	10,1	8,6
85-89 jaar	6 793	26 405	33 198	15,4	23,2	21,0
90-94 jaar	3 547	16 852	20 399	27,3	37,4	35,2
95 jaar en ouder	977	5 024	6 001	48,9	50,2	50,0
Totaal 65 jaar en ouder	21 952	80 707	102 659	2,5	6,3	4,7
Totaal	22 075	80 845	102 920			

CBS: Statistiek van de verzorgingshuizen.

6.30 Bewoners van verzorgingshuizen naar mate van hulpbehoevendheid, per 31 december

6.31 Bewoners van verzorgingshuizen naar mate van hulpbehoevendheid en geslacht, 31 december

	1990	1995	1999	2000	2001
	%				
Mannen					
Praktisch voortdurend bedlegerig	3,0	4,3	5,8	5,9	5,5
Niet bedlegerig, wel volledig hulpbehoevend	19,2	20,7	25,1	24,2	23,2
Niet bedlegerig, wel gedeeltelijk hulpbehoevend	37,4	38,3	42,9	44,1	46,6
Niet lichamelijk hulpbehoevend	40,3	36,7	26,1	25,8	24,7
Totaal (abs. = 100%)	29 969	24 904	22 577	21 888	22 075
Vrouwen					
Praktisch voortdurend bedlegerig	3,2	4,7	5,2	5,2	5,7
Niet bedlegerig, wel volledig hulpbehoevend	22,4	23,8	26,5	25,9	26,5
Niet bedlegerig, wel gedeeltelijk hulpbehoevend	41,3	41,0	46,5	47,4	47,6
Niet lichamelijk hulpbehoevend	33,1	30,5	21,8	21,5	20,2
Totaal (abs. = 100%)	100 051	92 587	84 488	81 925	80 845
Mannen + vrouwen					
Praktisch voortdurend bedlegerig	3,1	4,6	5,3	5,4	5,7
Niet bedlegerig, wel volledig hulpbehoevend	21,6	23,1	26,2	25,5	25,8
Niet bedlegerig, wel gedeeltelijk hulpbehoevend	40,4	40,5	45,7	46,7	47,3
Niet lichamelijk hulpbehoevend	34,8	31,8	22,7	22,4	21,2
Totaal (abs. = 100%)	130 020	117 491	107 065	104 113	102 920

CBS: Statistiek van de verzorgingshuizen (ref. 20).

7. Sterfte

Opzet van dit hoofdstuk

Gegevens omtrent sterfte en doodsoorzaken vormen een belangrijk onderdeel van de meting van de gezondheidstoestand van de bevolking. Ze vormen een maatstaf voor de gezondheid van de bevolking als geheel en van bepaalde groepen daarbinnen, en zijn een belangrijke basis voor epidemiologisch onderzoek. De gegevens over doodsoorzaken worden verkregen via een wettelijk verplicht meldingssysteem.

Allereerst komen de *demografische aspecten* van de sterfte aan de orde (7.1–7.7). Naast algemene gegevens over de omvang en het verloop van de sterfte worden cijfers gepresenteerd over leeftijdsspecifieke sterfte naar geslacht met een nadere detaillering van de zuigelingen- en perinatale sterfte. Tabel 7.5 verschaft daarbij inzicht in de zuigelingensterfte in Nederland ten opzichte van andere Europese landen. Vervolgens wordt ingegaan op de *doodsoorzaak* (7.8–7.19). Ook daarbij vindt een differentiatie plaats naar leeftijd en geslacht. In de tabellen 7.10–7.11 worden absolute cijfers verstrekt; verhoudingscijfers kunnen worden berekend met behulp van de gemiddelde bevolking per leeftijdsgroep onder aan de tabel.

Er wordt verder enige aandacht besteed aan Medische beslissingen rond het levenseinde en *euthanasie* op basis van de onderzoeken in 1990, 1995 en 2001 (7.20–7.21).

Een specifieke categorie doodsoorzaken, namelijk de *niet-natuurlijke dood*, komt in meer detail aan de orde in 7.22–7.27. De gegevens hebben voor een belangrijk deel betrekking op verkeersslachtoffers. Daarnaast worden cijfers gepresenteerd over dodelijke slachtoffers van bedrijfs- en privé-ongevallen, moord/doodslag en zelfdoding.

Op basis van de gegevens over sterfte kan ook een beeld worden gegeven van de *levensverwachting* naar leeftijd en geslacht (7.28). Het hoofdstuk wordt afgesloten met gegevens over *verloren levensjaren* ten gevolge van overlijden vóór het vijfenzestigste jaar (7.29–7.31).

Technische toelichting

Overledenen

Deze aantallen hebben betrekking op de personen die opgenomen zijn in de gemeentelijke basisadministratie en op levendgeborenen die overleden zijn vóór de geboorteaangifte.

Doodgeborene

Zie de Technische toelichting van hoofdstuk 5.

Bruto sterfte

Het bruto sterftecijfer is het aantal overledenen gedurende een bepaald jaar per 1000 van de gemiddelde bevolking van het desbetreffende jaar.

Gestandaardiseerde sterfte

Een beperking van bruto sterftecijfers is dat veranderingen van deze cijfers in een tijdreeks niet alleen het gevolg kunnen zijn van toe- of afname van de sterfte, maar eveneens van veranderingen in de leeftijdsopbouw van een bevolking. Teneinde de invloed van deze veranderingen in de leeftijdsopbouw uit te schakelen zijn gestandaardiseerde cijfers berekend. Hierbij is gebruik gemaakt van de directe methode van standaardisatie waarbij de gemiddelde mannelijke en vrouwelijke bevolking van Nederland in een bepaald jaar – 1970 – gekozen zijn als standaardpopulaties voor de mannelijke en vrouwelijke sterfte.

Eerste week sterfte

Dit is de sterfte in de eerste levensweek (0 tot en met 6 dagen). De ‘eerste week sterfte’ wordt uitgedrukt in een verhoudingscijfer dat aangeeft het aantal in een bepaalde periode overleden kinderen in de eerste zeven levensdagen per 1 000 levendgeborenen in die periode.

Perinatale sterfte

Dit omvat doodgeboorte en eerste week sterfte. Het perinatale sterftecijfer geeft de som aan van het aantal doodgeborenen en in de eerste levensweek overleden kinderen in een bepaalde periode per 1 000 geboren in die periode.

Neonatale sterfte

Dit is de sterfte in de eerste vier levensweken (0 t/m 27 dagen). Deze wordt uitgedrukt in een verhoudingscijfer dat het aantal overledenen beneden vier weken in een bepaalde periode per 1 000 levendgeborenen in die periode aangeeft.

Sterfte

Postneonatale sterfte

Hieronder verstaat men de sterfte in de leeftijd van vier weken tot minder dan een jaar, weergegeven door een verhoudingscijfer dat het aantal overledenen van vier weken tot minder dan een jaar in een bepaalde periode per 1 000 levendgeborenen in die periode aangeeft.

Zuigelingensterfte

De zuigelingensterfte is de sterfte in het eerste levensjaar, uitgedrukt als een verhoudingscijfer dat het aantal overledenen beneden de leeftijd van een jaar in een bepaalde periode per 1 000 levendgeborenen in die periode weergeeft.

Sterfte naar doodsoorzaak

De hier opgenomen tabellen en grafieken over sterfte naar doodsoorzaak hebben betrekking op de '*primaire*' doodsoorzaak. Dit is de ziekte, toestand of gebeurtenis waarmee de keten van gebeurtenissen die tot de dood voerde, aanving. Per overledene kunnen daarnaast maximaal drie secundaire doodsoorzaken worden toegekend.

Rubricering van doodsoorzaken geschiedt volgens de 'Internationale Statistische Classificatie van Ziekten en met Gezondheid verband houdende Problemen' (ICD). Deze classificatie wordt onder auspiciën van de Wereldgezondheidsorganisatie periodiek herzien. De sinds 1 januari 1996 in gebruik zijnde Tiende Revisie van de ICD (versie 1992–1994) bevat 21 hoofdstukken. Aan deze hoofdstukken zijn één of meer eigen letters toegekend, die elk 100 categorieën op drie-teken-niveau kunnen opleveren. In deze publicatie worden doodsoorzaken gepresenteerd volgens de lijst van belangrijke doodsoorzaken, de zgn. BELDO-lijst. Aan het eind van deze inleidende tekst wordt een overzicht gegeven van deze BELDO-lijst met de codes volgens drie herzieningen van de ICD.

Moedersterfte

Onder moedersterfte wordt verstaan het aantal vrouwen overleden ten gevolge van complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed. Het verhoudingscijfer wordt uitgedrukt per 100 000 levendgeborenen.

Doden door alcohol en drugs

De cijfers in tabel 7.19 betreffen overledenen uitsluitend onder Nederlandse ingezetenen.

De met *alcohol* gerelateerde aandoeningen zijn (met codes volgens resp. ICD-9 en ICD-10): alcohol-psychozen (291), alcoholverslavingssyndroom (303), misbruik van alcohol zonder verslaving (305.0); deze drie codes in de ICD-10: F10: Psychische stoornissen en gedragsstoornissen door gebruik van alcohol; verder alcoholische cardiomyopathie (425.5, I42.6), alcoholische gastritis (535.3,

K29.2), alcoholische leverziekten (571.0–.3, K70.0–4, K70.9) en toxische gevolgen van alcohol (980, T51).

Cijfers over *drugsdoden* zijn samengesteld volgens de richtlijnen van het European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (ref. 29). De cijfers betreffen overledenen met globaal de volgende doodsoorzaken: drugspsychosen, verslaving aan verdovende middelen, misbruik van drugs zonder verslaving, accidentele vergiftiging door opiaten en verwante narcotica, zelfdoding en zichzelf toegebrachte vergiftiging door middel van drugs, en vergiftiging waarvan de intentie niet duidelijk is. De bedoelde drugs zijn opiaten, cocaïne, amfetaminen, cannabis en hallucinogenen. Psychoactieve geneesmiddelen worden hier niet bedoeld. Voor details over de precieze combinaties van ICD-codes wordt verwezen naar de genoemde richtlijnen.

Medische Beslissingen rond het levenseinde

Evenals in 1990 en 1995 heeft het CBS in 2001 een onderzoek gedaan naar het medisch handelen rond het levenseinde. Voor dit 'Sterfgevallenonderzoek 2001' is uit de doodsoorzaakverklaringen van de 45 duizend mensen die in de periode augustus tot en met november 2001 zijn overleden een steekproef van 7 duizend getrokken. Aan de behandelend artsen van de overledenen werden vragenlijsten toegezonden. De vragen betroffen het medisch handelen en de wijze waarop besluitvorming over dit handelen tot stand was gekomen. De handelwijzen waarnaar is gevraagd zijn:

- a. niet instellen van een behandeling;
- b. staken van een behandeling;
- c. intensiveren van de pijn- en/of symptoombestrijding;
- d. voorschrijven, verstrekken of toedienen van een middel.

Verder werd gevraagd naar de intentie van de handelwijze:

- a. Is er rekening gehouden met de waarschijnlijkheid of zekerheid dat deze handelwijze het levenseinde van de patiënt zou bespoedigen?
- b. Was het bespoedigen van het levenseinde mede het doel van deze handelwijze?
- c. Is tot deze handelwijze besloten met het uitdrukkelijke doel het levenseinde te bespoedigen?

Wanneer er sprake is van het voorschrijven, verstrekken of toedienen van een middel met het uitdrukkelijke doel het levenseinde te bespoedigen kan op basis van de wijze van besluitvorming worden vastgesteld of er sprake is van euthanasie, hulp bij zelfdoding of levensbeëindigend handelen zonder uitdrukkelijk verzoek. *Euthanasie* is het opzettelijk levensbeëindigend handelen door een ander dan de betrokkene op diens verzoek.

Tabel 7.20 geeft een overzicht van de sterfgevallen waarbij al dan niet medische beslissingen rond het levenseinde (MBL) een rol hebben gespeeld. De cijfers over de jaren 1990, 1995 en 2001 zijn geschat op basis van het Sterfgevallenonderzoek over de maanden augustus tot en met november van die jaren. Tabel 7.21 verstrekt cijfers over aantallen sterfgevallen in de onder-

zoekperiode onder mensen van 17 jaar en ouder, naar enkele belangrijke doodsoorzaken. Voor meer gegevens – over de geschatte bekorting van de levensduur, behandelend arts, plaats van overlijden, wel of geen eigen verzoek of overleg met de patiënt – en een uitgebreide verantwoording wordt verwezen naar de CBS-publicatie “Het levenseinde in de medische praktijk 2001” (ref. 13).

Niet-natuurlijke dood

De gegevens over niet-natuurlijke dood zijn niet alleen gebaseerd op de doodsoorzaakverklaringen, maar ook op informatie afkomstig van de parketten van de officieren van justitie, de verkeers-ongevallenregistratie van het Ministerie van verkeer en waterstaat en de Arbeidsinspectie. Slachtoffers van niet-natuurlijke dood worden in de volgende hoofdcategorieën ingedeeld in deze volgorde: zelfdoding, moord/doodslag, verkeersongeval, bedrijfsongeval, privé-ongeval, overig (o.a. brand). Mensen die willens en wetens zichzelf dood rijden worden geteld onder zelfdoding, en niet onder verkeersongeval; chauffeurs van vrachtauto's en taxi's e.d. die tijdens het uitoefenen van hun beroep om het leven komen worden primair onder verkeersongevallen geteld en pas in tweede instantie onder bedrijfsongeval. Een ongeval met voertuigen is alleen een verkeersongeval als het ongeval plaats vond op de openbare weg. Een slachtoffer van een 'verkeers'ongeval op een haven-, industrie- of ander bedrijfsterrein wordt geteld onder bedrijfsongeval als hij of zij daar beroepsmatig aanwezig was; anders is het een privé-ongeval. Voor meer bijzonderheden wordt verwezen naar ref. 16.

Doden in het wegverkeer

Verkeersdoden zijn slachtoffers die ten gevolge van een verkeersongeval ter plekke zijn overleden, evenals die welke tot en met 30 dagen na het ongeval als gevolg van het opgelopen letsel elders zijn overleden. Het aantal overledenen ten gevolge van verkeersongevallen vastgesteld in de statistiek Niet-natuurlijke dood verschilt van het aantal verkeersdoden vastgesteld in de Verkeersongevallenstatistiek. De eerste bron geeft aan hoeveel ingezetenen van Nederland in een bepaald jaar zijn overleden ten gevolge van verkeersongevallen (zowel in Nederland als bij ongevallen in het buitenland). De verkeersongevallenstatistiek geeft aan hoeveel mensen (Nederlanders en buitenlanders) er in Nederland zijn overleden als gevolg van verkeersongevallen in een bepaald jaar. Meer details over deze verschillen kan men vinden in de publicatie Verkeersongevallen 1998 (ref. 24).

Verloren levensjaren ten gevolge van overlijden vóór 65 jaar

Dit is een maat voor de sterfte waarmee informatie wordt verkregen over het aantal jaren dat er bij overlijden verloren gaat ten opzichte van de leeftijd van 65 jaar. Het cijfer wordt berekend door voor elke leeftijd beneden 65 jaar het

verschil met de leeftijd van 65 jaar te vermenigvuldigen met het aantal overledenen op dezelfde leeftijd in jaren. Door sommatie van deze producten van alle leeftijden vóór 65 jaar wordt het totaal verloren levensjaren ten gevolge van overlijden vóór 65 jaar verkregen.

BELDO-lijst gebaseerd op ICD-10, vanaf januari 1996 ingevoerd

Nr.	Omschrijving	ICD-10	ICD-9	ICD-8
Alle doodsoorzaken tezamen		A00–Y89	001–E999	000–E999
1	Infectieuze en parasitaire ziekten	A00–B99	001–139, 279.8 *	000–136
1.1	tuberculose	A15–A19, B90	010–018, 137	010–019
1.2	nekkramp (meningococceninfecties)	A39	036	036
1.3	virale hepatitis	B15–B19	070	070
1.4	AIDS	B20–B24	279.8 *	–
2	Nieuwvormingen	C00–D48	140–239	140–239
2.1	kwaadaardige nieuwvormingen	C00–C97	140–208	140–209
2.1.1	van lip, mond en keel	C00–C14	140–149	140–149
2.1.2	van slokdarm (oesophagus)	C15	150	150
2.1.3	van maag	C16	151	151
2.1.4	van dikke darm (colon)	C18	153	153
2.1.5	van endeldarm (rectum) en anus	C19–C21	154	154
2.1.6	van lever en intrahepatische galwegen	C22	155.0–155.1	155
2.1.7	van galblaas en galwegen	C23–C24	156	156
2.1.8	van alvleesklier (pancreas)	C25	157	157
2.1.9	van strottehoofd (larynx)	C32	161	161
2.1.10	van luchtpijp (-vertakkingen) en long	C33–C34	162	162
2.1.11	melanoom van huid	C43	172	172
2.1.12	van borst (mamma)	C50	174–175	174
2.1.13	van baarmoederhals (cervix uteri)	C53	180	180
2.1.14	van baarmoederlichaam (corpus uteri, uteri n.n.o.)	C54–C55	179, 182	182
2.1.15	van eierstok (ovarium)	C56	183.0	183.0
2.1.16	van prostaat	C61	185	185
2.1.17	van nier, behalve nierbekken	C64	189.0	189.0
2.1.18	van urineblaas	C67	188	188
2.1.19	van lymfatisch en bloedvormend weefsel	C81–C96	200–208	200–209
3	Ziekten van bloed, bloedbereidende organen en immuunstoornissen	D50–D89	279–289 excl. 279.8	280–289
4	Endocriene, voedings-, stofwisselingsziekten	E00–E90	240–278	240–279
4.1	suikerziekte (diabetes mellitus)	E10–E14	250	250
5	Psychische stoornissen	F00–F99	290–319	290–315
5.1	door gebruik van alcohol	F10	291, 303, 305.0	291, 303
5.2	door gebruik drugs en vluchtige oplosmiddelen	F11–F16, F18–F19	304, 305.2–305.9	304
6	Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	G00–H95	320–389	320–389
6.1	hersenvliesontsteking (meningitis)	G00–G03	320–322	320
6.2	ziekte van Parkinson	G20–G21	332	342
7	Ziekten van hart en vaatstelsel	I00–I99	390–459	390–458
7.1	ziekten v.d. kransvaten (ischemische hartziekten)	I20–I25	410–414	410–414
7.1.1	acuut hartinfarct	I21–I22	410	410
7.2	overige hartziekten	I30–I33, I39–I52	420–423, 425–429	420–423, 425–429
7.3	hersenvaatletsels (CVA)	I60–I69	430–438	430–438

Sterfte

BELDO-lijst gebaseerd op ICD-10, vanaf januari 1996 ingevoerd (slot)

Nr.	Omschrijving	ICD-10	ICD-9	ICD-8
8	Ziekten van de ademhalingsorganen	J00–J99	460–519	460–519
8.1	griep (influenza)	J10–J11	487	470–474
8.2	longontsteking (pneumonie)	J12–J18	480–486	480–486
8.3	chronische aandoeningen onderste luchtwegen (CARA)	J40–J47	490–494, 496	490–493, 518
8.3.1	astma	J45–J46	493	493
9	Ziekten van de spijsverteringsorganen	K00–K93	520–579	520–577
9.1	maagzweer en zweer aan twaalfvingerige en nuchtere darm	K25–K28	531–534	531–534
9.2	chronische leveraandoeningen	K70, K73–K74	571	571
9.2.1	onder invloed van alcohol	K70	571.0–571.3	571.0
10	Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	L00–L99	680–709	680–709
11	Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel	M00–M99	710–739	710–738
11.1	reumatoïde artritis en artrose	M05–M06, M15–M19	714	712
12	Ziekten van urinewegen en geslachtsorganen	N00–N99	580–629	580–629, 792
12.1	ziekten van nier en urineleider	N00–N29	580–593	580–593
13	Complicaties van zwangerschap, bevalling, kraambed	O00–O99	630–676	630–678
14	Aandoeningen van de perinatale periode	P00–P96	760–779	760–779
15	Aangeboren afwijkingen	Q00–Q99	740–759	740–759
15.1	van zenuwstelsel	Q00–Q07	740–742	740–743
15.2	van hart en bloedvaten	Q20–Q28	745–747	746–747
16	Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	R00–R99	780–799	780–791, 793–796
16.1	wiegendood (SIDS)	R95	798.0	–
16.2	onvolledig omschreven en onbekende oorzaken	R96–R99	798.1–799.9	795–796
17	Niet-natuurlijke doodsoorzaken	V01–Y89	E800–E999	E800–E999
17.1	ongevallen	V01–X59	E800–E929	E800–E929, E940–E946
17.1.1	vervoersongevallen	V01–V99	E800–E848	E800–E845, E940–E941
17.1.1.1	wegverkeersongevallen	**	E810–E819, E826–E829	E810–E819, E825–E827, E940–E941
17.1.2	accidentele val	W00–W19, X59	E880–E888	E880–E887
17.1.3	accidentele verdrinking	W65–W74	E910	E910
17.1.4	accidentele vergiftiging	X40–X49	E850–E869	E850–E877
17.2	zelfdoding	X60–X84	E950–E959	E950–E959
17.3	moord en doodslag	X85–Y09	E960–E969	E960–E969
17.4	gebeurtenissen opzet onbekend	Y10–Y34	E980–E989	E980–E989

* Eigen CBS-code (Europese code: 040–042).

** Lijst van 4-tekencodes op aanvraag verkrijgbaar.

Demografische aspecten

7.1 Algemene sterfte

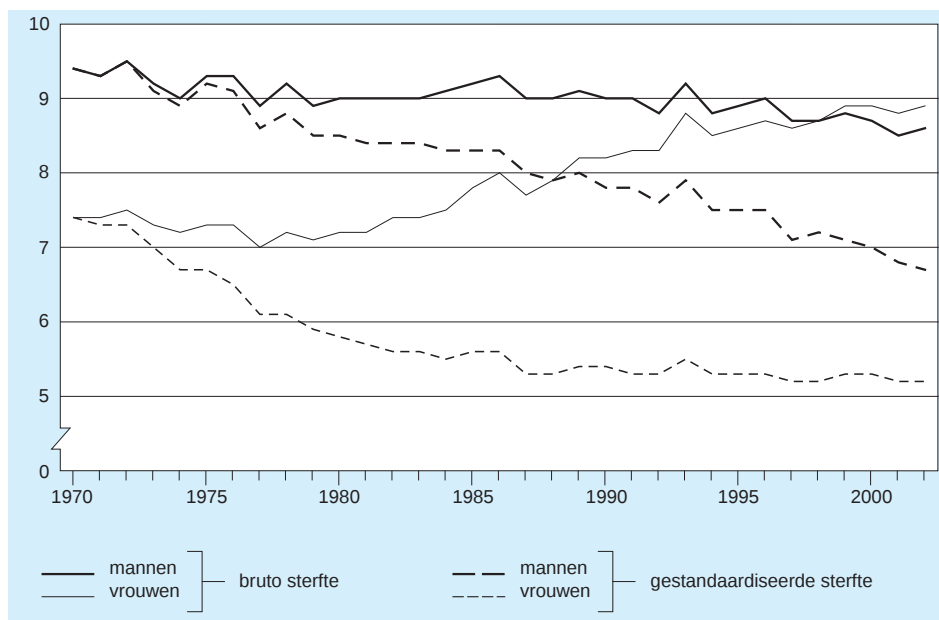
	1990	1995	2000	2001	2002
<i>abs.</i>					
<i>Overledenen</i>					
Mannen	66 628	68 236	68 773	68 319	68 998
Vrouwen	62 196	67 439	71 754	72 058	73 357
Totaal	128 824	135 675	140 527	140 377	142 355
<i>per 1 000 van de bevolking</i>					
<i>Bruto sterfte</i>					
Mannen	9,0	8,9	8,7	8,6	8,6
Vrouwen	8,2	8,7	8,9	8,9	9,0
Totaal	8,6	8,7	8,8	8,7	8,8
<i>Gestandaardiseerde sterfte ¹⁾</i>					
Mannen	7,8	7,5	7,0	6,8	6,7
Vrouwen	5,4	5,3	5,3	5,2	5,2
Totaal	6,5	6,3	6,1	6,0	5,9
<i>%</i>					
<i>Sex ratio</i>					
Mannensterfte in % van de vrouwensterfte	107,1	101,2	95,8	94,8	94,1
<i>jaren</i>					
<i>Gemiddelde leeftijd bij overlijden</i>					
Mannen	70,7	71,4	71,9	72,0	72,3
Vrouwen	76,9	77,8	78,2	78,3	78,4
<i>Gemiddelde levensverwachting bij geboorte</i>					
Mannen	73,8	74,6	75,5	75,8	76,0
Vrouwen	80,1	80,4	80,6	80,7	80,7

¹⁾ Als standaardbevolking is de gemiddelde mannelijke resp. vrouwelijke bevolking van 1970 genomen.

CBS: Sterftestatistiek. (ref. 7, 15).

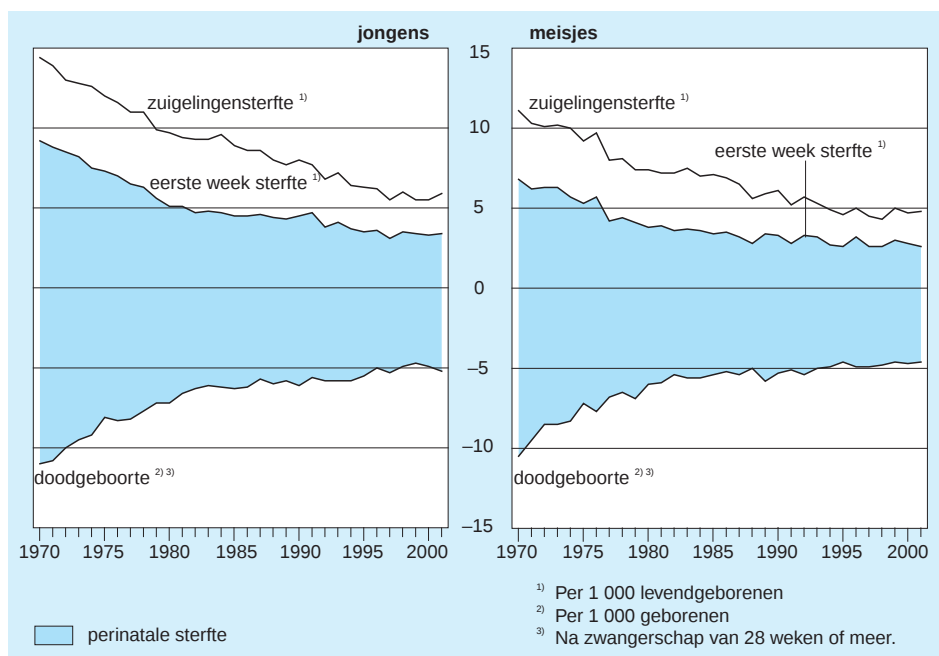
Sterfte

7.2 Bruto en gestandaardiseerde sterftcijfers ¹⁾, per 1 000 van de mannelijke resp. vrouwelijke bevolking

¹⁾ Standaardbevolking: resp. gemiddelde mannelijke en vrouwelijke bevolking van Nederland, 1970.

7.3 Zuigelingensterfte en perinatale sterfte, naar geslacht

7.4 Sterfte naar levensfase

		1990	1995	2000	2001	2002	w.v.	
							mannen	vrouwen
		<i>per 1 000 geboren</i>					<i>per 1 000 geboren</i>	
							jongens	meisjes
Doodgeboorte ¹⁾		.	6,4	6,0	6,2	5,8	6,1	5,5
Doodgeboorte ²⁾		5,7	5,0	4,8	4,9	4,7	4,8	4,5
Perinatale sterfte ¹⁾		.	9,4	9,0	9,2	8,8	9,4	8,3
Perinatale sterfte ²⁾		9,6	8,1	7,8	7,9	7,7	8,0	7,3
		<i>per 1 000 levendgeborenen</i>					<i>per 1 000 levendgeboren</i>	
							jongens	meisjes
Eerste week sterfte		3,9	3,1	3,1	3,0	3,0	3,2	2,8
Neonatale sterfte		4,8	3,8	3,9	3,9	3,8	4,1	3,4
Postneonatale sterfte		2,3	1,6	1,2	1,5	1,2	1,4	1,1
Zuigelingensterfte		7,1	5,5	5,1	5,4	5,0	5,5	4,5
		<i>per 1 000 van de gemiddelde bevolking</i>					<i>per 1 000 gem. bevolking</i>	
							mannen	vrouwen
Kleutersterfte	1- 4 jaar	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3	0,3	0,2
Schoolkindersterfte	5-15 jaar	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
Puber- en adolescentensterfte	12-20 jaar	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,1
Volwassenensterfte	21-64 jaar	2,7	2,7	2,6	2,5	2,6	3,1	2,1
	65-74 jaar	25,3	24,5	23,2	22,0	21,9	29,0	15,8
	75 jaar	90,5	91,7	92,6	93,2	88,6	102,6	80,9
		<i>absoluut</i>						
Moedersterfte		15	14	18	14	20		
		<i>per 100 000 levendgeborenen</i>						
Moedersterfte		7,6	7,3	8,7	6,9	9,9		

¹⁾ Doodgeborenen na een zwangerschapsduur van 24 weken of meer.

²⁾ Doodgeborenen na een zwangerschapsduur van 28 weken of meer.

CBS: Sterftestatistiek; Doodsoorzakenstatistiek.

Sterfte

7.5 Zuigelingensterfte in enkele Europese landen

	1990	1995	1999	2000	2001	2002*
<i>per 1 000 levendgeborenen</i>						
België	8,0	6,0	4,9	4,8*	4,5*	4,9
Denemarken	7,4	5,1	4,2	5,3	4,9	4,4
Duitsland	7,1	5,3	4,5	4,4	4,3	4,3
Finland	5,6	4,0	3,6	3,8	3,2	3,0
Frankrijk	7,3	4,9	4,3*	4,6*	4,5*	4,5
Griekenland	9,7	8,2	6,2	6,1*	5,1	5,9
Ierland	8,2	6,4	5,5	5,9*	5,8*	5,1
Italië	8,0	6,2	5,1*	4,5	4,7*	4,7
Luxemburg	7,3	5,5	4,6	5,1	5,9	5,1
Nederland	7,1	5,5	5,2	5,1	5,4	5,1
Oostenrijk	7,8	5,4	4,4	4,8	4,8	4,1
Portugal	11,0	7,5	5,6	5,5	5,0	5,0
Spanje	7,6	5,5	4,5*	3,9*	3,5*	3,4
Verenigd Koninkrijk	7,9	6,2	5,8	5,6*	5,5	5,3
Zweden	6,0	4,0	3,4	3,4	3,7	2,8
Zwitserland	6,8	5,0	4,6	4,9	5,0	4,5
Europese Unie	7,6	5,6	5,0	4,7*	4,7*	4,5

WHO: Health for all database; EUROSTAT: Demographic statistics.

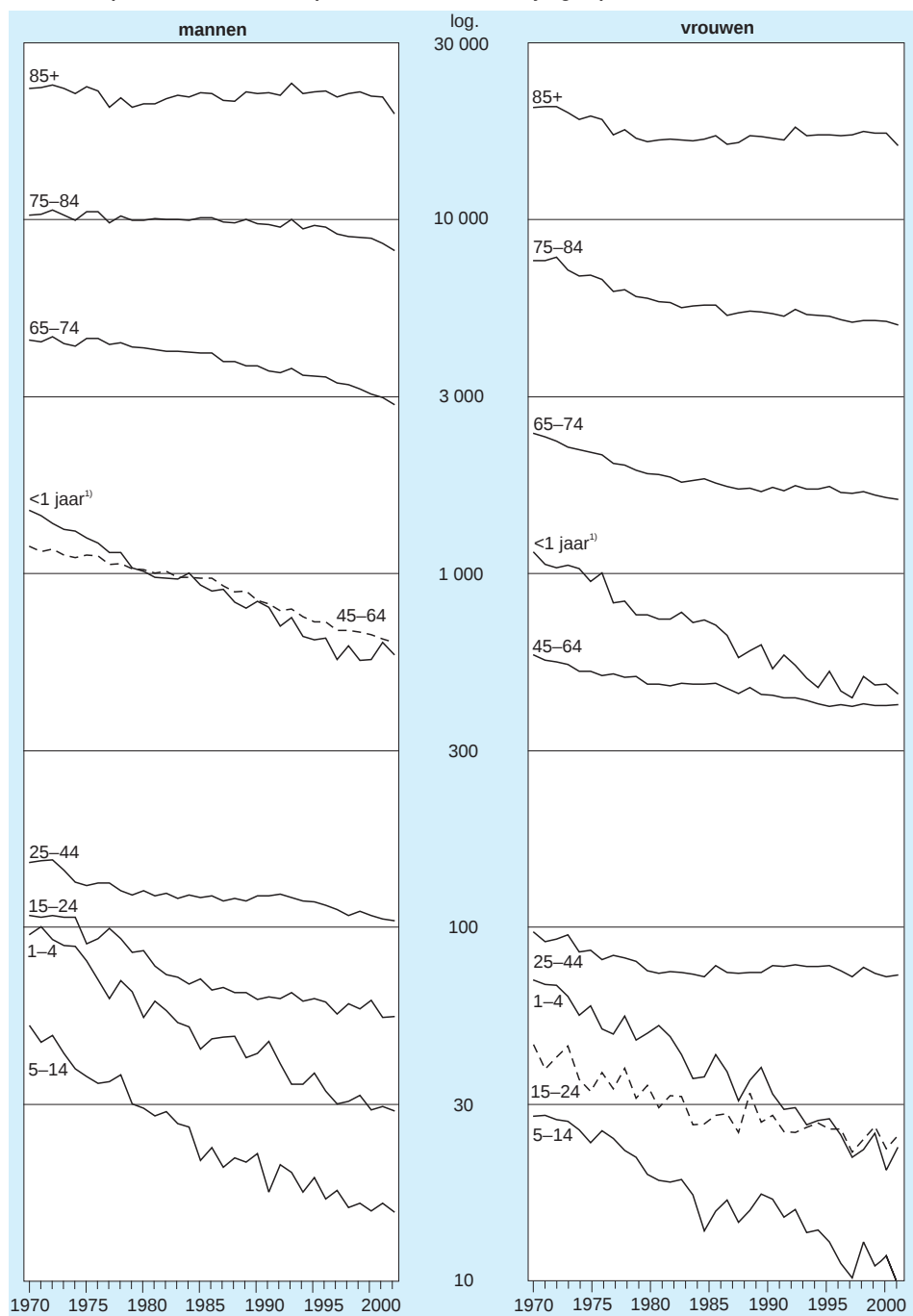
7.6 Leeftijdsspecifieke sterfte naar geslacht

	2001		2002		2001		2002	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>abs.</i>				<i>per 100 000 van de bevolking</i>				
<1 jaar ¹⁾	615	473	569	445	592,5	478,8	561,1	485,0
1– 4 jaar	126	84	125	94	30,7	21,4	29,0	25,1
5– 9 jaar	74	41	65	47	14,6	8,5	15,4	10,8
10–14 jaar	92	73	92	49	18,2	15,1	15,5	11,1
15–19 jaar	221	102	236	117	46,1	22,3	50,3	25,5
20–24 jaar	308	118	302	124	63,1	24,7	69,2	28,1
25–29 jaar	351	175	306	183	63,6	32,2	68,0	34,7
30–34 jaar	523	310	517	306	78,1	48,0	74,6	46,7
35–39 jaar	697	498	716	484	102,8	76,5	100,7	78,3
40–44 jaar	1 045	774	1 012	782	166	126	176	130
45–49 jaar	1 670	1 273	1 627	1 328	287	224	284	228
50–54 jaar	2 779	1 884	2 574	1 880	470	329	478	323
55–59 jaar	3 560	2 216	3 729	2 380	763	489	701	427
60–64 jaar	4 648	2 752	4 806	2 856	1 249	731	1 253	716
65–69 jaar	6 901	3 976	6 761	3 941	2 239	1 178	2 280	1 218
70–74 jaar	9 671	6 297	9 636	6 336	3 867	2 025	3 789	2 015
75–79 jaar	11 773	10 033	11 872	9 837	6 480	3 664	6 636	3 658
80–84 jaar	10 960	12 846	11 464	13 477	10 797	6 658	10 169	6 425
85–89 jaar	7 791	14 325	8 062	14 337	17 460	12 543	17 244	12 530
90–94 jaar	3 507	9 899	3 555	10 360	27 755	21 886	26 323	21 408
95 jaar	1 007	3 909	972	3 994	42 760	36 763	41 444	33 707
Alle leeftijden	68 319	72 058	68 998	73 357	860,3	889,0	860,3	879,9

¹⁾ Verhoudingscijfers per 100 000 levendgeboren jongens resp. meisjes.

CBS: Sterftestatistiek (ref. 7).

7.7 Sterfte per 100 000 mannen resp. vrouwen in iedere leeftijdsgroep

¹) Per 100 000 levendgeboren jongens resp. meisjes.

Sterfte naar doodsoorzaak

7.8 Overleden mannen naar enkele doodsoorzaken

NI

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>absoluut</i>					
Ziekten van hart en vaatstelsel	25 887	25 519	23 638	22 803	22 966
w.o. ziekten van de kransvaten					
w.o.					
acuut hartinfarct	10 002	8 888	7 291	6 632	6 333
hersenvaatletsels	4 931	4 781	4 702	4 616	4 835
Kwaadaardige nieuwvormingen	19 867	20 435	20 718	20 587	20 729
w.o.					
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	7 011	6 920	6 297	6 403	6 388
borst	20	22	27	17	31
dikke darm	1 311	1 537	1 634	1 553	1 632
lymfatisch en bloedvormend weefsel	1 405	1 478	1 597	1 643	1 639
prostaat	2 135	2 425	2 367	2 271	2 360
maag	1 274	1 131	1 031	965	944
alvleesklier	795	811	846	944	873
urineblaas	827	752	798	763	783
slokdarm	547	703	871	830	837
endeldarm en anus	461	481	506	569	591
Ziekten van de ademhalingsorganen	6 234	6 970	7 708	7 084	7 135
w.o.					
longontsteking	1 426	2 179	2 841	2 561	2 353
chronische aandoeningen onderste					
luchtwegen	4 241	4 204	4 206	3 942	3 887
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	3 072	3 033	3 023	3 120	3 114
w.o.					
wegverkeersongevallen	935	887	801	743	738
accidentele val	576	559	635	769	674
zelfdoding	909	1 000	999	1 010	1 062
Ziekten van de spijsverteringsorganen	2 033	2 101	2 312	2 277	2 370
Ziekten v.urinewegen en geslachtsorganen	1 069	1 037	1 137	1 098	1 107
<i>per 100 000 van de gemiddelde mannelijke bevolking</i>					
Ziekten van hart en vaatstelsel	350,3	333,8	300,0	287,2	287,3
w.o. ziekten van de kransvaten	176,0	151,0	125,9	118,4	112,2
w.o.					
acuut hartinfarct	135,4	116,3	92,5	83,5	79,2
hersenvaatletsels	66,7	62,5	59,7	58,1	60,5
Kwaadaardige nieuwvormingen	268,9	267,3	263,0	259,3	259,3
w.o.					
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	94,9	90,5	79,9	80,6	79,9
borst	0,3	0,3	0,3	0,2	0,4
dikke darm	17,7	20,1	20,7	19,6	20,4
lymfatisch en bloedvormend weefsel	19,0	19,3	20,3	20,7	20,5
prostaat	28,9	31,7	30,0	28,6	29,5
maag	17,2	14,8	13,1	12,2	11,8
alvleesklier	10,8	10,6	10,7	11,9	10,9
urineblaas	11,2	9,8	10,1	9,6	9,8
slokdarm	7,4	9,2	11,1	10,5	10,5
endeldarm en anus	6,2	6,3	6,4	7,2	7,4
Ziekten van de ademhalingsorganen	84,4	91,2	97,8	89,2	89,3
w.o.					
longontsteking	19,3	28,5	36,1	32,3	29,4
chronische aandoeningen onderste					
luchtwegen	57,4	55,0	53,4	49,6	48,6
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	41,6	39,7	38,4	39,3	39,0
w.o.					
wegverkeersongevallen	12,7	11,6	10,2	9,4	9,2
accidentele val	7,8	7,3	8,1	9,7	8,4
zelfdoding	12,3	13,1	12,7	12,7	13,3
Ziekten van de spijsverteringsorganen	27,5	27,5	29,3	28,7	29,6
Ziekten v.urinewegen en geslachtsorganen	14,5	13,6	14,4	13,8	13,8

CBS: Doodsoorzakenstatistiek (ref. 14).

7.9 Overleden vrouwen naar enkele doodsoorzaken

NI

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>absoluut</i>					
Ziekten van hart en vaatstelsel	25 733	26 579	25 553	24 840	25 026
w.o. ziekten van de kransvaten	9 396	8 853	7 522	7 195	7 003
w.o.					
acuut hartinfarct	7 300	6 800	5 668	5 265	5 148
hersenvaatletsels	7 461	7 628	7 482	7 274	6 950
Kwaadaardige nieuwvormingen	15 306	16 054	17 028	17 056	17 358
w.o.					
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	1 230	1 731	2 262	2 345	2 532
borst	3 293	3 461	3 425	3 458	3 474
dikke darm	1 698	1 826	1 755	1 796	1 753
lymfatisch en bloedvormend weefsel	1 324	1 325	1 395	1 397	1 360
maag	817	740	688	643	627
alvleesklier	890	857	921	929	987
urineblaas	302	264	314	309	360
slokdarm	286	314	354	328	376
endeldarm en anus	437	419	405	411	439
eierstok	978	1 042	910	952	944
baarmoeder	685	593	658	635	608
Ziekten van de ademhalingsorganen	4 437	5 674	6 969	6 294	6 376
w.o.					
longontsteking	2 075	3 032	3 718	3 373	2 943
chronische aandoeningen onderste luchtwegen	1 810	2 110	2 547	2 431	2 423
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	2 234	2 140	2 146	2 324	2 204
w.o.					
wegverkeersongevallen	395	354	284	253	263
accidentele val	1 008	983	1 040	1 315	1 156
zelfdoding	541	511	501	463	505
Ziekten van de spijsverteringsorganen	2 590	2 943	3 025	3 081	3 204
Ziekten v.urinewegen en geslachtsorganen	1 461	1 612	1 672	1 729	1 697
<i>per 100 000 van de gemiddelde vrouwelijke bevolking</i>					
Ziekten van hart en vaatstelsel	340,3	340,1	317,5	306,5	306,9
w.o. ziekten van de kransvaten	124,2	113,3	93,5	88,8	85,9
w.o.					
acuut hartinfarct	96,5	87,0	70,4	65,0	63,1
hersenvaatletsels	98,7	97,6	93,0	89,7	85,2
Kwaadaardige nieuwvormingen	202,4	205,4	211,6	210,4	212,8
w.o.					
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	16,3	22,2	28,1	28,9	31,0
borst	43,5	44,3	42,6	42,7	42,6
dikke darm	22,5	23,4	21,8	22,2	21,5
lymfatisch en bloedvormend weefsel	17,5	17,0	17,3	17,2	16,7
maag	10,8	9,5	8,5	7,9	7,7
alvleesklier	11,8	11,0	11,4	11,5	12,1
urineblaas	4,0	3,4	3,9	3,8	4,4
slokdarm	3,8	4,0	4,4	4,0	4,6
endeldarm en anus	5,8	5,4	5,0	5,1	5,4
eierstok	12,9	13,3	11,3	11,7	11,6
baarmoeder	9,1	7,6	8,2	7,8	7,5
Ziekten van de ademhalingsorganen	58,7	72,6	86,6	77,7	78,2
w.o.					
longontsteking	27,4	38,8	46,2	41,6	36,1
chronische aandoeningen onderste luchtwegen	23,9	27,0	31,6	30,0	29,7
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	29,5	27,4	26,7	28,7	27,0
w.o.					
wegverkeersongevallen	5,2	4,5	3,5	3,1	3,2
accidentele val	13,3	12,6	12,9	16,2	14,2
zelfdoding	7,2	6,5	6,2	5,7	6,2
Ziekten van de spijsverteringsorganen	34,2	37,7	37,6	38,0	39,3
Ziekten v.urinewegen en geslachtsorganen	19,3	20,6	20,8	21,3	20,8

CBS: Doodsoorzakenstatistiek (ref. 14).

Sterfte

7.10a Overleden mannen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002

Doodsoorzaak	0 jaar	1–4 jaar	5–14 jaar	15–24 jaar	25–34 jaar	35–44 jaar
<i>absoluut</i>						
Alle doodsoorzaken tezamen	569	125	157	538	823	1 728
Infectieuze en parasitaire ziekten	6	13	6	12	16	47
w.o. tuberculose	–	–	–	2	1	–
nekkrimp (meningococceninfecties)	3	9	3	3	1	–
virale hepatitis	–	–	–	–	–	3
aids	–	–	–	–	8	24
Nieuwvormingen	2	17	33	58	132	376
w.o. kwaadaardige nieuwvormingen	1	13	31	52	122	362
van lip, mond en keel	–	–	–	–	1	10
van slokdarm (oesophagus)	–	–	–	–	1	15
van maag	–	–	–	–	4	20
van dikke darm (colon)	–	–	–	1	1	20
van endeldarm (rectum) en anus	–	–	–	–	3	9
van lever en intrahepatische galwegen	–	–	1	1	2	4
van galblaas en galwegen	–	–	–	–	–	1
van alvleesklier (pancreas)	–	–	1	–	2	14
van strottehoofd (larynx)	–	–	–	–	–	5
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	–	–	–	–	4	63
van melanoom van huid	–	–	–	2	18	27
van borst	–	–	–	–	–	–
van prostaat	–	–	–	–	–	2
van nier, behalve nierbekken	–	–	1	–	1	3
van urineblaas	–	–	–	–	2	6
van lymfatisch en bloedvormend weefsel	1	4	13	19	34	51
Ziekten van bloed, bloedbereidende organen en immuunstoornissen	1	3	5	4	–	3
Endocriene, voedings-, stofwisselingsziekten	12	5	12	3	11	37
w.o. suikerziekte (diabetes mellitus)	–	–	–	–	3	26
Psychische stoornissen	–	–	–	4	6	42
w.o. door gebruik van alcohol	–	–	–	1	4	24
door gebruik drugs en vluchtige oplosmiddelen	–	–	–	–	2	7
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	13	13	13	21	31	37
w.o. hersenvliesontsteking	4	2	2	3	3	–
ziekten van parkinson	–	–	–	–	–	–
Ziekten van hart en vaatstelsel	8	4	14	28	82	362
w.o. ziekten v.d. kransvaten (ischemische hartziekten)	–	–	–	1	24	148
w.o. acuut hartinfarct	–	–	–	1	22	132
overige hartziekten	5	2	7	16	31	122
hersenvaatletsels (CVA)	–	–	5	7	16	60
Ziekten van de ademhalingsorganen	1	5	6	5	13	41
w.o. griep (influenza)	–	–	–	–	1	–
longontsteking (pneumonie)	–	2	2	3	5	19
chronische aandoeningen onderste luchtwegen (CORA)	–	–	2	1	4	11
w.o. astma	–	–	2	1	–	3
Ziekten van de spijsverteringsorganen	4	3	4	4	17	94
w.o. maagzweer en zweer aan twaalfvingerige en nuchtere darm	–	–	–	–	2	5
chronische leveraandoeningen	–	–	–	–	8	51
w.o. onder invloed van alcohol	–	–	–	–	7	45

(vervolg 2 pagina's verder).

7.10b Overleden mannen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002

Doodsoorzaak	45–54 jaar	55–64 jaar	65–74 jaar	75–84 jaar	85+ jaar	Totaal
<i>absoluut</i>						
Alle doodsoorzaken tezamen	4 201	8 535	16 397	23 336	12 589	68 998
Infectieuze en parasitaire ziekten	68	98	159	257	147	829
w.o. tuberculose	1	7	11	19	6	47
nekkrimp (meningococceninfecties)	1	2	2	—	—	24
virale hepatitis	8	13	9	8	2	43
aids	30	8	—	—	—	70
Nieuwvormingen	1 512	3 724	6 540	6 813	2 266	21 473
w.o. kwaadaardige nieuwvormingen	1 470	3 614	6 373	6 563	2 128	20 729
van lip, mond en keel	66	96	92	66	16	347
van slokdarm (oesophagus)	94	242	247	196	42	837
van maag	64	158	309	281	108	944
van dikke darm (colon)	115	282	472	533	208	1 632
van endeldarm (rectum) en anus	52	109	180	176	62	591
van lever en intrahepatische galwegen	28	84	101	99	13	333
van galblaas en galwegen	7	19	35	29	14	105
van alvleesklier (pancreas)	85	206	265	251	49	873
van strottehoofd (larynx)	14	38	54	51	14	176
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	427	1 200	2 307	1 985	402	6 388
van melanoom van huid	50	77	73	53	12	312
van borst	2	3	8	11	7	31
van prostaat	19	162	555	1 045	577	2 360
van nier, behalve nierbekken	43	94	157	135	37	471
van urineblaas	21	84	232	310	128	783
van lymfatisch en bloedvormend weefsel	132	259	462	505	159	1 639
Ziekten van bloed, bloedbereidende organen en immuunstoornissen	9	13	24	68	66	196
Endocriene, voedings-, stofwisselingsziekten	116	269	460	611	383	1 919
w.o. suikerziekte (diabetes mellitus)	101	247	423	548	296	1 644
Psychische stoornissen	70	82	187	742	731	1 864
w.o. door gebruik van alcohol	59	42	41	11	6	188
door gebruik drugs en vluchtige oplosmiddelen	2	2	1	—	—	14
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	90	123	317	527	278	1 463
w.o. hersenvliesontsteking	3	6	13	8	4	48
ziekten van parkinson	1	9	91	251	126	478
Ziekten van hart en vaatstelsel	1 228	2 517	5 566	8 529	4 628	22 966
w.o. ziekten v.d. kransvaten (ischemische hartziekten)	622	1 154	2 420	3 201	1 400	8 970
w.o. acuut hartinfarct	514	887	1 698	2 135	944	6 333
overige hartziekten	313	599	1 106	1 930	1 439	5 570
hersen vaatletsels (CVA)	165	389	1 067	1 984	1 142	4 835
Ziekten van de ademhalingsorganen	102	384	1 393	3 095	2 090	7 135
w.o. griep (influenza)	4	3	6	20	19	53
longontsteking (pneumonie)	33	112	345	927	905	2 353
chronische aandoeningen onderste luchtwegen (CARA)	46	206	860	1 826	931	3 887
w.o. astma	2	4	7	8	8	35
Ziekten van de spijsverteringsorganen	235	307	472	743	487	2 370
w.o. maagzweer en zweer aan twaalfvingerige en nuchtere darm	14	19	34	60	59	193
chronische leveraandoeningen	121	138	115	59	16	508
w.o. onder invloed van alcohol	100	90	67	21	1	331

(vervolg 2 pagina's verder).

Sterfte

7.10c Overleden mannen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002 (slot)

Doodsoorzaak	0 jaar	1-4 jaar	5-14 jaar	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar
<i>absoluut</i>						
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	—	—	—	—	—	—
Ziekten spieren, beenderen en bindweefsel	2	—	2	1	6	7
w.o. reumatoïde artritis en artrose	—	—	—	—	—	—
Ziekten urinewegen en geslachtsorganen	—	—	—	1	3	11
w.o. ziekten van nier en urineleider	—	—	—	1	3	10
Aandoeningen van de perinatale periode	311	—	—	1	—	1
Aangeboren afwijkingen	168	15	13	12	12	14
w.o. van zenuwstelsel	22	4	5	5	—	—
van hart en bloedvaten	55	1	2	4	6	4
Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	28	19	11	46	66	166
w.o. wiegendood (SIDS)	14	—	—	—	—	—
onvolledig omschreven en onbekende oorzaken ¹⁾	14	16	10	42	63	159
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	13	28	38	338	428	490
w.o. ongevallen	6	24	30	233	204	191
w.o. vervoersongevallen	—	3	24	204	151	99
w.o. wegverkeersongevallen	—	3	23	197	141	92
accidentele val	1	1	2	4	9	18
accidentele verdrinking	—	15	3	8	3	10
accidentele vergiftiging	—	—	—	4	25	36
zelfdoding	—	—	5	80	179	245
moord en doodslag	4	2	3	17	38	39
gebeurtenissen opzet onbekend	2	2	—	4	4	10
<i>Gemiddelde bevolking</i>	1 037 34 ²⁾	416 907	1 015 880	978 378	1 191 888	1 318 494

¹⁾ Waaronder in het buitenland overleden Nederlandse ingezetenen.

²⁾ Levendgeborenen.

CBS: Doodsoorzakenstatistiek.

7.10d Overleden mannen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002 (slot)

Doodsoorzaak	45-54 jaar	55-64 jaar	65-74 jaar	75-84 jaar	85+ jaar	Totaal
<i>absoluut</i>						
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	5	5	13	34	41	98
Ziekten spieren, beenderen en bindweefsel	15	26	53	105	59	276
w.o. reumatoïde artritis en artrose	2	3	8	24	17	54
Ziekten urinewegen en geslachtsorganen	33	53	175	451	380	1 107
w.o. ziekten van nier en urineleider	26	42	113	241	187	623
Aandoeningen van de perinatale periode	—	—	—	—	—	313
Aangeboren afwijkingen	14	25	10	3	—	286
w.o. van zenuwstelsel	—	—	—	—	—	36
van hart en bloedvaten	4	4	5	—	—	85
Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	283	576	750	938	706	3 589
w.o. wiegendood (SIDS)						14
onvolledig omschreven en onbekende oorzaken ¹⁾	265	553	679	740	321	2 862
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	421	333	278	420	327	3 114
w.o. ongevallen	157	160	176	314	306	1 801
w.o. vervoersongevallen	76	53	62	78	36	786
w.o. wegverkeersongevallen	71	46	56	74	35	738
accidentele val	28	64	78	212	257	674
accidentele verdrinking	16	7	16	5	5	88
accidentele vergiftiging	17	8	6	—	1	97
zelfdoding	236	147	80	72	18	1 062
moord en doodslag	14	7	6	4	—	134
gebeurtenissen opzet onbekend	8	7	4	3	1	45
<i>Gemiddelde bevolking</i>	1 163 277	888 694	565 862	289 679	60 500	7 993 719

Sterfte

7.11a Overleden vrouwen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002

Doodsoorzaak	0 jaar	1–4 jaar	5–14 jaar	15–24 jaar	25–34 jaar	35–44 jaar
<i>absoluut</i>						
Alle doodsoorzaken tezamen	445	94	96	241	489	1 266
Infectieuze en parasitaire ziekten	7	10	7	10	14	25
w.o. tuberculose	–	–	–	–	–	1
nekkrimp (meningococceninfecties)	1	5	2	4	–	–
virale hepatitis	–	–	–	–	–	1
aids	–	–	–	–	6	10
Nieuwvormingen	4	9	23	45	163	603
w.o. kwaadaardige nieuwvormingen	3	6	20	41	156	587
van lip, mond en keel	–	–	1	2	1	7
van slokdarm (oesophagus)	–	–	–	–	1	6
van maag	–	–	–	1	1	18
van dikke darm (colon)	–	–	–	2	3	29
van endeldarm (rectum) en anus	–	–	–	–	3	8
van lever en intrahepatische galwegen	–	–	–	2	1	7
van galblaas en galwegen	–	–	–	–	1	1
van alvleesklier (pancreas)	–	–	–	–	3	14
van strottehoofd (larynx)	–	–	–	–	–	–
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	–	–	–	1	9	97
van melanoom van huid	–	–	–	2	9	32
van borst	–	–	–	1	41	206
van baarmoederhals	–	–	–	–	9	20
van baarmoederlichaam	–	–	–	2	2	5
van eierstok	–	–	–	1	6	23
van nier, behalve nierbekken	–	–	2	2	1	2
van urineblaas	–	–	–	–	4	9
van lymfatisch en bloedvormend weefsel	1	1	3	10	22	30
Ziekten van bloed, bloedbereidende organen en immuniteitsstoornissen	2	3	–	3	1	5
Endocriene, voedings-, stofwisselingsziekten	4	3	7	6	8	22
w.o. suikerziekte (diabetes mellitus)	–	–	1	–	3	13
Psychische stoornissen	–	–	–	6	4	13
w.o. door gebruik van alcohol	–	–	–	–	1	4
door gebruik drugs en vluchtige oplosmiddelen	–	–	–	–	–	5
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	15	14	11	9	26	40
w.o. hersenvliesontsteking	3	–	2	2	1	1
ziekten van parkinson	–	–	–	–	–	–
Ziekten van hart en vaatstelsel	8	3	5	8	63	214
w.o. ziekten v.d. kransvaten (ischem.hartz.)	–	–	–	–	7	69
w.o. acuut hartinfarct	–	–	–	–	6	58
overige hartziekten	3	3	3	3	21	48
hersenvaatletsels (CVA)	3	–	–	1	18	58
Ziekten van de ademhalingsorganen	2	8	6	12	12	32
w.o. griep (influenza)	–	–	–	–	–	–
longontsteking (pneumonie)	1	6	3	9	4	14
chronische aandoeningen onderste luchtwegen (CARA)	–	–	2	1	4	11
w.o. astma	–	–	1	1	3	2
Ziekten van de spijsverteringsorganen	2	2	2	4	8	49
w.o. maagzweer en zweer aan twaalfvingerige en nuchtere darm	–	–	–	–	–	1
chronische leveraandoeningen	–	–	–	–	–	22
w.o. onder invloed van alcohol	–	–	–	–	–	18

(vervolg twee pagina's verder).

7.11b Overleden vrouwen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002

Doodsoorzaak	45–54 jaar	55–64 jaar	65–74 jaar	75–84 jaar	85+ jaar	Totaal
<i>absoluut</i>						
Alle doodsoorzaken tezamen	3 208	5 236	10 277	23 314	28 691	73 357
Infectieuze en parasitaire ziekten	31	45	134	315	312	910
w.o. tuberculose	1	1	6	11	5	25
nekkrimp (meningococceninfecties)	–	–	3	4	1	20
virale hepatitis	–	3	7	4	–	15
aids	1	–	2	–	–	19
Nieuwvormingen	1 792	2 848	4 150	5 327	3 240	18 204
w.o. kwaadaardige nieuwvormingen	1 743	2 789	4 010	5 038	2 965	17 358
van lip, mond en keel	27	42	44	48	28	200
van slokdarm (oesophagus)	26	67	94	108	74	376
van maag	36	91	129	215	136	627
van dikke darm (colon)	97	229	392	581	420	1 753
van endeldarm (rectum) en anus	33	53	103	155	84	439
van lever en intrahepatische galwegen	15	24	48	68	34	199
van galblaas en galwegen	6	23	42	64	47	184
van alvleesklier (pancreas)	66	132	233	356	183	987
van strottehoofd (larynx)	4	14	14	12	6	50
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	388	566	790	550	131	2 532
van melanoom van huid	26	50	28	55	24	226
van borst	562	674	649	792	549	3 474
van baarmoederhals	31	22	31	49	25	187
van baarmoederlichaam	33	59	100	129	91	421
van eierstok	101	164	242	285	122	944
van nier, behalve nierbekken	18	44	111	108	46	334
van urineblaas	21	31	64	131	100	360
van lymfatisch en bloedvormend weefsel	74	163	346	469	241	1 360
Ziekten van bloed, bloedbereidende organen en immuniteitsstoornissen	9	8	19	101	168	319
Endocriene, voedings-, stofwisselingsziekten	52	156	431	1 091	1 226	3 006
w.o. suikerziekte (diabetes mellitus)	41	126	383	939	929	2 435
Psychische stoornissen	27	42	185	1 342	2 969	4 588
w.o. door gebruik van alcohol	18	13	6	9	7	58
door gebruik drugs en vluchtige oplosmiddelen	1	1	–	–	–	7
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	81	142	261	710	744	2 053
w.o. hersenvliesontsteking	3	3	7	17	11	50
ziekten van parkinson	1	4	54	262	204	525
Ziekten van hart en vaatstelsel	572	1 017	3 014	8 959	11 163	25 026
w.o. ziekten v.d. kransvaten (ischem.hartz.)	158	378	1 114	2 688	2 589	7 003
w.o. acuut hartinfarct	136	308	854	2 002	1 784	5 148
overige hartziekten	134	214	609	2 202	3 710	6 950
hersenvaatletsels (CVA)	206	275	748	2 655	3 423	7 387
Ziekten van de ademhalingsorganen	80	229	819	2 091	3 085	6 376
w.o. griep (influenza)	1	–	4	26	66	97
longontsteking (pneumonie)	20	49	168	871	1 798	2 943
chronische aandoeningen onderste luchtwegen (CARA)	51	153	543	885	773	2 423
w.o. astma	2	3	14	12	26	64
Ziekten van de spijsverteringsorganen	136	193	382	1 012	1 414	3 204
w.o. maagzweer en zweer aan twaalfvingerige en nuchtere darm	4	12	17	101	102	237
chronische leveraandoeningen	71	73	64	50	18	298
w.o. onder invloed van alcohol	60	52	26	12	1	169

(vervolg twee pagina's verder).

Sterfte

7.11c Overleden vrouwen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002 (slot)

Doodsoorzaak	0 jaar	1–4 jaar	5–14 jaar	15–24 jaar	25–34 jaar	35–44 jaar
<i>absoluut</i>						
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	–	–	–	–	–	1
Ziekten spieren, beenderen en bindweefsel	–	–	1	3	5	9
w.o. reumatoïde artritis en artrose	–	–	–	–	–	–
Ziekten urinewegen en geslachtsorganen	–	–	–	2	3	11
w.o. ziekten van nier en urineleider	–	–	–	1	2	10
Complicaties van zwangerschap, bevalling, kraambed	–	–	–	2	12	5
Aandoeningen van de perinatale periode	232	–	–	–	–	–
Aangeboren afwijkingen	137	11	5	7	4	15
w.o. van zenuwstelsel	38	3	1	2	–	–
van hart en bloedvaten	35	3	2	4	1	5
Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	24	12	9	24	48	77
w.o. wiegendood (SIDS)	8	–	–	–	–	–
onvolledig omschreven en onbekende oorzaken ¹⁾	16	10	9	24	45	72
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	8	19	20	100	118	145
w.o. ongevallen	4	15	13	60	40	34
w.o. vervoersongevallen	–	4	9	55	30	18
w.o. wegverkeersongevallen	–	4	9	54	29	16
accidentele val	–	1	–	2	1	8
accidentele verdrinking	2	6	3	1	1	–
accidentele vergiftiging	1	1	–	–	7	5
zelfdoding	–	–	2	26	57	96
moord en doodslag	3	3	4	11	17	9
gebeurtenissen opzet onbekend	1	1	–	2	4	5
<i>Gemiddelde bevolking</i>	983 49 ²⁾	398 498	969 671	943 864	1 164 180	1 275 232

¹⁾ Waaronder in het buitenland overleden Nederlandse ingezetenen.

²⁾ Levendgeborenen.

CBS: Doodsoorzakenstatistiek.

7.11d Overleden vrouwen naar doodsoorzaak en leeftijd, 2002 (slot)

Doodsoorzaak	45–54 jaar	55–64 jaar	65–74 jaar	75–84 jaar	85+ jaar	Totaal
<i>absoluut</i>						
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	1	10	23	80	192	307
Ziekten spieren, beenderen en bindweefsel	10	31	84	238	296	677
w.o. reumatoïde artritis en artrose	1	8	25	83	116	233
Ziekten urinewegen en geslachtsorganen	26	42	152	576	885	1 697
w.o. ziekten van nier en urineleider	21	31	97	290	409	861
Complicaties van zwangerschap, bevalling, kraambed	1	–	–	–	–	20
Aandoeningen van de perinatale periode	–	–	–	–	–	232
Aangeboren afwijkingen	20	24	7	6	1	237
w.o. van zenuwstelsel	–	–	–	–	–	44
van hart en bloedvaten	2	2	–	4	–	58
Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	160	277	432	997	2 237	4 297
w.o. wiegendood (SIDS)						8
onvolledig omschreven en onbekende oorzaken ¹⁾	152	256	376	666	744	2 370
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	210	172	184	469	759	2 204
w.o. ongevallen	72	75	113	417	720	1 563
w.o. vervoersongevallen	29	26	37	51	10	269
w.o. wegverkeersongevallen	29	26	36	50	10	263
accidentele val	26	29	57	341	691	1 156
accidentele verdrinking	4	1	6	–	3	27
accidentele vergiftiging	4	4	4	3	2	31
zelfdoding	122	87	60	32	23	505
moord en doodslag	6	3	–	3	2	61
gebeurtenissen opzet onbekend	4	2	3	3	3	28
<i>Gemiddelde bevolking</i>	1 134 357	876 812	650 774	471 316	171 453	8 155 209

Sterfte

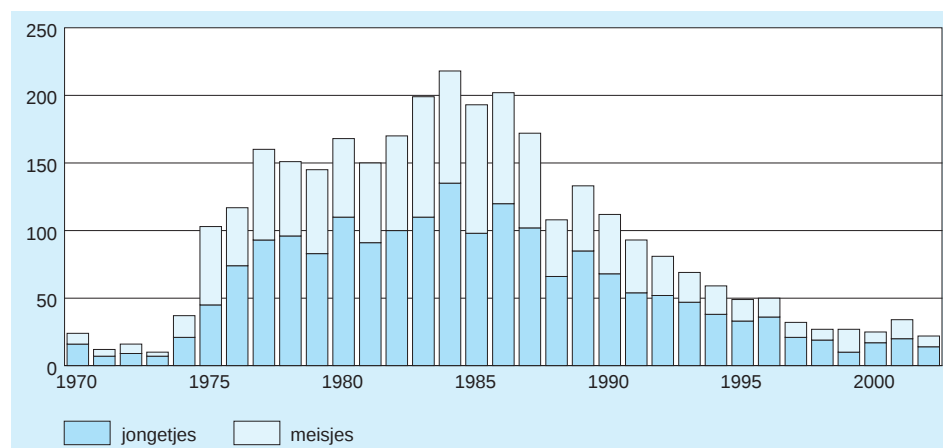
7.12 Overleden kinderen beneden 1 jaar naar leeftijd, en doodgeborenen, naar doodsoorzaak, 2001

Nrs. ¹⁾	Doodsoorzaak	leeftijd			Totaal be- neden 1 jaar	Doodgeborenen na zwanger- schapsduur van	
		0-6 dagen	7-27 dagen	28 dagen- 11 maanden		24 weken of meer	28 weken of meer
P00-P96	Aandoeningen ontstaan in de perinatale periode	423	68	37	528	1 136	898
	waaronder						
P00	afwijkingen bij foetus of pasgeborene t.g.v. aandoeningen bij de moeder die niet in verband hoeven te staan met bestaande zwangerschap	3	1	0	4	100	60
P01-P04	afwijkingen van de foetus of pasgeborene door zwangerschapscomplicaties en complicaties van de baring	65	2	1	68	363	292
P07	afwijking door korte zwangerschapsduur en niet-gespecificeerd laag geboortegewicht	137	26	7	170	62	16
P10-P15	geboortetrauma	2	1	2	5	-	-
P20-P28	intra-uteriene hypoxie en asfyxie bij de geboorte en andere respiratoire aandoeningen	86	14	15	115	25	24
Q00-Q99	Aangeboren afwijkingen	177	73	99	349	122	98
	waaronder						
Q00-Q07	spina bifida en overige aangeboren afwijkingen van het zenuwstelsel	35	12	13	60	22	18
Q20-Q28	aangeboren afwijkingen van hart en bloedvaten	29	31	37	97	9	4
A00-B99	Infectieziekten en parasitaire ziekten	0	4	20	24	-	-
G00-G99	Ziekten van het zenuwstelsel	3	3	31	37	-	-
J00-J99	Ziekten van de ademhalingsorganen	0	1	7	8	-	-
R00-R99	Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	0	8	58	66	-	-
	waaronder						
R95	wiegendood	0	0	34	34	-	-
V01-Y89	Niet-natuurlijke doodsoorzaken	4	2	19	25	-	-
	Overige doodsoorzaken	9	9	33	51	0	0
A00-Y89	Alle doodsoorzaken	616	168	304	1 088	1 258	996

¹⁾ Codes volgens de Internationale Statistische Classificatie van Ziekten, etc. (10e herziening, 1992-1994).

CBS: Doodsoorzakenstatistiek.

7.13 Overledenen t.g.v. wiegendood

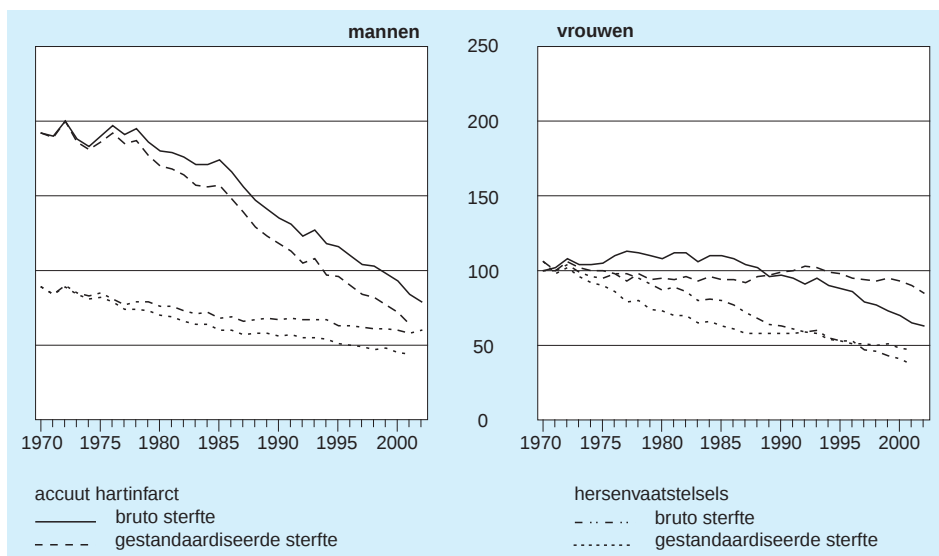

7.14 Sterfte naar een aantal groepen van doodsoorzaken en geslacht, per 100 000 van de mannelijk resp. vrouwelijke bevolking

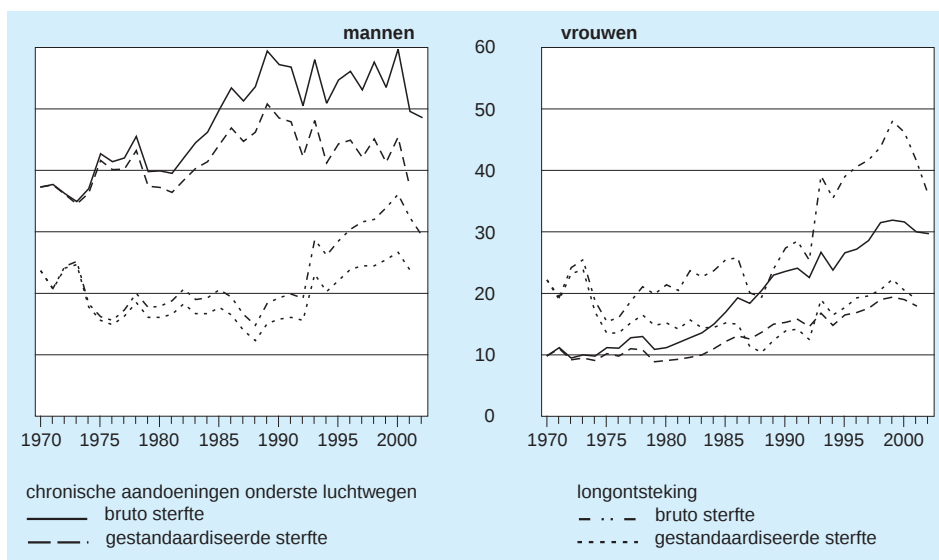

Sterfte

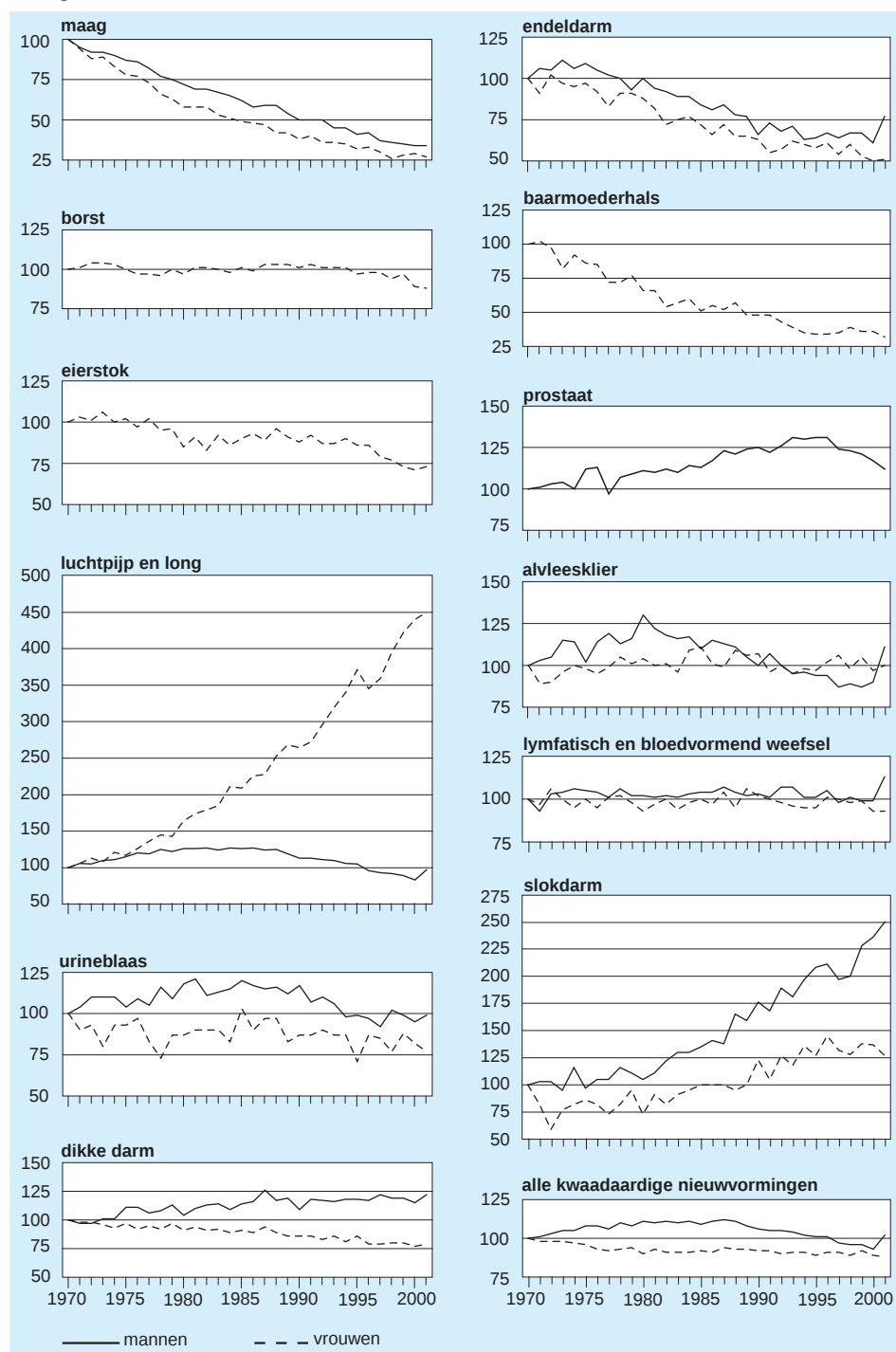
7.15 Sterfte ten gevolge van acuut hartinfarct en hersenvaatletsels, naar geslacht, per 100 000 van de mannelijke resp. vrouwelijke bevolking

7.16 Sterfte ten gevolge van chronische aandoeningen van de onderste luchtwegen en longontsteking naar geslacht, per 100 000 van de mannelijke resp. vrouwelijke bevolking

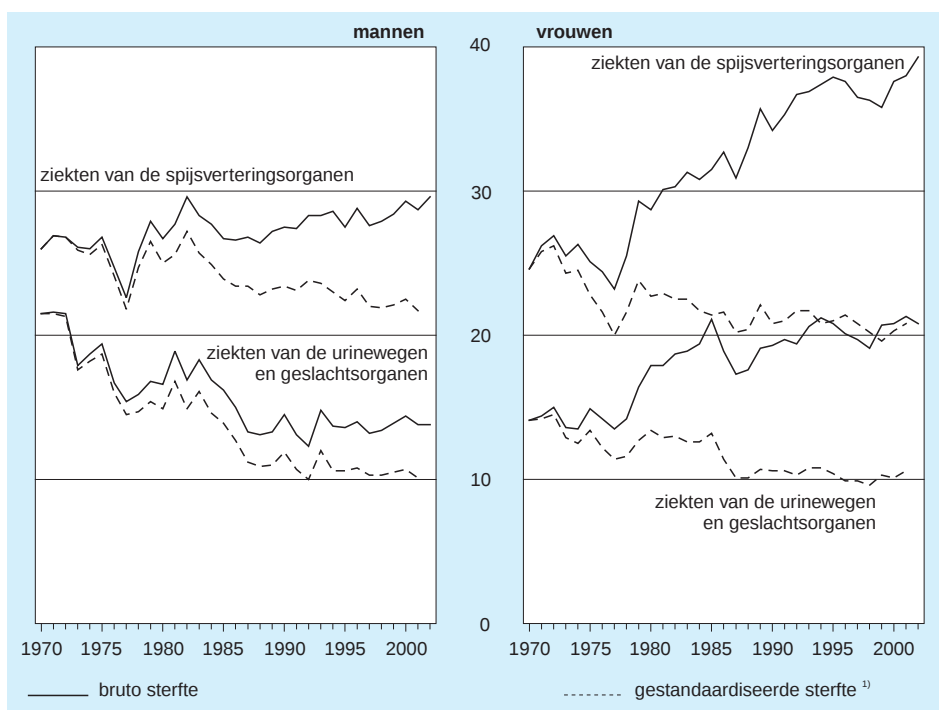

7.17 Sterfte ten gevolge van enkele kwaadaardige nieuwvormingen naar geslacht, indexcijfers van gestandaardiseerde sterfte, 1970=100

Sterfte

7.18 Sterfte ¹⁾ ten gevolge van ziekten van de spijsverteringsorganen en van de urinewegen en geslachtsorganen, naar geslacht, per 100 000 van de mannelijke resp. vrouwelijke bevolking

7.19 Sterfgevallen door alcoholgerelateerde aandoeningen en overdosis van drugs ¹⁾

	1995	1998	1999	2000	2001
<i>abs.</i>					
Alcoholgerelateerde aandoeningen	654	728	775	809	892
Drugs totaal	70	110	115	131	144
w.o. Cocaine	6	11	12	19	26
Opiaten	56	67	61	66	71

¹⁾ Voor ICD-codes zie de technische toelichting.

Bron: CBS, Trimbos-instituut (ref. 72).

7.20 Medische beslissingen rond het levenseinde (MBL)

	1990	1995	2001	1990	1995	2001
Totaal aantal overledenen (= 100%)	128 824	135 675	140 377	128 824	135 675	140 377
	%			geschatte jaarcijfers		
Sterfgevallen zonder MBL-handelwijzen	60,9	58,0	56,5	78 513	78 689	79 354
w.v.						
Plotseling en onverwacht overleden	30,4	31,9	33,3	39 184	43 231	46 784
Geen MBL-handelwijzen	30,5	26,1	23,2	39 329	35 458	32 570
Sterfgevallen met MBL-handelwijzen	39,1	42,0	43,5	50 311	56 986	61 024
w.v.						
waarbij rekening is gehouden met de waarschijnlijkheid dat het levenseinde is bespoedigd	27,8	25,6	27,4	35 817	34 777	38 458
w.v.						
Niet instellen en/of staken van een behandeling	9,3	6,9	7,6	11 956	9 404	10 610
Intensiveren van pijn- en/of symptoombestrijding	14,8	15,9	18,4	19 010	21 589	25 793
Intensiveren van pijn- en/of symptoombestrijding ¹⁾	3,8	2,8	1,5	4 851	3 784	2 055
waarbij het bespoedigen van het levenseinde het uitdrukkelijk doel is	11,3	16,4	16,1	14 494	22 209	22 566
w.v.						
Niet instellen en/of staken van een behandeling	8,6	13,3	12,8	11 113	18 038	17 902
Voorschrijven, verstrekken of toedienen van een middel	2,6	3,1	3,3	3 381	4 171	4 664
w.v.						
Euthanasie ²⁾	1,7	2,2	2,5	2 163	3 020	3 444
Hulp bij zelfdoding	0,2	0,2	0,2	242	238	283
Levensbeëindigend handelen zonder verzoek	0,8	0,7	0,7	976	913	938

¹⁾ Het bespoedigen van het levenseinde is mede het doel van de handelwijze.

²⁾ Euthanasie: het opzettelijk levensbeëindigend handelen door een ander dan de betrokkene op diens verzoek.

CBS: Sterfgevallenonderzoek 1990, 1995, 2001 (ref. 13).

7.21 Medische beslissingen rond het levenseinde (MBL) van volwassenen naar doodsoorzaak, augustus–november 2001

	Totaal	Doodsoorzaak				
		Kwaadaardige nieuwvormingen	Ziekten van het zenuwstelsel ²⁾	Hart- en vaatziekten ³⁾	Ziekten van de ademhalingsorganen	Overige ziekten en onbekend
Aantal sterfgevallen van 17 jaar en ouder (= 100%)	44 193	12 563	4 639	11 055	3 908	12 028
	%					
Plotseling en onverwacht overleden	33,0	13,0	26,2	58,7	22,2	36,4
Geen MBL-handelwijzen	23,4	29,0	24,4	18,0	29,0	20,3
Sterfgevallen met MBL-handelwijzen	43,6	58,0	49,4	23,3	48,8	43,3
w.v.						
Bespoediging levenseinde is waarschijnlijk						
Niet instellen en/of staken van een behandeling	7,5	5,6	11,1	3,6	12,1	10,2
Intensiveren van pijn- en/of symptoombestrijding	18,7	30,2	16,0	10,6	19,9	14,9
Intensiveren van pijn- en/of symptoombestrijding ¹⁾	1,5	3,2	2,0	0,6	0,4	0,8
Bespoediging levenseinde is uitdrukkelijk doel						
Niet instellen en/of staken van een behandeling	12,5	10,5	18,5	7,7	14,5	15,9
Voorschrijven, verstrekken of toedienen van een middel	3,4	8,5	1,8	0,9	1,9	1,5

¹⁾ Het bespoedigen van het levenseinde is mede het doel van de handelwijze.

²⁾ Ziekten van het zenuwstelsel: Hersenvaatletsels (CVA) en Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen

³⁾ Hart- en vaatziekten: Ziekten van hart- en vaatstelsel zonder de hersenvaatletsels (CVA).

CBS: Sterfgevallenonderzoek 2001 (ref. 13).

Niet-natuurlijke dood

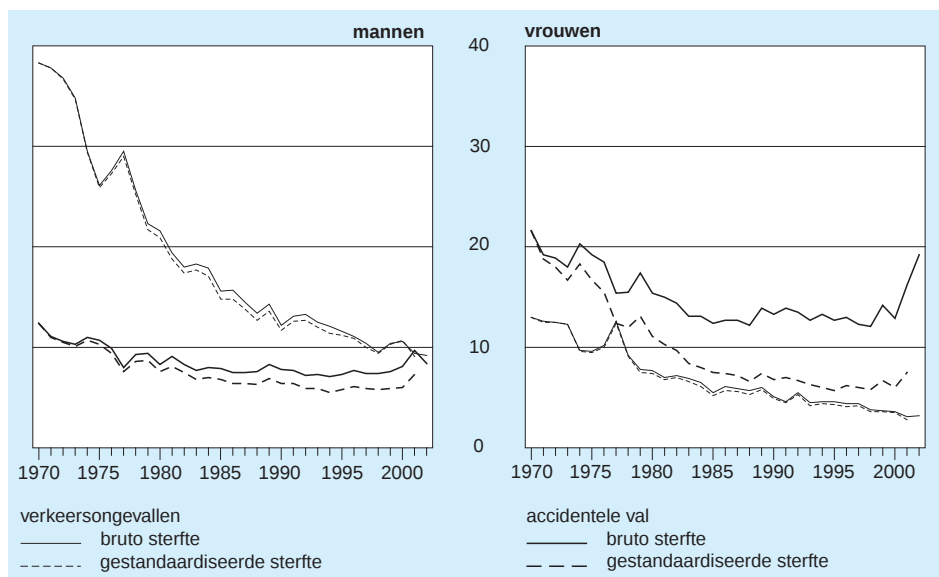
7.22 Sterfte door enkele typen niet-natuurlijke dood, naar leeftijd, 2001

	Sterfte totaal	w.o. door niet-natuurlijke dood						
		Totaal	zelfdoding	moord en doodslag	verkeers- ongeval	privé- ongeval	bedrijfs- ongeval	andere
abs.								
Totaal	140 377	5 444	1 473	202	996 ¹⁾	2 539	90	144
0–14 jaar	1 578	131	3	10	48	59	1	10
15–19 jaar	323	162	33	9	95	17	6	2
20–29 jaar	952	484	160	42	197	58	18	9
30–39 jaar	2 028	648	322	51	157	79	17	22
40–49 jaar	4 762	647	332	45	105	130	12	23
50–59 jaar	10 439	561	267	26	101	127	27	13
60–69 jaar	18 277	423	157	13	85	141	8	19
70–79 jaar	37 774	655	121	3	121	387	1	22
80 jaar	64 244	1 733	78	3	87	1 541	–	24
% van de totale sterfte								
Totaal	100	3,9	1,0	0,1	0,7	1,8	0,1	0,1
0–14 jaar	100	8,3	0,2	0,6	3,0	3,7	0,1	0,6
15–19 jaar	100	50,2	10,2	2,8	29,4	5,3	1,9	0,6
20–29 jaar	100	50,8	16,8	4,4	20,7	6,1	1,9	0,9
30–39 jaar	100	32,0	15,9	2,5	7,7	3,9	0,8	1,1
40–49 jaar	100	13,6	7,0	0,9	2,2	2,7	0,3	0,5
50–59 jaar	100	5,4	2,6	0,2	1,0	1,2	0,3	0,1
60–69 jaar	100	2,3	0,9	0,1	0,5	0,8	0,0	0,1
70–79 jaar	100	1,7	0,3	0,0	0,3	1,0	0,0	0,1
80 jaar	100	2,7	0,1	0,0	0,1	2,4	–	0,0
per 100 000 van de gemiddelde bevolking								
Totaal	874,8	33,9	9,2	1,3	6,2	15,8	0,6	0,9
0–14 jaar	52,8	4,4	0,1	0,3	1,6	2,0	0,0	0,3
15–19 jaar	34,5	17,3	3,5	1,0	10,1	1,8	0,6	0,2
20–29 jaar	46,2	23,5	7,8	2,0	9,6	2,8	0,9	0,4
30–39 jaar	76,7	24,5	12,2	1,9	5,9	3,0	0,6	0,8
40–49 jaar	198,7	27,0	13,9	1,9	4,4	5,4	0,5	1,0
50–59 jaar	501,0	26,9	12,8	1,2	4,8	6,1	1,3	0,6
60–69 jaar	1 310,7	30,3	11,3	0,9	6,1	10,1	0,6	1,4
70–79 jaar	3 715,5	64,4	11,9	0,3	11,9	38,1	0,1	2,2
80 jaar	12 257,4	330,6	14,9	0,6	16,6	294,0	–	4,6

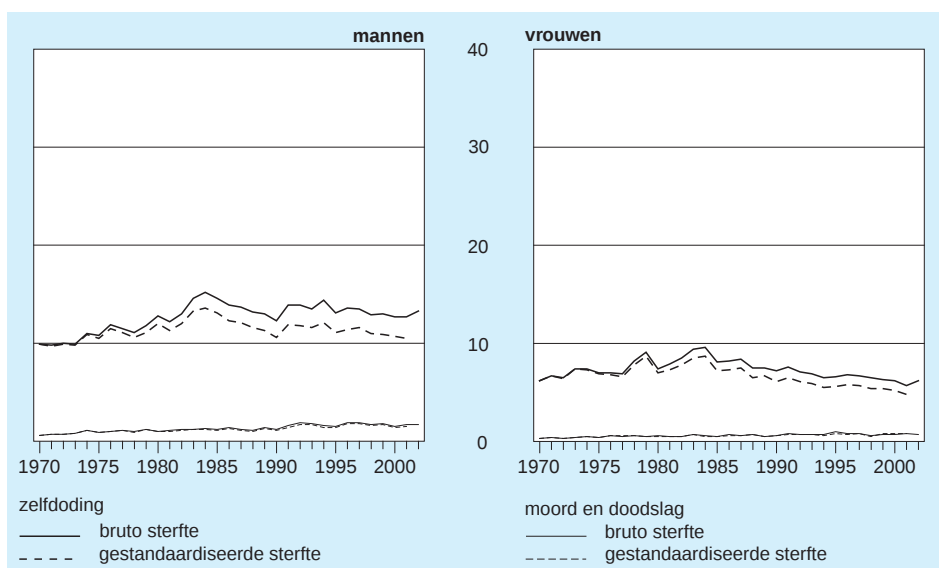
¹⁾ Inclusief 25 slachtoffers van verkeers- tegelijk bedrijfsongevallen.

CBS: Niet-natuurlijke dood.

7.23 Sterfte ten gevolge van verkeersongevallen en accidentele val, naar geslacht, per 100 000 van de mannelijke resp. vrouwelijke bevolking

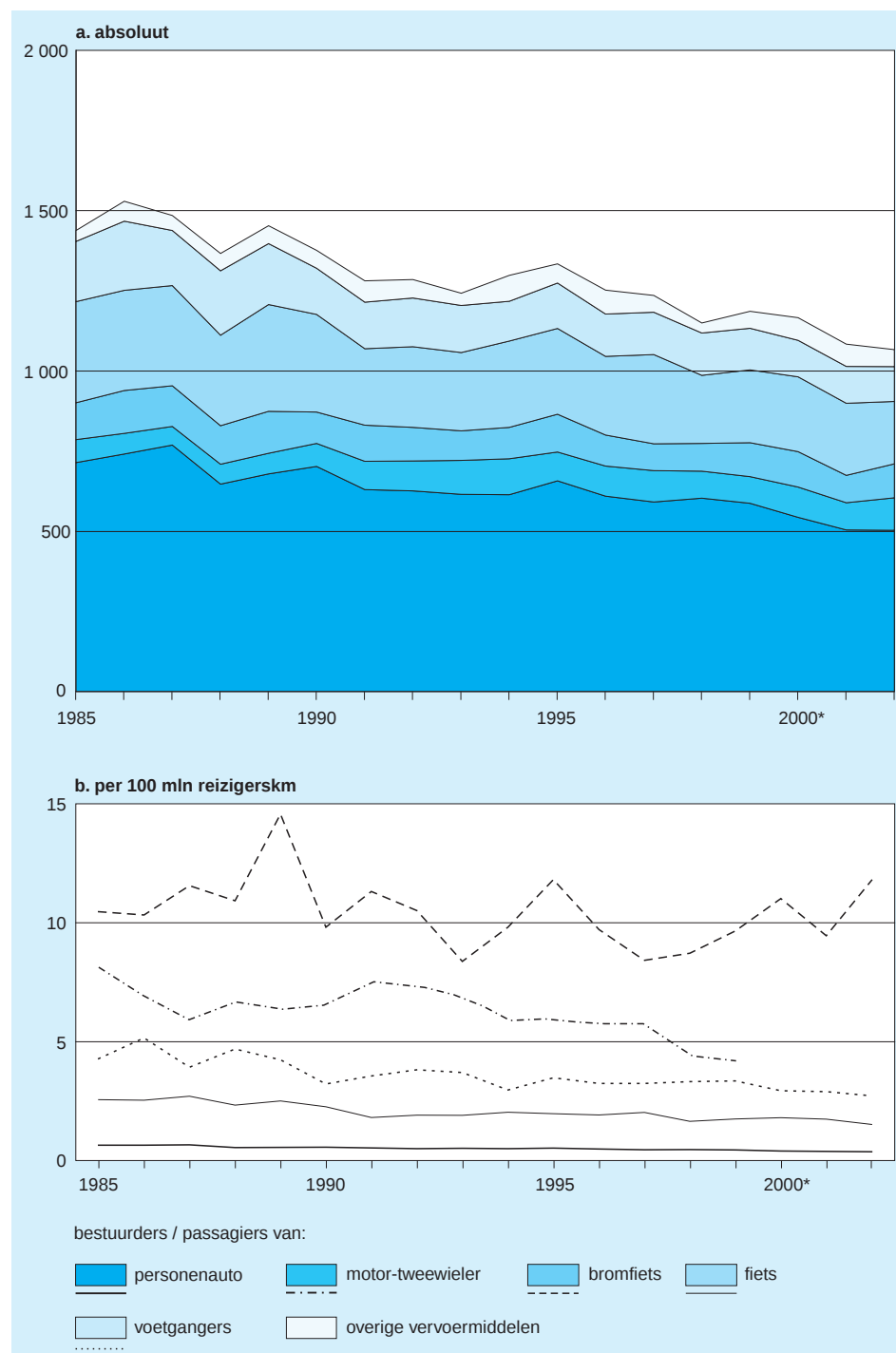

7.24 Sterfte ten gevolge van zelfdoding en moord en doodslag, naar geslacht, per 100 000 van de mannelijke resp. vrouwelijke bevolking

Sterfte

7.25 Doden in het wegverkeer; naar wijze van deelneming aan het verkeer

7.26 Verkeersongevallen; dodelijke slachtoffers naar wijze van deelneming, leeftijd en geslacht, 2001

	0-14 jaar	15-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70-79 jaar	80 jaar	Totaal
<i>abs.</i>										
Mannen										
Voetganger	12	4	6	4	7	7	6	9	16	71
Fiets	13	10	8	10	12	21	15	30	23	142
Brom/snorfiets	1	22	9	5	4	5	4	12	7	69
Motorfiets	1	2	21	35	9	5	1	—	—	74
Personenauto	8	35	98	61	41	31	22	26	11	333
Vrachtauto, bestelauto	—	1	18	10	7	6	3	—	1	46
Overig voertuig	—	—	1	1	—	2	—	—	—	4
Onbekend	—	—	1	1	1	1	—	—	—	4
Totaal	35	74	162	127	81	78	51	77	58	743
Vrouwen										
Voetganger	2	5	—	1	3	3	3	9	12	38
Fiets	5	5	5	7	7	7	13	16	5	70
Brom/snorfiets	—	3	1	—	1	2	2	1	1	11
Motorfiets	—	1	1	1	2	—	—	—	—	5
Personenauto	6	7	28	18	11	9	15	18	10	122
Vrachtauto, bestelauto	—	—	—	2	—	2	1	—	—	5
Overig voertuig	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Onbekend	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2
Totaal	13	21	35	30	24	23	34	44	29	253
Mannen en vrouwen										
Voetganger	14	9	6	5	10	10	9	18	28	109
Fiets	18	15	13	17	19	28	28	46	28	212
Brom/snorfiets	1	25	10	5	5	7	6	13	8	80
Motorfiets	1	3	22	36	11	5	1	—	—	79
Personenauto	14	42	126	79	52	40	37	44	21	455
Vrachtauto, bestelauto	—	1	18	12	7	8	4	—	1	51
Overig voertuig	—	—	1	1	—	2	—	—	—	4
Onbekend	—	—	1	2	1	1	—	—	1	6
Totaal	48	95	197	157	105	101	85	121	87	996

CBS: Niet-natuurlijke dood.

Sterfte

7.27 Bedrijfsongevallen; dodelijke slachtoffers naar bedrijfstak en belangrijkste voorwerp

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal	78	93	82	70	96	90
<i>Bedrijfstak</i>						
Landbouw en visserij	17	17	15	15	19	14
Industrie en delfstoffenwinning	19	23	18	8	12	12
Bouwnijverheid	17	30	20	27	27	30
Vervoer, opslag, communicatie	11	10	9	13	22	13
Overige bedrijfstakken	9	7	16	3	8	5
Bedrijfstak onbekend	5	6	4	4	8	16
<i>Belangrijkste voorwerp</i>						
Machine / gereedschap	9	15	10	10	14	19
Hijskraan, takel, lift e.d.	15	21	15	21	29	29
Deel van gebouwen, ladders, steigers	11	14	18	18	10	14
Schuivende/vallende goederen/lading	9	12	26	9	8	14
Overige oorzaken	31	24	8	11	30	11
Oorzaak onbekend	3	7	5	1	5	3

CBS: Niet-natuurlijke dood (ref. 16).

Levensverwachting en verloren levensjaren

7.28 Gemiddeld te verwachten levensjaren naar geslacht

NI

	2000		2001		2002*	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Leeftijd</i>						
Bij geboorte	75,54	80,58	75,80	80,71	75,99	80,69
5,5 jaar	70,55	75,55	70,84	75,66	70,99	75,63
10,5 jaar	65,60	70,59	65,89	70,69	66,04	70,66
15,5 jaar	60,65	65,63	60,95	65,75	61,10	65,70
20,5 jaar	55,81	60,71	56,10	60,82	56,26	60,78
25,5 jaar	51,00	55,80	51,26	55,89	51,41	55,86
30,5 jaar	46,15	50,88	46,42	50,98	46,56	50,95
35,5 jaar	41,31	46,00	41,60	46,10	41,73	46,08
40,5 jaar	36,52	41,19	36,81	41,28	36,95	41,24
45,5 jaar	31,85	36,46	32,11	36,54	32,24	36,50
50,5 jaar	27,29	31,87	27,57	31,93	27,67	31,92
55,5 jaar	22,91	27,36	23,17	27,43	23,27	27,43
60,5 jaar	18,78	23,00	19,03	23,09	19,10	23,07
65,5 jaar	14,96	18,81	15,16	18,88	15,23	18,88
70,5 jaar	11,58	14,88	11,74	14,93	11,77	14,92
75,5 jaar	8,68	11,28	8,84	11,33	8,82	11,30
80,5 jaar	6,31	8,12	6,42	8,20	6,41	8,15
85,5 jaar	4,56	5,64	4,58	5,67	4,57	5,64
90,5 jaar	3,20	3,84	3,20	3,84	3,27	3,76
95,5 jaar	2,34	2,65	2,26	2,63	2,36	2,65

CBS: Overlevingstafels (ref. 7, 15).

7.29 Verloren levensjaren ten gevolge van overlijden vóór 65 jaar

NI

	1990	1995	1999	2000	2001
<i>abs.</i>					
Mannen	281 755	264 188	253 909	253 285	252 922
Vrouwen	169 054	163 978	170 928	169 984	167 442
Totaal	450 809	428 166	424 837	423 269	420 363
<i>per 100 000 van de gemiddelde bevolking</i>					
Mannen	4 252	3 873	3 655	3 623	3 593
Vrouwen	2 637	2 489	2 542	2 511	2 455
Totaal	3 458	3 193	3 108	3 076	3 033

CBS: Sterftestatistiek.

7.30 Verloren levensjaren ten gevolge van overlijden vóór 65 jaar, naar leeftijd en geslacht

NI

	2000			2001		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
0 jaar	37 539	30 767	68 306	39 668	30 509	70 176
1– 4 jaar	7 564	6 241	13 805	7 853	5 240	13 093
5– 9 jaar	4 494	2 978	7 472	4 290	2 339	6 629
10–14 jaar	4 141	2 828	6 969	4 833	3 805	8 638
15–19 jaar	11 508	5 594	17 102	10 430	4 854	15 284
20–24 jaar	14 462	5 736	20 198	13 075	5 010	18 085
25–29 jaar	13 460	6 775	20 235	13 103	6 519	19 621
30–34 jaar	16 010	9 699	25 709	16 986	10 008	26 994
35–39 jaar	18 661	13 921	32 582	19 053	13 580	32 633
40–44 jaar	25 156	18 082	43 238	23 276	17 276	40 552
45–49 jaar	28 893	22 842	51 734	28 987	22 098	51 085
50–54 jaar	33 762	22 246	56 007	34 138	23 082	57 220
55–59 jaar	26 488	15 749	42 237	26 376	16 503	42 879
60–64 jaar	11 150	6 529	17 679	10 857	6 621	17 478
Totaal verloren levensjaren	253 285	169 984	423 269	252 922	167 442	420 363

CBS: Sterftestatistiek.

Sterfte

7.31 Verloren levensjaren ten gevolge van overlijden vóór 65 jaar aan enkele doodsoorzaken, 2001

Doodsoorzaak	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
	<i>absoluut</i>			<i>per 100 000 gem. bevolking</i>		
Infectieuze en parasitaire ziekten	6 998	4 259	11 257	99	62	81
w.o. AIDS	2 195	541	2 736	31	8	20
Kwaadaardige nieuwvormingen	56 047	58 616	114 662	796	859	827
w.o. dikke darm	3 102	3 123	6 225	44	46	45
luchtpijp (-vertakkingen) en long	13 225	9 831	23 056	188	144	166
borst	45	16 564	16 609	1	243	120
baarmoederhals		2 156	2 156		32	16
prostaat	947		947	13		7
Ziekten van het bloed, bloedbereidende organen en immuunstoornissen	553	809	1 362	8	12	10
Endocriene, voedings- en stofwisselingsziekten	7 179	3 978	11 157	102	58	80
w.o. suikerziekte	4 478	2 085	6 563	64	31	47
Psychische stoornissen	3 249	1 255	4 504	46	18	32
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	7 714	5 702	13 416	110	84	97
Ziekten van hart- en vaatstelsel	41 672	20 571	62 243	592	302	449
w.o. ziekten van de kransvaten	18 266	6 103	24 369	259	89	176
w.o. acuut hartinfarct	15 298	4 960	20 258	217	73	146
hersenvaatletsels	6 227	6 387	12 614	88	94	91
Ziekten van de ademhalingsorganen	6 391	4 678	11 069	91	69	80
w.o. longontsteking	2 928	1 577	4 504	42	23	32
chronische aandoeningen onderste luchtwegen	2 273	2 005	4 278	32	29	31
Ziekten van de spijsverteringsorganen	8 269	5 114	13 383	117	75	97
w.o. chronische leveraandoeningen	3 951	2 155	6 106	56	32	44
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	135	122	257	2	2	2
Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel	492	1 262	1 754	7	19	13
Ziekten urinewegen en geslachtsorganen	958	1 179	2 136	14	17	15
Complicaties van zwangerschap, bevalling, kraambed		470	470		7	3
Aandoeningen van de perinatale periode	18 963	15 093	34 056	269	221	246
Aangeboren afwijkingen	16 756	11 853	28 608	238	174	206
Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	21 090	11 784	32 874	300	173	237
Niet-natuurlijke doodsoorzaken	54 283	19 178	73 461	771	281	530
w.o. wegverkeersongevallen	18 352	4 771	23 123	261	70	167
accidentele val	2 481	684	3 165	35	10	23
zelfdoding	19 226	8 130	27 356	273	119	197
moord en doodslag	3 449	2 086	5 535	49	31	40
Subtotaal genoemde doodsoorzaken	250 745	165 920	416 665	3 562	2 433	3 006
Totaal van alle doodsoorzaken	252 922	167 442	420 363	3 593	2 455	3 033

CBS: Doodsoorzakenstatistiek.

8. *Medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg*

Opzet van dit hoofdstuk

In de drie voorgaande hoofdstukken zijn geboorte, gezondheidstoestand en sterfte aan de orde geweest. Met dit hoofdstuk wordt de aandacht verlegd naar de rol van voorzieningen bij het op peil houden of verbeteren van de gezondheidstoestand; in welke mate wordt van de diverse voorzieningen gebruik gemaakt, wat zijn de kenmerken van de gebruikers (leeftijd en geslacht, onderwijsniveau en dergelijke) en wat is de aard van de verleende diensten.

Het hoofdstuk opent met een algemeen overzicht van *trends in de medische consumptie* (8.1–8.2). Vervolgens komen gegevens aan bod over de twee gezondheidsvoorzieningen waar bijna iedereen wel eens gebruik van maakt: de huisarts en de tandarts. Onder het kopje *contacten met huisarts en tandarts* (8.3–8.6) wordt informatie gegeven over o.a. achtergrondkenmerken van degenen die het afgelopen jaar de huisarts respectievelijk de tandarts hebben gecoconsulteerd. Voor de tandartscontacten wordt ook het soort behandeling gespecificeerd.

Vervolgens wordt aandacht besteed aan *contacten met fysiotherapeut en met alternatieve genezer* (8.7–8.8). Ook hier vindt specificatie naar achtergrondkenmerken van de cliënten plaats, en bij de alternatieve genezers wordt een onderscheid naar soort genezer gemaakt.

Een derde onderdeel is gewijd aan *gebruik van ziekenhuizen en contacten met een specialist* (8.9–8.24). Een specifiek onderwerp hierbinnen vormen *ongevallen* (8.12–8.17) die leiden tot behandeling, al dan niet met opname, in het ziekenhuis. Er worden bijzonderheden verstrekt over ongevallen in de privé-sfeer, sportblessures en verkeersongevallen, en over de opgelopen letsels.

Over het *gebruik van de geestelijke gezondheidszorg*, psychiatrische ziekenhuizen, ambulante geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg en dergelijke, heeft GGZ Nederland rapportages van de PIGGz-registratie uitgebracht (ref. 32, 33). De opzet daarvan is vrij grondig veranderd waarbij de meeste aandacht uitgaat naar zgn. zorgcircuits. Deze benadering maakt het onmogelijk cijfers uit de PIGGz nog in verband te brengen met CBS-statistieken betreffende personeel en financiën. Daarom is besloten van het opnemen van cijfers uit de PIGGz in het Vademecum af te zien. Tabel 8.25 verstrekt cijfers over de cliëntenstroom in de ambulante verslavingszorg.

Gegevens over het gebruik van overige intramurale gezondheidszorg (8.26–8.28) hebben betrekking op instellingen voor verstandelijk gehandicapten, verpleeghuizen en semimurale voorzieningen voor verstandelijk en lichamelijk gehandicapten.

In het daarop volgende onderdeel zijn twee elkaar deels overlappende categorieën instellingen gecombineerd: *preventieve en jeugdgezondheidszorg* (8.30–8.35). Aan de orde komen screening op PKU en CHT (twee aangeboren afwijkingen), bezoek aan consultatiebureaus voor zuigelingen en kleuters, de vaccinatietoestand van kinderen, bevolkingsonderzoek naar baarmoederhalskanker en borstkanker, onderzoek naar prostaatkanker en gegevens over griepvaccinaties.

Gegevens over *medicijngebruik* (8.36–8.38) hebben betrekking op zowel voorgeschreven als niet-voorgeschreven geneesmiddelen.

Technische toelichting

Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS)

Voor algemene informatie over dit onderzoek zie de toelichting bij hoofdstuk 6.

In de tabellen zijn bij de verzekeringsvorm en het opleidingsniveau tevens gecorrigeerde uitkomsten gegeven. Gecorrigeerd wil in dit verband zeggen dat de uitkomsten in principe niet meer zijn beïnvloed door verschillen in leeftijd, geslacht en gezondheidstoestand tussen de verschillende bevolkingsgroepen naar opleiding of verzekeringsvorm. De correcties zijn uitgevoerd met behulp van een op regressieanalyse gebaseerde standaardisatieprocedure (multiple classification analysis; ref. 53).

Contact met de huisarts, specialist en tandarts

De contacten met de huisarts betreffen de bezoeken aan de huisarts, visites van de huisarts en telefonische consulten. De gegevens over contacten met specialisten hebben zowel betrekking op contacten in het ziekenhuis als op consulten elders. Bij de contacten met een specialist vallen die tijdens ziekenhuisopnamen buiten de waarneming. Teneinde vertekening door gebrekkige herinnering zo veel mogelijk te beperken, zijn de aantallen contacten per jaar bepaald door de aantallen contacten in veertien dagen voorafgaande aan het vraaggesprek te vermenigvuldigen met 26.

Contact met een fysiotherapeut

Er wordt gevraagd naar de frequentie van bezoek aan een fysiotherapeut in de twaalf maanden voorafgaand aan de datum van het vraaggesprek. Omdat deze vraag relatief vaak met ‘weet niet’ wordt beantwoord en de gegevens op een lange herinneringsperiode betrekking hebben, moeten de resultaten over de aantallen contacten met extra voorzichtigheid worden gehanteerd.

Ziekenhuisopname

Dit betreft ziekenhuisopnamen in de twaalf maanden voorafgaande aan het interview. Opnamen in verband met bevalling, opnamen die vanuit en naar andere instellingen plaatsvinden en opnamen tijdens welke een patiënt overlijdt, zijn niet in de cijfers begrepen. Daarom moet met enige onderrapportage rekening gehouden worden. De eenheid van telling in deze tabellen betreft opnamen.

Griepvaccinaties

Elk jaar vindt 90% van de griepvaccinaties plaats in de maanden oktober en november. Respondenten die in de eerste helft van 1992 hebben meegewerkt aan de enquête zijn gerekend tot het *vaccinatiejaar* 1991. Deze informatie is beschouwd als een nulmeting; ze geeft de toestand weer vóór in de herfst van 1992 publiciteitscampagnes voor griepvaccinatie zijn begonnen. Voor het jaar 1992 is de vaccinatiegraad berekend uit de respondenten die geënuquêteerd zijn in de tweede helft van 1992 en de eerste helft van 1993. Voor de jaren 1993 t/m 2001 is dezelfde methode toegepast. Tot de risicogroep worden gerekend mensen met hart-, vaat-, long- en nieraandoeningen, diabetespatiënten en in het algemeen mensen met een verlaagde afweer door ziekte of medische behandeling. Op grond van een advies van de Gezondheidsraad (ref. 31) worden vanaf najaar 1997 alle mensen van 65 jaar en ouder beschouwd als risicogroepen voor griep. Daarom zijn in tabel 8.35 de leeftijdsgroepen 65–74 jaar en 75 jaar en ouder alleen nog vermeld onder Risicogroepen. De cijfers over de jaren vóór 1997 zijn volgens deze herindeling opnieuw berekend.

Onderzoek prostaatkanker

Bij mannen is het mogelijk om met behulp van een specifieke bloedtest vast te stellen of er een verhoogde kans is op prostaatkanker. Deze specifieke bloedtest wordt PSA-test genoemd (Prostaat Specifiek Antigeen). In het Permanent Onderzoek LeefSituatie wordt met ingang van 2001 aan mannen van 40 jaar en ouder gevraagd hoe vaak in de afgelopen vijf jaar deze bloedtest is afgenomen.

Gebruik van medicijnen

Met nadruk wordt vermeld dat het gaat om het gebruik van al dan niet voorgeschreven medicijnen in de periode van veertien dagen voorafgaand aan het vraaggesprek. Bij de medicijnen niet op recept zijn de cijfers mogelijk beïnvloed door interpretatieproblemen; bijvoorbeeld aspirine wordt wellicht door de ene respondent wel en door de ander niet als medicijn gezien. Omdat een en dezelfde persoon gebruik kan maken van verschillende medicijnen is de som van de percentages voor de afzonderlijke medicijnen meer dan 100.

Ongevallen

In de loop van de twintigste eeuw hebben er verschillende registraties over ongevallen bestaan die als basis dienden voor statistieken. Die verschillende registraties waren vanuit verschillende gezichtspunten opgezet om verschillende deel terreinen te bestrijken: verkeersongevallen, bedrijfsongevallen, privé-ongevallen. Ze hadden en hebben, mede door hun wijze van verzamelen

– primaire rapportage door de politie, door arbeidsinspectie en bedrijfsverenigingen, door EHBO-afdelingen van ziekenhuizen – een zekere drempel, waardoor voornamelijk de ernstiger ongevallen gerapporteerd werden en worden. Tegelijk bleef er nog een vrij grote onderrapportage bestaan. Om een totaalbeeld te krijgen heeft de Stichting Consument en Veiligheid in 1987/1988 en 1992/1993 grote interviewonderzoeken gedaan onder steekproeven van (bijna) de hele bevolking (ref. 48, 67). In 1997/1998 is aangesloten bij het Permanent Onderzoek LeefSituatie van het CBS. Over 2000 en 2001 is het onderzoek weer door Consument en Veiligheid uitgevoerd. Tabel 8.12 geeft een zeer beknopt overzicht van de resultaten van dit onderzoek. Deze cijfers sluiten niet naadloos aan bij die van de volgende tabellen die gebaseerd zijn op het Letsel Informatie Systeem, dat hieronder besproken wordt. Voor meer details over methoden en resultaten wordt verwezen naar ref. 28.

Letsel Informatie Systeem (LIS)

Dit registratiesysteem van Consument en Veiligheid is een uniforme registratie van alle patiënten die zich melden voor behandeling op Spoedeisende-Hulpafdelingen (SEH-afdelingen) van ziekenhuizen. Aan het LIS nemen zeventien ziekenhuizen deel. Deze ziekenhuizen vormen een representatieve steekproef van algemene en academische ziekenhuizen met een SEH-afdeling. Dit maakt het mogelijk de geregistreerde aantallen (in 2000 circa 140 000) via een schattingsprocedure te extrapoleren naar cijfers op nationaal niveau. Daarbij wordt gebruik gemaakt van gegevens uit de LMR. De getallen in de tabellen zijn afgeronde aantallen, omdat het schattingen betreft. Door de afronding ontstaan afwijkingen in de optellingen.

De Adviesdienst Verkeer en Vervoer (AVV) van Rijkswaterstaat heeft op basis van basisgegevens uit het LIS eigen cijfers over verkeersslachtoffers samengesteld (8.17). Daarbij zijn slachtoffers die na behandeling op de SEH-afdeling zijn opgenomen, buiten beschouwing gelaten, om geen dubbeltelling met gegevens uit de LMR te krijgen. Verder zijn in de cijfers van de AVV alleen die gevallen opgenomen die voldoen aan de volgende definitie van *verkeersongeval*: ‘een gebeurtenis op de openbare weg, die verband houdt met het verkeer, waarbij tenminste een rijdend voertuig is betrokken en ten gevolge waarvan een of meer weggebruikers zijn overleden en / of gewond’.

De door de AVV gebruikte ophoogmethodiek is niet dezelfde als die van Consument en Veiligheid. Voor meer bijzonderheden wordt verwezen naar ref. 2.

Landelijke Medische Registratie (LMR)

De Landelijke Medische Registratie (LMR) van Prismant bevat gegevens van patiënten van “*short-stay ziekenhuizen*”. De gegevens van kankerklinieken zijn ingeschat. Daarnaast zijn er nog “*long-stay ziekenhuizen*” (revalidatie-inrichtingen, astmacentra, epilepsieklinieken e.d.), die bij de LMR niet in beschouwing worden genomen. In dit verband zijn de volgende definities van belang:

Short-stay ziekenhuis

Short-stay ziekenhuizen zijn alle algemene en academische ziekenhuizen, en een beperkt aantal categorale ziekenhuizen waar patiënten een relatief korte gemiddelde verpleegduur hebben.

Dagverpleging

Onder dagverpleging wordt verstaan een aantal uren durende vorm van verpleging in een instelling, in het algemeen voorzienbaar, en noodzakelijk in verband met het op dezelfde dag plaatsvinden van een onderzoek of behandeling.

Klinische opname

Een klinische patiënt, waarvoor minimaal één verpleegdag in rekening is gebracht (dus geen dagverpleging, poliklinische behandeling etc.).

Ontslag

Het beëindigen van een verblijf in het ziekenhuis dat met de opname is begonnen. Patiënten die in een jaar meermalen in het ziekenhuis worden opgenomen en ontslagen, worden even zo veel malen geteld.

Behandelde patiënt

Een patiënt door wie tijdens het verblijf in het ziekenhuis bij een bepaald specialisme verpleegdagen zijn gemaakt. Dit kan zowel een patiënt zijn die is opgenomen, als een patiënt die is overgenomen door dit specialisme.

Hoofdverrichting

Onder hoofdverrichting wordt verstaan de verrichting die bij ontslag wordt beschouwd als de belangrijkste verrichting uitgevoerd tijdens de opname in het ziekenhuis. Bij meer verantwoordelijkheidsperioden wordt de hoofdverrichting bepaald door de ontslagspecialist; deze maakt hiertoe een keuze uit primaire verrichtingen. De verrichtingen worden ingedeeld volgens de Classificatie van verrichtingen 1990 (ref. 63).

Er wordt op gewezen dat de gegevens over 'Overige therapeutische verrichtingen' en 'Diagnostische verrichtingen' niet alle verrichtingen in deze categorieën weergeven, maar alleen die gevallen waarin de genoemde verrichtingen de hoofdverrichting waren, met andere woorden, er geen operatie was uitgevoerd.

Operatie

Onder operatie wordt verstaan een "bloedige", meestal therapeutische ingreep; hiertoe worden bijvoorbeeld niet gerekend biopsieën, diagnostische endoscopieën en puncties.

Vaccinaties van kinderen (8.32)

In het kader van het Vaccinatieprogramma worden zuigelingen in hun eerste levensjaar vier maal ingeënt met een gecombineerd vaccin tegen difterie, kinkhoest, tetanus en poliomyelitis (kinderverlamming). In afzonderlijke gevallen kan de jeugdarts op medische gronden besluiten het bestanddeel tegen kink-

hoest er uit te laten. Daarom staat in de tabel de K tussen haakjes. Het gecombineerde vaccin tegen bof, mazelen en rode hond (rubella) wordt normaal gegeven als de zuigelingen veertien of vijftien maanden oud zijn. Kleuters van vier jaar en schoolkinderen van negen jaar krijgen nog een gecombineerd DTP-vaccin en een gecombineerd BMR-vaccin; het laatste krijgen de kleuters alleen voor zover ze dit nog niet eerder ontvangen hebben. Als kinderen later dan op het gebruikelijke tijdstip worden ingeënt, wordt dat alsnog in de administratie verwerkt. De cijfers geven dus het percentage van alle kinderen van de desbetreffende leeftijd in ons land, die tegen genoemde ziekten gevaccineerd zijn.

Verstandelijk gehandicapten

De Landelijke Registratie Zorg- en Dienstverlening aan mensen met een verstandelijke handicap (LRZ) van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland is een registratie van bewoners van intramurale en deelnemers aan semimurale voorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap. De tabellen 8.26 en 8.27 verstrekken gegevens over leeftijd, geslacht en verblijfsduur van de bewoners van instellingen voor verstandelijk gehandicapten en van cliënten van semimurale voorzieningen voor gehandicapten. De bronpublicatie (ref. 74) bevat ook cijfers over gedragsproblematiek, mate van verstandelijke beperking, dagbesteding, woonsituatie en dergelijke.

De *verblijfsduur* (per 31 december) is berekend vanaf het moment van inschrijving, inclusief eventuele periodes van afwezigheid (vakantie e.d.) of niet-residentieel verblijf.

Verpleeghuispatiënten

Cijfers over verpleeghuispatiënten worden ontleend aan de Landelijke Zorgregistratie Verpleeghuizen (LZV) van Arcares en het SIG Verpleeghuis Informatie Systeem (SIVIS) van Prismant. In dit verband worden de volgende definities gehanteerd:

Eerste opname dagbehandeling: als een patiënt nog nooit in het betreffende verpleeghuis voor dagbehandeling is geweest of langer dan 90 kalenderdagen geleden ontslagen is uit de dagbehandeling van het betreffende verpleeghuis.

Eerste opname (verpleging): als een patiënt nog nooit in het betreffende verpleeghuis opgenomen is geweest of langer dan 90 kalenderdagen ontslagen is uit de verpleging in hetzelfde verpleeghuis.

Heropname dagbehandeling: een inschrijving voor dagbehandeling van dezelfde patiënt niet langer dan 90 kalenderdagen na ontslag uit dagbehandeling van hetzelfde verpleeghuis.

Heropname (verpleging): een opname van dezelfde patiënt niet langer dan 90 kalenderdagen na ontslag uit de verpleging van hetzelfde verpleeghuis.

Ontslag: het einde van een verblijf in een verpleeghuis dat met een (her)opname is begonnen. De dag van ontslag is de laatste in rekening te brengen verpleegdag.

Definitief ontslag: de patiënt is overleden of het ontslag wordt niet gevolgd door een heropname in hetzelfde verpleeghuis binnen 90 kalenderdagen.

Tijdelijk ontslag: het ontslag wordt binnen 90 kalenderdagen gevolgd door een heropname.

Trends medische consumptie

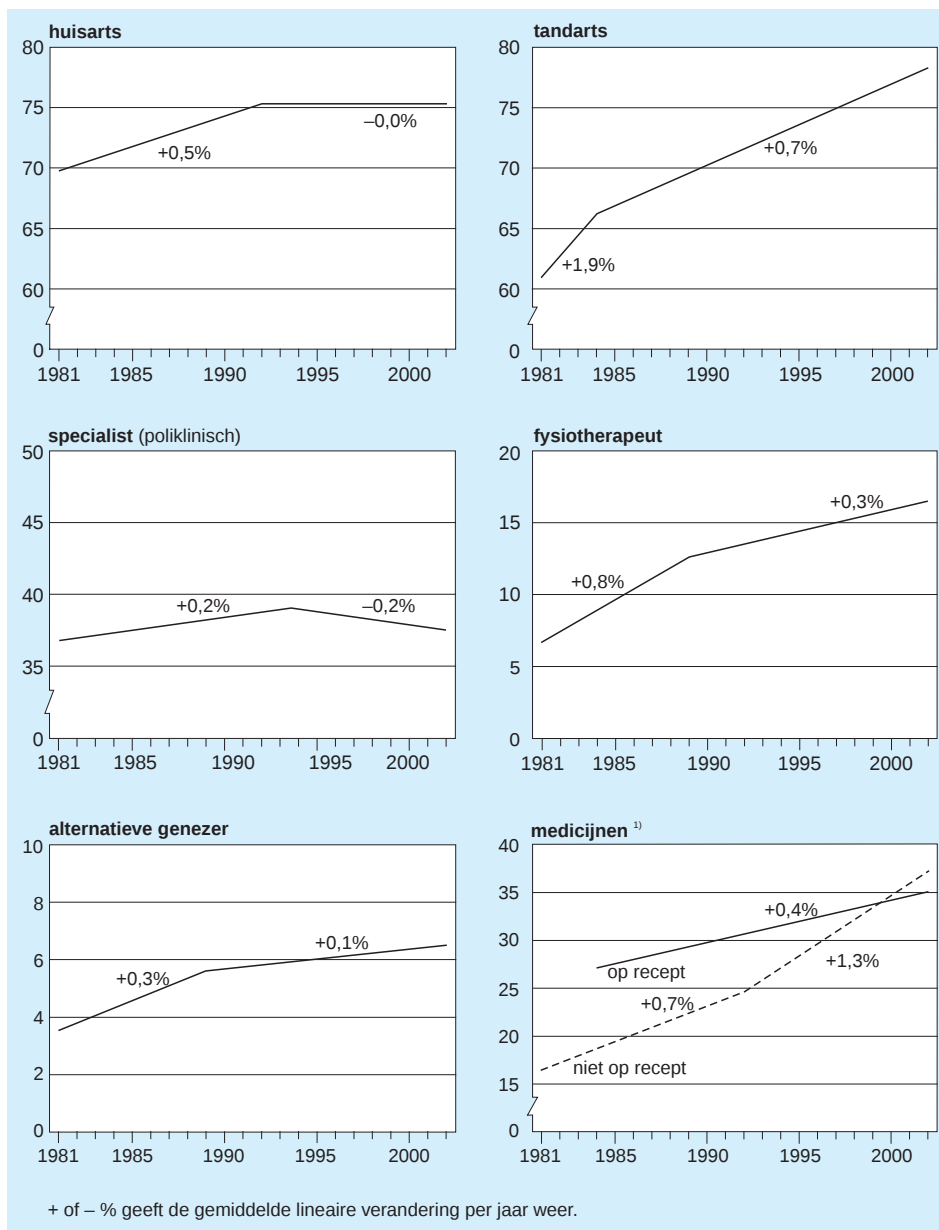
8.1 Medische consumptie in de bevolking	NI					
	1990	1995	2000	2001	2002	stf ¹⁾
Contact met de huisarts in 1 jaar						
% personen met contact	75,4	75,2	75,6	76,1	74,5	0,4
aantal contacten per persoon in de bevolking	3,7	3,8	4,1	4,0	3,8	0,1
aantal contacten per persoon met contact	5,0	5,0	5,5	5,2	4,9	0,1
Contact met een specialist in 1 jaar						
% personen met contact	41,0	38,9	38,0	37,8	37,8	0,5
aantal contacten per persoon in de bevolking	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8	0,1
aantal contacten per persoon met contact	4,4	5,0	4,7	4,8	4,5	0,2
Contact met de tandarts in 1 jaar						
% personen met contact	71,3	74,6	78,2	77,7	78,5	0,4
aantal contacten per persoon in de bevolking	1,9	2,1	2,4	2,3	2,2	0,1
aantal contacten per persoon met contact	2,7	2,9	3,0	2,9	2,8	0,1
Contact met de fysiotherapeut in 1 jaar						
% personen met contact	14,3	13,6	16,2	16,7	17,2	0,4
aantal contacten per persoon in de bevolking	2,8	2,5	2,9	2,8	2,8	0,1
aantal contacten per persoon met contact	19,6	18,5	17,8	17,0	16,3	0,5
Contact met ambulante geestelijke gezondheidszorg (RIAGG) in 1 jaar						
% personen met contact	1,1	1,5	1,4	1,6	1,5	0,1
Contact met een alternatieve genezer in 1 jaar						
% personen met contact	5,9	6,2	5,9	6,9	6,6	0,2
Ziekenhuisopname in 1 jaar						
% personen dat is opgenomen	7,0	6,5	5,6	5,4	5,9	0,2
opnamen per 100 personen in de bevolking	8,6	7,8	6,7	6,6	7,2	0,3
aantal opnamen per 100 opgenomen patiënten	123,0	119,8	119,6	120,8	122,2	2,3
Gebruik van medicijnen in 14 dagen voor interview w.v.						
% personen dat voorgeschreven medicijnen gebruikt	29,8	33,2	33,8	35,3	35,6	0,5
% personen dat niet-voorgeschreven medicijnen gebruikt	21,1	28,5	34,5	35,6	37,4	0,5

¹⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

8.2 Trends medische consumptie, 1981–2002

Percentage van de bevolking (excl. tehuusbewoners) dat in een jaar de genoemde voorziening gebruikt

¹⁾ In de afgelopen 14 dagen.

Contacten met huisarts en tandarts

8.3 Contact met de huisarts in één jaar naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

NI

	% personen met contact		Aantal contacten per persoon in de bevolking		Aantal contacten per persoon met contact		Steekproef-aantal
		<i>stf</i>		<i>stf</i>		<i>stf</i>	<i>abs.</i>
Totaal	74,5	0,4	3,8	0,1	4,9	0,1	9 745
Geslacht							
mannen	69,5	0,7	3,1	0,1	4,3	0,2	4 841
vrouwen	79,5	0,6	4,5	0,2	5,5	0,2	4 904
Leeftijd							
0–11 jaar	70,4	1,2	3,2	0,3	4,5	0,4	1 477
12–17 jaar	66,1	1,8	2,6	0,3	3,8	0,5	727
18–24 jaar	73,5	1,6	3,8	0,4	4,8	0,5	794
25–44 jaar	74,1	0,8	3,8	0,2	5,0	0,3	3 031
45–64 jaar	74,9	0,9	3,9	0,2	5,0	0,3	2 451
65–74 jaar	84,5	1,3	4,8	0,4	5,6	0,5	758
75 jaar en ouder	86,1	1,5	5,5	0,6	5,7	0,6	507
Geslacht / Leeftijd							
mannen							
0–11 jaar	70,7	1,7	3,7	0,4	5,0	0,5	755
12–17 jaar	63,6	2,5	1,8	0,4	2,9	0,7	372
18–24 jaar	61,5	2,4	1,9	0,4	3,2	0,7	402
25–44 jaar	67,3	1,2	2,6	0,2	3,9	0,3	1 536
45–64 jaar	70,2	1,3	3,2	0,3	4,2	0,4	1 237
65–74 jaar	81,3	2,1	5,0	0,7	6,1	0,8	350
75 jaar en ouder	84,4	2,6	5,5	1,1	5,3	0,9	188
vrouwen							
0–11 jaar	70,1	1,7	2,8	0,3	3,9	0,5	721
12–17 jaar	68,8	2,5	3,3	0,5	4,7	0,7	356
18–24 jaar	85,8	1,8	5,7	0,7	6,1	0,7	392
25–44 jaar	81,1	1,0	5,0	0,3	6,0	0,4	1 495
45–64 jaar	79,7	1,2	4,7	0,4	5,7	0,4	1 214
65–74 jaar	87,2	1,7	4,7	0,6	5,1	0,6	408
75 jaar en ouder	87,1	1,9	5,5	0,7	5,9	0,7	319
Verzekeringsvorm							
ziekenfonds	76,0	0,6	4,2	0,2	5,3	0,2	5 980
gecorrigeerd	75,3		4,1		5,3		
particulier	72,3	0,7	3,2	0,2	4,3	0,2	3 737
gecorrigeerd	73,0		3,3		4,4		
Opleidingsniveau							
lager onderwijs	76,5	1,0	4,4	0,3	5,3	0,4	1 753
gecorrigeerd	77,6		4,7		5,5		
lbo	76,9	1,2	4,3	0,3	5,3	0,4	1 264
gecorrigeerd	76,2		4,2		5,4		
mavo, vwo-3	76,8	1,4	4,0	0,4	5,1	0,5	858
gecorrigeerd	76,0		4,0		5,3		
havo, vwo, mbo	75,7	0,8	3,7	0,2	4,9	0,3	2 643
gecorrigeerd	75,5		3,7		4,7		
hbo, universiteit	72,4	1,1	3,5	0,3	4,7	0,3	1 633
gecorrigeerd	72,4		3,4		4,5		

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

Medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg

8.4 Gegevens m.b.t. huisartscontacten naar geslacht, leeftijd en verzekeringsvorm, 2002

NI

	Totaal	Man- nen	Vrou- wen	0-19 jaar	20-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder	Zieken- fonds	Parti- culier
<i>% van het aantal contacten</i>									
<i>Wijze van contact</i>									
Bij de arts	84,4	85,6	83,6	88,1	83,0	85,2	82,3	84,5	84,5
Thuis bij patiënt	3,4	3,5	3,3	0,4	1,6	3,3	9,7	3,7	2,8
Telefonisch	11,5	10,4	12,2	10,1	14,2	11,4	7,7	11,3	11,5
Anders	0,7	0,6	0,8	1,4	1,2	0,1	0,3	0,5	1,2
<i>Doorverwijzing bij contact</i>									
Niet verwezen	80,7	79,3	81,8	85,8	77,9	78,8	83,9	80,7	80,9
Verwezen naar									
specialist	9,5	10,5	8,9	7,9	10,7	9,5	9,0	9,3	10,0
foto's maken	2,4	3,1	1,9	2,3	2,1	3,3	1,8	2,2	2,8
laboratoriumonderzoek	1,7	1,9	1,6	1,5	1,9	2,1	1,0	1,7	1,8
fysiotherapeut	3,8	4,1	3,6	1,0	5,0	4,7	2,8	4,2	3,0
andere instantie	1,8	1,1	2,2	1,5	2,3	1,5	1,4	1,9	1,5
<i>Initiatief tot contact</i>									
Eigen initiatief	74,0	74,2	73,9	82,9	78,0	70,2	63,4	72,8	76,4
Herhalingsconsult	22,7	22,4	22,9	13,5	18,3	27,0	33,5	23,5	20,9
Verwezen of opgeroepen door arts	2,4	2,7	2,3	1,9	2,9	2,1	2,6	2,6	2,2
Verwezen door niet-medici	0,9	0,7	0,9	1,6	0,8	0,7	0,5	1,1	0,4
<i>abs.</i>									
Contacten in de steekproef	4 883	2 019	2 864	904	1 686	1 386	908	3 244	1 623

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.5 Contact met de tandarts in 1 jaar naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

	% personen met contact		Aantal contacten per persoon in de bevolking		Aantal contacten per persoon met contact		Steekproef- aantal
		<i>stf</i>		<i>stf</i>		<i>stf</i>	<i>abs.</i>
Totaal	78,5	0,4	2,2	0,1	2,8	0,1	9 745
Geslacht							
mannen	77,2	0,6	2,3	0,1	2,9	0,1	4 841
vrouwen	79,7	0,6	2,2	0,1	2,8	0,1	4 904
Leeftijd							
0-11 jaar	75,6	1,1	2,1	0,2	2,7	0,2	1 477
12-17 jaar	95,4	0,8	2,5	0,3	2,6	0,3	727
18-24 jaar	90,1	1,1	2,1	0,3	2,2	0,3	794
25-44 jaar	87,9	0,6	2,3	0,2	2,6	0,2	3 031
45-64 jaar	77,9	0,8	2,6	0,2	3,3	0,2	2 451
65-74 jaar	51,5	1,8	1,8	0,3	3,6	0,6	758
75 jaar en ouder	31,2	2,1	0,9	0,2	3,0	0,7	507
Geslacht / Leeftijd							
mannen							
0-11 jaar	75,1	1,6	2,2	0,3	2,9	0,4	755
12-17 jaar	94,9	1,1	3,1	0,5	3,3	0,5	372
18-24 jaar	89,1	1,6	1,9	0,4	2,0	0,4	402
25-44 jaar	83,7	0,9	1,9	0,2	2,3	0,2	1 536
45-64 jaar	74,7	1,2	2,8	0,3	3,8	0,3	1 237
65-74 jaar	52,4	2,7	1,7	0,4	3,3	0,8	350
75 jaar en ouder	35,1	3,5	1,5	0,5	4,3	1,3	188
vrouwen							
0-11 jaar	76,1	1,6	2,0	0,3	2,6	0,3	721
12-17 jaar	95,9	1,1	1,9	0,4	1,9	0,4	356
18-24 jaar	91,2	1,4	2,2	0,4	2,4	0,4	392
25-44 jaar	92,2	0,7	2,7	0,2	3,0	0,3	1 495
45-64 jaar	81,0	1,1	2,3	0,2	2,8	0,3	1 214
65-74 jaar	50,7	2,5	1,9	0,4	3,8	0,8	408
75 jaar en ouder	28,9	2,5	0,6	0,2	2,0	0,8	319
Bezit gebitsprothese							
geen prothese	86,6	0,4	2,4	0,1	2,7	0,1	7 119
kunstgebit boven en onder	15,8	1,1	0,4	0,1	2,5	0,7	1 096
kunstgebit alleen boven of onder	72,1	2,1	2,1	0,4	2,9	0,6	452
alleen andere prothese(n)	90,9	0,9	3,2	0,3	3,5	0,3	1 074
Verzekeringsvorm							
ziekenfonds	75,4	0,6	2,1	0,1	2,8	0,1	5 980
gecorrigeerd	77,5		2,2		2,8		
particulier	83,4	0,6	2,5	0,1	3,0	0,2	3 737
gecorrigeerd	80,0		2,3		2,9		
Opleidingsniveau							
lager onderwijs	63,5	1,1	1,7	0,2	2,7	0,3	1 753
gecorrigeerd	72,3		2,0		2,7		
lbo	71,3	1,3	2,6	0,3	3,5	0,4	1 264
gecorrigeerd	78,2		2,7		3,5		
mavo, vwo-3	83,9	1,3	2,2	0,3	2,7	0,3	858
gecorrigeerd	79,7		2,2		2,7		
havo, vwo, mbo	86,0	0,7	2,3	0,2	2,6	0,2	2 643
gecorrigeerd	81,9		2,1		2,7		
hbo, universiteit	86,9	0,8	2,6	0,2	3,0	0,3	1 633
gecorrigeerd	81,0		2,4		3,0		

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.6 Tandartscontacten en soort behandeling naar geslacht, leeftijd en verzekeringsvorm, 2002

	Totaal	Man- nen	Vrou- wen	0–19 jaar	20–44 jaar	45–64 jaar	65 jaar en ouder	Zieken- fonds	Parti- culier
<i>% van aantal contacten</i>									
<i>Redenen van contact</i>									
Wegens pijn	11,0	10,8	11,3	6,2	10,9	13,5	18,5	11,7	10,1
Periodiek onderzoek	62,8	66,1	59,8	73,5	62,9	57,7	45,7	63,2	62,1
Behandeling na periodiek onderzoek	13,4	12,3	14,3	10,5	14,6	14,6	12,2	13,4	13,3
(Langlopende) behandeling	12,8	10,9	14,6	9,7	11,6	14,2	23,5	11,6	14,5
<i>absoluut</i>									
Contacten in steekproef	2 931	1 395	1 537	753	1 127	808	244	1 696	1 231
<i>x mln</i>									
Geschat aantal contacten in de bevolking	35,4	17,8	17,6	8,6	13,5	10,2	3,1	20,4	15,0
<i>%</i>									
<i>Soort behandeling (excl. controle)</i>									
Trekken van tand of kies	5,3	6,0	4,7	3,9	6,6	5,2	3,7	7,1	3,0
Vullen van tand of kies	24,5	24,7	24,3	25,1	28,3	21,7	17,3	24,7	24,2
Maken van kroon of brug	7,8	7,8	7,9	0,2	5,7	11,8	18,3	5,7	10,7
Gebitsregulatie	4,3	3,6	4,9	8,8	1,9	3,4	6,8	4,6	3,8
Fluorapplicatie	5,7	6,1	5,3	26,9	0,6	0,6	0,0	5,1	6,5
Verwijderen van tandsteen	26,3	26,9	25,7	11,8	31,8	29,5	23,9	27,1	25,2
Overige behandelingen	26,1	24,8	27,2	23,3	25,0	27,8	30,0	25,8	26,5
<i>absoluut</i>									
Aantal behandelingen in de steekproef	1 994	951	1 043	391	775	615	212	1 134	859

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

Contacten met fysiotherapeut, alternatieve genezer

8.7 Contact met de fysiotherapeut en een alternatieve genezer in 1 jaar naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

NI

	Contact met							
	Fysiotherapeut						Alternatieve genezer	
	% personen met contact	Aantal contacten per persoon in de bevolking		Aantal contacten per persoon met contact		% personen met contact		
		<i>stf</i>	<i>stf</i>	<i>stf</i>	<i>stf</i>		<i>stf</i>	
Totaal	17,2	0,4	2,8	0,1	16,3	0,5	6,6	0,3
Geslacht								
mannen	15,0	0,5	2,4	0,1	16,0	0,8	4,7	0,3
vrouwen	19,4	0,6	3,2	0,2	16,5	0,6	8,4	0,4
Leeftijd								
0–11 jaar	3,9	0,5	0,6	0,1	16,1	2,7	5,1	0,6
12–17 jaar	9,4	1,1	1,2	0,2	12,8	1,9	4,1	0,7
18–24 jaar	16,3	1,3	2,1	0,3	12,7	1,7	4,6	0,7
25–44 jaar	18,8	0,7	2,6	0,2	14,1	0,7	7,5	0,5
45–64 jaar	23,0	0,9	4,0	0,3	17,6	0,9	8,2	0,6
65–74 jaar	22,4	1,5	4,2	0,5	18,7	1,8	6,4	0,9
75 jaar en ouder	22,9	1,9	5,3	0,7	23,9	2,5	4,9	1,0
Geslacht / Leeftijd								
mannen								
0–11 jaar	4,9	0,8	0,8	0,2	15,8	2,7	5,7	0,8
12–17 jaar	8,4	1,4	0,9	0,2	10,5	1,9	3,4	0,9
18–24 jaar	12,9	1,7	1,8	0,6	14,6	4,0	2,0	0,7
25–44 jaar	16,3	0,9	2,1	0,2	13,1	1,1	4,4	0,5
45–64 jaar	20,6	1,2	3,8	0,4	18,3	1,5	5,5	0,6
65–74 jaar	19,3	2,1	3,4	0,6	17,8	2,8	5,4	1,2
75 jaar en ouder	17,5	2,8	4,1	0,9	23,9	3,1	6,1	1,7
vrouwen								
0–11 jaar	2,8	0,6	0,5	0,2	16,7	6,1	4,5	0,8
12–17 jaar	10,5	1,6	1,5	0,4	14,6	3,0	4,9	1,1
18–24 jaar	19,8	2,0	2,3	0,3	11,5	1,1	7,2	1,3
25–44 jaar	21,4	1,1	3,1	0,3	14,8	1,0	10,7	0,8
45–64 jaar	25,5	1,3	4,3	0,3	17,0	1,0	10,9	0,9
65–74 jaar	25,1	2,1	4,8	0,7	19,3	2,4	7,2	1,3
75 jaar en ouder	26,0	2,5	6,0	1,0	23,9	3,3	4,2	1,1
Verzekeringsvorm								
ziekenfonds	17,9	0,5	3,2	0,1	17,7	0,7	5,8	0,3
gecorrigeerd	17,5		3,1		17,9		5,6	
particulier	16,1	0,6	2,2	0,1	13,8	0,7	7,9	0,4
gecorrigeerd	16,8		2,3		13,5		8,3	
Opleidingsniveau								
lager onderwijs	19,6	0,9	3,6	0,3	18,6	1,2	4,2	0,5
gecorrigeerd	20,6		3,6		17,7		4,0	
lbo	20,8	1,1	3,9	0,4	18,7	1,6	6,2	0,7
gecorrigeerd	19,8		3,6		18,4		6,0	
mavo, vwo-3	21,1	1,4	3,4	0,4	16,2	1,3	5,6	0,8
gecorrigeerd	22,0		3,5		15,9		5,4	
havo, vwo, mbo	19,5	0,8	3,0	0,2	15,6	0,8	7,2	0,5
gecorrigeerd	19,3		3,1		16,1		7,4	
hbo, universiteit	18,6	1,0	2,4	0,2	12,7	0,9	10,3	0,8
gecorrigeerd	18,1		2,3		13,3		10,5	

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.
Voor steekproef aantallen, zie tabel 8.3.

Medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg

8.8 Het raadplegen van alternatieve genezers ¹⁾

NI

	1990	1995	2000	2001	2002	stf ²⁾
Geschat aantal raadplegers (x 1 000)	900	950	926	1 091	1 052	
Geschat aantal contacten (x 1 000)	6 000	6 680	5 386	7 467	6 616	
Gemiddeld aantal contacten per raadpleger	6,8	7,0	5,8	6,8	6,3	0,3
% van de bevolking						
Personen met contact						
Totaal	5,9	6,2	5,9	6,9	6,6	0,3
w.v.						
Homeopathie	2,3	2,0	2,1	2,4	2,4	0,1
Acupunctuur	0,7	0,9	1,2	1,4	1,4	0,1
Natuurgeneeswijze	0,8	0,8	0,8	1,2	0,9	0,1
Paranormaal/Magnetiseur	1,2	1,2	0,9	1,0	0,9	0,1
Overige	1,8	2,2	2,0	2,5	2,1	0,2
Steekproefaantal (abs.)	7 694	9 793	9 922	9 676	9 745	

¹⁾ Niet de huisarts.

²⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

Gebruik van ziekenhuizen en contacten met specialist**8.9 Gebruik van poliklinieken**

NI

	1990	1995	1998	1999	2000
<i>x 1 000</i>					
Algemene ziekenhuizen					
polikliniekbezoeken	18 697	19 520	19 506	19 543	19 589
w.o. eerste bezoeken	5 614	5 473	6 279	7 324	7 384
Academische ziekenhuizen					
polikliniekbezoeken	2 708	2 734	2 805	2 781	2 717
w.o. eerste bezoeken	641	647	648	923	802
Categoriale ziekenhuizen					
polikliniekbezoeken	457	406	394	399	388
w.o. eerste bezoeken	105	106	116	136	132
Alle ziekenhuizen					
polikliniekbezoeken	21 862	22 660	22 705	22 723	22 694
w.o. eerste bezoeken	6 360	6 226	7 044	8 383	8 318
Psychiatrische ziekenhuizen					
polikliniekbezoeken ¹⁾	553	961	1 274	1 559	.
w.o. eerste bezoeken ¹⁾	39	57	94	110	.

¹⁾ De stijging vanaf 1997 is mede veroorzaakt doordat psychiatrische ziekenhuizen fuseren met instellingen voor ambulante geestelijke gezondheidszorg (RIAGG's e.d.). Het is niet altijd mogelijk zuivere cijfers over het ziekenhuisdeel te verstrekken.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

8.10 Gegevens m.b.t. specialistcontacten naar geslacht, leeftijd en verzekeringsvorm, 2002

NI

	Totaal	Man- nen	Vrou- wen	0–19 jaar	20–44 jaar	45–64 jaar	65 jaar en ouder	Zieken- fonds	Parti- culier
<i>% van aantal contacten</i>									
<i>Plaats van contact</i>									
In polikliniek	92,0	92,8	91,5	91,2	89,3	92,3	96,6	92,7	90,7
Elders	8,0	7,2	8,5	8,8	10,7	7,7	3,4	7,3	9,3
<i>Soort contact</i>									
Eerste keer	29,0	28,8	29,2	32,0	35,5	25,1	21,2	28,4	30,3
Herhalingsconsult	71,0	71,2	70,8	68,0	64,5	74,9	78,8	71,6	69,7
<i>Initiatief voor contact</i>									
Eigen initiatief	20,0	20,2	19,9	23,3	22,4	16,2	15,1	20,9	18,5
Verwezen door huisarts	63,0	63,8	62,3	59,5	58,9	68,7	69,4	63,1	62,6
Oproep van specialist	3,7	2,3	4,8	1,8	2,8	4,6	7,3	4,1	3,1
Anders	13,3	13,7	13,1	15,4	15,9	10,5	8,2	11,9	15,9
<i>abs.</i>									
Contacten in steekproef	2 293	973	1 320	378	800	622	493	1 501	790

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.11 Contact met een specialist in 1 jaar naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

NI

	% personen met contact	<i>stf</i>		Aantal contacten per persoon in de bevolking	<i>stf</i>		Aantal contacten per persoon met contact	<i>stf</i>	
Totaal	37,8	0,5	1,8	0,1	4,5	0,2			
Geslacht									
mannen	34,2	0,7	1,5	0,1	4,4	0,3			
vrouwen	41,3	0,7	2,0	0,1	4,6	0,2			
Leeftijd									
0-11 jaar	29,4	1,2	1,4	0,2	4,5	0,5			
12-17 jaar	29,4	1,7	1,2	0,2	3,3	0,7			
18-24 jaar	31,7	1,7	1,1	0,2	3,6	0,6			
25-44 jaar	34,6	0,9	1,8	0,1	4,9	0,3			
45-64 jaar	40,2	1,0	1,8	0,1	4,3	0,3			
65-74 jaar	57,5	1,8	3,1	0,4	5,4	0,6			
75 jaar en ouder	61,7	2,2	2,7	0,4	4,4	0,7			
Geslacht / Leeftijd									
mannen									
0-11 jaar	30,3	1,7	1,8	0,3	5,5	0,8			
12-17 jaar	26,9	2,3	0,5	0,2	1,7	0,6			
18-24 jaar	25,6	2,2	0,9	0,2	3,4	0,9			
25-44 jaar	28,7	1,2	1,1	0,1	3,8	0,5			
45-64 jaar	36,2	1,4	1,7	0,2	4,7	0,5			
65-74 jaar	60,9	2,6	3,3	0,6	5,4	1,0			
75 jaar en ouder	65,6	3,5	3,3	0,8	5,0	1,1			
vrouwen									
0-11 jaar	28,5	1,7	1,0	0,2	3,5	0,7			
12-17 jaar	31,9	2,5	2,1	0,5	4,8	1,1			
18-24 jaar	37,9	2,5	1,4	0,3	3,7	0,8			
25-44 jaar	40,8	1,3	2,5	0,2	5,7	0,5			
45-64 jaar	44,2	1,4	1,8	0,2	4,1	0,5			
65-74 jaar	54,5	2,5	2,9	0,4	5,3	0,7			
75 jaar en ouder	59,3	2,8	2,4	0,5	4,1	0,8			
Verzekeringsvorm									
ziekenfonds	39,6	0,6	1,8	0,1	4,4	0,2			
gecorrigeerd	39,0		1,8		4,4				
particulier	35,0	0,8	1,7	0,1	4,8	0,3			
gecorrigeerd	36,0		1,8		4,9				
Opleidingsniveau									
lager onderwijs	44,1	1,2	2,0	0,2	4,3	0,4			
gecorrigeerd	43,1		1,9		4,4				
lbo	43,1	1,4	2,3	0,2	5,3	0,5			
gecorrigeerd	41,5		2,3		5,2				
mavo, vwo-3	38,3	1,7	1,4	0,2	3,5	0,5			
gecorrigeerd	38,7		1,6		3,8				
havo, vwo, mbo	36,8	0,9	2,0	0,2	5,1	0,4			
gecorrigeerd	37,6		2,0		5,0				
hbo, universiteit	36,1	1,2	1,5	0,2	4,0	0,4			
gecorrigeerd	36,9		1,5		3,9				

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.
Voor steekproef aantallen, zie tabel 8.3.

Medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg

8.12 Incidentie van ongevalsletsels en sportblessures, per categorie ongevallen, 2000/2001

	Totaal	Verkeer	Sport, plotseling ontstaan	Sport, geleidelijk ontstaan	Arbeid	Privé
<i>x 1 000</i>						
Niet medisch behandeld	.	120	630	110	140	.
Medisch behandeld	2 000	270	640	94	210	770
<i>%</i>						
<i>Medische behandeling in/door ¹⁾</i>						
Ziekenhuisopname	4	11	(2)	(3)	(2)	3
Specialist, polikliniek	21	22	21	(5)	26	21
Sportarts	3	—	8	(8)	—	(0)
SEH-behandeling	31	42	30	(1)	31	32
Fysiotherapeut	25	12	38	66	25	14
Huisarts	58	52	48	63	61	67
<i>%</i>						
<i>Medisch behandeld, naar geslacht</i>						
Mannen	56	56	68	70	63	43
Vrouwen	44	44	32	30	37	57
<i>per 1 000 van iedere leeftijdsgroep</i>						
<i>Medisch behandeld, naar leeftijd</i>						
0–17 jaar	150	23	59	.	.	67
18–34 jaar	160	24	69	.	26	32
35–54 jaar	110	10	30	10	20	43
55 jaar en ouder	80	12	6,8	.	.	55
<i>abs.</i>						
<i>Aantal personen in steekproef</i>						
niet medisch behandeld	347	47	215	42	43	.
medisch behandeld	700	96	206	33	68	299

¹⁾ Van medisch behandelde letsels; meer dan één antwoord mogelijk.
Indien het percentage betrekking heeft op steekproefaantallen van minder dan 10 waarnemingen, is dit percentage tussen haakjes geplaatst.

Consument en Veiligheid (ref. 28).
www.veiligheid.nl

8.13 Slachtoffers ¹⁾ van ongevallen behandeld op spoedeisende-hulpafdelingen van ziekenhuizen, per categorie ongevallen, 1998–2001

Leeftijd	Privé- ongeval	Sport- blessure	Verkeers- ongeval ³⁾	Arbeids- ongeval	Geweld en zelfver- minking	Totaal ⁴⁾
<i>x 1 000</i>						
0– 4 jaar	59	1,3	6,4	0	0,2	68
5–14 jaar	88	52	21	0,3	2,6	170
15–24 jaar	77	50	40	29	16	210
25–44 jaar	150	57	47	62	26	340
45–64 jaar	95	13	24	20	6,9	160
65 jaar	83	1,4	13	0,7	1,0	100
Totaal ²⁾	550	170	150	110	53	1 100

¹⁾ De getallen in de tabel zijn afgeronde aantallen, omdat het schattingen betreft. Door de afronding ontstaan afwijkingen in de optellingen.

²⁾ Incl. leeftijd onbekend.

³⁾ Zie ook tabel 8.17 met voetnoot.

⁴⁾ Incl. ongevals categorie onbekend.

Consument en Veiligheid: Letsel Informatie Systeem 1998–2001.

8.14 Slachtoffers van sportblessures ¹⁾ die op spoedeisende-hulpafdelingen van ziekenhuizen zijn behandeld, naar type sport en leeftijd, 1998–2001

Type sport	0–14 jaar	15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	65 jaar en ouder	Totaal	%
<i>x 100</i>							
Veldvoetbal	140	180	170	14	0,6	510	29
Gymnastiek	100	24	2,4	2,2	1,5	130	7
Paardrijden	35	24	31	6,7	0,8	98	6
Skeelers/inline-skaten	50	14	23	6,4	0,2	94	5
Hockey	14	36	36	4,6	0,0	91	5
Zwemmen	41	12	15	4,8	1,6	74	4
Volleybal	6,5	21	33	10	1,0	72	4
Zaalvoetbal	9,0	23	35	3,0	0,0	70	4
Basketbal	19	25	13	1,6	0,1	58	3
Tennis	4,7	5,1	21	20	2,8	54	3
Overig	110	120	170	48	4,9	460	26
Onbekend	9,2	10	13	3,3	0,4	36	2
Totaal	530	500	570	130	14	1 700	100
<i>%</i>							
in % van totaal	31	29	33	7	<1	100	

¹⁾ Zie voetnoot 1 van tabel 8.13.

'0,0' betekent dat er wel enkele ongevallen zijn geweest, maar dat het aantal zeer klein is.

Consument en Veiligheid: Letsel Informatie Systeem 1998–2001.

8.15 Slachtoffers van privé-ongevallen ¹⁾ die op spoedeisende-hulpafdelingen van ziekenhuizen zijn behandeld, naar aard van het ongeval, 1998–2001

Aard van het ongeval	Geschat aantal slachtoffers			w.o. opgenomen ²⁾
	Mannen	Vrouwen	Totaal	
	x 1 000			%
<i>Val</i>				
Struikelen gelijk niveau	9,3	21	30	10
Uitglippen gelijk niveau	6,6	11	18	12
Verstappen, zwikken, verdraaien gelijk niveau	16	24	40	3
Sprong	3,5	1,9	5,4	5
Val van vaste trap	14	20	33	11
Val van trap of ladder	4,4	3,0	7,4	14
Val van [brom- of motor-]fiets	0,5	0,4	0,9	8
Val van overige hoogte	19	18	36	14
Val door ziekte/onwel worden	2,6	4,0	6,5	25
Val, overig gespecificeerd	3,1	3,9	7,0	14
Val, niet gespecificeerd	41	54	95	13
Subtotaal val	120	160	279	11
<i>Contact met object</i>				
Snijdend of stekend object	41	18	58	2
[Be]knellend object	14	11	24	1
Bewegend object	20	11	31	2
Stilstaand object	22	17	39	<1
Contact met object overig en niet gespecificeerd	0,8	0,6	1,5	1
Subtotaal contact met object	97	57	150	2
<i>Contact met persoon of dier</i>				
Contact met persoon	8,7	6,8	15	1
Beet of steek door insect	3,4	3,6	7,0	2
Beet door dier	6,0	5,3	11	2
Contact met dier, overig	1,1	1,8	2,9	4
Contact met persoon of dier, overig en niet gespecificeerd	0,0	0,0	0,0	13
Subtotaal contact met persoon of dier	19	18	37	2
<i>Vreemd lichaam</i>				
Vreemd lichaam in oog	12	2,6	14	<1
Vreemd lichaam in lichaamsopening	3,4	3,2	6,6	6
Vreemd lichaam in huid en overig en niet gespecificeerd	3,5	2,6	6,1	2
Subtotaal vreemd lichaam	19	8,4	27	2
Belemmering van ademhaling	0,3	0,2	0,5	31
Chemische inwerking	5,1	4,0	9,1	23
Thermische inwerking	5,5	5,6	11	6
Electriciteit, straling, explosie	1,7	0,4	2,1	5
Fysieke overbelasting	8,0	7,1	15	5
Overig gespecificeerd	0,2	0,1	0,3	14
Onbekend	9,1	7,6	17	12
Totaal	280	270	550	7

¹⁾ Zie voetnoot 1 van tabel 8.13. Deze cijfers zijn exclusief slachtoffers met sportletfels.

²⁾ Percentage ziekenhuisopnamen na een spoedeisende-hulpbehandeling.

'0,0' betekent dat er wel enkele ongevallen zijn geweest, maar dat het aantal zeer klein is.

8.16 Slachtoffers van ongevallen ¹⁾ behandeld op spoedeisende-hulpafdelingen van ziekenhuizen per categorie ongevallen naar aard van het letsel, 1998-2001

Letsel	Privé- ongeval	Sport- blessure	Verkeers- ongeval	Arbeids- ongeval	Geweld en zelfver- minking	Totaal ²⁾
<i>x 1 000</i>						
Na onderzoek geen letsel	9,4	1,6	4,5	1,2	0,5	17
Oppervlakkig letsel	180	62	69	37	18	370
Open wond	110	12	17	35	14	190
Fractuur	130	46	35	12	5,4	230
Ontwrichting	15	5,9	2,8	1,2	0,5	26
Verstuiking, verzwikking	41	33	6,0	6,5	0,5	87
Zenuwletsel	0,3	0,0	0,1	0,1	0,0	0,5
Ruggemergletsel	0,1	0,0	0,1	0,0	–	0,2
Letsel aan bloedvaten	0,5	0,1	0,2	0,1	0,1	1,1
Spier- of peesletsel	10	7,9	3,3	2,2	0,3	25
Crush letsel	0,8	0,1	0,3	0,7	0,0	1,9
Traumatische amputatie	0,5	0,0	0,1	0,4	0,0	1,0
Orgaanletsel	0,4	0,2	0,8	0,1	0,2	1,7
Hersenschudding	4,6	1,4	4,9	0,5	0,8	12
Overig hersenletsel	2,4	0,5	2,4	0,2	0,4	5,9
Oogletsel	20	1,0	0,5	11	0,6	33
Gevolgen van vreemd lichaam	3,1	0,0	0,0	0,1	0,0	3,3
Brandwond eerste graad	5,0	0,1	0,0	1,5	0,0	6,7
Brandwond tweede graad	6,3	0,1	0,1	1,3	0,1	7,9
Brandwond derde graad	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0	0,5
Bevriezing	0,0	0,0	0,0	–	0,0	0,0
Vergiftiging	5,2	0,0	0,0	0,6	10	16
Allergische reactie	1,8	0,0	0,0	0,1	–	2,0
Overig gespecificeerd	3,4	1,1	1,7	0,5	0,3	7,4
Onbekend	4,3	1,2	2,4	0,6	1,0	9,9
Totaal	550	170	150	110	53	1 100

¹⁾ Zie voetnoot 1 van tabel 8.13.

²⁾ Incl. ongevals categorie onbekend.

'0,0' betekent dat er wel enkele ongevallen zijn geweest, maar dat het aantal zeer klein is. Een '–' betekent dat zich geen enkel ongeval in de betreffende categorie heeft voorgedaan.

Consument en Veiligheid: Letsel Informatie Systeem 1998-2001

Medische consumptie en verrichtingen in de gezondheidszorg

8.17 Verkeersslachtoffers ¹⁾ behandeld in het ziekenhuis naar wijze van deelname aan het verkeer **NI**

	1990	1995	1998	1999	2000
<i>Spoeoediseende eerste hulp in ziekenhuis ²⁾</i>	.	102 500	105 000	100 000	93 000
Personenauto/bestelauto	.	24 300	22 700	21 900	21 000
Vrachtauto /bus	.	450	1 200	1 200	700
Motor-tweewieler	.	5 000	4 900	6 000	4 300
Bromfiets en snorfiets	.	15 650	17 900	14 500	12 800
Fiets	.	52 450	53 400	51 600	48 200
Voetgangers	.	4 100	3 700	3 900	280
Overige voertuigen	.	500	1 200	900	3 200
<i>In ziekenhuis opgenomen slachtoffers</i>	20 750	20 000	18 620	19 410	19 040
Personenauto/bestelauto	7 030	6 410	6 120	6 320	6 170
Vrachtauto /bus	110	130	90	90	90
Motor-tweewieler	1 200	1 330	1 110	1 280	1 250
Bromfiets en snorfiets	3 680	3 140	3 110	3 160	3 090
Fiets	6 780	7 290	6 760	7 120	6 960
Voetgangers	1 830	1 590	1 340	1 340	1 370
Overige voertuigen	110	110	90	100	110

¹⁾ Aantallen verkeersslachtoffers volgens een striktere definitie en met behulp van een andere ophogingsmethode dan in tabel 8.13; zie ook de Toelichting.

²⁾ Exclusief verkeersslachtoffers die in het ziekenhuis zijn opgenomen.

SCV/AVV/SIG/CBS: Verkeersongevallenstatistiek (ref. 24).

8.18 Opnamen en gemiddelde verpleegduur in instellingen voor intramurale gezondheidszorg **NI**

	eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Algemene ziekenhuizen						
opnamen	<i>x 1 000</i>	1 306	1 353	1 297	1 263	1 265
gemiddelde verpleegduur	<i>dagen</i>	10,6	9,3	8,5	8,3	8,0
Academische ziekenhuizen						
opnamen	<i>x 1 000</i>	195	202	200	197	191
gemiddelde verpleegduur	<i>dagen</i>	11,1	10,2	9,6	9,4	9,4
Categorale ziekenhuizen						
opnamen	<i>x 1 000</i>	37,8	38,7	25,2	24,2	22,5
gemiddelde verpleegduur	<i>dagen</i>	33,2	28,7	37,9	39,0	38,5
Ziekenhuizen (totaal)						
opnamen	<i>x 1 000</i>	1 538	1 593	1 522	1 484	1 479
gemiddelde verpleegduur	<i>dagen</i>	11,2	9,9	9,2	9,0	8,6
Psychiatrische ziekenhuizen						
opnamen	<i>x 1 000</i>	36,2	45,1	51,8	52,3	55,5
Inrichtingen voor verstandelijk gehandicapten						
opnamen	<i>x 1 000</i>	10,7	26,2	22,2 ¹⁾	29,2	29,7
Verpleeghuizen						
opnamen	<i>x 1 000</i>	43,0	53,8	55,3	54,8	56,3

¹⁾ Dit betrekkelijk lage aantal wordt veroorzaakt doordat over 1999 de algemene gegevens zijn gevraagd exclusief de zgn. zorgvernieuwing. Daardoor zijn opnamen voor kort verblijf, vakanties en weekenden van veel instellingen niet in de cijfers opgenomen.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

8.19 Ziekenhuisopnamen in 1 jaar naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

NI

	% personen dat is opgenomen		Opnamen per 100 personen in de bevolking		Opnamen per 100 opgenomen patiënten	
		<i>stf</i>		<i>stf</i>		<i>stf</i>
Totaal	5,9	0,2	7,2	0,3	122	2,9
Geslacht						
mannen	5,1	0,3	6,3	0,4	124	4,4
vrouwen	6,7	0,4	8,1	0,5	121	3,9
Leeftijd						
0-11 jaar	4,2	0,5	5,0	0,7	120	9,4
12-17 jaar	2,6	0,6	2,8	0,7	110	7,0
18-24 jaar	3,4	0,6	4,3	1,1	126	21,1
25-44 jaar	4,9	0,4	5,7	0,5	116	4,4
45-64 jaar	6,6	0,5	8,5	0,8	129	6,0
65-74 jaar	10,8	1,1	13,3	1,6	123	7,0
75 jaar en ouder	14,5	1,6	17,7	2,3	122	8,4
Geslacht / Leeftijd						
mannen						
0-11 jaar	5,0	0,8	6,5	1,3	131	15,1
12-17 jaar	2,8	0,9	3,2	1,0	113	10,8
18-24 jaar	1,7	0,6	2,3	1,0	135	31,6
25-44 jaar	3,1	0,4	3,7	0,6	116	7,3
45-64 jaar	5,9	0,7	7,3	1,0	125	8,1
65-74 jaar	11,3	1,7	14,6	2,6	130	12,3
75 jaar en ouder	15,8	2,7	18,4	3,4	117	9,2
vrouwen						
0-11 jaar	3,4	0,7	3,5	0,7	102	3,1
12-17 jaar	2,3	0,8	2,5	0,9	106	8,7
18-24 jaar	5,1	1,1	6,3	1,9	123	26,4
25-44 jaar	6,8	0,6	7,8	0,8	115	5,5
45-64 jaar	7,3	0,7	9,7	1,2	133	8,8
65-74 jaar	10,3	1,5	12,1	1,9	117	7,3
75 jaar en ouder	13,6	1,9	17,3	3,0	127	12,6
Verzekeringsvorm						
ziekenfonds	6,7	0,3	8,4	0,5	125	3,8
gecorrigeerd	6,6		8,2		125	
particulier	4,5	0,3	5,3	0,4	116	3,9
gecorrigeerd	4,8		5,5		116	
Opleidingsniveau						
lager onderwijs	8,5	0,7	10,0	0,9	119	5,4
gecorrigeerd	8,5		10,0		117	
lbo	6,5	0,7	7,2	0,8	111	4,0
gecorrigeerd	5,9		6,4		111	
mavo, vwo-3	4,9	0,7	7,3	1,4	149	18,4
gecorrigeerd	5,0		7,6		153	
havo, vwo, mbo	5,7	0,5	7,5	0,7	132	6,4
gecorrigeerd	5,8		7,7		132	
hbo, universiteit	5,2	0,5	5,7	0,6	109	3,2
gecorrigeerd	5,4		5,8		110	

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.
Voor steekproef aantallen zie tabel 8.3.

8.20 Verblijfsduur en operaties tijdens ziekenhuisopname naar geslacht, leeftijd en verzekeringsvorm, 2002

	Totaal	Man- nen	Vrou- wen	0-19 jaar	20-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder	Zieken- fonds	Parti- culier
<i>% van aantal opnamen</i>									
<i>Verblijfsduur</i>									
1- 7 nachten	80,7	78,3	82,4	90,5	89,5	79,9	66,8	79,4	83,6
8-14 nachten	12,3	12,6	12,1	4,9	4,7	15,4	21,2	12,6	11,8
15-21 nachten	3,0	4,4	1,9	1,7	2,9	1,9	4,9	3,0	2,8
22 nachten en meer	4,0	4,7	3,5	2,9	3,0	2,9	7,1	5,0	1,8
<i>Operatie tijdens opname</i>									
Ja	50,7	50,6	50,8	39,5	49,7	51,4	57,0	48,7	55,7
Nee	49,3	49,4	49,2	60,5	50,3	48,6	43,0	51,3	44,3
<i>abs.</i>									
Opnamen in de steekproef	693	298	395	101	198	208	186	495	197

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.21 Kerngegevens van short-stay ziekenhuizen

	Eenheid	1990	1995	2000	2001	2002
Opnamen dagverpleging	<i>x 1 000</i>	410	649	892	989	1 114
Operaties in dagverpleging	<i>x 1 000</i>	284 ¹⁾	429	519	553	600
Klinische opnamen	<i>x 1 000</i>	1 529	1 581	1 476	1 464	1 516
Klinische verpleegdagen	<i>x 1 000</i>	16 464	15 074	12 475	12 053	11 831
Gemiddelde verpleegduur	<i>dagen</i>	10,8	9,5	8,5	8,2	7,8
Geopereerde patiënten	<i>x 1 000</i>	640	681	601	598	612
per 100 opgenomen patiënten		41,9	43,1	40,7	40,9	40,4
per 1 000 van de bevolking		42,8	44,0	37,8	37,3	37,9
Operaties	<i>x 1 000</i>	820	892	771	768	782

¹⁾ Geschat aantal.

SIG Zorginformatie/Prismant: Landelijke Medische Registratie / CBS (ref. 66).

8.22 Opnamen en verpleegdagen van patiënten in short-stay ziekenhuizen naar geslacht en leeftijd, 2002

	Dag- verplegings- opnamen	Klinische opnamen		Klinische verpleeg- dagen	Gemiddelde klinische verpleegduur
	<i>x 1 000</i>		<i>per 1 000 gem. bevolking</i>	<i>x 1 000</i>	<i>dagen</i>
Totaal	1 114,0	1 516,1	93,9	11 831,0	7,8
Geslacht					
Mannen	496,8	690,1	86,3	5 347,5	7,7
Vrouwen	617,3	826,0	101,3	6 483,5	7,8
Leeftijd					
0 jaar ¹⁾	9,2	151,3	744,3	819,2	5,4
1–14 jaar	163,2	73,6	26,3	353,9	4,8
15–44 jaar	283,4	420,0	61,1	2 229,2	5,3
45–64 jaar	341,8	373,5	91,9	2 801,8	7,5
65–74 jaar	170,0	236,6	194,5	2 297,0	9,7
75 jaar en ouder	146,4	261,1	263,0	3 329,9	12,8

¹⁾ Inclusief in ziekenhuis geboren.

Prismant: Landelijke Medische Registratie / CBS.

8.23 Patiënten in short-stay ziekenhuizen en verpleegdagen, per specialisme, 2002

	Dag- verplegings- opnamen	Klinische patiënten			
		Opnamen	Behandelde patiënten ¹⁾	Verpleeg- dagen	Gemiddelde verpleegduur
	<i>absoluut</i>				<i>dagen</i>
Totaal	1 114 037	1 516 107	1 585 753	11 830 980	7,8
Interne geneeskunde	214 225	182 837	200 529	1 877 301	10,3
Cardiologie	44 755	183 195	192 742	1 207 853	6,6
Longziekten	22 759	75 092	77 471	804 878	10,7
Reumatologie	21 848	5 767	5 972	78 509	13,6
Gastro-enterologie	37 783	21 528	23 847	209 410	9,7
Anesthesie	54 564	3 625	8 456	21 336	5,9
Chirurgie	111 516	264 153	271 414	2 112 774	8,0
Urologie	48 066	58 865	59 769	340 904	5,8
Orthopedie	88 122	105 839	107 082	907 988	8,6
Neurochirurgie	5 761	20 064	20 873	177 681	8,9
Plastische chirurgie	37 664	23 473	23 578	102 637	4,4
Cardiopulmonale chirurgie	209	13 729	14 555	163 825	11,9
Verloskunde en gynaecologie	78 534	252 318	260 469	1 021 172	4,0
Kindergeneeskunde	28 083	118 592	126 958	787 697	6,6
Psychiatrie	4 998	15 292	15 426	519 296	34,0
Neurologie	29 627	74 993	78 109	950 002	12,7
Dermatologie	24 297	3 100	3 267	61 322	19,8
Keel-, neus-, oorheelkunde	115 177	56 103	56 414	175 847	3,1
Oogheelkunde	125 155	17 793	17 930	54 425	3,1
Mondziekten en kaakchirurgie	10 514	7 291	7 373	29 412	4,0
Overige specialismen	10 380	12 458	13 519	226 711	18,2

¹⁾ Incl. overnames van het ene naar het andere specialisme.

Prismant: Landelijke Medische Registratie.

8.24 Verrichtingen ¹⁾ bij patiënten in short-stay ziekenhuizen naar aard van de verrichting, 2002

Nr.	Verrichtingengroep	in dagverpleging		klinische verrichtingen		gemiddelde verpleeg-duur hoofd-verrichting
		hoofd- en neven-verrichting	waaronder hoofd-verrichting	hoofd- en neven-verrichting	waaronder hoofd-verrichting	
Operatieve verrichtingen aan						
3-01	Schedel, hersenen en hersenvliezen	440	437	6 984	5 145	15,1
3-02	Ruggemerg en ruggemergkanaal	6 134	5 923	8 395	6 169	8,9
3-03	Perifeer zenuwstelsel	32 473	30 115	4 617	3 052	5,1
3-04	Endocriene klieren	160	159	3 817	3 445	6,7
3-05	Ooglen	99 395	99 198	8 808	8 340	2,9
3-06	Overige operaties aan ogen	40 887	30 063	12 263	8 620	3,5
3-07	Oren	65 284	42 625	12 052	9 050	3,1
3-08	Neus en neusbijholten	13 801	9 739	29 400	18 233	2,8
3-09	Tonsillen en adenoïd	56 113	50 866	16 636	15 590	2,4
3-10	Hogere luchtwegen	2 093	2 053	4 293	2 962	13,6
3-11	Lagere luchtwegen	25	23	6 832	4 642	17,1
3-12	Hart en thoracale vaten	1 238	1 225	35 116	23 887	11,0
3-13	Spataderen	16 366	14 698	7 722	6 621	2,3
3-14	Overige bloedvaten	943	900	23 679	16 308	14,2
3-15	Milt, beenmerg en lymfstelsel	2 168	1 737	12 731	6 028	9,1
3-16	Mond	14 458	11 583	8 510	5 674	4,6
3-17	Maag en slokdarm	3 116	3 077	9 413	7 703	18,0
3-18	Dunne en dikke darm	4 898	4 850	24 081	17 101	18,6
3-19	Appendix	14	13	16 538	15 145	5,3
3-20	Rectum en anus	6 358	5 821	13 486	12 166	8,6
3-21	Galblaasverwijdering	304	304	20 050	19 196	5,5
3-22	Overige galblaas, galwegen, lever en pancreas	1 173	1 139	11 318	8 902	11,7
3-23	Abdominale herniae	15 418	14 824	27 224	25 033	3,7
3-24	Overige buikwand en peritoneum	629	554	15 103	7 210	13,8
3-25	Nieren	169	160	5 876	5 149	12,0
3-26	Urineblaas	1 009	957	16 962	13 000	6,7
3-27	Overige urinewegen	2 713	2 394	15 454	10 164	5,2
3-28	Prostaat	166	136	12 370	11 527	6,7
3-29	Overige mannelijke geslachtsorganen	29 770	27 561	8 957	6 426	3,3
3-30	Curettag	10 275	10 225	4 795	4 523	1,8
3-31	Uterusexstirpatie	2	2	16 412	15 917	7,6
3-32	Ovaria en eileiders	10 690	10 078	14 137	8 309	6,5
3-33	Overige vrouwelijke geslachtsorganen	12 996	12 128	12 083	9 634	5,6
3-34	Keizersnede ²⁾	17	17	28 963	28 833	6,7
3-35	Overige kunstverlossing	436	428	18 186	17 146	3,2
3-36	Overige verloskundige verrichtingen	3 132	2 890	47 589	31 027	3,2
3-37	Aangezichtsbeenderen	1 116	973	5 918	4 326	5,0
3-38	Behandeling van fracturen en luxaties	2 016	1 959	34 422	30 947	11,8
3-39	Overige bot	19 876	18 427	32 284	21 467	5,4
3-40	Overige gewrichten	59 568	50 121	83 894	75 832	9,8
3-41	Weke delen	23 917	21 690	14 419	9 726	3,9
3-42	Overige bot- en spierstelsel	618	565	6 534	4 623	25,3
3-43	Borst	9 752	9 347	30 320	26 930	4,6
3-44	Huid	28 085	22 929	33 627	20 280	8,4
3-01 -44	Totaal operatieve verrichtingen	600 211	524 913	782 270	612 008	7,6

8.24 Verrichtingen ¹⁾ bij patiënten in short-stay ziekenhuizen naar aard van de verrichting, 2002 (slot)

Nr.	Verrichtingengroep	in dagverpleging		klinische verrichtingen		
		hoofd- en neven- verrichting	waaronder hoofd- verrichting	hoofd- en neven- verrichting	waaronder hoofd- verrichting	gemiddelde verpleeg- duur hoofd- verrichting
Overige therapeutische verrichtingen						
3-45	Percutane vaatinterventie	4 621	4 465	23 755	20 572	5,5
3-46	Niet-operatieve verloskundige verrichtingen	4 938	4 802	36 159	20 961	3,0
3-47	Niet-operatieve verrichtingen botspierstelsel	2 061	1 866	11 273	8 629	6,0
3-48	Radiotherapie	533	405	2 127	1 818	5,1
3-49	Overige preventieve, therapeutische en aanvullende verrichtingen	127 342	108 735	77 011	39 547	8,6
3-45 -49	Totaal overige therapeutische verrichtingen	139 495	120 273	150 325	91 527	6,3
Diagnostische verrichtingen ³⁾						
3-50	Biopsie	31 053	25 107	25 916	16 283	11,6
3-51	Endoscopie tractus respiratorius	11 845	9 362	9 919	5 481	9,1
3-52	Endoscopie hogere tractus digestivus	9 889	8 612	16 776	10 246	12,5
3-53	Endoscopie lagere tractus digestivus	37 416	36 107	11 495	6 989	10,6
3-54	Endoscopie tractus urogenitalis	15 736	7 781	7 145	1 777	7,7
3-55	Laparoscopie	7 574	5 223	6 710	2 492	4,2
3-56	Artroscopie	16 160	12 368	4 010	1 366	3,5
3-57	Overige en niet gespecificeerde endoscopie	832	298	672	261	4,2
3-58	Hartcatheterisatie	10 531	10 377	36 423	28 973	6,9
3-59	Radiodiagnostiek	14 493	11 089	30 069	15 778	8,8
3-60	Overige diagnostische verrichtingen	24 008	18 527	20 269	9 727	8,3
3-50 -60	Totaal diagnostische verrichtingen	179 537	144 851	169 404	99 373	9,0
	Totaal alle verrichtingen	919 243	790 037	1 101 999	802 908	7,6

¹⁾ Bij een patiënt kunnen meer dan een verrichting zijn uitgevoerd. Een van deze verrichtingen wordt als belangrijkste gedurende de opname aangemerkt; dit is de hoofdverrichting. Zie ook de Technische Toelichting.

²⁾ Inclusief operatieve verwijdering van embryo en foetus.

³⁾ Bij de diagnostische verrichtingen is er sprake van een aanzienlijke onderrapportage.

Prismant: Landelijke Medische Registratie.

Gebruik van geestelijke gezondheidszorg

8.25 Stroom van cliënten van consultatiebureaus voor alcohol en drugs naar verslavingsvorm

	1995	1998	1999	2000	2001*
<i>Cliënten per 1 januari</i>					
alcohol	10 875	12 008	12 556	12 845	12 073
opiaten	10 602	12 834	13 356	13 340	15 366
cocaine ¹⁾	1 454	2 604	2 884	3 734	4 216
cannabis	879	1 688	1 501	1 717	1 873
gokken	2 846	2 217	2 088	1 952	1 566
overige ²⁾	832	1 554	1 399	1 585	1 374
n.v.t. ³⁾	1 313	743	779	735	496
Totaal	28 801	33 648	34 563	35 908	36 964
<i>Nieuw ingeschreven cliënten</i>					
alcohol	8 755	10 080	9 841	9 379	10 356
opiaten	4 667	3 430	3 308	3 222	3 723
cocaine ¹⁾	1 704	2 459	3 480	3 013	3 262
cannabis	1 408	1 652	1 869	1 816	1 746
gokken	2 581	2 145	1 917	1 599	1 477
overige ²⁾	935	1 203	1 551	1 103	685
n.v.t. ³⁾	859	685	588	550	507
Totaal	20 909	21 654	22 554	20 682	21 756
<i>Uitschrijvingen</i>					
alcohol	8 471	9 565	9 566	10 500	8 975
opiaten	3 533	4 144	3 382	3 093	2 777
cocaine ¹⁾	1 513	2 417	2 738	2 971	2 493
cannabis	1 134	1 840	1 659	1 770	1 570
gokken	2 880	2 265	2 058	1 984	1 528
overige ²⁾	803	1 392	1 310	1 231	724
n.v.t. ³⁾	1 156	650	562	694	477
Totaal	19 490	22 273	21 275	22 243	18 544
<i>Cliënten per 31 december ⁴⁾</i>					
alcohol	11 159	12 523	12 831	11 724	13 454
opiaten	11 736	12 120	13 282	13 469	16 312
cocaine ¹⁾	1 645	2 646	3 626	3 776	4 985
cannabis	1 153	1 500	1 711	1 763	2 049
gokken	2 547	2 097	1 947	1 567	1 515
overige ²⁾	964	1 365	1 640	1 457	1 335
n.v.t. ³⁾	1 016	778	805	591	526
Totaal	30 220	33 029	35 842	34 347	40 176
<i>Cliënten die het hele jaar ingeschreven stonden</i>					
alcohol	4 598	5 180	5 664	5 229	5 999
opiaten	7 586	8 914	10 304	10 488	12 586
cocaine ¹⁾	530	1 069	1 459	1 819	2 514
cannabis	310	563	636	710	871
gokken	856	706	713	603	529
overige ²⁾	352	647	711	805	855
n.v.t. ³⁾	446	317	390	268	214
Totaal	14 678	17 396	19 877	19 922	23 568

¹⁾ Inclusief crack.

²⁾ Overige zijn: amfetamine en andere opwekkende middelen, medicijnen, XTC, LSD en andere hallucinaten, vluchtige middelen en verslavingen aan niet-middelen.

³⁾ Alle niet zelf-gebruikende cliënten die een beroep doen op het consultatiebureau in verband met problemen rond het gebruik van alcohol of drugs in hun sociale omgeving, of kampen met andere vormen van verslaving.

⁴⁾ Het verschil tussen 31 december en 1 januari van het volgende jaar is het gevolg van administratieve correcties achteraf.

Gebruik van overige intramurale gezondheidszorg**8.26 Cliënten van intramurale instellingen voor verstandelijk gehandicapten naar leeftijd en verblijfsduur, 31 december 2000**

	Algemene Instellingen voor verstandelijk gehandicaptenzorg		Orthopedagogische centra ¹⁾	
	respons N	landelijk aantal	respons N	landelijk aantal
Aantal voorzieningen	98	129	17	23
Capaciteit (toegelaten plaatsen) ²⁾	26 332	33 238	1 707	2 231
Ingeschreven cliënten op 31 dec	26 834	34 079	1 897	2 466
Cliëntenverloop		schatting		schatting
Cliënten aanwezig op 1 januari	26 658	33 856	1 784	2 319
Nieuwe cliënten	1 411	1 792	843	1 096
Vertrokken cliënten, incl overleden	1 236	1 570	730	949
w.o. Overleden cliënten	464	589	0	0
Cliënten op 31 december	26 834	34 079	1 897	2 466
Leeftijd	N = 26 763		N = 1 897	
	%		%	
0-9 jaar	2		5	
10-14 jaar	4		35	
15-18 jaar	5		45	
19-25 jaar	10		15	
26-35 jaar	19		0	
36-45 jaar	24			
46-55 jaar	19			
56-64 jaar	9			
65 jaar en ouder	8			
Gemiddelde leeftijd	38 jaar		15,6 jaar	
Geslacht	N = 20 689		N = 1 229	
	%		%	
Mannen	57		64	
Vrouwen	43		36	
Verblijfsduur	N = 26 054		N = 1 801	
	%		%	
<1 jaar	4		32	
1-< 2 jaar	4		26	
2-< 5 jaar	10		29	
5-< 10 jaar	16		11	
10-< 15 jaar	8		1	
15-< 20 jaar	10		0	
20 jaar of langer	47			
Gemiddelde verblijfsduur	18,1 jaar		2,9 jaar	

¹⁾ Voorheen genoemd instellingen voor jeugdige licht verstandelijk gehandicapten en instellingen voor meervoudig gehandicapten.

²⁾ Het aantal aanwezige cliënten is iets groter dan het aantal toegestane plaatsen omdat een gering aantal cliënten individueel of met enkele cliënten zelfstandig woont.

Vereniging gehandicaptenzorg Nederland (ref. 74).

8.27 Cliënten van semimurale instellingen en dagvoorzieningen voor gehandicapten naar leeftijd en naar verblijfsduur, 31 december 2000

	Gezinsvervangende tehuizen voor verstan- delijk gehandicapten		Kleine woonvormen en gezinsvervangende tehuizen voor lichame- lijk gehandicapten		Dagopvangvoorzie- ningen voor gehandicapten	
	respons N	landelijk aantal	respons N	landelijk aantal	respons N	landelijk aantal
Aantal voorzieningen	403	604	35	79	226	384
Capaciteit (toegelaten plaatsen)	11 760	17 378	1 173	2 408	10 487	17 802
Aanwezige cliënten op 31 december	12 542	18 622	1 236	2 502	13 513	23 328
Cliëntenverloop		schatting		schatting		schatting
Cliënten aanwezig op 1 januari	12 260	18 201	1 194	2 426	13 323	22 923
Nieuwe cliënten	899	1 332	196	338	1 908	3 354
Vertrokken cliënten, incl overleden	611	902	154	263	1 695	2 905
w.o. Overleden cliënten	118	175	13	30	92	164
Cliënten op 31 december	12 542	18 622	1 236	2 502	13 513	23 328
Leeftijdsopbouw	N = 11 893		N = 1 234		N = 12 434	
	%					
0– 9 jaar	0		4		16	
10–14 jaar	1		8		4	
15–18 jaar	1		21		2	
19–25 jaar	7		19		12	
26–35 jaar	20		20		22	
36–45 jaar	25		13		18	
46–55 jaar	23		7		15	
56–64 jaar	12		4		8	
65 jaar en ouder	10		3		3	
Verblijfsduur	N = 11 331		N = 1 130		N = 10 869	
	%					
<1 jaar	6		9		12	
1–< 2 jaar	7		11		13	
2–< 5 jaar	18		40		24	
5–<10 jaar	21		23		23	
10–<15 jaar	15		8		13	
15–<20 jaar	14		3		6	
20 jaar of langer	18		4		10	

Vereniging gehandicaptenzorg Nederland (ref. 74).

8.28 Patiëntenstroom van verpleeghuispatiënten ¹⁾ en hun verblijfssituatie vóór eerste opname of aanvang van dagbehandeling en na definitief ontslag, 1999

	Intramurale verpleging			Dagbehandeling		
	somatisch	psycho- geriatrisch	totaal	somatisch	psycho- geriatrisch	totaal
Patiëntenstroom						
Eerste opnamen	29 373	15 021	44 394	5 187	6 446	11 633
Heropnamen	7 270	3 670	10 940	1 506	1 201	2 707
Patiënten per 31 december	25 855	30 813	56 668	4 744	5 314	10 058
Def. ontslagen (excl. overl.)	16 714	2 489	19 203	4 779	5 976	10 755
Overleden	11 723	13 150	24 873	234	281	515
Definitief ontslagen	28 437	15 639	44 076	5 013	6 257	11 270
Tijdelijk ontslag	7 270	3 670	10 940	1 506	1 201	2 707
Ontslagen, totaal	35 707	19 309	55 016	6 519	7 458	13 977
Verblijfssituatie						
<i>Voor eerste opname of aanvang dagbehandeling</i>	%					
Eigen omgeving	22,6	39,2	28,4	71,4	81,3	76,9
Eigen omgeving + dagbehandeling	3,2	14,4	7,1	1,5	2,5	2,0
Ziekenhuis	64,7	17,7	48,2	3,9	0,9	2,2
Verpleeghuis	2,4	5,8	3,6	14,8	5,1	9,4
Bejaardenoord	6,9	22,7	12,4	8,2	10,1	9,2
Overig	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Na definitief ontslag</i>						
Overleden	41,9	83,8	57,1	5,4	6,3	5,9
Eigen omgeving	37,5	4,9	25,6	60,1	31,3	44,1
Eigen omgeving + dagbehandeling	4,1	2,7	3,6	1,6	1,9	1,8
Ziekenhuis	4,0	1,7	3,1	8,8	6,8	7,7
Verpleeghuis	3,3	5,3	4,0	13,4	41,0	28,8
Bejaardenoord	9,0	1,5	6,3	10,1	12,1	11,2
Overig	0,2	0,2	0,2	0,5	0,6	0,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ De gedeeltelijk geschatte cijfers over intramurale verpleging zijn gebaseerd op gegevens van 222 van de 334 verpleeghuizen; die over dagbehandeling zijn gebaseerd op 173 van de 262 verpleeghuizen met dagbehandeling.

Gebruik van preventieve en jeugdgezondheidszorg

8.29 Screening op phenylketonurie (PKU) en congenitale hypothyreoïdie (CHT)

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Onderzochte babies als % van alle pasgeborenen	abs. %	196 118 99,6	190 619 99,8	201 421 99,8	206 400 99,7	204 527 99,8
Totaal verwezen PKU	abs.	15	28	28	22	32
Aantal patiënten PKU (met dieet)	abs.	6	13	11	10	18
Aantal patiënten HPA ¹⁾ (met dieet)	abs.	1	1	4	3	3
Totaal verwezen CHT	abs.	935	376 ²⁾	477	346	346
Aantal patiënten CHT (permanent)	abs.	61	61	73	72	83

¹⁾ HPA: hyperfenylalaninemie: afwijking van de aromatische aminozuurstofwisseling.

²⁾ Afname van aantal verwezen patiënten als gevolg van toevoeging van thyroxine-bindend globuline aan de screenings-procedure vanaf januari 1995.

TNO Preventie en Gezondheid (ref. 70, 71).

8.30 Bezoek aan consultatiebureaus voor zuigelingen en kleuters naar enkele achtergrondkenmerken, 2002

	% Kinderen met contact		Aantal contacten per kind in de bevolking		Aantal contacten per bezoekend kind		Steek- proef- aantal
		<i>stf</i>		<i>stf</i>		<i>stf</i>	<i>abs.</i>
Totaal	90,8	1,2	2,5	0,1	2,8	0,1	588
Geslacht							
jongens	90,2	1,7	2,4	0,1	2,7	0,1	311
meisjes	91,3	1,7	2,7	0,2	2,9	0,2	277
Leeftijd ¹⁾							
0 jaar ¹⁾	100,0	0,0	5,3	0,2	5,3	0,2	87
1 jaar	95,1	2,0	4,7	0,3	4,9	0,3	117
2 jaar	91,3	2,4	1,6	0,1	1,8	0,2	138
3 jaar	83,2	3,3	1,1	0,1	1,3	0,1	132
4 jaar	87,4	3,1	0,9	0,0	1,1	0,0	113
Verzekeringsvorm							
ziekenfonds	90,5	1,6	2,6	0,2	2,9	0,2	330
particulier	91,3	1,8	2,5	0,1	2,7	0,2	255

¹⁾ 0 jaar betekent: >12 weken en <52 weken.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.31 Vaccinatietoestand van kinderen per geboortjaar naar soort vaccinatie, per 1-1-2002 ¹⁾

Geboortjaar	Zuigelingen		Peuters, 14 maanden		Kleuters, 4 jaar		Schoolkinderen, 9 jaar		Meisjes, 11 jaar
	D(K)TP 4/ 1e revacc. ²⁾	Hib / 1e revacc. ²⁾	Mazelen	BMR ²⁾	DTP	BMR	DTP	BMR	Rubella
	%								
1970	90,8						92		90
1971	91,7				93		92		91
1972	90,5				93		92		92
1973	88,7				95		92		92
1974	89,8				95		93		93
1975	92,7		81,9		93		93		93
1976	93,4		86,6		92		94		93
1977	93,9		90,7		93		94		93
1978	94,1		90,9		92		93,2	90,9	
1979	94,1		91,3		93		94,1	92,4	
1980	94,5		92,3		92		93,8	92,9	
1981	94,5		92,5		93		94,2	93,6	
1982	94,8		92,1		93		94,7	94,1	
1983	95,0		92,7		93,0	89,1	94,3	86,5	
1984	95,1		92,7		93,6	91,5	94,0	88,9	
1985	93,8		80,2	12,6	93,1	92,6	94,2	94,2	
1986	94,1			93,5	93,1	94,5	95,3	96,0	
1987	94,2			94,0	94,2	94,9	95,3	96,0	
1988	93,3			93,8	93,7		95,0	95,7	
1989	93,6			94,3	92,6		95,1	96,0	
1990	94,9			94,9	92,7		95,0	96,0	
1991	94,7			94,0	94,5		95,2	96,1	
1992	92,8			93,9	94,7				
1993	93,1			93,9	94,4				
1994	95,4	95,4		95,8	94,3				
1995	95,9	95,9		96,1	94,5				
1996	95,9	96,1		95,8	94,4				
1997	95,6	95,7		95,6					
1998	95,3	95,5		95,6					
1999	95,2	95,3		95,4					

¹⁾ Voor de cohorten 1970–1986 werden voor de vaccinatioetoestand de peildata 1 september 1972–1 september 1988 aangehouden. Voor de cohorten vanaf 1987 geldt de peildatum van 1 januari, te beginnen bij 1 januari 1990.

²⁾ D(K)TP 4/: 4de vaccinatie tegen Difterie, (Kinkhoest), Tetanus en Poliomyelitis; die is daarmee volledig.

Hib: Haemophilus influenzae type B.

BMR: Bof, Mazelen en Rubella (rode hond).

³⁾ Na de invoering van de BMR-vaccinatie is gedurende enkele jaren een inhaalcampagne voor 4-jarigen gehouden. Deze campagne is in 1988 beëindigd.

Inspectie voor de Gezondheidszorg (ref. 39).

8.32 Preventief bevolkingsonderzoek naar baarmoederhalskanker bij vrouwen, 2001/2002

	% vrouwen bij wie in afgelopen 5 jaar een uitstrijkje gemaakt is	
	%	stf
Leeftijd		
Totaal 20 jaar en ouder	59,7	0,7
20-24 jaar	12,5	1,6
25-34 jaar	54,6	1,5
35-44 jaar	84,5	1,1
45-54 jaar	82,2	1,2
55-64 jaar	72,6	1,6
65-74 jaar	26,6	1,8
75 jaar en ouder	12,0	1,7
Verzekeringsvorm		
ziekenfonds	58,5	0,8
particulier	62,6	1,2
Opleidingsniveau		
lager onderwijs	46,1	1,6
lbo	65,0	1,6
mavo, vwo-3	65,2	1,9
havo, vwo, mbo	61,5	1,1
hbo, universiteit	61,6	1,4

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.33 Preventief bevolkingsonderzoek naar borstkanker bij vrouwen, 2001/2002

	% vrouwen bij wie in afgelopen 2 jaar een mammografie gemaakt is	
	%	stf
Leeftijd		
Totaal 30 jaar en ouder	43,1	0,7
30-34 jaar	5,7	0,9
35-44 jaar	9,9	0,9
45-54 jaar	50,1	1,5
55-64 jaar	90,4	1,0
65-74 jaar	83,9	1,5
75 jaar en ouder	22,0	2,1
Verzekeringsvorm		
ziekenfonds	42,1	0,9
particulier	44,9	1,3
Opleidingsniveau		
lager onderwijs	54,5	1,6
lbo	50,2	1,7
mavo, vwo-3	56,2	2,1
havo, vwo, mbo	33,4	1,3
hbo, universiteit	29,8	1,5

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.34 Onderzoek naar prostaatkanker bij mannen, 2001/2002

	% mannen bij wie in afgelopen 5 jaar een PSA-test ¹⁾ gedaan is	
	%	stf
Leeftijd		
Totaal 40 jaar en ouder	14,2	0,6
40-44 jaar	4,3	0,9
45-54 jaar	6,5	0,8
55-64 jaar	18,4	1,4
65-74 jaar	26,6	1,9
75 jaar en ouder	30,4	3,0
Verzekeringsvorm		
ziekenfonds	14,0	0,9
particulier	14,4	0,9
Opleidingsniveau		
lager onderwijs	13,8	1,6
lbo	11,7	1,4
mavo, vwo-3	11,9	2,3
havo, vwo, mbo	14,1	1,0
hbo, universiteit	16,6	1,2

¹⁾ PSA-test: bloedtest op prostaatspecifiek antigeen.

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.35 Vaccinatiegraad voor griep naar achtergrondkenmerken, 1991–2001

	Vaccinatiejaar					stf ¹⁾
	1991	1995	1999	2000	2001	
Bevolking van 16 jaar en ouder	%					
Geslacht						
Man	6,3	11,0	18,0	19,7	20,7	0,7
Vrouw	6,7	11,2	16,2	17,6	19,6	0,7
Leeftijd						
16–44 jaar	1,6	3,3	4,2	4,1	5,1	0,4
45–64 jaar	5,7	10,9	13,6	15,0	15,5	0,9
65–74 jaar	25,3	38,8	69,6	73,6	71,9	2,0
75 jaar en ouder	31,9	47,7	77,9	80,1	84,2	2,6
Totaal	6,5	11,1	17,0	18,6	20,1	0,5
Risicogroepen						
Personen met						
hartaandoeningen	31,0	59,9	71,3	76,9	80,9	3,2
aandoeningen aan longen	25,1	40,3	48,6	54,4	57,6	2,4
en luchtwegen	47,4	54,3	71,5	78,5	76,8	3,5
suikerziekte						
Geslacht						
Man	22,8	41,8	62,7	69,9	70,3	2,0
Vrouw	24,7	37,2	58,7	64,4	68,1	1,8
Leeftijd						
16–44 jaar	10,4	24,2	28,8	33,8	41,2	2,9
45–64 jaar	22,7	44,7	54,8	57,5	63,8	3,1
65–74 jaar	25,3	38,8	69,6	73,6	71,9	2,0
75 jaar en ouder	31,9	47,7	77,9	80,1	84,2	2,6
Totaal risicogroepen	23,8	39,2	60,7	65,6	69,2	1,3
Niet-risico-groepen						
Geslacht						
Man	1,8	2,8	4,0	4,6	5,5	0,4
Vrouw	1,5	3,0	3,9	4,2	5,3	0,4
Leeftijd						
16–44 jaar	0,9	1,6	2,0	1,8	2,5	0,3
45–64 jaar	3,4	5,6	7,0	8,6	9,6	0,7
Totaal	1,7	2,9	3,9	4,4	5,4	0,3

¹⁾ Voor alle jaren nagenoeg dezelfde waarde.

²⁾ Inclusief personen met nierziekte en leukemie.

CBS: Gezondheidsenquête / Permanent Onderzoek LeefSituatie (ref. 14).

Medicijngebruik

8.36 Medicijngebruik in de twee weken vóór het interview, naar enkele achtergrondkenmerken, 2002 NI

	Voorgeschreven		Niet voorgeschreven	
	% personen	stf	% personen	stf
Totaal	35,6	0,5	37,4	0,5
Geslacht				
mannen	30,9	0,7	31,3	0,7
vrouwen	40,2	0,7	43,5	0,7
Leeftijd				
0–11 jaar	14,3	0,9	27,7	1,2
12–17 jaar	18,2	1,4	36,9	1,8
18–24 jaar	20,9	1,4	45,2	1,8
25–44 jaar	28,3	0,8	42,6	0,9
45–64 jaar	46,9	1,0	36,9	1,0
65–74 jaar	71,5	1,6	33,6	1,7
75 jaar en ouder	81,0	1,7	31,2	2,1
Geslacht / Leeftijd				
mannen				
0–11 jaar	15,9	1,3	27,4	1,6
12–17 jaar	15,9	1,9	28,7	2,4
18–24 jaar	15,6	1,8	37,9	2,4
25–44 jaar	22,0	1,1	35,9	1,2
45–64 jaar	42,5	1,4	28,6	1,3
65–74 jaar	69,2	2,5	28,8	2,4
75 jaar en ouder	79,1	3,0	21,9	3,0
vrouwen				
0–11 jaar	12,6	1,2	28,0	1,7
12–17 jaar	20,6	2,1	45,5	2,6
18–24 jaar	26,4	2,2	52,8	2,5
25–44 jaar	34,7	1,2	49,6	1,3
45–64 jaar	51,5	1,4	45,5	1,4
65–74 jaar	73,4	2,2	37,8	2,4
75 jaar en ouder	82,2	2,2	36,7	2,7
Verzekeringsvorm				
ziekenfonds	38,1	0,6	37,7	0,6
gecorrigeerd	37,5		36,6	
particulier	31,6	0,8	37,0	0,8
gecorrigeerd	32,7		38,7	
Opleidingsniveau				
lager onderwijs	48,3	1,2	35,4	1,1
gecorrigeerd	45,2		36,7	
lbo	43,9	1,4	38,6	1,4
gecorrigeerd	39,5		39,3	
mavo, vwo-3	40,5	1,7	40,2	1,7
gecorrigeerd	41,4		38,3	
havo, vwo, mbo	35,4	0,9	41,3	1,0
gecorrigeerd	38,2		40,5	
hbo, universiteit	33,4	1,2	40,0	1,2
gecorrigeerd	35,2		40,3	

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.
Voor steekproefaantallen zie tabel 8.3.

8.37 Medicijngebruik in twee weken vóór het interview per soort medicijn, naar geslacht en verzekeringsvorm, 2002

	Totaal	Mannen	Vrouwen	Ziekenfonds	Particulier
%					
Gebruikers van voorgeschreven medicijnen	35,6	30,9	40,2	38,1	31,6
waarvan	als % van gebruikers				
Pijn- en koortswerende middelen, zoals aspirine	11,0	9,3	12,2	12,7	7,6
Medicijnen tegen hoest, verkoudheid, griep, keelpijn enz.	3,3	3,6	3,1	3,4	3,2
Versterkende middelen, zoals vitaminen, mineralen, tonica	3,4	2,0	4,4	3,6	2,9
Medicijnen voor het hart, de bloedvaten of de bloeddruk	33,8	36,2	32,0	33,4	34,9
Plaspillen	5,4	4,1	6,4	5,8	4,6
Laxeermiddelen (voor de stoelgang)	1,9	1,4	2,2	1,7	2,1
Medicijnen voor maag- en darmklachten; spijsverteringsmiddelen	11,2	10,6	11,5	11,7	10,1
Slaap- en kalmeringsmiddelen; middelen tegen de zenuwen	11,8	8,2	14,5	14,7	6,4
Antibiotica zoals penicilline en sulfa preparaten	5,7	6,6	5,1	5,3	6,5
Medicijnen voor de huid (bij acne, eczeem, jeuk, roos, wonden)	7,9	7,7	8,0	6,9	9,8
Medicijnen tegen reuma, gewrichtspijnen	8,4	6,3	9,9	9,4	6,4
Medicijnen tegen allergie	7,4	7,4	7,4	6,9	8,3
Medicijnen tegen astma	9,7	10,4	9,2	9,9	9,3
Hormonen	3,4	1,0	5,3	3,6	3,0
Medicijnen tegen suikerziekte	6,8	7,9	6,0	7,8	5,0
Medicijnen voor de ogen	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5
Andere medicijnen	24,3	22,7	25,4	24,6	23,6
Soort medicijn onbekend	1,7	1,5	1,9	2,1	1,1
%					
Gebruikers van niet voorgeschreven medicijnen	37,4	31,3	43,5	37,7	37,0
waarvan	als % van gebruikers				
Pijn- en koortswerende middelen, zoals aspirine	72,4	68,3	75,3	74,3	69,3
Medicijnen tegen hoest, verkoudheid, griep, keelpijn enz.	12,3	13,6	11,4	11,5	13,7
Versterkende middelen, zoals vitaminen, mineralen, tonica	14,1	12,9	14,9	12,7	16,3
Medicijnen voor het hart, de bloedvaten of de bloeddruk	0,3	0,4	0,3	0,2	0,6
Laxeermiddelen (voor de stoelgang)	0,3	0,2	0,4	0,4	0,2
Medicijnen voor maag- en darmklachten; spijsverteringsmiddelen	2,1	3,0	1,5	2,1	2,1
Slaap- en kalmeringsmiddelen; middelen tegen de zenuwen	0,9	1,0	0,9	1,1	0,8
Medicijnen voor de huid (bij acne, eczeem, jeuk, roos, wonden)	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Medicijnen tegen reuma, gewrichtspijnen	1,2	0,8	1,5	1,0	1,6
Homeopatische middelen	6,8	5,1	8,1	6,1	8,0
Andere medicijnen	4,0	4,4	3,7	3,9	4,0
Soort medicijn onbekend	0,7	0,8	0,6	0,7	0,7
Steekproefaantal (abs.)	9 739	4 841	4 898	5 975	3 736

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

8.38 Medicijngebruik in twee weken vóór het interview per soort medicijn, naar leeftijd, 2002

	0-19 jaar	20-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder
%				
Gebruikers van voorgeschreven medicijnen	15,9	27,1	46,9	75,3
waarvan	als % van gebruikers			
Pijn- en koortswerende middelen, zoals aspirine	9,2	12,0	11,1	10,4
Medicijnen tegen hoest, verkoudheid, griep, keelpijn enz.	8,0	3,5	2,3	2,4
Versterkende middelen, zoals vitaminen, mineralen, tonica	3,3	2,7	3,3	4,1
Medicijnen voor het hart, de bloedvaten of de bloeddruk	0,7	8,1	41,0	65,0
Plaspillen	0,0	0,2	3,9	14,7
Laxeermiddelen (voor de stoelgang)	4,0	0,6	1,2	3,1
Medicijnen voor maag- en darmklachten; spijsverteringsmiddelen	4,4	10,6	13,3	11,9
Slaap- en kalmeringsmiddelen; middelen tegen de zenuwen	3,3	12,6	13,1	12,9
Antibiotica zoals penicilline en sulfa preparaten	14,0	6,7	4,0	3,5
Medicijnen voor de huid (bij acne, eczeem, jeuk, roos, wonden)	18,3	11,2	4,8	4,0
Medicijnen tegen reuma, gewrichtspijnen	1,1	5,3	10,0	12,5
Medicijnen tegen allergie	11,0	13,8	4,8	2,6
Medicijnen tegen astma	22,4	11,0	6,3	7,4
Hormonen	1,0	3,0	5,6	2,2
Medicijnen tegen suikerziekte	1,4	3,4	7,2	12,0
Medicijnen voor de ogen	0,0	0,1	0,2	1,5
Andere medicijnen	19,8	26,7	25,6	22,0
Soort medicijn onbekend	1,6	1,3	1,9	2,0
%				
Gebruikers van niet voorgeschreven medicijnen	32,0	43,0	36,9	32,6
waarvan	als % van gebruikers			
Pijn- en koortswerende middelen, zoals aspirine	63,4	79,2	72,1	64,0
Medicijnen tegen hoest, verkoudheid, griep, keelpijn enz.	21,0	11,5	8,4	7,6
Versterkende middelen, zoals vitaminen, mineralen, tonica	15,7	13,0	12,8	17,9
Medicijnen voor het hart, de bloedvaten of de bloeddruk	0,0	0,4	0,4	0,6
Laxeermiddelen (voor de stoelgang)	0,1	0,2	0,5	0,9
Medicijnen voor maag- en darmklachten; spijsverteringsmiddelen	0,6	2,4	3,2	1,3
Slaap- en kalmeringsmiddelen; middelen tegen de zenuwen	0,7	0,9	0,4	2,5
Medicijnen voor de huid (bij acne, eczeem, jeuk, roos, wonden)	2,2	1,2	1,2	1,2
Medicijnen tegen reuma, gewrichtspijnen	0,2	1,2	1,8	1,9
Homeopatische middelen	6,6	5,6	8,4	8,3
Andere medicijnen	4,6	3,9	3,8	3,5
Soort medicijn onbekend	0,5	0,8	0,5	0,8
Steekproefaantal (abs.)	2 407	3 623	2 447	1 262

CBS: Permanent Onderzoek LeefSituatie.

9. *Diagnoses in de curatieve gezondheidszorg*

Opzet van dit hoofdstuk

In dit hoofdstuk staat de diagnose door een deskundige (arts) centraal. Bij het ordenen van geconstateerde ziekten wordt voornamelijk gebruik gemaakt van classificaties die zijn gebaseerd op de ICD (International Classification of Diseases).

Als eerste komen infectieziekten aan de orde (9.1–9.3). De informatie heeft betrekking op aangegeven gevallen van infectieziekten waarvoor een meldingsplicht bestaat en op gemelde gevallen van AIDS. In tabel 9.4 wordt informatie gegeven over (pogingen tot) zelfdoding. “Geslaagde” pogingen tot zelfdoding komen ook aan de orde in hoofdstuk 7. De tabellen 9.5–9.6 geven beknopte cijfers over de ziekten waarmee patiënten in het ziekenhuis hebben gelegen. Grafiek 9.7 verschaft zicht op het verloop van het aantal ziekenhuispatiënten en verpleegdagen voor enkele diagnosegroepen. Vervolgens wordt beknopte informatie verstrekt over nieuwe gevallen van kanker (9.8): enkele lokalisaties met specificatie naar geslacht. Ook wordt het cumulatief risico 0–74 jaar voor enkele vormen van kanker weergegeven. Tabel 9.9 verschaft enkele cijfers over de mate van verstandelijke beperking van bewoners van instellingen voor verstandelijk gehandicapten. Voor cijfers over mobiliteit en andere gezondheidsgegevens van bewoners van de diverse typen instellingen voor verstandelijk, lichamelijk en zintuiglijk gehandicapten wordt verwezen naar een publicatie van de Vereniging gehandicaptenzorg Nederland (ref. 74). Het hoofdstuk wordt afgesloten met gegevens over verpleeghuispatiënten (9.10). Over diagnoses van patiënten in psychiatrische ziekenhuizen worden hier geen cijfers opgenomen, omdat daarover geen cijfers beschikbaar zijn die met eerder in het Vademecum gepubliceerde gegevens vergelijkbaar zijn.

Technische toelichting

Infectieziekten

Bij wet is bepaald dat artsen verplicht zijn bij vermoeden of vaststelling van bepaalde infectieziekten hiervan kennis te geven aan de Inspecteur voor de gezondheidszorg. De aangifteplichtige ziekten worden ingedeeld in drie groe-

pen. Een geval van een ziekte uit groep A moet reeds bij vermoeden binnen 24 uur worden gemeld. Groep B zijn infectieziekten die aangegeven moeten worden nadat ze vastgesteld zijn, en infectieziekten in groep C moeten door het laboratorium aan de GGD worden gemeld. Vermoedelijk is er enige onderrapportage van ziekten in de groepen B en C.

Van juni 1999 tot maart 2000 is er een mazelenepidemie geweest. Deze epidemie trof voor 94% kinderen die – voor het merendeel om religieuze redenen – niet gevaccineerd waren tegen mazelen; drie kinderen zijn overleden (ref. 36).

AIDS

Gevallen van AIDS (tabel 9.2) in Nederland werden tot en met 2001 vrijwillig en anoniem gemeld aan de Inspectie voor de Gezondheidszorg. Ze worden beoordeeld volgens de internationale criteria voor AIDS. De cijfers vanaf 1999 betreffen patiënten bekend bij de Stichting HIV Monitoring. Die beheert een registratie van mensen die met HIV besmet zijn, inclusief patiënten bij wie die besmetting zich tot AIDS heeft ontwikkeld. Deze registratie bevat halverwege 2003 nog niet alle AIDS-patiënten (ref. 68).

Ziekenhuispatiënten

Zie hoofdstuk 8 bij Landelijke Medische Registratie.

Verpleeghuispatiënten

Cijfers over verpleeghuispatiënten worden ontleend aan de Landelijke Zorgregistratie Verpleeghuizen (LZV) van Arcares en het SIG Verpleeghuis Informatie Systeem (SIVIS) van Prismant. Diagnoses worden gecodeerd volgens de 5-cijferige SIVIS diagnoselijst 1984. Geregistreerd worden in de eerste plaats *validiteitbepalende diagnoses*, die aangeven dat een patiënt een aandoening heeft die zijn validiteit beperkt. Een patiënt kan bij opname, heropname of verder verblijf meer dan één ziekte en dus diagnose hebben.

Locomotorische ziekten: in volgorde van afnemende frequentie omvat deze groep: artrose (exclusief artrose van de wervelkolom), overige aandoeningen van het bewegingsstelsel en bindweefsel, reumatoïde artritis, of aandoeningen van de wervelkolom.

Overige post-operatieve status: het meest komt voor een 'overige belangrijke status na operatie' te weten een orgaan of weefsel dat door transplantatie of op andere wijze is vervangen, status met een kunstmatige lichaamsopening (stoma), overige operatieve toestanden. De andere diagnose is status na orthopedisch ingrijpen: vervanging van het gewricht van knie of vinger, of artrodese status: kunstmatige verstijving van een gewricht door operatie.

Diagnoses in de curatieve gezondheidszorg

9.1 Aangegeven gevallen van infectieziekten

NI

	1990	1995	2000	2001	2002
Groep A					
Kinderverlamming (poliomyelitis)	—	—	—	—	—
Groep B					
Bacillaire dysenterie	416	379	319	346	248
Botulisme	—	—	3	2	1
Buiktyfus	63	63	27	39	24
Cholera	3	9	—	3	1
Difterie	—	1	—	—	—
Febris recurrens	—	—	—	—	—
Hepatitis A	761	992	645	701	434
Hepatitis B ³⁾	263	233	1 546	1 635	1 863
Hepatitis C	—	—	506	559	546
Hondsdoelheid (rabies)	—	—	—	—	—
Kinkhoest (pertussis) ¹⁾	398	301	4 837	6 988	5 880
Atypische kinkhoest ¹⁾	72	20			
Legionellose (legionella pneumonie)	48	42	176	182	288
Mazelen (morbilli)	16	184	1 019	17	3
Meningokokken-sepsis	238	234	516	770	657
Meningokokkose ²⁾	—	—			
Nekkramp	267	227	—	—	—
Paratyfus A	—	—	13	11	11
Paratyfus B	18	11	17	26	7
Paratyfus C	—	—	2	1	—
Pest	—	—	—	—	—
Tuberculose	1 369	1 619	1 404	1 436	1 400*
Virale hemorrhagische koorts	—	—	1	—	—
Vlektyfus (typhus exanthematicus)	—	—	—	—	—
Voedselvergiftiging en voedselinfectie	1 080	575	903	735 ⁵⁾	1 057
Groep C					
Brucellose	5	3	3	1	6
Gele koorts	—	—	—	—	—
Leptospiroses	38	27	28	24	30
Malaria ⁴⁾	249	313	542	569	394
Miltvuur (anthrax)	—	—	—	—	—
Ornithose/psittacose	64	70	36	23	17
Q-koorts	23	27	10	14	14
Rodehond (rubella)	37	21	12	4	3
Trichinose	—	—	2	2	—
Verocytotoxine producerende E. coli	—	—	40	50	43

¹⁾ Per 1 januari 1997 zijn de rubrieken kinkhoest en atypische kinkhoest samengevoegd tot één rubriek kinkhoest.

²⁾ Per 1 januari 1997 zijn de rubrieken nekkramp en meningokokken-sepsis samengevoegd tot één rubriek meningokokkose.

³⁾ Per 1 april 1999 zijn ook nieuw gediagnostiseerde hepatitis B dragers meldingsplichtig.

⁴⁾ Het hoge aantal meldingen van malaria in 2000 is het gevolg van late melding van een groot aantal patiënten door één laboratorium. Het aantal patiënten naar jaar van diagnose was 264 (1998), 453 (1999) en 451 (2000), (ref. 61, mei 2001).

⁵⁾ Per 9 april 2001 is de registratierichtlijn aangepast; het cijfer betreft het aantal patiënten betrokken bij 75 gemelde explosies.

9.2 AIDS; gemelde ziektegevallen naar risicogroep en transmissieroute, per jaar waarin de diagnose werd gesteld ¹⁾

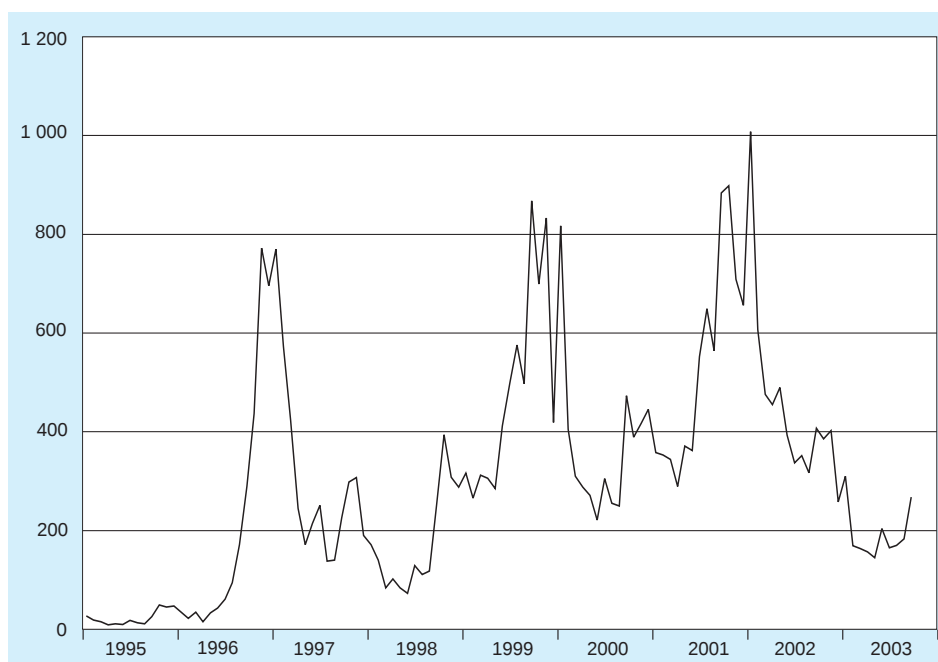
NI

	1990	1995	1999	2000	2001*	2002*
Mannen	382	451	171	176	156	148
Vrouwen	37	87	36	46	45	49
Totaal	419	538	207	222	201	197
w.v.						
homo- of biseksueel	322	316	105	89	81	77
drugsspuiter	41	79	9	9	9	3
homo- of biseksueel + drugsspuiter	1	3	.	.	.	.
hemofiliepatiënt	9	6	.	.	.	.
bloedcontact	6	1	6	4	4	3
heteroseksueel contact	34	113	63	92	86	77
moeder naar kind	3	8	1	—	—	—
overig of onbekend	3	12	23	28	21	37

¹⁾ Gemeld vóór eind april 2003, inclusief nameldingen.

Bron: IGZ/RIVM/SHM (ref. 36).

9.3 Aangegeven gevallen van kinkhoest, 1995–2003, per periode van 4 weken

Inspectie voor de gezondheidszorg / RIVM, infectieziektenbestrijding.

Diagnoses in de curatieve gezondheidszorg

9.4 (Pogingen tot) zelfdoding

NI

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>per 10 000 van de bevolking</i>					
Aantal gevallen ¹⁾ bekend geworden bij huisartsen	5	7	6	7	4

¹⁾ Recidiven geteld als gevallen.

NIVEL: Peilstations (ref. 52).

9.5 Uit short-stay ziekenhuizen ontslagen patiënten naar enkele diagnoses

NI

	1990	1995	2000	2001	2002
<i>per 100 000 van de gemiddelde bevolking</i>					
Nieuwvormingen	931	957	879	883	895
Suikerziekte	119	94	69	69	67
Ziekten van de bloedsomlooporganen	1 420	1 589	1 411	1 374	1 416
w.o.					
ziekten van de kransvaten	546	614	527	512	523
hersenvaatletsels	175	194	185	186	193
Ziekten van de ademhalingsorganen	686	704	637	621	627
w.o.					
chronische ziekten van tonsillen en adenoïd	134	114	94	92	91
Ziekten van de spijsverteringsorganen	854	890	826	818	846
w.o.					
blindedarmontsteking	107	97	96	96	95
buikbreuken	201	196	163	158	161
Menstruatiestoornissen en aandoeningen van (post)menopause ¹⁾	155	90	56	51	49
Bevallingen en complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed ¹⁾	1 679	1 553	1 703	1 694	1 709
Ongevalsletsel en vergiftigingen	733	778	742	745	772

¹⁾ Per 100 000 vrouwen.

SIG Zorginformatie/Prismant: Landelijke Medische Registratie / CBS (ref. 64).

9.6 Uit short-stay ziekenhuizen ontslagen patiënten naar diagnose, dagverpleging en kliniek, 2002

Nrs ¹⁾	Diagnose(groep)	dag- verplegings- opnamen	klinische patiënten		
			hoofd- diagnose ²⁾	hoofd- + neven- diagnose ²⁾	gemiddelde verpleegduur hoofddiagnose
		<i>absoluut</i>			<i>dagen</i>
001–139	Infectieziekten en parasitaire ziekten	4 732	19 090	61 691	10,3
140–239	Nieuwvormingen	105 860	144 550	265 346	9,8
140–208	waarvan: Kwaadaardige nieuwvormingen	86 813	126 321	239 074	10,2
210–239	Goedaardige nieuwvormingen	19 047	18 229	26 272	6,6
240–279	Endocriene, voedings- en stofwisselings- ziekten en immuniteitsstoornissen	14 246	27 799	130 985	10,5
250	waarvan: Suikerziekte	2 433	10 891	64 878	12,9
240–249, 251–279	Overige endocriene, voedings- en stof- wisselingsziekten en immuniteits- stoornissen	11 813	16 908	66 107	9,0
280–289	Ziekten van bloed en bloedbereidende organen	15 333	13 875	46 085	7,5
290–319	Psychische stoornissen	8 858	19 585	57 406	27,7
320–389	Ziekten van het zenuwstelsel en de zintuigen	205 800	47 831	90 171	6,4
320–359	waarvan: Ziekten van het zenuwstelsel	36 625	21 526	50 187	10,3
360–379	Aandoeningen van het oog en erbij horende lichaamsdelen	128 590	16 631	25 092	3,1
380–389	Ziekten van oor en tepelvorm uitsteeksel van het slaapbeen	40 585	9 674	14 892	3,4
390–459	Ziekten van de bloedsomlooporganen	61 290	228 726	476 456	9,4
410–414	waarvan: Ziekten van de kransvaten	13 378	84 431	159 803	7,5
390–398, 415–429	Overige hartziekten	19 022	69 803	167 599	8,9
430–438	Hersenvaatletsels	2 353	31 246	47 985	17,2
401–405, 440–448	Hoge bloeddruk en vaatziekten	6 783	27 791	74 087	9,8
451–459	Overige aandoeningen bloedsomloop	19 754	15 455	26 982	5,6
460–519	Ziekten van de ademhalingsorganen	65 087	101 221	188 124	8,2
460–466	waarvan: Acute luchtweginfecties	806	10 421	17 321	7,3
474	Chronische ziekten van tonsillen en adenoid	49 492	14 737	16 020	2,4
470–473, 475–478	Overige ziekten van de bovenste luchtwegen	11 160	19 612	29 234	2,8
480–487	Longontsteking en griep	388	21 198	36 223	12,1
490–496	Chronische obstructieve longziekten en verwante aandoeningen	2 035	23 824	57 732	11,5
500–519	Stoflongen en overige aandoeningen van de ademhalingswegen	1 206	11 429	31 594	12,1
520–579	Ziekten van de spijsverteringsorganen	54 359	136 544	223 020	7,5
520–529	waarvan: Ziekten van mondholte, speekselklieren en kaken	10 163	4 925	7 447	3,7
530–537	Ziekten van slokdarm, maag en twaalf- vingerige darm	5 201	10 302	24 025	9,7
540–543	Blindedarmontsteking	57	15 384	16 790	5,5
550–553	Buikbreuken	15 488	26 080	32 688	3,7
555–569	Aandoeningen van darmen en buikvlies	20 727	44 045	84 087	9,9
570–579	Aandoeningen van lever, galblaas en alvleesklier	2 723	35 808	57 983	8,0

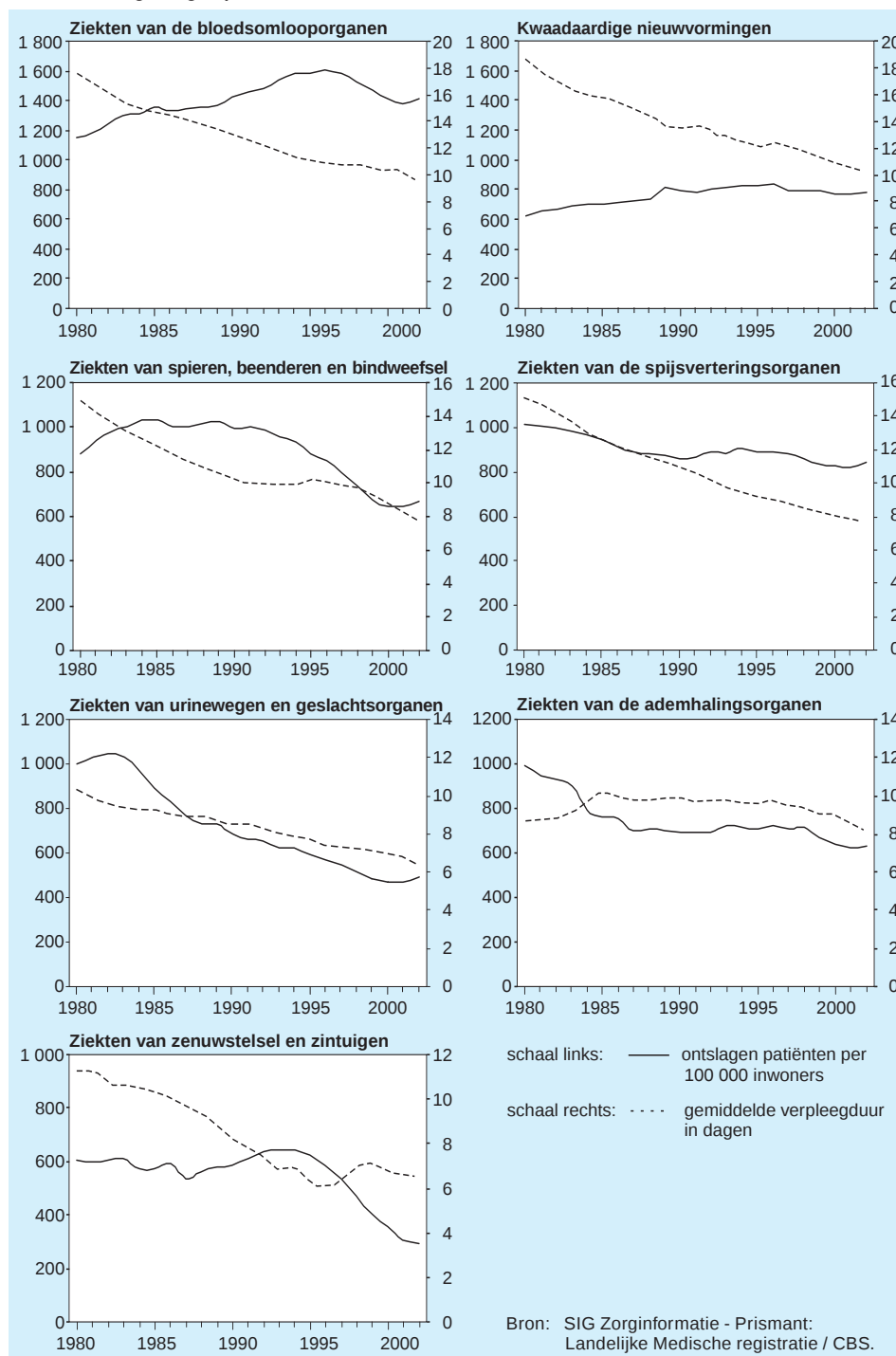
9.6 Uit short-stay ziekenhuizen ontslagen patiënten naar diagnose, dagverpleging en kliniek, 2002 (slot)

Nrs ¹⁾	Diagnose(groep)	Dag- verplegings- opnamen	Klinische patiënten		
			hoofd- diagnose ²⁾	hoofd- + neven- diagnose ²⁾	gemiddelde verpleegduur hoofddiagnose
		<i>absoluut</i>			<i>dagen</i>
580–629	Ziekten van de urinewegen en geslachtsorganen waarvan:	60 554	79 005	155 076	6,3
580–599	Aandoeningen van nier en urinewegen	12 526	30 803	81 932	8,3
600–608	Ziekten van de mannelijke geslachtsorganen	14 843	13 343	19 695	5,2
610–611	Aandoeningen van de mamma	4 603	8 485	11 358	3,5
626–627	Menstruatiestoornissen en aandoeningen van (post)menopauze	9 388	3 965	6 783	4,6
614–625, 628–629	Overige aandoeningen van vrouwelijke geslachtsorganen	19 194	22 409	35 308	5,7
630–676	Bevallingen en complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed waarvan:	27 072	139 362	240 080	4,1
630–639	Abortus	11 719	6 486	6 832	2,1
640–648	Zwangerschapscomplicaties	6 770	46 058	65 460	5,1
650	Normale bevalling	1 258	2 492	2 524	2,5
651–659	Overige indicaties voor zorg bij zwanger- schap en bevalling	5 915	56 977	96 935	4,0
660–669	Complicaties bij bevalling	1 340	26 106	66 088	3,0
670–676	Complicaties van het kraambed	70	1 243	2 241	4,9
680–709	Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	30 071	15 011	29 637	9,7
710–739	Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel waarvan:	154 198	108 073	148 410	7,7
710–719	Artropathieën en verwante aandoeningen	73 819	54 585	70 302	8,6
720–724	Rugaandoeningen	33 342	21 721	28 139	8,0
725–729	Reuma, behalve van de rug	30 844	15 077	21 619	4,2
730–739	Ziekten van botweefsel, kraakbeen en verworven misvormingen van het bewegings- apparaat	16 193	16 690	28 350	7,7
740–759	Aangeboren afwijkingen	10 930	13 718	28 807	7,3
760–779	Aandoeningen ontstaan in de perinatale periode	341	69 795	168 574	6,9
780–799	Symptomen en onvolledig omschreven ziekte- beelden waarvan:	65 525	107 580	196 736	6,0
780–789	Symptomen	34 855	93 552	172 337	5,6
790–799	Afwijkende bevindingen en slecht omschreven oorzaken van ziekte	30 670	14 028	24 399	8,6
800–999	Ongevalsletsels en vergiftigingen	12 926	124 627	206 311	9,3
800–829	waarvan: Botbreuken	3 732	53 324	71 362	11,9
830–959	Overige ongevalsletsels	5 009	30 540	52 062	5,5
960–999	Vergiftigingen	4 185	40 763	82 887	8,6
V01–V82	Factoren die de gezondheidstoestand beïnvloeden en contacten met gezondheids- diensten waarvan:	216 855	119 715	587 830	4,5
V20–V28	Contact i.v.m. voortplanting en ontwikkeling	16 331	8 376	188 444	3,7
V30–V39	Levendgeborenen	726	48 570	122 659	2,4
V50–V59	Specifieke verrichtingen en (na)zorg	119 758	32 048	74 856	5,4
V01–V19, V40–V49, V60–V82	Overig contact met gezondheidszorg	80 040	30 721	201 871	7,0
	Totaal	1 114 037	1 516 107	3 300 745	7,8

¹⁾ Nummers van de classificatie van ziekten voor de medische registratie in ziekenhuizen, 1980, gebaseerd op ICD 9de revisie, 1975.

²⁾ Bij een patiënt kunnen meer dan een diagnoses zijn gesteld. Een van deze diagnoses wordt als belangrijkste gedurende de opname aangemerkt. Dit is de hoofddiagnose. Bij de hoofd- en nevendiaagnosen worden alle geregistreerde diagnoses geteld.

9.7 Uit short-stay ziekenhuizen ontslagen patiënten en gemiddelde verpleegduur in ziekenhuizen, voor enkele diagnosegroepen

Diagnoses in de curatieve gezondheidszorg

9.8 Incidentie van enkele vormen van kanker

Kwaadaardige nieuwvorming	Nieuw geconstateerde tumoren bij				Cumulatief risico 0–74 jaar			
	Mannen		Vrouwen		Mannen		Vrouwen	
	1997	1998	1997	1998	1997	1998	1997	1998
	<i>absoluut</i>				<i>%</i>			
Totaal	33 978	34 154	31 232	31 817	30,4	30,1	23,8	23,9
w.o. van								
Maag	1 421	1 392	754	768	1,5	1,4	0,5	0,5
Dikke darm	2 717	2 704	2 882	2 934	2,8	2,8	2,1	2,2
Endeldarm en anus	1 779	1 752	1 302	1 333	1,9	1,9	1,0	1,1
Luchtpijp(-vertakkingen)								
en long	6 702	6 590	2 100	2 186	7,6	7,2	2,2	2,3
Huid (incl. melanomen)	2 764	2 752	2 480	2 429	2,5	2,4	1,9	1,8
Borst	57	60	9 933	10 317	0,1	0,1	8,9	9,0
Prostaat	6 402	6 593			6,5	6,8		
Baarmoeder			1 463	1 492			1,5	1,4
Urineblaas	1 709	1 691	507	481	1,7	1,6	0,4	0,4
Nier	842	839	581	544	1,0	0,9	0,5	0,5
Non-Hodgkin-lymfoom	1 084	1 090	940	966	1,2	1,1	0,8	0,8

Vereniging van Integrale Kankercentra: Nederlandse Kanker Registratie (ref. 3).

9.09 Cliënten van intramurale instellingen voor verstandelijk gehandicapten naar mate van verstandelijke beperking, 31 december 2000

	Algemene Instellingen voor verstandelijk gehandicaptenzorg	Orthopedagogische centra ¹⁾	Gezinsvervangende tehuizen voor verstandelijk gehandicapten
Aantal voorzieningen in de registratie	98	17	403
Capaciteit (toegelaten plaatsen)	26 332	1 707	11 760
Ingeschreven cliënten op 31 dec. ²⁾	26 834	1 897	12 542
Mate van verstandelijke beperking	N = 22 453	N = 1 759	N = 9 833
	%	%	%
Zeer licht	2	53	14
Licht	10	46	45
Matig	33	1	37
Ernstig	31	0	5
Zeer ernstig	24	0	0

¹⁾ Voorheen genoemd instellingen voor jeugdige licht verstandelijk gehandicapten en instellingen voor meervoudig gehandicapten.

²⁾ Het aantal aanwezige cliënten is iets groter dan het aantal toegelaten plaatsen omdat een gering aantal cliënten individueel of met enkele cliënten zelfstandig woont.

Vereniging gehandicaptenzorg Nederland (ref. 74).

9.10 Verpleeghuispatiënten bij eerste opname naar diagnose, 2000

Diagnose(groep)	Bij intramurale opname			Bij aanvang dagbehandeling		
	somatisch	psycho- geriatrisch	totaal	somatisch	psycho- geriatrisch	totaal
%						
Gezond opgenomen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Infectieziekten en parasitaire ziekten	0,5	0,1	0,3	0,2	0,0	0,1
Nieuwvormingen	8,3	0,7	5,5	2,3	0,2	1,1
w.o. kwaadaardige nieuwvormingen	8,1	.	.	2,1	.	.
Endocriene, voedings- en stofwisselingsziekten en immuunstoornissen	1,6	0,3	1,1	0,9	0,2	0,5
Ziekten van bloed en bloedbereidende organen	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Psychische stoornissen	3,5	90,1	35,2	4,1	94,6	55,9
w.o.						
Dementie	.	82,5	.	.	84,0	.
Amnestisch syndroom	.	4,4	.	.	7,6	.
Organisch psychosyndroom	.	1,5	.	.	1,2	.
Ziekten van het zenuwstelsel en de zintuigen	7,7	1,4	5,4	18,1	1,6	8,7
w.o. Neurologische aandoeningen	6,8	.	.	16,6	.	.
Ziekten van de bloedsomlooporganen	31,3	2,3	20,7	51,7	2,4	23,5
w.o. Hersenvaatletsels	26,8	1,9	18,0	49,1	2,1	21,5
Ziekten van de ademhalingsorganen	2,9	0,3	2,0	2,0	0,2	1,0
Ziekten van de spijsverteringsorganen	0,9	0,1	0,6	0,3	0,0	0,1
Ziekten van de urinewegen en geslachtsorganen	0,8	0,1	0,6	0,3	0,0	0,1
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	1,0	0,1	0,7	0,3	0,0	0,1
Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel	4,9	0,2	3,2	5,1	0,2	2,3
w.o. locomotorische ziekten	4,8	.	.	5,0	.	.
Symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden	0,7	0,1	0,5	0,1	0,0	0,1
Ongevalsletsels en vergiftigingen	11,8	0,9	7,8	4,3	0,1	1,9
w.o. Botbreuken	9,9	.	.	3,0	.	.
Aanvullende classificatie	21,8	2,8	14,9	8,7	0,2	3,8
Post-heupoperatie	13,5	.	.	3,9	.	.
Overige post-operatieve status	5,9	.	.	1,8	.	.
Overige diagnoses	1,9	0,5	1,4	1,7	0,1	0,8
abs.						
Totaal aantal eerste opnamen (= 100%) ¹⁾	21 535	23 150	44 685	5 200	6 500	11 700

¹⁾ Door CBS geschatte cijfers.

Prismant / Arcares – SIVIS / LZV.

10. *Instellingen en voorzieningen*

Opzet van dit hoofdstuk

In dit hoofdstuk staan de instellingen en voorzieningen zelf centraal. Anders dan in hoofdstuk 8 en 9 gaat het hier niet om de vraag welke diensten er worden verleend en welke diagnoses er worden gesteld, maar simpelweg om de vraag: hoeveel instellingen zijn er, wat is hun capaciteit, en hoeveel diensten verlenen zij? Specificatie naar de aard van de verrichting of groep cliënten blijft daarbij achterwege.

Verdere informatie over instellingen is te vinden in de volgende twee hoofdstukken. Hoofdstuk 11 heeft betrekking op de hoeveelheid beschikbare menskracht, hoofdstuk 12 op de financiën van instellingen en voorzieningen.

De instellingen en voorzieningen die in dit hoofdstuk aan de orde komen, zijn in drie clusters verdeeld. Allereerst wordt informatie gegeven over *instellingen voor intramurale gezondheidszorg* (10.1–10.6). Hierin kunnen patiënten voor dag en nacht opgenomen worden. Vervolgens komen aan de orde de *instellingen voor geestelijke gezondheidszorg* (10.7–10.8), en tenslotte de *instellingen en praktijken voor extramurale gezondheidszorg* (10.9–10.11), waar geen sprake is van bedverpleging. Hierbij wordt ruim aandacht besteed aan de door de instellingen voor thuiszorg gerealiseerde dienstverlening.

Het hoofdstuk wordt afgesloten met informatie over instellingen die vormen van zorg verlenen die niet worden gerekend tot de gezondheidszorg: verzorgingshuizen (10.12).

Technische toelichting

Intramurale gezondheidszorg

Eerste polikliniekbezoek

Vanaf januari 1999 geldt de volgende definitie van het Centraal Orgaan Tarieven Gezondheidszorg:

Er is sprake van een eerste polikliniekbezoek wanneer een patiënt voor de eerste maal in het ziekenhuis een medisch specialist van een bepaald specialisme consulteert. Er mag wederom (voor deze patiënt) een eerste polikliniekbezoek worden geregistreerd indien in de 12 maanden voorafgaande aan het bezoek geen eerste polikliniekbezoek bij dat specialisme is geregistreerd. Bij een eer-

ste polikliniekbezoek moet sprake zijn van een face-to-face-contact tussen patiënt en specialist (of arts-assistent); en er moet sprake zijn van hulp door of vanwege het ziekenhuis. Uitgesloten zijn medische keuringen, intercollegiale consulten, medebehandeling van klinische patiënten en overname van klinische patiënten.

Klinische opname

Dit is de aanvang van een verblijf in een toegelaten instelling, waarvoor één of meer verpleegdagen, dan wel verblijfsdagen van gezonde moeder en / of zuigeling in rekening worden gebracht. Een geboorte in een ziekenhuis, behalve als deze poliklinisch gebeurt, wordt als opname beschouwd. Bij een onderbreking van de opnameduur, bijvoorbeeld door afwezigheidsdagen, kan slechts één opname worden geregistreerd (en gedeclareerd). Interne verplaatsingen worden evenmin als nieuwe opnamen gerekend. Overplaatsing naar een ander ziekenhuis wordt wel als een nieuwe opname voor het opnemende ziekenhuis gerekend.

PAAZ-bedden

Dit zijn bedden op psychiatrische afdelingen van algemene (en academische) ziekenhuizen.

De cijfers laten vanaf 1998 een opvallende daling zien in zowel het aantal PAAZ-bedden als in het aantal verpleegdagen op PAAZ-bedden. Dit is het gevolg van de samenwerking tussen enerzijds algemene (en academische) ziekenhuizen en anderzijds instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, waarbij psychiatrische afdelingen weliswaar binnen de muren van algemene ziekenhuizen gevestigd blijven, maar de dagelijkse gang van zaken, en daarmee ook de administratie, vanuit de nieuwe organisatie geregeld wordt.

Bezettingsgraad

De bezettingsgraad is een percentage dat berekend wordt door het aantal verpleegdagen in een periode te delen door het aantal beddagen in die periode. Het aantal beddagen is het product van het gemiddeld aantal bedden en het aantal kalenderdagen in die periode.

Tot 2000 stond in de teller van de breuk alleen het aantal klinische verpleegdagen in ziekenhuizen, terwijl een (onbekend) aantal bedden ook voor dagverpleging gebruikt wordt. Een berekening waarbij in de teller ook de dagen dagverpleging meegeteld worden geeft een iets zuiverder beeld van de bezettingsgraad van de ziekenhuisbedden. In tabel 10.3 worden daarom twee reeksen cijfers over bezettingsgraad gepresenteerd.

Verpleegdag

Een verpleegdag is een in rekening te brengen kalenderdag, die deel uitmaakt van de periode vanaf de opname tot en met het ontslag, waarbij de dag van opname (mits deze heeft plaatsgevonden vóór 20.00 uur) en de dag van ontslag beide aangemerkt worden als een in rekening te brengen kalenderdag.

Afwezigheidsdag (in ziekenhuis)

De dag, niet zijnde de dag van ontslag, voorafgaand aan de nacht waarin de patiënt *niet* in het ziekenhuis verblijft, wordt niet als verpleegdag doch als afwezigheidsdag aangemerkt. Het betreft een – veelal geplande – afwezigheid van ten hoogste drie dagen. Afwezigheidsdagen kunnen niet tegen het geldend verpleegtariaf worden gedeclareerd.

Dagverpleging

Dagverpleging is een aantal uren durende vorm van verpleging in een ziekenhuis, in het algemeen voorzienbaar en noodzakelijk in verband met het op dezelfde dag plaatsvinden van een onderzoek of behandeling door een medisch specialist.

Geestelijke Gezondheidszorg

Instellingen voor geestelijke gezondheidszorg zijn instellingen (bedrijven) voor behandeling en / of verpleging en / of verzorging van mensen met ziektebeelden van psychische aard.

Tot de geestelijke gezondheidszorg worden in Nederland vanaf het statistiekjaar 1998 de volgende (groepen) instellingen en praktijken gerekend:

1. Geïntegreerde instellingen voor geestelijke gezondheidszorg; deze omvatten ieder meer dan één van de volgende soorten van psychische zorg die ook zelfstandig kunnen bestaan:
2. Psychiatrische ziekenhuizen: medisch specialistische centra voor intramurale behandeling en verpleging specifiek gericht op ziektebeelden van psychische aard. Hiertoe behoren:
 - 2.1 Algemeen psychiatrisch ziekenhuis, al dan niet met herstellingsoord (APZ);
 - 2.2 Verslavingskliniek;
 - 2.3 Kinder- en jeugdpsychiatrische kliniek;
 - 2.4 Forensisch-psychiatrische kliniek, vaak Justitiële tbs-inrichting genoemd; Psychiatrische ziekenhuizen hebben vaak ook poliklinieken en / of afdelingen voor dagbehandeling.
3. Beschermende woonvormen;
 - 3.1 Regionale instelling voor beschermd wonen (RIBW);
 - 3.2 Psychiatrische woonvoorziening (PWV).
4. Instellingen voor ambulante geestelijke gezondheidszorg (AGGZ);
 - 4.1 Regionale instelling voor ambulante geestelijke gezondheidszorg (RIAGG);
 - 4.2 Instelling voor therapeutische gezinsverpleging (TGV).

5. Instellingen voor verslavingszorg: instellingen gericht op ambulante hulpverlening aan en behandeling van verslaafden aan genotmiddelen. Dit omvat:
 - 5.1 Consultatiebureau voor alcohol en drugs (CAD);
 - 5.2 Andere instelling voor verslavingszorg.
6. Praktijken van vrijgevestigde psychiaters en psychotherapeuten.

Een *Regionale instelling voor beschermd wonen* is een instelling voor patiënten die tengevolge van een psychische stoornis langere tijd beperkt zijn in hun sociaal functioneren en die niet beschikken over een voldoende ondersteunend thuismilieu. Geboden worden huisvesting en verzorging in een passend leefklimaat, begeleiding bij het hanteren van sociale relaties en verbetering van het dagritme en zelfredzaamheid.

Een *Instelling voor ambulante geestelijke gezondheidszorg* is een instelling gericht op onderzoek en diagnostiek, behandeling en therapeutische begeleiding van patiënten met psychische en psychosociale problemen, zonder dat de patiënt dag en nacht in de instelling verblijft. Deze instelling kan zijn een:

- Regionale instelling voor ambulante geestelijke gezondheidszorg;
- Instelling voor therapeutische gezinsverpleging.

Voor het identificeren van de diverse instellingen voor gezondheidszorg waren tot en met 1997 meestal de toelatingen in het kader van de AWBZ het uitgangspunt. Met ingang van het statistiekjaar 1998 wordt in de statistiek Geestelijke gezondheidszorg uitgegaan van de typering van de bedrijven (bedrijfseenheden) in het kader van het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS. Daarbij wordt ieder bedrijf of instelling (of praktijk) getypeerd naar zijn economische hoofdactiviteit. Dat heeft tot gevolg dat enkele instellingen waarvan het zwaartepunt van de activiteiten buiten de geestelijke gezondheidszorg ligt, niet in deze statistiek zijn opgenomen. Anderzijds zijn er instellingen in deze statistiek die ook activiteiten uitoefenen die niet tot de geestelijke gezondheidszorg behoren, bijvoorbeeld het runnen van een verzorgingshuis.

Niet tot de instellingen voor geestelijke gezondheidszorg worden in deze statistiek gerekend:

1. Psychiatrische afdelingen van algemene ziekenhuizen;
2. Psychiatrische universiteitsklinieken;
3. Psychiatrische deeltijdbehandeling in algemene en academische ziekenhuizen;
4. Psychogeriatrische verpleeghuizen en verpleeghuisafdelingen.
5. Vrijgevestigde psychologen;
6. Vrijgevestigde psychotherapeuten.

Beide laatste groepen praktijken worden (nog) niet apart statistisch waargenomen.

Tabel 10.7 geeft inzicht in de structuur van de geestelijke gezondheidszorg in de nieuwe opzet. Dit is de basis voor tabel 12.8 met financiële gegevens. Tabel

10.8 verschaft cijfers over capaciteit, patiëntenstroom en productie van de psychiatrische ziekenhuizen 'oude stijl'. Over de cliëntenstroom in Regionale instellingen voor beschermd wonen (RIBW-en) en RIAGGs zijn er (nog) geen cijfers. Over de activiteiten van de ambulante verslavingszorg verschaft tabel 8.25 enige cijfers.

Een verschil tussen tabel 10.7 en 10.8 over het aantal psychiatrische ziekenhuizen (+ geïntegreerde instellingen) wordt als volgt verklaard: Tabel 10.7 is gebaseerd op rechtspersonen, terwijl tabel 10.8 uitgaat van toelatingen. In tabel 10.7 is een aantal rechtspersonen opgenomen zonder toelating als psychiatrisch ziekenhuis. Dit betreft in tabel 10.7 bij de categorie 'Psychiatrische ziekenhuizen' enkele herstellingsoorden en bij de 'Geïntegreerde instellingen' een combinatie van RIAGG met RIBW en een (geïntegreerde) instelling voor verslavingszorg.

Instellingen voor thuiszorg

De dienstverlening in de thuiszorg wordt voor het merendeel uitgevoerd door toegelaten instellingen, vroeger erkende instellingen genoemd. De toelating heeft betrekking op de Algemene thuiszorg AWBZ. In dit kader verstrekken de instellingen verzorging en verpleging aan cliënten die daar krachtens de AWBZ aanspraak op maken. *Verzorging en verpleging* zijn nieuwe termen voor respectievelijk gezinsverzorging en wijkverpleging. Daarnaast leveren zij veelal ook thuiszorg aan cliënten die geen aanspraak op de AWBZ kunnen doen gelden. In dat geval wordt de zorg door de cliënten zelf en / of door hun ziektekostenverzekering betaald.

Veel instellingen hebben ook een toelating voor het verstrekken van *ouder- en kindzorg*. Deze jeugd-gezondheidszorg aan 0-4-jarigen vindt voornamelijk plaats in consultatiebureaus. Ook deze zorg wordt door de AWBZ gefinancierd.

Een andere activiteit die veel instellingen uitoefenen is *kraamzorg*. Instellingen voor kraamzorg (kraamcentra) zijn generiek toegelaten krachtens de Ziekenfondswet. De kraamzorg, die ook door zelfstandige instellingen kan worden verleend, wordt bekostigd door de ziektekostenverzekeringen en de cliënten. Omdat de instellingen voor kraamzorg ook betrokken zijn bij de inenting tegen infectieziekten in het kader van het Rijksvaccinatieprogramma, zijn traditioneel – naast de thuiszorg en de gehele kraamzorg – ook de *entadministraties* in de statistiek thuiszorg opgenomen. Zij organiseren het inenten van jeugdigen in hun provincie; de uitvoering daarvan ligt bij de thuiszorginstellingen en GGD-en. Het gehele vaccinatieprogramma wordt gefinancierd door de AWBZ.

Tenslotte houdt een aantal instellingen voor thuiszorg zich ook bezig met algemeen maatschappelijk werk. Deze hulp wordt hoofdzakelijk bekostigd uit gemeentelijke subsidies. Hierdoor heeft de statistiek thuiszorg ook betrekking op een gedeelte van het algemeen maatschappelijk werk.

De populatie van de statistiek thuiszorg bestaat uit alle instellingen die thuiszorg aanbieden met minstens 10 werknemers. Voor meer details over deze materie wordt verwezen naar ref. 25.

Arbodienst

Een Arbodienst is een dienst die belast is met de algemene zorg betreffende veiligheid, gezondheid en welzijn van werknemers zoals die genoemd wordt in de Arbeidsomstandighedenwet (Arbo-wet). Zo'n dienst kan zelfstandig georganiseerd zijn (*externe arbodienst*), of een onderdeel van het bedrijf (*interne arbodienst*). Binnen een arbodienst zijn deskundigen werkzaam op het terrein van de arbeids- en bedrijfsgeneeskunde, de arbeidshygiëne, de veiligheidskunde en de arbeids- en organisatiekunde.

Trombosediensten

Een trombosedienst is een medische hulpdienst voor bijstand bij (plotseling optredende) trombose. Trombose is het ontstaan van bloedstolsel, een prop of propfen in de bloedbaan, in een bloedvat. De te verlenen hulp gebeurt op voorschrift van de behandelend arts en omvat:

- a. het regelmatig afnemen van bloedmonsters van de verzekerde;
- b. het verrichten dan wel onder verantwoordelijkheid van de dienst doen verrichten van de noodzakelijke laboratoriumonderzoeken ter bepaling van de stollingstijd van het bloed;
- c. het geven van adviezen aan de behandelend arts omtrent de toepassing van geneesmiddelen ter beïnvloeding van de bloedstolling.

Er zijn zelfstandige trombosediensten, laboratoriumtrombosediensten en trombosediensten in ziekenhuizen. Laboratoriumdiensten vormen een onderdeel van arts-laboratoria of van klinische chemische laboratoria die een meer omvattend takenpakket hebben. Specifieke trombose-activiteiten worden niet altijd afzonderlijk geregistreerd, zodat hiervan alleen algemene gegevens beschikbaar zijn. Trombose-activiteiten van ziekenhuisdiensten zijn vaak op zodanige wijze in de ziekenhuis-administratie geïntegreerd dat ook hiervan alleen algemene gegevens beschikbaar zijn.

De cijfers in tabel 10.9 hebben betrekking op de activiteiten van alle trombose-diensten.

Fysiotherapiepraktijk

Dat is een organisatorische eenheid van één of meer praktijk-eigenaren die fysiotherapeutische zorg aanbieden, vanuit één of meer adressen waarvan één het hoofdpraktijkadres is.

Verzorgingshuizen

De cijfers over verzorgingshuizen zijn gebaseerd op gegevens van verzorgingshuizen die in het kader van de AWBZ een subsidie ontvangen. Serviceflats en dergelijke zijn niet bij deze cijfers inbegrepen.

Instellingen voor intramurale gezondheidszorg

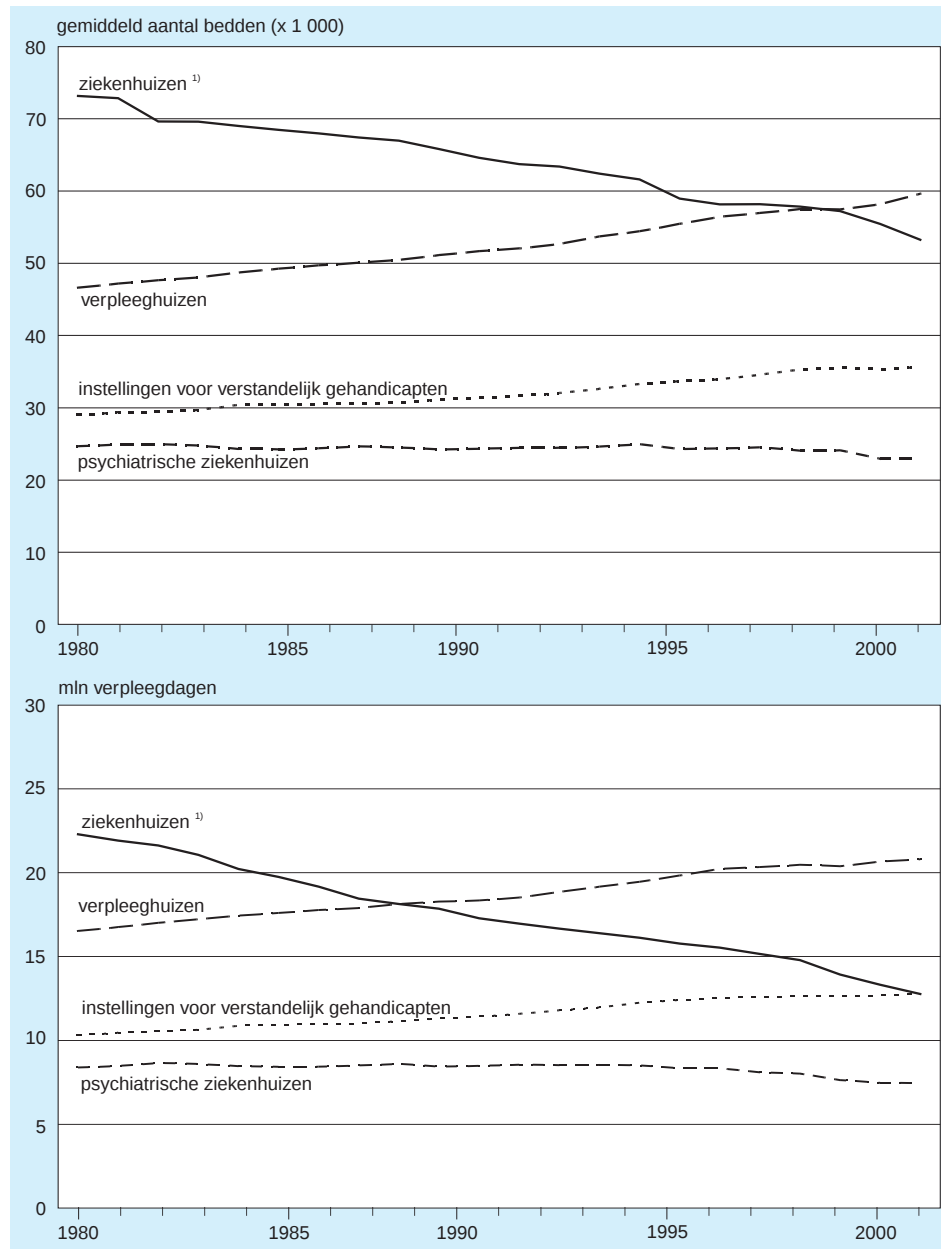
10.1 Enkele kerngegevens van de intramurale gezondheidszorg naar categorie instellingen

	1990	1995	1999	2000	2001
Bedden per 1 000 inwoners					
Ziekenhuizen	4,3	3,8	3,6	3,5	3,3
w.v.					
algemene ziekenhuizen	3,5	3,1	2,9	2,8	2,8
academische ziekenhuizen	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
categorale ziekenhuizen	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Psychiatrische ziekenhuizen	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4
Inrichtingen voor verstandelijk gehandicapten	2,1	2,2	2,2	2,2	2,2
Verpleeghuizen	3,5	3,6	3,6	3,7	3,7
Bedden in verpleeghuizen per 1 000 inwoners van 65 jaar en ouder	27,1	27,0	26,8	26,0	27,3
Opnamen per 1 000 inwoners					
Ziekenhuizen	102,9	103,1	96,2	93,2	92,2
w.v.					
algemene ziekenhuizen	87,3	87,5	82,0	79,3	78,8
academische ziekenhuizen	13,0	13,1	12,6	12,3	12,0
categorale ziekenhuizen	2,5	2,5	1,6	1,5	1,4
Opnamen per bed					
Ziekenhuizen	23,8	27,0	26,6	26,8	27,8
w.v.					
algemene ziekenhuizen	25,0	28,5	28,1	28,5	30,0
academische ziekenhuizen	25,7	26,5	25,2	25,5	24,2
categorale ziekenhuizen	8,0	10,0	7,3	7,0	7,0
Gemiddelde verpleegduur					
	<i>dagen</i>				
Ziekenhuizen	11,2	9,9	9,2	9,0	8,6
w.v.					
algemene ziekenhuizen	10,6	9,3	8,5	8,3	8,0
academische ziekenhuizen	11,1	10,2	9,6	9,4	9,4
categorale ziekenhuizen	33,2	28,7	37,9	39,0	38,5
Bezettingsgraad ¹⁾					
	<i>%</i>				
Ziekenhuizen	75,1	76,3	70,5	69,8	70,6
w.v.					
algemene ziekenhuizen	74,6	76,1	70,0	69,6	71,1
academische ziekenhuizen	79,3	77,5	70,6	68,0	65,6
categorale ziekenhuizen	73,4	79,4	77,4	76,6	75,9
Psychiatrische ziekenhuizen	95,7	94,0	86,8	89,1	89,1
Inrichtingen voor verstandelijk gehandicapten	99,7	100,0	98,3	98,2	98,2
Verpleeghuizen	97,3	98,0	97,2	97,1	95,6

¹⁾ Incl. dagen dagverpleging.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

10.2 Gemiddeld aantal bedden en verpleegdagen in enkele categorieën instellingen voor intramurale gezondheidszorg

¹⁾ Algemene, academische en categorale ziekenhuizen; vanaf 1994 feitelijk aantal bedden.

Instellingen en voorzieningen

10.3 Ziekenhuizen; capaciteit en gebruik

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Ziekenhuizen (totaal)						
aantal instellingen	1	169	148	136	131	129
<i>Polikliniek</i>						
Polikliniekbezoeken	1 000	21 862	22 660	22 723	22 694	.
w.o. eerste bezoeken	1 000	6 359	6 226	8 383 ⁵⁾	8 318	.
<i>Klinisch deel en dagverpleging</i>						
Gemiddeld aantal bedden	1	64 580	60 489	.	.	.
Toegelaten bedden	1	.	58 938	57 224	55 438	53 247
Feitelijk aantal bedden	1	.	.	.	.	.
w.o.	1	1 855	1 809	1 638	1 514	1 409
wiegen voor gezonde zuigelingen	1	2 201	2 109	2 048	1 858	1 761
PAAZ-bedden ¹⁾	1	.	.	.	.	.
Patiëntenstroom	1	33 673	30 879	28 949	25 407	26 414
Patiënten per 1 januari	1 000	1 538	1 593	1 522	1 484	1 479
Opnamen	1 000	1 490	1 544	1 478	1 436	1 433
Ontslagen (excl. overleden patiënten)	1	50 021	48 465	47 778	48 042	46 548
Overleden patiënten	1	31 833	31 214	25 092	25 891	26 319
Patiënten per 31 december	1	.	.	.	.	.
Verpleegdagen totaal	1 000	17 284	15 779	13 941	13 332	12 778
w.o. in PAAZ-bedden	1 000	689	662	557	498	462
Bezettingsgraad excl. dagen dagverpleging ²⁾	%	73	73	67	66	66
Bezettingsgraad incl. dagen dagverpleging ²⁾	%	75	76	71	70	71
Gemiddelde verpleegduur	dagen	11,2	9,9	9,2	9,0	8,6
Klinische revalidatie	1 000	.	.	578	590	.
uren behandeling	1 000	410	644	789	839	938
Dagen dagverpleging	1 000	.	.	.	.	.
Revalidatiebehandeling ³⁾	1 000	533	788	1 023	1 062	1 216
uren revalidatiedagbehandeling	1 000	503	637	680	515	555
Psychiatrische deeltijdbehandeling	1	94	144	149	122	123
gemiddeld aantal plaatsen	1 000	.	.	.	.	.
behandelingsdagen	1 000	.	.	.	.	.
Algemene ziekenhuizen						
aantal instellingen	1	124	110	101	96	93
<i>Polikliniek</i>						
Polikliniekbezoeken	1 000	18 697	19 520	19 543	19 589	.
w.o. eerste bezoeken	1 000	5 614	5 473	7 324 ⁵⁾	7 384	.
<i>Klinisch deel en dagverpleging</i>						
Gemiddeld aantal bedden	1	52 292	48 872	.	.	.
Toegelaten bedden	1	.	47 471	46 071	44 295	42 104
Feitelijk aantal bedden	1	.	.	.	.	.
w.o.	1	1 610	1 577	1 438	1 314	1 214
wiegen voor gezonde zuigelingen	1	1 694	1 633	1 580	1 414	1 311
PAAZ-bedden ¹⁾	1	.	.	.	.	.
Patiëntenstroom	1	26 686	24 400	22 709	19 753	20 605
Patiënten per 1 januari	1 000	1 306	1 353	1 297	1 263	1 265
Opnamen	1 000	1 264	1 310	1 258	1 221	1 224
Ontslagen (excl. overleden patiënten)	1	43 652	42 462	41 865	41 915	40 387
Overleden patiënten	1	25 215	24 849	19 628	20 264	20 741
Patiënten per 31 december	1	.	.	.	.	.
Verpleegdagen	1 000	13 872	12 617	11 071	10 544	10 107
w.o. in PAAZ-bedden	1 000	539	517	453	402	368
Bezettingsgraad excl. dagen dagverpleging ²⁾	%	73	73	66	65	62
Bezettingsgraad incl. dagen dagverpleging ²⁾	%	75	76	70	70	66
Gemiddelde verpleegduur	dagen	10,6	9,3	8,5	8,3	8,0

10.3 Ziekenhuizen; capaciteit en gebruik (vervolg)

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Dagen dagverpleging	1 000	366	569	700	745	821
Revalidatiebehandeling ³⁾						
uren revalidatiedagbehandeling	1 000	97	131	156	164	187
Psychiatrische deeltijdbehandeling						
gemiddeld aantal plaatsen	1	382	500	521	384	424
behandelingsdagen	1 000	70	111	111	88	88
Academische ziekenhuizen						
aantal instellingen	1	9	9	8	8	8
<i>Polikliniek</i>						
Polikliniekbezoeken	1 000	2 708	2 734	2 781	2 717	.
w.o. eerste bezoeken	1 000	641	647	923 ⁵⁾	802	.
<i>Klinisch deel en dagverpleging</i>						
Gemiddeld aantal bedden						
toegelaten bedden	1	7 579	7 690	.	.	.
feitelijk aantal bedden	1	.	7 605	7 715	7 704	7 933
w.o. wiegen voor gezonde zuigelingen	1	214	214	200	200	195
PAAZ-bedden ¹⁾	1	507	476	468	444	450
Patiëntenstroom						
Patiënten per 1 januari	1	3 910	3 820	3 825	3 217	3 426
Opnamen	1 000	195	202	200	197	191
Ontslagen (excl. overleden patiënten)	1 000	189	196	195	191	186
Overleden patiënten	1	5 703	5 491	5 623	5 882	5 894
Patiënten per 31 december	1	3 775	3 832	3 163	3 358	3 263
Verleegdagen	1 000	2 157	2 050	1 914	1 842	1 805
w.o. in PAAZ-bedden	1 000	150	145	104	95	94
Bezettingsgraad excl. dagen dagverpleging ²⁾	%	78,0	73,8	68,0	65,3	65,7
Bezettingsgraad incl. dagen dagverpleging ²⁾	%	79,3	77,5	70,6	68,0	70,6
Gemiddelde verpleegduur	dagen	11,1	10,2	9,6	9,4	9,4
Dagen dagverpleging	1 000	37	67	74	76	94
Revalidatiebehandeling ³⁾						
uren revalidatiedagbehandeling	1 000	1	22	15	18	76
Psychiatrische deeltijdbehandeling						
gemiddeld aantal plaatsen	1	115	137	159	131	131
behandelingsdagen	1 000	24	33	38	33	35
Categorale ziekenhuizen						
Totaal aantal instellingen	1	36	29	27	27	28
waarvan:						
Revalidatie inrichtingen	1	22	18	17	17	19
Andere long-stay klinieken	1	7	4	4	4	4
Short-stay klinieken	1	15	8	6	6	5
<i>Polikliniek</i>						
Polikliniekbezoeken	1 000	457	406	399	388	.
w.o. eerste bezoeken	1 000	105	106	136 ⁵⁾	132	.
<i>Klinisch deel en dagbehandeling</i>						
Gemiddeld aantal bedden						
toegelaten bedden	1	4 710	3 927	.	.	.
feitelijk aantal bedden	1	.	3 862	3 438	3 439	3 210
Patiëntenstroom						
Patiënten per 1 januari	1	3 077	2 659	2 415	2 437	2 296
Opnamen	1	37 795	38 717	25 209	24 235	22 467
Ontslagen (excl. overleden patiënten)	1	37 363	38 331	25 033	24 158	22 269
Overleden patiënten	1	666	512	290	245	260
Patiënten per 31 december	1	2 843	2 533	2 301	2 269	2 234

10.3 Ziekenhuizen; capaciteit en gebruik (slot)

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Verpleegdagen	1 000	1 255	1 111	955	946	866
Bezettingsgraad excl. dagen dagverpleging ²⁾	%	73,0	78,8	76,1	75,2	73,9
Bezettingsgraad incl. dagen dagverpleging ²⁾	%	73,4	79,4	77,4	76,6	75,9
Gemiddelde verpleegduur	dagen	33,2	28,7	37,9	39,0	38,5
Dagen dagverpleging	1 000	7,1	7,9	15,5	18,2	23,0
Revalidatiebehandeling ³⁾						
uren revalidatiedagbehandeling	1 000	435	635	852	880	953

¹⁾ Toegelaten bedden.

²⁾ De bezettingsgraad wordt vanaf 1994 berekend op basis van feitelijke bedden.

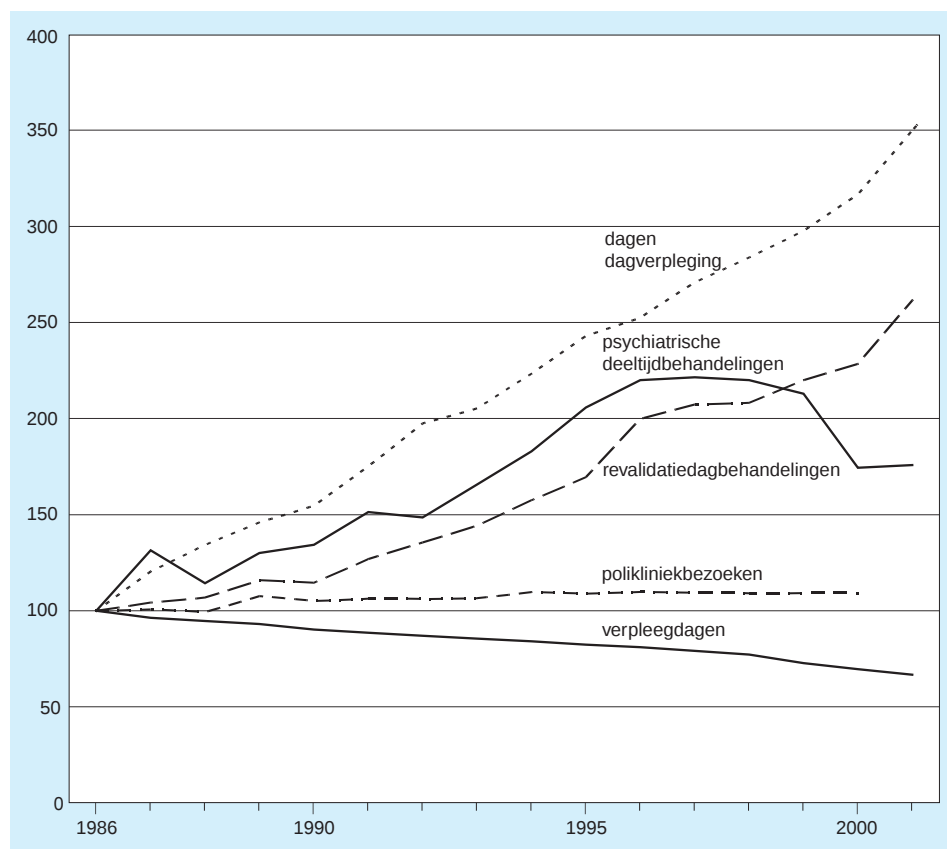
³⁾ Voorheen bekend als revalidatiedagbehandeling; vanaf het derde kwartaal 1995 wordt de productie in behandeluren in plaats van -dagen weergegeven.

⁴⁾ Over de daling van het aantal PAAZ-bedden en -verpleegdagen zie de Technische Toelichting.

⁵⁾ De stijging van het aantal eerste polikliniekbezoeken hangt gedeeltelijk samen met het gebruik van een nieuwe definitie.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

10.4 Ziekenhuizen, ontwikkeling van verpleegdagen, polikliniekbezoeken en deeltijdbehandelingen (indexcijfer, 1986=100)

10.5 Instellingen voor verstandelijk gehandicapten; capaciteit en gebruik

	1990	1995	1999	2000	2001
Aantal instellingen	121	139	151	154	154
<i>Klinisch deel</i>	<i>x 1 000</i>				
Gemiddeld aantal bedden					
Toegelaten bedden	31,5	33,7	35,5	35,7	36,0
Feitelijk aantal bedden	.	34,1	35,2	35,3	35,7
Bewoners per 1 januari	31,1	33,7	34,6	34,7	34,6
Opnamen	10,7	26,2	22,2 ¹⁾	29,2	29,7
w.o. eerste opnamen	.	3,6	2,7	3,0	3,6
Ontslagen (excl. overledenen)	10,0	25,4	21,7	28,6	29,0
Overleden bewoners	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6
Bewoners per 31 december	31,4	34,0	34,6	34,8	34,8
Verpleegdagen	11 443,0	12 429,7	12 650,9	12 696,4	12 789,7
Bezettingsgraad in %	99,7	100,0	98,3	98,2	98,2
<i>Dagbehandeling:</i>					
Gemiddeld aantal plaatsen (x 1)	301	635	893	1 033	1 100
Behandelingsdagen (x 1 000)	71	195	229 ¹⁾	286	307

¹⁾ Dit betrekkelijk lage aantal wordt veroorzaakt doordat over 1999 de algemene gegevens zijn gevraagd exclusief de zgn. zorgvernieuwing. Daardoor zijn opnamen voor kort verblijf, vakanties en weekenden van veel instellingen niet in de cijfers opgenomen.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

Instellingen en voorzieningen

10.6 Verpleeghuizen; capaciteit en gebruik ¹⁾

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Verpleeghuizen (totaal)						
Aantal instellingen	1	326	329	334	334	333
<i>Klinisch deel</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten bedden	1	51 674	55 229	57 638	.	.
voor somatisch zieken	1	27 254	26 501	26 357	.	.
voor psycho-geriatrische patiënten	1	24 420	28 729	31 281	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal bedden	1	.	55 464	57 445	58 179	59 610
voor somatisch zieken	1	.	26 361	26 071	36 026	26 536
voor psycho-geriatrische patiënten	1	.	29 103	31 373	32 153	33 074
Patiënten per 1 januari	1	49 177	53 539	55 606	55 863	56 168
Opnamen	1	43 049	53 794	55 288	54 835	56 287
w.o. eerste opnamen	1	.	42 006	44 296	44 685	46 380
Ontslagen (excl. overledenen)	1	22 427	29 894	30 105	29 352	30 023
Overleden patiënten	1	19 998	23 419	25 205	25 132	25 510
Patiënten per 31 december	1	49 801	54 020	55 584	56 214	56 922
Verpleegdagen	1 000	18 347	19 841	20 389	20 669	20 805
Bezettingsgraad	%	97,3	98,4	97,2	97,1	95,6
<i>Dagbehandeling:</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten plaatsen	1	3 219	4 026	4 552	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal plaatsen	1	.	4 199	4 698	5 030	5 263
voor somatisch zieken	1	.	1 994	2 169	2 239	2 257
voor psycho-geriatrische patiënten	1	.	2 205	2 530	2 790	3 006
Behandelingsdagen	1 000	752	1 031	1 224	1 338	1 445
Verpleeghuizen voor somatische patiënten						
Aantal instellingen	1	105	60	49	46	44
<i>Klinisch deel</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten bedden	1	11 912	5 847	4 829	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal bedden	1	.	5 822	4 814	4 610	4 333
Patiënten per 1 januari	1	11 299	5 556	4 551	4 324	4 103
Opnamen	1	12 486	6 708	5 569	4 904	4 921
w.o. eerste opnamen	1	.	5 245	4 401	4 033	4 126
Ontslagen (excl. overledenen)	1	7 501	4 404	3 638	3 221	3 191
Overleden patiënten	1	5 010	2 349	1 918	1 659	1 742
Patiënten per 31 december	1	11 274	5 511	4 564	4 348	4 091
Verpleegdagen	1 000	4 166	2 049	1 678	1 603	1 517
Bezettingsgraad	%	95,8	96,4	95,5	95,0	95,9
<i>Dagbehandeling:</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten plaatsen	1	638	249	231	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal plaatsen	1	.	.	231	250	217
Behandelingsdagen	1 000	146	61	59	61	54

10.6 Verpleeghuizen; capaciteit en gebruik ¹⁾ (vervolg)

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Verpleeghuizen voor psycho-geriatrische patiënten						
Aantal instellingen	1	73	60	57	51	47
<i>Klinisch deel</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten bedden	1	11 187	9 678	9 186	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal bedden	1	.	9 728	9 139	8 356	7 818
Patiënten per 1 januari	1	10 782	9 479	8 984	8 199	7 531
Opnamen	1	5 282	5 820	5 353	4 734	4 497
w.o. eerste opnamen	1	.	4 276	4 081	3 703	3 521
Ontslagen (excl. overledenen)	1	1 738	2 331	1 958	1 671	1 485
Overleden patiënten	1	3 415	3 392	3 496	3 175	2 962
Patiënten per 31 december	1	10 911	9 576	8 883	8 087	7 581
Verpleegdagen	1 000	4 006	3 505	3 274	2 999	2 786
Bezettingsgraad	%	98,1	98,7	98,1	98,1	97,6
<i>Dagbehandeling:</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten plaatsen	1	629	739	748	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal plaatsen	1	.	.	775	837	733
Behandelingsdagen	1 000	155	199	216	199	191
Verpleeghuizen (gecombineerde)						
Aantal instellingen	1	148	209	228	237	242
<i>Klinisch deel</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten bedden	1	28 575	39 704	43 623	.	.
voor somatisch zieken	1	15 342	20 654	21 528	.	.
voor psycho-geriatrische patiënten	1	13 233	19 051	22 095	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal bedden	1	.	39 914	43 492	45 213	47 458
voor somatisch zieken	1	.	20 539	21 252	21 416	22 202
voor psycho-geriatrische patiënten	1	.	19 375	22 241	23 797	25 256
Patiënten per 1 januari	1	27 096	38 504	42 071	43 340	44 534
Opnamen	1	25 281	41 266	44 366	45 197	46 869
w.o. eerste opnamen	1	.	32 485	35 814	36 949	38 733
Ontslagen (excl. overledenen)	1	13 188	23 159	24 509	24 460	25 347
Overleden patiënten	1	11 573	17 678	19 791	20 298	20 806
Patiënten per 31 december	1	27 616	38 933	42 137	43 779	45 250
Verpleegdagen	1 000	10 175	14 288	15 438	16 066	16 502
Bezettingsgraad	%	97,6	98,1	97,2	97,1	95,3
<i>Dagbehandeling:</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten plaatsen	1	1 952	3 039	3 574	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal plaatsen	1	.	.	3 693	3 943	4 313
Behandelingsdagen	1 000	450	772	949	1 077	1 200

¹⁾ Vanaf 1996 inclusief de 'Overige instellingen'.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

Instellingen voor geestelijke gezondheidszorg

10.7 Structuur van de geestelijke gezondheidszorg, januari

	1998	1999	2000	2001
Aantal instellingen ¹⁾	178	156	130	121
w.v. met huisvesting	116	108	97	94
w.v. geïntegreerde instellingen	39	40	43	44
psychiatrische ziekenhuizen	44	38	31	28
regionale instellingen voor beschermd wonen ²⁾	33	30	23	22
zonder huisvesting	62	48	33	27
w.v. RIAGGs, TGV's ³⁾	46	33	18	17
instellingen voor verslavingszorg	16	15	15	10

¹⁾ Excl. vrijgevestigde psychiaters en instellingen waarvan het zwaartepunt van de activiteiten buiten de geestelijke gezondheidszorg ligt. Zie ook de toelichting.

²⁾ Incl Psychiatrische woonvoorzieningen.

³⁾ Regionale Instellingen voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (niet-geïntegreerd) en Instellingen voor Therapeutische Gezinsverpleging.

CBS: Statistiek Geestelijke Gezondheidszorg.

10.8 Psychiatrische ziekenhuizen; capaciteit en gebruik

	Eenheid	1990	1995	1999	2000	2001
Aantal instellingen ¹⁾	1	80	83	76	77	76
<i>Klinisch deel</i>						
Gemiddeld aantal bedden toegelaten bedden	1	24 352	25 090	26 413	.	.
feitelijk aantal bedden	1	.	24 308	24 104	22 935	22 940
<i>Patiëntenstroom</i>						
Patiënten per 1 januari	1	23 136	23 194	21 128	20 243	20 252
Opnamen	1	36 234	45 115	51 833	52 316	55 481
w.o. eerste opnamen	1	.	30 694	32 686	30 613	32 874
Ontslagen (excl. overleden patiënten)	1	34 775	44 503	51 627	51 572	54 008
Overleden patiënten	1	1 259	1 259	1 119	1 100	1 064
Patiënten per 31 december	1	23 336	22 547	20 215	19 887	20 661
<i>Verpleegdagen</i>						
Verpleegdagen totaal	1 000	8 503	8 343	7 636	7 478	7 460
w.o. afwezigheidsdagen	1 000	584	632	603	582	596
Bezettingsgraad ²⁾	%	95,7	94,0	86,8	89,1	89,1
<i>Deeltijdbehandeling ³⁾</i>						
Gemiddeld aantal toegelaten plaatsen	1	2 154	2 971	3 306	.	.
Gemiddeld feitelijk aantal plaatsen	1	.	3 423	4 727	5 003	5 145
Behandelingsdagen	1 000	540	937	1 210	1 208	1 229

¹⁾ Geïntegreerde instellingen en psychiatrische ziekenhuizen, excl. psychiatrische afdelingen van algemene en academische ziekenhuizen.

²⁾ In 1990 berekend over het aantal toegelaten bedden; in de andere jaren over het feitelijk aantal bedden.

³⁾ Tot en met 1995 incl. gegevens van enkele dagklinieken.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

Instellingen en praktijken voor extramurale gezondheidszorg

10.9 Enkele algemene gegevens van een aantal categorieën instellingen voor extramurale gezondheidszorg NI

	Eenheid	1995	1998	1999	2000	2001
Instellingen voor thuiszorg ¹⁾		148	170	172	174	192
Instellingen met toelatingen ATZ én OKZ / diëtetiek ²⁾	1	.	63	62	62	62
Instellingen met alleen toelating ATZ		.	48	46	45	51
Kraamzorginstellingen	1	13	16	20	21	25
Entadministraties	1	8	10	9	8	8
Overige instellingen	1	.	33	35	38	46
<i>Aantal instellingen naar uitgevoerde activiteiten behalve ATZ en OKZ en entadministratie ³⁾</i>						
Intensieve thuiszorg	1	.	93	89	85	96
Overige thuiszorg	1	.	88	100	102	105
Collectieve preventie	1	.	46	31	32	41
Kraamzorg	1	.	83	73	67	74
Algemeen Maatschappelijk werk	1	.	41	36	31	37
Thuiszorgwinkel	1	.	45	40	39	31
Coördinatie vrijwillige thuiszorg	1	.	24	24	27	32
Personenalarmering	1	.	36	37	35	39
Extern verstrekken van maaltijden	1	.	12	13	21	18
Ergotherapie	1	.	16	17	12	18
Gemeentelijke gezondheidsdiensten, aantal ¹⁾	1	57	54	49	50	46
Arbodiensten						
diensten ¹⁾	1	201	148	133	127	105
werknemers onder zorg	mln	.	6,5	6,6	6,7	.
als % van alle banen van werknemers	%	.	94	93	92	.
Ambulancediensten						
diensten ¹⁾	1	130	101	98	.	.
ambulancelokaties	1	213	210	210	.	.
ambulances	1	640	680	682	.	.
ritten	1 000	649	759	742	.	.
kilometers	mln	22,5	26,5	25,7	.	.
Centrale Posten Ambulancevervoer, aantal	1	38	33	29	.	.
Trombosediensten						
instellingen ¹⁾	1	70	65	64	.	65
patiënten onder controle ¹⁾	1 000	191	212	220	216	227
bloedafnemingen	1 000	3 620	4 006	4 097	.	4 317
Bloedbanken						
instellingen ¹⁾	1	21	1	1	1	1
donoren ¹⁾	1 000	665	634	631	612	614
donaties	1 000	997	1 029	963	875	872

¹⁾ Aantal per 31 december.

²⁾ ATZ: Algemene thuiszorg; OKZ: Ouder- en kindzorg.

³⁾ Veelal meerdere activiteiten per instelling, dus activiteiten tellen niet op tot het aantal instellingen.

CBS: Statistieken Extramurale gezondheidszorg (ref. 14, 25).

Instellingen en voorzieningen

10.10 In de instellingen voor thuiszorg gerealiseerde dienstverlening

	Eenheid	1995	1998	1999	2000	2001
<i>Verpleging en verzorging</i>						
Alpha-hulpverlening	1 000 uren	.	12 195	12 619	12 960	12 839
Verpleging en verzorging	1 000 uren	.	46 108	46 544	48 717	51 649
Gespecialiseerde verpleging en verzorging	1 000 uren	.	1 122	1 206	1 333	1 453
Overig	1 000 uren	.	514	499	1 748	1 708
Totaal verpleging en verzorging	1 000 uren	.	59 939	60 868	64 759	67 649
<i>Kraamzorg</i>						
Verzorgingen kraamzorg	1 000	150	176	179	184	181
Assistenties bij bevalling	1 000	.	55	55	60	59
Verzorgingsuren ¹⁾	1 000	6 864	7 875	7 932	7 905	7 768
Gemiddeld aantal uren per verzorging	1	45,7	44,6	44,4	43,1	43,0
<i>Ouder- en kindzorg</i>						
Consulten ²⁾ voor						
zuigelingen	1 000	2 168	2 004	1 812	1 703	1 693
peuters / kleuters	1 000	1 313	1 444	1 494	1 622	1 646
Huisbezoeken						
prenataal	1 000	42	35	43	33	35
zuigelingen	1 000	250	233	193	184	179
peuters, kleuters	1 000	146	93	113	103	100
Deelnemers aan cursussen						
prenatale zwangerschapsgymnastiek	1 000	89	79	63	62	61
postnatale zwangerschapsgymnastiek	1 000	35	37	38	29	31
voor aanstaande ouders	1 000	17	12	12	10	10
voor ouders van zuigelingen	1 000	.	5	5	6	6
voor ouders van peuters	1 000	.	7	8	9	9
<i>Diëtetiek</i>						
eerste consulten	1 000	87	105	105	109	105
herhalingsconsulten	1 000	264	327	328	343	334
totaal aantal consulten	1 000	350	432	433	452	439

¹⁾ Inclusief assistenties bij bevallingen.

²⁾ Consulten door artsen en door verpleegkundigen gesommeerd. Hier speelt een definitiewijziging een rol. Vóór januari 2000 werden kinderen jonger dan 15 maanden aangeduid als zuigeling; sindsdien alleen kinderen jonger dan 12 maanden. Het 'veertien-maandenconsult' werd vroeger dus geteld onder zuigelingen, nu onder peuters/kleuters.

CBS / LVT: Statistiek thuiszorg (ref. 25).

10.11 Praktijken van huisartsen, verloskundigen en fysiotherapeuten en apotheken, 1 januari

	1995	2000	2001	2002	2003
Huisarts	4 775	4 801	4 750	4 680	4 631
w.o.					
Solopraktijk	3 343	3 158	3 059	2 960	2 866
Duopraktijk	1 065	1 197	1 210	1 197	1 213
Groepspraktijk	217	446	481	523	552
Tandarts	.	5 413	5 350	5 400	5 500
Verloskunde	469	453	455	476	501
Fysiotherapie	4 578	.	4 478	.	.
Apotheken geleid door					
apotheker	1 506	1 547	1 562	1 595	.
huisarts	629	570	533	522	.
Ziekenhuisapotheken	95	83	83	77	.

NIVEL, NMT, Inspectie voor de gezondheidszorg (ref. 49, 50, 51, 57).

Andere zorginstellingen**10.12 Verzorgingshuizen en hun capaciteit, 31 december****NI**

	1990	1995	1999	2000	2001
	<i>abs.</i>				
Aantal instellingen	1 514	1 425	1 366	1 352	1 346
Bedden	140 140	128 040	112 441	110 669	109 885
w.v.					
verzorgingsplaatsen	134 705	125 491	111 372	109 646	108 864
ziekenbedden	4 815	2 347	1 069	1 023	1 021
in niet-erkende verpleegafdeling ¹⁾	620	202	—	—	—
Bedden per 1 000 van de bevolking van 65 jaar en ouder	72,5	62,9	52,0	50,9	50,0
Appartementen	123 134	115 926	105 636	103 805	101 375
w.v.					
één-persoons	111 752	106 641	95 664	93 384	92 382
twee- en meerpersoons	11 382	9 285	9 972	10 421	8 993
Bewoners	130 020	117 491	107 065	104 113	102 920
per 1 000 van de bevolking van 65 jaar en ouder	67,2	57,7	49,5	47,9	46,8
Aanleunwoningen					
Door verzorgingshuizen geëxploiteerde woningen voor ouderen	.	48 194	54 923	54 745	.
w.v.					
Woningen zonder verzorging	.	39 423	42 332	42 543	.
Woningen met verzorging	.	8 771	12 591	12 201	.

¹⁾ Vanaf 1997 zijn er geen niet-erkende verpleegbedden meer.

CBS: Statistiek van de verzorgingshuizen (ref. 20).

11. *Menskracht en opleiding*

Opzet van dit hoofdstuk

Evenals in het voorgaande hoofdstuk gaat het in dit hoofdstuk om kenmerken van instellingen – in dit geval de hoeveelheid beschikbare menskracht – zonder dat er een relatie wordt gelegd met de gebruikers van de geleverde diensten. De opzet loopt dan ook goeddeels parallel aan die van hoofdstuk 10. Allereerst wordt informatie gegeven over *menskracht in* respectievelijk *de intramurale gezondheidszorg* (11.1–11.3), verder in *de geestelijke gezondheidszorg* (11.4), vervolgens in *de extramurale gezondheidszorg* (11.5–11.10), waarna *menskracht in andere zorginstellingen* (instellingen dus die niet tot de gezondheidszorg worden gerekend) aan de orde komt (11.11). Het hoofdstuk wordt afgesloten met enige informatie over deelnemers aan en geslaagden van *opleidingen* op het gebied van de gezondheidszorg (11.12–11.16).

In dit hoofdstuk worden *werkzame personen* en *bezette arbeidsplaatsen* als teleenheden gebruikt; vaak zelfs binnen één tabel. Bij het bekijken van de gegevens moet men dit onderscheid goed in het oog houden. Aangezien binnen de zorg veel parttime medewerkers voorkomen, is het aantal werkzame personen veelal aanzienlijk groter dan het aantal bezette arbeidsplaatsen.

Technische toelichting

Personeel

Tot het personeel van een instelling wordt gerekend een ieder die op een of andere wijze door de instelling wordt gehonoreerd. Op grond daarvan zijn zowel personeelsleden in loondienst opgenomen als diegenen die in een of andere vorm door de instelling worden gehonoreerd (tijdelijke krachten zoals stand-by en ‘pool’-personeel, uitzendkrachten).

Dit betekent onder meer dat zelfstandig gevestigde medisch specialisten in ziekenhuizen voor een groot deel niet in de cijfers van die ziekenhuizen inbegrepen zijn.

Vanaf het statistiekjaar 1998 worden voor de intramurale gezondheidszorg personeelsgegevens niet meer per 31 december maar gemiddeld over het jaar gevraagd.

Werkzame personen

Onder werkzame personen worden verstaan alle personen die bij een instelling werken, ongeacht of ze een gehele of een gedeelte van een arbeidsplaats bezetten.

Bezette arbeidsplaatsen

Parttime werkenden worden door de instellingen, op basis van het aantal door hen te werken uren zoals vastgelegd in de arbeidsovereenkomst, omgerekend tot fulltime equivalenten. Door hierbij de aantallen werkelijke fulltimers op te tellen wordt het totaal aantal bezette arbeidsplaatsen verkregen.

Kengetallen

Om redenen van overzichtelijkheid zijn de kengetallen "bezette arbeidsplaatsen per 1 000 verpleegdagen" in een aparte tabel opgenomen. Voor de ziekenhuizen is het kengetal "bezette arbeidsplaatsen per 1 000 verpleegdagen" niet geschikt meer door het toenemend belang van nieuwe werksoorten. In dit kengetal wordt met name het werk in poliklinieken en aan dagverplegingpatiënten niet verdisconteerd. Daarom is in tabel 11.2 geen regel voor de ziekenhuizen opgenomen.

Geestelijke gezondheidszorg

Over personeel in de geestelijke gezondheidszorg zijn in tabel 11.4 enkele cijfers ontleend aan het GGZ personeels informatiesysteem (GPI) van GGZ Nederland. Hierbij is het personeel van medische kindertehuizen en medische kleuterdagverblijven buiten beschouwing gelaten, omdat die in de CBS-statistieken niet tot de geestelijke gezondheidszorg gerekend worden. Er wordt op gewezen dat de (deel-)bestanden instellingen die aan de GPI-cijfers ten grondslag liggen niet hoeven overeen te komen met die van tabel 10.7. Voor meer bijzonderheden over personeel in de geestelijke gezondheidszorg wordt verwezen naar de bronpublicaties (ref. 32).

Medische beroepsbeoefenaren: huisartsen, verloskundigen, fysiotherapeuten, specialisten, sociaal-geneeskundigen

Er worden cijfers verstrekt over aantallen huisartsen, verloskundigen en fysiotherapeuten in de extramurale gezondheidszorg, gebaseerd op de registraties van beroepen in de eerstelijns-gezondheidszorg van het Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (NIVEL) (ref. 49–51, 57). Door het NIVEL worden o.m. de volgende definities gebruikt:

- Zelfstandig gevestigde *huisarts*: een huisarts die de algemene praktijk uitoefent voor ziekenfonds- en particuliere patiënten en die ziekenfondspatiënten op eigen naam of naam van de maatschap heeft.

- *Groepspraktijk*: praktijkvoering door ten minste drie zelfstandig gevestigde huisartsen onder één dak.
- *Verloskundige*: iemand die op grond van de wet of regelgeving de bevoegdheid is verleend, de verloskunde als verloskundige uit te oefenen. De cijfers betreffen aantallen zelfstandig gevestigde, klinisch werkzame en vaste waarne(e)m(st)ers, exclusief werklozen.

De cijfers over *specialisten* per specialisme en over *sociaal-geneeskundigen* zijn gebaseerd op de registers van de Specialisten Registratie Commissie en van de Sociaal-geneeskundigen Registratie Commissie van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst.

Opleidingen

De tabel over opleidingen voor gezondheidszorg is gesplitst in een tabel over opleidingen op wetenschappelijk en HBO-niveau, en een over opleidingen op MBO-niveau. Over MBO-opleidingen voor Zorg en Welzijn zijn geen gegevens beschikbaar over de instroom van leerlingen.

Middelbaar beroepsonderwijs heet tegenwoordig Secundair Beroepsonderwijs. Op 1 augustus 1997 is een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden voor vrijwel het gehele beroepsonderwijs. Ook particuliere onderwijsinstellingen mogen opleidingen aanbieden uit de kwalificatiestructuur. Deze onderscheidt vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1 : assistentenopleidingen met een duur van een half tot één jaar;
- niveau 2 : basisberoepsopleidingen met een duur van twee tot drie jaar;
- niveau 3 : vakopleidingen met een duur van twee tot vier jaar;
- niveau 4 : middenkaderopleidingen met een duur van drie tot vier jaar;
- niveau 4 : specialistenopleidingen met een duur van één tot twee jaar.

De opleidingen zijn te volgen via twee leerwegen:

- de *beroepsopleidende leerweg* (bol) waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur uitmaakt (vergelijkbaar met het oude middelbaar beroepsonderwijs);
- de *beroepsbegeleidende leerweg* (bb1) waarbij het percentage beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt (vergelijkbaar met het oude leerlingwezen).

Voor meer bijzonderheden over de structuur van het secundair beroepsonderwijs wordt verwezen naar ref. 12.

Voor tabel 11.15 zijn die beroepsopleidingen geselecteerd die gericht zijn op de gezondheidszorg in brede zin. Daarom zijn ook enkele opleidingen gericht op thuiszorg en arbozorg opgenomen.

Een medewerker facilitaire dienstverlening (niveau) 2 verleent huishoudelijke diensten: eten koken, maaltijd serveren, gebouw schoonhouden, enzovoort.

Een medewerker facilitaire dienstverlening (niveau) 4 verleent dezelfde diensten, veelal in een groot gebouw en voor een grote organisatie. Er komt meer organisatorisch werk bij kijken.

Menskracht in de intramurale gezondheidszorg

11.1 Personeel in ziekenhuizen, instellingen voor verstandelijk gehandicapten en verpleeghuizen

	31 december		jaargemiddelden		
	1990	1995	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>				
Ziekenhuizen					
Werkzame personen	174,9	191,2	212,5	215,0	216,2
w.o. met volledige dagtaak	87,0	75,4	74,3	75,2	72,7
Bezette arbeidsplaatsen	137,3	138,1	152,6	153,1	153,8
w.o. (leerling)verplegend, verzorgend en (para)medisch personeel	91,0	94,4	102,2	101,7	101,0
Instellingen voor verstandelijk gehandicapten					
Werkzame personen	41,3	54,6	.	.	.
w.o. met volledige dagtaak	18,3	16,0	.	.	.
Bezette arbeidsplaatsen	32,2	37,0	.	.	.
w.o. (leerling)verplegend, verzorgend en (para)medisch personeel	25,0	29,7	.	.	.
Verpleeghuizen ¹⁾					
Werkzame personen	80,0	97,3	110,6	115,2	119,5
w.o. met volledige dagtaak	30,9	27,9	24,0	24,1	23,6
Bezette arbeidsplaatsen	58,3	64,5	73,3	76,7	76,9
w.o. (leerling)verplegend, verzorgend en (para)medisch personeel	41,9	47,6	51,4	52,3	54,5

¹⁾ Vanaf 1996 incl. 'Overige instellingen'.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

11.2 Enkele kengetallen: bezette arbeidsplaatsen per 1000 verpleegdagen

	1990	1995	1998	2000	2001
Totaal bezette arbeidsplaatsen in:					
Instellingen voor verstandelijk gehandicapten	2,8	3,0	3,2	.	.
Verpleeghuizen ¹⁾	3,2	3,3	3,4	3,7	3,7
Bezette arbeidsplaatsen van (leerling) verplegend, verzorgend en (para)medisch personeel in:					
Instellingen voor verstandelijk gehandicapten	2,2	2,4	2,6	.	.
Verpleeghuizen ¹⁾	2,3	2,4	2,5	2,6	2,6

¹⁾ Vanaf 1996 incl. 'Overige instellingen'.

CBS: Intramurale gezondheidszorg (ref. 11).

Menskracht en opleiding

11.3 Bezette arbeidsplaatsen in enkele categorieën instellingen voor intramurale gezondheidszorg

	Ziekenhuizen totaal	Instellingen voor verstandelijk gehandicapten	Verpleeg- huizen	Inrichtingen voor zintuiglijk gehandicapten
	gemiddeld 2001	31-12-1998	gemiddeld 2001	31-12-1998
	x 1 000			x 1
Personeel in loondienst				
algemene en administratieve functies	28,7	2,4	4,9	211
hotelfuncties	17,3	3,7	13,4	160
patient- c.q. bewonersgebonden functies	95,6	30,3	49,7	1 029
leerling verpleegkundig, - opvoedkundig				
en - verzorgend personeel	5,3	2,6	5,5	–
terrein- en gebouwgebonden functies	2,6	0,8	1,1	33
stagiaires	1,0	0,3	0,3	7
Personeel niet in loondienst	3,1	0,3	2,0	6
Totaal	153,7	40,5	76,9	1 446

CBS: Intramurale gezondheidszorg, incl. gegevens van VRIN over revalidatie-inrichtingen.

Menskracht in de geestelijke gezondheidszorg

11.4 Personeel in loondienst in categorieën instellingen van geestelijke gezondheidszorg, 31 december

	1999		2000		2001	
	werkzame personen	bezette arbeids- plaatsen	werkzame personen	bezette arbeids- plaatsen	werkzame personen	bezette arbeids- plaatsen
Brede GGZ-instellingen	30 487	22 042	37 060	28 105	38 401	29 508
Algemene psychiatrische ziekenhuizen	17 169	12 266	10 309	7 713	9 361	6 969
Regionale instellingen voor beschermde wonen	2 891	2 075	2 748	2 165	2 957	2 262
RIAGGs	4 275	2 960	2 763	2 089	2 458	1 797
Verslavingszorg	4 276	3 225	4 091	3 214	4 357	3 447
Totaal ¹⁾	59 098	42 568	56 971	43 286	57 534	43 983

¹⁾ Exclusief medische kindertehuizen en medische kleuterdagverblijven.

GGZ Nederland: GPI (ref. 32).

Menskracht in de extramurale gezondheidszorg

11.5 Personeel in instellingen voor extramurale gezondheidszorg

	1995	1998	1999	2000	2001
Instellingen voor thuiszorg ¹⁾					
personeel in loondienst, excl. oproepkrachten					
werkzame personen	97 610	98 190	101 190	106 070	112 680
w.o. met volledige dagtaak	8 427	6 850	6 920	7 070	7 200
bezette arbeidsplaatsen	49 591	50 610	53 100	55 760	58 880
oproepkrachten (werkzame personen)	.	18 980	19 810	22 500	16 730
oproepkrachten (bezette arbeidsplaatsen)	1 350	3 420	3 550	3 820	3 070
alpha-helpenden (werkzame personen)	48 215	55 870	56 140	55 180	51 620
alpha-helpenden (bezette arbeidsplaatsen)	6 008	7 200	7 390	7 590	7 550
uitzendkrachten en overig personeel niet in loondienst ²⁾	.	2 600	2 670	2 700	5 410
Totaal personeel (bezette arbeidsplaatsen)	.	63 840	66 720	69 870	74 910
Gemeentelijke gezondheidsdiensten ³⁾					
werkzame personen	5 230	5 639	5 811	6 029	8 224 ⁴⁾
w.o. met volledige dagtaak	1 681	1 672	1 700	1 748	.
bezette arbeidsplaatsen	3 830	4 172	4 319	4 485	6 170 ⁴⁾
Arbodiensten					
werkzame personen	7 243	9 301	9 975	10 917	11 583
w.o. met volledige dagtaak	4 500	5 527	5 885	6 299	6 150
bezette arbeidsplaatsen	6 220	7 905	8 456	9 236	9 567
Trombosediensten, zelfstandige					
werkzame personen	636	694	743	.	749
w.o. met volledige dagtaak	75	68	60	.	38
bezette arbeidsplaatsen	310	350	379	.	364
Bloedbanken ⁵⁾					
werkzame personen	1 851	2 723	2 853	2 806	2 851
w.o. met volledige dagtaak	583	1 220	1 190	1 195	1 125
bezette arbeidsplaatsen	1 107	1 993	1 997	2 002	1 969

¹⁾ Vanaf 1998 toegelaten en niet-toegelaten instellingen voor thuiszorg.

²⁾ Uitgedrukt in (equivalenten van) bezette arbeidsplaatsen.

³⁾ Vóór 2001 excl. personeel werkzaam voor bedrijfsgezondheidszorg, ambulancehulpverlening en centrale posten ambulancevervoer.

⁴⁾ In 2001 incl. personeel van 11 CPA's en 23 ambulancediensten die onderdeel zijn van een GGD.

⁵⁾ Vanaf 1998 inclusief het Centraal Laboratorium van de Bloedtransfusiedienst.

CBS: Statistiek van extramurale gezondheidszorg (ref. 14, 25).

Menskracht en opleiding

11.6 Personeel in loondienst van enkele categorieën instellingen voor extramurale gezondheidszorg, per discipline, op 31 december

NI

	Bezette arbeidsplaatsen		
	1999	2000	2001
Gemeentelijke gezondheidsdiensten ¹⁾			
Artsen	751	751	.
Tandartsen	–	2	.
Epidemiologen	53	57	.
Psychologen	28	25	.
Overige academici	272	308	.
Verpleegkundigen	721	758	.
Logopedisten	195	199	.
Overig paramedisch en medisch hulppersoneel	597	577	.
Maatschappelijk werkenden	147	162	.
Administratief personeel	895	949	.
Overig personeel	661	699	.
Totaal	4 319	4 485	6 170
Arbodiensten			
Bedrijfs- en overige artsen	2 023	2 165	2 164
Arbo-verpleegkundigen	400	463	472
Overige verpleegkundigen	55	106	193
Laboratoriumpersoneel	28	17	8
Overig paramedisch personeel	812	1 003	916
Arbeidshygiënist	257	273	274
Veiligheidskundigen	308	286	275
Arbeids- & organisatiekundigen	211	236	262
Arbo-adviseurs	370	318	315
Verzuimrapporteurs	552	502	481
Arbeidsdeskundigen	70	114	37
Ergonomen	52	54	65
Administratief personeel	2 419	2 708	2 717
Overig personeel	900	991	1 389
Totaal	8 456	9 236	9 567
Trombosediensten, zelfstandige			
Medici	.	.	20,5
Klinisch-chemici	.	.	1,3
Ander laboratoriumpersoneel	.	.	26,7
Afname personeel	.	.	245,5
Medisch-administratief personeel	.	.	42,3
Directie	.	.	10,2
Overig personeel	.	.	17,7
Totaal	379	.	364,2

¹⁾ Excl. personeel werkzaam voor bedrijfsgezondheidszorg, ambulancehulpverlening en centrale posten ambulancevervoer.

CBS: Statistieken van Extramurale gezondheidszorg.

11.7 Personeel in loondienst ¹⁾ van instellingen voor thuiszorg ²⁾ naar personeelscategorie, per 31 december 2001

	Werkzame personen			Bezette arbeidsplaatsen
	fulltime	parttime	totaal	
<i>Uitvoerend personeel</i>	3 740	93 440	97 150	48 290
Thuishulp A	210	30 760	30 970	14 140
Verzorgingshulp B	260	14 180	14 440	6 680
Verzorgende C	460	11 360	11 820	7 470
Verzorgende D	320	8 170	8 480	3 140
Verzorgende E	170	1 620	1 790	1 280
Wijkzikenverzorgende	230	6 080	6 310	2 880
Verpleegkundige in de wijk	90	4 050	4 140	1 620
Wijkverpleegkundige ouder- en kindzorg	130	2 160	2 290	1 270
Wijkverpleegkundige overig	390	3 720	4 100	2 200
Subtotaal verpleging en verzorging	2 260	82 100	84 340	40 680
GVO-er ³⁾	10	230	240	100
Diëtist	50	450	500	420
Consultatiebureau-arts	x	910	920	420
CB-assistent/weeghulp	x	1 070	1 070	300
Uitvoerend personeel uitleen	150	320	470	320
Kraamverzorgende	910	6 290	7 200	4 610
Kraamverpleegkundige	30	180	220	120
Personeel entadministratie	30	50	90	60
Algemeen maatschappelijk werkende	180	840	1 020	750
Overig personeel amw	30	120	150	90
Overig uitvoerend personeel	60	860	920	430
<i>Leidinggevend personeel</i>	1 520	3 080	4 610	3 720
Directeur	180	30	210	200
Leidinggevende directe zorg	760	2 190	2 950	2 410
Leidinggevende ondersteunende diensten	340	240	580	480
Overig leidinggevend personeel	240	630	860	630
<i>Overig personeel</i>	1 970	8 950	10 920	6 870
Personeel personeelszaken	220	780	1 000	790
Technisch/huishoudelijk personeel	210	960	1 170	580
Administratieve/secretariële functies	960	4 220	5 180	3 440
Stafverpleegkundige	40	210	250	150
Stafarts	x	40	40	20
Overig personeel	540	2 750	3 280	1 880
Totaal personeel op loonlijst	7 200	105 480	112 680	58 880

¹⁾ Exclusief oproepkrachten.

²⁾ Toegelaten en niet-toegelaten instellingen samen.

³⁾ GVO: GezondheidsVoorlichting en -Opvoeding.

CBS: Statistiek Thuiszorg (ref. 25).

Menskracht en opleiding

11.8 Huisartsen, fysiotherapeuten, verloskundigen, apothekers, geregistreerde specialisten en sociaal-geneeskundigen en gemiddeld aantal inwoners per beroepsbeoefenaar, per 1 januari

	1995	2000	2001	2002	2003
<i>Mannen</i>					
Huisartsen	5 753	5 795	5 718	5 691	5 683
Specialisten	.	11 608	.	.	.
Tandartsen < 65 jaar	6 006	5 746	5 780	5 811	5 848
Fysiotherapeuten	6 009	.	6 320	.	6 598
<i>Vrouwen</i>					
Huisartsen	1 372	1 909	2 045	2 241	2 424
Specialisten	.	3 104	.	.	.
Tandartsen < 65 jaar	1 322	1 538	1 617	1 698	1 775
Fysiotherapeuten	5 692	.	6 274	.	6 656
<i>Mannen + vrouwen</i>					
Huisartsen	7 125	7 704	7 763	7 932	8 107
zelfstandig gevestigd	6 753	7 217	7 270	7 317	7 385
assistent-huisartsen	372	487	493	615	722
Specialisten (geregistreerd)	14 144	14 712	13 000	13 300	.
Sociaal-geneeskundigen (geregistreerd)	3 875	3 738	3 775	3 932	3 980
Verpleeghuisartsen (geregistreerd)	821	1 007	1 054	1 120	1 161
Tandartsen <65 jaar	7 328	7 284	7 397	7 509	7 623
Verloskundigen	1 276	1 576	1 627	1 725	1 825
Fysiotherapeuten	11 701	.	12 594	.	13 254
w.o.					
in eigen praktijk of maatschap	8 160	.	8 003	.	.
Apothekers	2 484	2 965	3 069	3 148 ²⁾	.
Apotheekhoudende huisartsen	665	644	636	.	.
Inwoners per					
huisarts	2 165	2 059	2 059	2 023	1 997
fysiotherapeut	1 318	.	1 269	.	1 222
apotheek ³⁾	7 208	7 217	7 273	7 412	.

¹⁾ Per 31 december 1990.

²⁾ Op 1 januari 2002 waren er 1 595 zelfstandige apothekers, 1 134 tweede apothekers, 83 ziekenhuisapothekers en 342 tweede ziekenhuisapothekers, en 570 apotheekhoudende huisartsen.

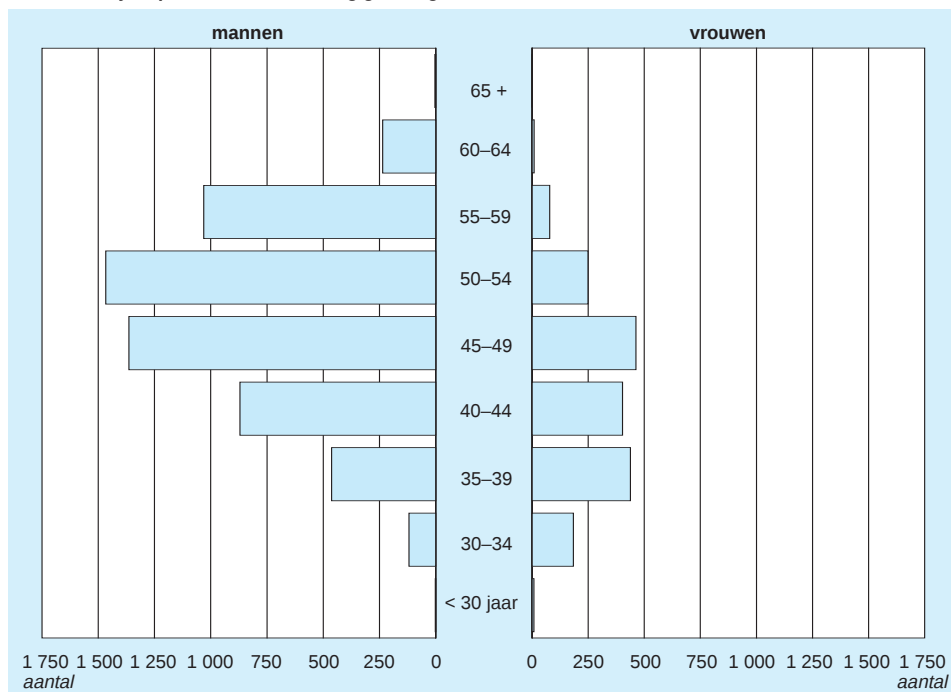
³⁾ Zelfstandige apothekers + apotheekhoudende huisartsen.

NIVEL, SRC (ref. 42, 49, 50, 51, 57).

11.9 Huisartsen naar praktijkvorm, 1 januari

	1995	2000	2001	2002	2003
<i>%</i>					
Zelfstandig gevestigde huisartsen					
solopraktijk	46,6	40,7	39,4	37,2	35,4
duopraktijk	29,6	30,2	30,9	30,0	29,9
in groepspraktijk	9,7	14,9	23,3	25,0	25,8
in gezondheidscentrum	8,7	8,3			
Assistent-huisartsen	5,2	6,3	6,4	7,8	8,9
<i>abs. (=100%)</i>					
Totaal	7 125	7 706	7 763	7 932	8 107

NIVEL (ref. 50, 57).

11.10 Leeftijdsopbouw van zelfstandig gevestigde huisartsen, 31 december 2002

Bron: NIVEL / CBS.

Menskracht in andere zorginstellingen

11.11 Menskracht in verzorgingshuizen

	Eenheid	1995	1998	1999	2000	2001
Personeel in loondienst (excl. oproepkr.)	1	83 708	86 647	89 797	91 163	95 058
met volledige weektaak	1	16 989	14 783	13 887	13 708	13 973
met gedeeltelijke weektaak	1	66 719	71 864	75 910	77 455	81 085
Oproepkrachten	1	17 712	16 689	11 965	12 241	12 733
gewerkte uren	1 000	5 932	5 195	3 597	3 682	3 751
Functionarissen niet in loondienst ¹⁾	1	8 603	9 811	13 333	13 257	13 346
gewerkte uren	1 000	2 757	3 541	3 449	3 390	3 428
Vrijwilligers	1	50 253	57 529	57 672	57 916	60 739
gewerkte uren	1 000	4 981	5 943	6 342	6 403	6 541
Stagiaires	1	12 521	11 640	10 812	10 657	10 523
gewerkte uren	1 000	4 697	3 462	3 032	3 020	2 801
Formatieplaatsen bezet door						
Personeel in loondienst	1	50 201	52 462	53 893	54 331	55 809
Oproepkrachten	1	2 852	3 010	2 084	2 132	2 170
Totaal	1	53 053	55 472	55 977	56 463	57 979
Netto gewerkte uren	<i>mln</i>	99,0	96,9	96,8	97,4	100,1
gewerkt door:						
personeel in loondienst (excl oproepkr)	%	81,5	81,3	83,0	83,1	83,5
oproepkrachten	%	6,0	5,4	3,7	3,8	3,7
functionarissen niet in loondienst ¹⁾	%	2,8	3,7	3,6	3,5	3,4
vrijwilligers	%	5,0	6,1	6,5	6,6	6,5
stagiaires	%	4,7	3,6	3,1	3,1	2,8

¹⁾ Waaronder uitzendkrachten.

CBS: Statistiek van de verzorgingshuizen (ref. 20).

11.12 Personeel in loondienst ¹⁾ van verzorgingshuizen naar functie, 31 december 2001

	Totaal	Met volledige weektaak	Met gedeeltelijke weektaak	Bezette formatieplaatsen
Algemeen beheer	7 368	1 629	5 739	4 156
Huishouding	14 130	1 249	12 881	7 601
Geestelijke en culturele zorg	2 867	115	2 752	1 656
Tuin-techniek-onderhoud	1 991	1 045	946	1 526
Verzorging	53 893	7 050	46 843	32 625
Voedselvoorziening	11 555	2 679	8 876	6 409
Overig personeel	3 254	206	3 048	1 836
Totaal	95 058	13 973	81 085	55 809

¹⁾ Exclusief oproepkrachten.

CBS: Statistiek van de verzorgingshuizen.

Opleidingen

11.13 Geslaagden voor het afsluitend examen voor enkele gezondheidszorgberoepen	NI				
	1990	1995	2000	2001	2002
Arts (basisarts)	1 451	1 407	1 429	1 425	1 574
Tandarts	169	118	134	191	157
Apotheker	128	131	177	175	217
Verloskundige	64	70	99	109	100
Fysiotherapeut	1 266	977	915	971	1 044
Kaderopleiding gezondheidszorg	1 046	653	568	596	602
Logopedist	428	320	272	268	306
Verpleegkundige	7 672	6 889	4 558	5 903	6 398

CBS: Statistieken van wetenschappelijk onderwijs en beroepsonderwijs (ref. 12).

Menskracht en opleiding

11.14 Enkele opleidingen voor gezondheidszorg: studenten en geslaagden; 2002/'03

Niveau en aard van de opleiding	1e-jaars studenten		Totaal studenten ¹⁾		Geslaagden in 2001/'02	
	totaal	w.o. vrouwen	totaal	w.o. vrouwen	totaal	w.o. vrouwen
Wetenschappelijk niveau						
<i>Medisch</i>						
Geneeskunde	1 867	1 292	13 558	8 448	1 653	999
(Basis) arts	.	.	.	.	1 574	848
Tandheelkunde	211	134	1 496	791	172	90
Tandarts	.	.	.	.	157	70
Farmacie	203	119	1 441	811	240	140
Apotheker	.	.	.	.	217	130
Diergeneeskunde	188	148	1 470	1 065	147	113
Dierenarts	.	.	.	.	167	107
Huisarts	466	3	1 138	7	329	211
Verpleeghuisarts	.	.	.	.	68	42
Specialist	.	.	.	.	.	.
Sociaal-geneeskundige	213	98	1 274	573	159 ²⁾	74
<i>Overige studierichtingen</i>						
Algemene gezondheidswetenschappen ³⁾	654 ³⁾	495	1 841	1 423	57	45
Gezondheidswetenschappen	.	.	1 076	828	419	335
Milieugezondheidkunde	.	.	19	12	15	10
Medische biologie ⁴⁾	.	.	49	24	47	32
Biomedische wetenschappen	477	313	1 496	934	35	26
Biomedische gezondheidswetenschappen	10	8	154	101	65	46
Bewegingswetenschappen	148	90	629	349	78	42
Medische informatiekunde	20	7	111	45	19	11
HBO-niveau						
<i>Medisch en paramedisch</i>						
Verloskundige	264	260	702	696	100	98
Mondhygiënist	207	184	644	590	153	150
Fysiotherapeut	1 516	1 039	5 854	3 869	1 044	687
Oefentherapeut Mensendieck	35	26	130	108	43	41
Oefentherapeut Cesar	54	44	281	220	49	40
Ergotherapeut	441	394	1 451	1 321	353	321
Logopedist	353	349	1 436	1 421	306	304
Orthoptist	28	27	79	75	14	13
Podotherapeut	54	37	164	113	28	23
Voeding en diëtetiek	230	222	883	838	205	190
Medische beeldvormende en radio-therapeutische technieken	236	176	888	658	166	134
<i>Verplegend</i>						
HBO-verplegende beroepen	2 471	2 152	9 659	8 468	2 296	2 043
Maatschappelijke gezondheidszorg	226	152	951	656	337	226
Kaderopleiding gezondheidszorg	614	482	1 864	1 441	602	451
<i>Overige beroepen</i>						
Docentenopleiding gezondheidszorg	225	176	687	534	287	235
Optometrist	37	22	290	161	65	24
Bewegingstechnoloog	61	15	277	114	54	29
Antroposofische gezondheidszorg	61	57	264	252	35	35
Bewegingsagogie/psychomotorische therapie	75	49	271	195	46	31
Sport en bewegen	54	15	169	46	16	6
Sport gezondheid en management	143	48	394	157	.	.
Huidtherapie	93	92	308	301	.	.
Farmakunde	33	27	71	58	.	.

¹⁾ In wetenschappelijk onderwijs incl. extraneï en auditoren.

²⁾ In 2002 ingeschreven in het betreffende register van beroepsbeoefenaren.

³⁾ Onder 'algemene gezondheidswetenschappen' vallen: beleid en management gezondheidszorg, gezondheidswetenschappen, verplegingswetenschap en milieugezondheidkunde.

⁴⁾ Medische biologie is opgegaan in Biomedische wetenschappen.

CBS / HVRC / SGRC (ref. 12, 57).

11.15 Enkele MBO-opleidingen voor Zorg en Welzijn: leerlingen en gediplomeerden

	bol voltijd		bol deeltijd		bbl	
	totaal	vrouwen	totaal	vrouwen	totaal	vrouwen
Leerlingen 2002/03						
Assistenten opleiding (niveau 1)						
Zorghulp	1 477	1 169	594	528	948	920
Basisberoepsopleiding (niveau 2)						
Helpende	2 905	2 672	331	307	3 570	3 383
Helpende welzijn	4 478	4 211	607	518	868	744
Medew. facilitaire dienstverlening ²⁾	386	201	51	6	—	—
Voedingsassistent	—	—	—	—	542	531
Sport- en bewegingsleider	416	72	—	—	—	—
Vakopleiding (niveau 3)						
Sociaal dienstverlener	1 427	1 157	299	225	202	162
Sociaal pedagogisch werker ³⁾	16 085	15 351	362	289	5 000	4 638
Verzorgende	7 149	6 853	469	373	14 404	13 595
Voetverzorging	60	60	295	292	—	—
Sport- en bewegingsleider	1 222	334	21	5	—	—
Middenkaderopleiding (niveau 4)						
Activiteitenbegeleider	7	6	—	—	—	—
Apothekersassistent	2 153	2 083	22	22	542	522
Doktersassistent	2 611	2 583	310	308	193	190
Medew. facilitaire dienstverlening ⁴⁾	1 370	714	9	3	—	—
Sociaal cultureel werker	2 086	1 360	21	9	463	236
Sociaal dienstverlener	2	2	647	519	—	—
Sociaal juridisch medewerker arbeidsvoorziening en personeelswerk	1 115	840	388	278	63	38
Sociaal juridisch mdw sociale zekerheid	2 256	1 742	958	666	72	54
Sociaal pedagogisch werker ⁴⁾	14 291	12 853	1 215	896	3 403	2 281
Sport- en bewegingsleider	3 135	1 099	709	321	—	—
Sport- en bewegingscoördinator	1 727	609	26	18	—	—
Tandartsassistent	853	835	11	9	53	53
Verpleegkundige	6 271	5 574	43	36	9 938	8 399
Specialistenopleiding (niveau 4)						
Praktijkopleider	—	—	—	—	494	471
Gediplomeerden 2001/02						
Assistenten opleiding (niveau 1)						
Zorghulp	385	351	48	43	723	668
Basisberoepsopleiding (niveau 2)						
Helpende	1 141	1 036	43	37	2 653	2 542
Helpende welzijn	1 544	1 446	20	19	346	293
Medew. facilitaire dienstverlening	159	93	28	7	—	—
Voedingsassistent	—	—	—	—	311	304
Vakopleiding (niveau 3)						
Sociaal dienstverlener	365	311	37	32	53	49
Sociaal pedagogisch werker ³⁾	3 892	3 741	79	73	1 128	1 052
Verzorgende	2 265	2 177	140	119	3 978	3 762
Voetverzorging	94	94	124	124	—	—
Middenkaderopleiding (niveau 4)						
Activiteitenbegeleider	82	68	—	—	18	14
Apothekersassistent	629	612	1	1	97	92
Doktersassistent	727	721	65	63	1	1
Medew. facilitaire dienstverlening	483	288	—	—	—	—
Sociaal cultureel werker	131	89	12	4	26	16
Sociaal dienstverlener	43	37	137	109	3	1
Sociaal juridisch medewerker arbeidsvoorziening en personeelswerk	414	300	66	43	10	8
Sociaal juridisch mdw sociale zekerheid	481	371	310	210	14	8
Sociaal pedagogisch werker ⁴⁾	1 578	1 410	410	317	550	408
Sport- en bewegingsleider	600	225	48	11	—	—
Sport- en bewegingscoördinator	9	9	—	—	—	—
Tandartsassistent	242	241	1	1	25	25
Verpleegkundige	1 293	1 158	1	1	2 808	2 435
Specialistenopleiding (niveau 4)						
Praktijkopleider	—	—	—	—	550	520

bol: beroepsopleidende leerweg

bbl: beroepsbegeleidende leerweg (vroeger: leerlingwezen).

CBS: Statistiek secundair beroepsonderwijs.

11.16 Ingeschreven specialisten en assistent-geneeskundigen in opleiding, per specialisme, 1 januari

	Ingeschreven specialisten ¹⁾				Assistent-geneeskundigen in opleiding		
	1995	1999	2000	w.o. vrouwen	1995	1999	2000
Allergologie	28	21	21	10	4	7	6
Anesthesie	1 053	1 073	1 089	240	167	176	234
Cardiologie	602	643	662	63	105	129	168
Cardio-pulmonale chirurgie	101	105	106	5	23	21	25
Dermatologie	392	389	396	110	60	63	58
Heelkunde	1 085	1 000	1 023	53	322	399	359
Inwendige geneeskunde	1 762	1 659	1 707	370	523	579	538
Keel-, neus- en oorheelkunde	479	449	453	34	75	82	88
Kindergeneeskunde	903	970	996	414	207	285	288
Klinische chemie	16	20	22	7	4	8	8
Klinische genetica	43	62	66	40	23	17	23
Klinische geriatrie	54	75	82	40	15	45	63
Longziekten en tuberculose	386	387	388	60	63	73	102
Maag-, darm- en stofwisselingsziekten	72	138	145	13	27	40	22
Medische microbiologie	213	207	214	60	34	44	34
Neurochirurgie	86	110	109	6	25	28	29
Neurologie	519	632	651	119	131	179	96
Nucleaire geneeskunde	59	79	85	19	21	19	39
Oogheelkunde	613	620	627	181	90	72	76
Orthopedie	445	451	466	12	92	97	154
Pathologie	340	324	335	73	71	69	61
Plastische chirurgie	154	170	176	19	23	26	58
Psychiatrie	1 457	2 006	2 093	622	400	447	472
Radiodiagnostiek	728	867	883	107	148	138	149
Radiologie ²⁾	148						
Radiotherapie	150	165	172	51	39	40	41
Reumatologie	130	156	163	46	32	38	39
Revalidatie	282	288	297	106	68	75	95
Urologie	284	317	315	19	60	55	86
Verloskunde en gynaecologie	817	773	817	194	202	223	229
Zenuw- en zielsziekten ²⁾	743	189	153	11			
Totaal	14 144	14 345	14 712	3 104	3 054	3 474	3 640

¹⁾ Inclusief specialisten die het specialisme niet meer daadwerkelijk uitoefenen.

²⁾ Per 1 januari 1971 is de opleiding zenuw- en zielsziekten gesplitst in neurologie en psychiatrie en de opleiding radiologie is gesplitst in radiodiagnostiek en radiotherapie.

Specialisten Registratie Commissie / KNMG (ref. 42, 57).

12. Financiële gegevens

Opzet van dit hoofdstuk

In dit laatste hoofdstuk zijn alle gegevens van financiële aard opgenomen, met uitzondering van de gegevens over de sociale zekerheid (zie hoofdstuk 3 en 6). Nu per 1 januari 2002 de euro als nieuwe munt is ingevoerd, worden alle gegevens van financiële aard alleen in euro's weergegeven.

Geopend wordt met een *algemeen beeld van de kosten en financiering van de gezondheidszorg* (12.1–12.6), op basis van de nieuwe statistiek Zorgrekeningen. De daarop volgende tabellen bieden *exploitatiegegevens van instellingen voor gezondheidszorg* (12.7–12.11). Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen intramurale, geestelijke en extramurale gezondheidszorg. De tabel over investeringen in de intramurale gezondheidszorg is vervallen. De laatste jaren vindt in de zorgsector een steeds grotere concentratie van activiteiten plaats waarbij instellingen uit verschillende categorieën met elkaar fuseren, bijvoorbeeld verpleeghuizen en verzorgingshuizen. Daardoor verandert van jaar op jaar de populatie instellingen. Bij de interpretatie van de cijfers dient hiermee rekening te worden gehouden.

De tabellen over de lasten en baten van de *ziekenfondsen* en het *Algemene Fonds Bijzondere Ziektekosten* zijn vervallen, omdat in grote lijnen dezelfde gegevens ook in de Zorgrekeningen worden weergegeven. Vervolgens worden enkele gegevens verstrekt over de kosten van *geneesmiddelen* (12.12). *Exploitatiegegevens van andere zorginstellingen*, te weten de verzorgingshuizen, komen in de tabel 12.13 aan de orde.

Technische toelichting

Zorgrekeningen

De van 1953 tot en met 2000 bestaande statistiek Kosten en Financiering van de gezondheidszorg is vervangen door de statistiek Zorgrekeningen. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan maatschappelijke veranderingen in de gezondheids- en welzijnszorg, aan veranderingen in de behoefte aan beleidsinformatie, aan de toenemende internationale behoefte aan gegevens en aan een betere aansluiting op de Nationale Rekeningen. Het terrein van onderzoek beslaat in

de nieuwe statistiek zowel gezondheidszorg als welzijnszorg, waarbij wordt opgemerkt dat enkele typen zorg die voorheen tot de gezondheidszorg werden gerekend, nu bij de welzijnszorg zijn ondergebracht: instellingen voor verstandelijk en voor zintuiglijk gehandicapten, verpleeghuizen, instellingen voor thuiszorg, medische kindertehuizen en medische kleuterdagverblijven. Gedetailleerder informatie over de achtergronden, doelstellingen, methodologie en het invoeringstraject van de Zorgrekeningen kan men vinden in de proefpublicatie: Working paper Zorgrekeningen 1998–2001 (ref. 22).

Binnen het systeem van de Zorgrekeningen worden drie soorten van classificaties onderscheiden:

- Een classificatie van actoren: actoren dient in ruime zin te worden opgevat, dus uiteraard de aanbieders van zorg, maar ook de anderszins bij de zorg betrokken actoren, zoals beleids- en beheersorganisaties en anderszins ondersteunende organisaties.
- Een classificatie van financieringsbronnen: betreft niet alleen de rechtstreeks, maar ook de uiteindelijk betalende instanties.
- Een classificatie van functies: functies kunnen worden gezien als clusters van activiteiten.

Binnen de Zorgrekeningen worden de volgende *definities* gehanteerd:

Actoren op het terrein van de zorg zijn (groepen van) onafhankelijke organisatorische eenheden die activiteiten uitvoeren op het terrein van de zorg.

Geestelijke gezondheidszorg: zie hoofdstuk 10.

Leveranciers van geneesmiddelen: zowel apotheken als drogisterijen en supermarkten.

Leveranciers van therapeutische middelen: omvat apotheken, drogisterijen en supermarkten, opticiens, orthopedisch schoenmakers, detailhandel in orthopedische artikelen, tandtechnische werkplaatsen, detailhandel in thuiszorg-artikelen en in overige hulpmiddelen.

Verstrekkers van ondersteunende diensten: centra voor erfelijkheidsonderzoek, trombosediensten, medische laboratoria, huisartsenlaboratoria, oncologische en radiotherapeutische instituten, Eurotransplant, bloedbanken, bureaus voor medische sportkeuringen en advies, bureaus voor sexueel overdraagbare aandoeningen, audiologische centra, instellingen voor bevolkingsonderzoek naar borstkanker en baarmoederhalskanker.

Overige verstrekkers van gezondheidszorg: praktijken voor alternatieve gezondheidszorg, praktijken van psychologen en psychotherapeuten, verpleegkundigen, medische diensten defensiepersoneel, de Asthmakliniek in Davos, abortusklinieken, privéklinieken, instellingen voor revalidatiedagbehandeling, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, instituten voor blindengeleiden, gezinshuishoudingen (ziekenvervoer), gezondheidscentra, zorgaanbieders in het buitenland, ambulancediensten, taxibedrijven, Centrale Posten Ambulancevervoer.

Thuiszorginstellingen: thuiszorginstellingen en thuiszorgwinkels.

Verstrekkers van gehandicaptenzorg: instellingen voor verstandelijk gehandicapten, gezinsvervangende tehuizen, dagverblijven voor gehandicapten, sociaal pedagogische diensten, instellingen voor zintuiglijk gehandicapten, grote woonvormen.

Verstrekkers van kinderopvang: peuterspeelzalen en overige verstrekkers van kinderopvang

Overige verstrekkers van welzijnszorg: gezinshuishoudingen (welzijnszorg), instellingen voor algemeen maatschappelijk werk, opvanghuizen, medische kindertehuizen, medische kleuterdagverblijven, doventolken.

Beleids- en beheersorganisaties: College voor Zorgverzekeringen (CVZ)-Ziekenfondswet, CVZ-Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, particuliere zorgverzekeraars en overige instellingen m.b.t. beheer en beleid.

De Financieringsbronnen zijn:

Overheid: Rijk, provincies, gemeenten, exclusief sociale verzekeringen.

Sociale verzekeringen: Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (inclusief inkomensafhankelijke bijdragen door gezinshuishoudingen) en Ziekenfondswet.

Particuliere zorgverzekeringen: publiekrechtelijke verzekeringen IZA, IZR en DGVP, de polissen die vallen onder de Wet op de Toegang tot de Ziektekostenverzekeringen, de maatschappijpolissen en aanvullende verzekeringen van de particuliere zorgverzekeraars.

Eigen betalingen: de eigen bijdragen en eigen betalingen van de gezinshuishoudingen.

Overige financiers: instellingen zonder winstoogmerk, overige bedrijven en buitenland.

Definities van onderscheiden functies in de gezondheidszorg

HC 1 Curatieve zorg

Deze functie bevat medische en paramedische diensten die geleverd worden tijdens een periode van geneeskundige behandeling. Het doel van deze diensten is het stellen van een diagnose voor en het behandelen van lichamelijke en geestelijke aandoeningen. De diensten kunnen worden geleverd aan patiënten binnen instellingen voor dag- en nachtverpleging, praktijken van beroepsbeoefenaren zoals specialisten, huisartsen, tandartsen, verloskundigen en paramedici, instellingen zonder verpleging zoals abortusklinieken en RIAGG-en, en bij de patiënt thuis.

Onder deze functie vallen niet het toedienen of verbruiken van de volgende intermediaire goederen en diensten als onderdeel van (direct verbonden aan) de diagnose en behandeling:

- verstrekking van medische goederen (HC 5),
- medische verzorging (HC 3),
- herkenbaar preventief onderhoud (HC 6),

- ondersteunende diensten zoals röntgenonderzoek, radiotherapie, laboratoriumonderzoek, klinische chemie, medische microbiologie, nucleaire geneeskunde, pathologische anatomie (HC 4).

Het verbruik van andere intermediaire (niet-medische) goederen en diensten zoals materialen en technieken wordt wel toegerekend aan de curatieve zorg.

HC 2 Revalidatiezorg

Revalidatie omvat aan patiënten verstrekte medische en paramedische dienstverlening, waarbij het accent ligt op verbetering van de functionele niveaus van de behandelde personen en waarbij de functionele beperkingen te wijten zijn aan ofwel een enkel geval van ziekte of verwonding, dan wel aan een voortdurend beloop (teruggang of vooruitgang) daarvan. Deze diensten zijn gericht op het herstellen van een lichamelijke en geestelijke aandoening of het verbeteren van de lichamelijke en geestelijke functionaliteit bij een patiënt. Revalidatiezorg is in het algemeen intensiever dan verpleging en minder acuut dan curatieve zorg. De diensten kunnen worden geleverd aan patiënten binnen instellingen voor dag- en nachtverpleging, praktijken van beroepsbeoefenaren zoals paramedici, instellingen zonder verpleging zoals revalidatiedagbehandelcentra en bij de patiënt thuis. Onder deze functie valt niet het toedienen of verbruiken van medische goederen en ondersteunende diensten als onderdeel van het herstel (respectievelijk HC 5 en HC 4).

HC 3 Medische verzorging (care)

Deze functie heeft betrekking enerzijds op de medische verzorging die direct verbonden is met de functie curatieve en revalidatiezorg in instellingen voor dag- en nachtverpleging; anderzijds omvat deze functie de medische verzorging van patiënten (zoals zieken, gehandicapten, bejaarden) die behoefte hebben aan continue bijstand wegens chronische lichamelijke en geestelijke beschadigingen en een verminderde mate van zelfredzaamheid bij algemene dagelijkse levensverrichtingen. Dit betreft de medische verzorging waarbij sprake is van een afhankelijkheidsrelatie tussen patiënt en verzorger. De diensten kunnen worden geleverd aan patiënten binnen instellingen voor dag- en nachtverpleging en verzorging, en bij de patiënt thuis. Onder deze functie valt niet het toedienen of verbruiken van medische goederen als onderdeel van de verpleging (HC 5).

HC 4 Ondersteunende diensten

Deze functie betreft ondersteunende diensten die uitgevoerd worden door medisch en paramedisch technisch personeel (wel of niet onder direct toezicht van een arts) enerzijds binnen instellingen voor dag- en nachtverpleging of praktijken van vrije beroepsbeoefenaren zoals huisartsen en tandartsen; voorbeelden hiervan zijn röntgenonderzoek, radiotherapie, laboratoriumonderzoek, klinische chemie, medische microbiologie, nucleaire geneeskunde, pathologische anatomie, ziekenvervoer. Anderzijds betreft deze functie ondersteunende diensten die uitgevoerd worden door medisch en paramedisch technisch personeel (wel of niet onder direct toezicht van een arts) binnen daartoe apart opgerichte zelfstandige instituten. Voorbeelden hiervan zijn am-

bulancediensten, trombosediensten, bloedbanken en medische en huisartsen-laboratoria.

HC 5 Medische goederen

Deze functie betreft de levering van medische goederen aan patiënten, alsmede de diensten die verband houden met de levering van deze producten, enerzijds als onderdeel van (direct verbonden aan) de geneeskundige behandeling, revalidatie of verpleging in instellingen voor dag- en nachtverpleging en praktijken van vrije beroepsbeoefenaren zoals huisartsen, specialisten en tandartsen; anderzijds geschieden de afzonderlijke leveringen – al dan niet op recept – door apothekers, apotheekhoudende huisartsen, ziekenhuisapothekers, apothekers in dienst van zorgverzekeraars en verstrekkers van medische hulpmiddelen (zoals thuiszorgwinkel, detailhandel).

HC 6 Preventieve zorg

Onder deze functie (preventie en openbare gezondheidszorg) vallen de diensten die gericht zijn op het bevorderen en beschermen van de gezondheidstoestand van de bevolking, dat wil zeggen op het voorkómen van lichamelijke en geestelijke aandoeningen. Hiertoe worden gerekend de afzonderlijke programma's, en niet de activiteiten, die worden uitgevoerd als integraal onderdeel van de reguliere behandeling. Het betreft programma's zoals jeugd vaccinaties tegen infectieziekten, griepvaccinaties, ouder- en kinderverzorging, bevolkingsonderzoek naar baarmoederhalskanker en borstkanker. Daarnaast vallen hieronder (grote delen van) de activiteiten van GGD-en en Arbo-diensten, alsmede herkenbare preventie-activiteiten die onderdeel vormen van de geneeskundige zorg (cure), zoals preventief onderhoud door tandartsen.

HC 7 Administratie, beleid, beheer, toezicht, verzekeringen

Beleid en beheer van gezondheidsprogramma's en zorgverzekeringen omvatten de activiteiten van particuliere zorgverzekeraars en de centrale en plaatselijke overheden alsmede de sociale ziektekostenverzekering. Deze functie heeft onder meer betrekking op de volgende activiteiten: het formuleren en uitvoeren van overheidsbeleid op het terrein van de gezondheidszorg, waaronder het vaststellen van beleidsregels voor budgetten van instellingen en tarieven van individuele beroepsbeoefenaren; het financieel beheren van de ZFW en de AWBZ (het innen van de premies bij huishoudens en het verdelen van de premies over de zorgverstrekkers); het toezicht uitoefenen op de uitvoering van de ZFW en AWBZ door de uitvoeringsorganen en het administreren en uitvoeren van particuliere zorgverzekeringen door verzekeraars.

Sociale zorg:

Sociale zorg betreft het aanbod van diensten op verzorgend en sociaal-cultureel gebied. Deze diensten zijn gericht op het bevorderen van de zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie van personen en hebben betrekking op verzorging, verblijf, activering, ondersteuning, begeleiding, recreatie en educatie.

Geestelijke Gezondheidszorg

Tabel 12.8 verschaft inzicht in de financiële exploitatie van de geestelijke gezondheidszorg. Het verschil tussen het totaalcijfer in deze tabel en in tabel 12.4 komt door het niet meetellen van de kosten van vrijgevestigde psychiaters.

Thuiszorg

De opzet van tabel 12.9 is enigszins veranderd. De vroegere posten “zorg in opdracht van derden” en “overige opbrengsten” zijn in het onderzoek over 2001 zoveel mogelijk toegedeeld aan de vier activiteiten: thuiszorg, ouder- en kindzorg, kraamzorg en andere zorgactiviteiten en dienstverlening. Het was niet mogelijk deze toedeling voor de jaren 1998–2000 toe te passen.

Thuiszorg: gezinsverzorging en wijkverpleging.

Andere zorgactiviteiten en dienstverlening omvat voornamelijk Algemeen Maatschappelijk Werk, Bewegen voor ouderen en ergotherapie.

Geneesmiddelen

Werden voorheen cijfers gepresenteerd over omzetten af fabriek of importeur, tabel 12.12 verstrekt nu quantitative gegevens afkomstig van de Stichting Farmaceutische Kengetallen, gebaseerd op opgaven van een groot panel van apotheken.

Onder geneesmiddelenkosten wordt verstaan de kosten tegen apotheekvergoedingprijs (voor WTG-geneesmiddelen) respectievelijk de kosten tegen apotheekinkoopprijs (buiten WTG-geneesmiddelen).

Kosten en financiering van de zorg, algemeen beeld

12.1 Kerncijfers zorg, 1998–2002*

	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>mln euro</i>					
Uitgaven / Kosten					
Uitgaven aan gezondheidszorg	23 332	24 967	26 586	29 750	33 025
Uitgaven aan welzijnszorg	12 060	12 896	14 100	15 641	17 697
Kosten beleids- en beheersorganisaties	1 461	1 520	1 526	1 640	1 675
Uitgaven aan zorg	36 853	39 384	42 212	47 031	52 398
Financieringsbronnen					
Overheid en sociale verzekeringen	25 776	27 066	29 100	32 217	35 996
Particuliere zorgverzekeringen	4 798	5 200	5 295	6 060	6 889
Overige financieringsbronnen	6 324	7 117	7 817	8 755	9 513
Uitgaven aan zorg	36 853	39 384	42 212	47 031	52 398
Functieverdeling					
Curatieve zorg	7 469	7 908	8 383	9 319	10 536
Medische verzorging	7 032	7 583	8 226	9 369	10 535
Medische goederen	6 637	7 124	7 618	8 382	9 034
Sociale zorg	8 338	8 987	9 906	10 876	12 411
Overige activiteiten	7 377	7 781	8 079	9 085	9 881
Uitgaven aan zorg	36 853	39 384	42 212	47 031	52 398
<i>euro</i>					
Uitgaven aan zorg per hoofd van de bevolking	2 346	2 491	2 651	2 931	3 245
<i>%</i>					
Uitgaven aan zorg als percentage van het Bruto Binnenlands Product	10,4	10,5	10,5	11,0	11,8
<i>(1998=100)</i>					
Indexcijfers van de zorg					
Uitgaven aan gezondheidszorg	100	107	114	128	142
Uitgaven aan welzijnszorg	100	107	117	130	147
Bevolking in Nederland	100	101	101	102	103
Uitgaven per hoofd van de bevolking	100	106	113	125	138

CBS: Zorgrekeningen (ref. 22).

Financiële gegevens

12.2 Uitgaven aan zorg naar primaire financieringsbron, 1998-2002*

	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>mln euro</i>					
Uitgaven aan zorg	36 853	39 384	42 212	47 031	52 398
Overheid	1 829	1 950	2 035	2 352	2 560
Sociale verzekeringen	23 903	25 116	27 066	29 864	33 435
Particuliere zorgverzekeringen	4 798	5 200	5 295	6 060	6 889
Eigen betalingen	3 575	3 972	4 329	4 730	5 113
Overige financiers ¹⁾	2 748	3 145	3 487	4 025	4 400
waaronder:					
Uitgaven gezondheidszorg	23 332	24 967	26 586	29 750	33 025
Overheid	1 080	1 168	1 206	1 479	1 631
Sociale verzekeringen	13 193	13 790	14 890	16 422	18 139
Particuliere zorgverzekeringen	4 739	5 147	5 243	5 992	6 806
Eigen betalingen	2 692	3 069	3 274	3 564	3 874
Overige financiers ¹⁾	1 628	1 792	1 974	2 293	2 576
Uitgaven welzijnszorg	12 060	12 896	14 100	15 641	17 697
Overheid	583	612	659	701	757
Sociale verzekeringen	10 049	10 659	11 526	12 768	14 628
Particuliere zorgverzekeringen	54	48	47	61	75
Eigen betalingen	883	904	1 055	1 166	1 239
Overige financiers ¹⁾	491	673	812	945	997

¹⁾ Instellingen zonder winstoogmerk (zorginstellingen), overige bedrijven en buitenland.

CBS: Zorgrekeningen (ref. 22).

12.4 Uitgaven aan zorg naar (clusters van) actoren, 1998–2002*

	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>mln euro</i>					
Aanbieders gezondheidszorg					
1 Algemene ziekenhuizen	6 112	6 365	6 745	7 740	8 706
2 Academische ziekenhuizen	2 229	2 480	2 666	3 103	3 469
3 Categoriele ziekenhuizen	397	420	458	513	586
4 Verstrekkers van geestelijke gezondheidszorg	2 310	2 514	2 643	2 946	3 269
5 Huisartsenpraktijken	1 299	1 355	1 463	1 584	1 818
6 Specialistenpraktijken	1 313	1 390	1 361	1 435	1 614
7 Tandartsenpraktijken	1 191	1 235	1 337	1 476	1 670
8 Paramedische en verloskundigenpraktijken	784	882	921	1 019	1 095
9 Gemeentelijke Gezondheidsdiensten	400	423	456	493	557
10 Arbo-diensten	615	691	789	859	923
11 Leveranciers van geneesmiddelen	3 281	3 567	3 867	4 318	4 718
12 Leveranciers van therapeutische middelen	1 662	1 786	1 893	2 069	2 188
13 Verstrekkers van ondersteunende diensten	359	405	407	459	491
14 Overige verstrekkers van gezondheidszorg	1 380	1 456	1 581	1 737	1 922
Totaal aanbieders gezondheidszorg	23 332	24 967	26 586	29 750	33 025
Aanbieders welzijnszorg					
15 Verpleeghuizen	2 928	3 043	3 242	3 639	4 077
16 Verzorgingshuizen	2 692	2 833	2 982	3 101	3 390
17 Thuiszorginstellingen	2 015	2 144	2 425	2 791	3 292
18 Verstrekkers van gehandicaptenzorg	2 834	3 069	3 354	3 739	4 368
19 Verstrekkers van kinderopvang	649	769	956	1 140	1 250
20 Overige verstrekkers van welzijnszorg	941	1 038	1 140	1 232	1 321
Totaal aanbieders welzijnszorg	12 060	12 896	14 100	15 641	17 697
Beleids- en beheersorganisaties					
21 Beleids- en beheersorganisaties	1 461	1 520	1 526	1 640	1 675
Uitgaven aan zorg	36 853	39 384	42 212	47 031	52 398

CBS: Zorgrekeningen (ref. 22).

Financiële gegevens

12.5A Uitgaven aan zorg naar (clusters van) actoren en functie, 2002*

	Curatieve zorg	Revalidatie- zorg	Medische verzorging	Onder- steunende dienst- verlening	Medische goederen
<i>mln euro</i>					
Aanbieders gezondheidszorg					
1 Algemene ziekenhuizen	2 836	—	4 286	1 054	233
2 Academische ziekenhuizen	1 143	—	691	650	309
3 Categoriele ziekenhuizen	124	154	201	70	22
4 Verstrekkers van geestelijke gezondheidszorg	1 798	—	518	—	459
5 Huisartsenpraktijken	1 168	—	—	137	376
6 Specialistenpraktijken	1 069	—	—	285	226
7 Tandartsenpraktijken	864	—	—	12	271
8 Paramedische en verloskundigenpraktijken	141	888	—	—	45
9 Gemeentelijke Gezondheidsdiensten	3	—	—	134	—
10 Arbo-diensten	—	136	—	—	—
11 Leveranciers van geneesmiddelen	—	—	—	—	4 483
12 Leveranciers van therapeutische middelen	—	—	—	—	2 126
13 Verstrekkers van ondersteunende diensten	67	—	—	374	—
14 Overige verstrekkers van gezondheidszorg	1 040	25	25	412	294
Totaal aanbieders gezondheidszorg	10 253	1 202	5 015	3 128	8 844
Aanbieders welzijnszorg					
15 Verpleeghuizen	199	329	3 356	—	86
16 Verzorgingshuizen	—	—	4	—	—
17 Thuiszorginstellingen	—	0	1 070	—	67
18 Verstrekkers van gehandicaptenzorg	61	29	296	—	34
19 Verstrekkers van kinderopvang	—	—	—	—	—
20 Overige verstrekkers van welzijnszorg	24	—	88	2	3
Totaal aanbieders welzijnszorg	283	358	4 813	2	190
Beleids- en beheersorganisaties					
21 Beleids- en beheersorganisaties	—	—	—	—	—
Uitgaven aan zorg	10 536	1 560	10 535	3 130	9 034

CBS: Zorgrekeningen (ref. 22).

12.5B Uitgaven aan zorg naar (clusters van) actoren en functie, 2002* (slot)

	Preventieve zorg	Beleid en beheer	Sociale zorg	Alle overige activiteiten	Totaal
<i>mln euro</i>					
Aanbieders gezondheidszorg					
1 Algemene ziekenhuizen	–	7	221	–	8 706
2 Academische ziekenhuizen	–	2	–	427	3 469
3 Categoriele ziekenhuizen	–	1	11	–	586
4 Verstrekkers van geestelijke gezondheidszorg	–22	–	246	130	3 269
5 Huisartsenpraktijken	119	14	–	2	1 818
6 Specialistenpraktijken	13	–	–	21	1 614
7 Tandartsenpraktijken	490	–	–	29	1 670
8 Paramedische en verloskundigenpraktijken	6	–	–	15	1 095
9 Gemeentelijke Gezondheidsdiensten	420	–	–	–	557
10 Arbo-diensten	635	–	107	43	923
11 Leveranciers van geneesmiddelen	–	–	–	219	4 718
12 Leveranciers van therapeutische middelen	–	–	–	62	2 188
13 Verstrekkers van ondersteunende diensten	39	–	–	8	491
14 Overige verstrekkers van gezondheidszorg	–	22	79	12	1 922
Totaal aanbieders gezondheidszorg	1 700	46	665	968	33 025
Aanbieders welzijnszorg					
15 Verpleeghuizen	–	–	71	36	4 077
16 Verzorgingshuizen	–	–	3 346	40	3 390
17 Thuiszorginstellingen	227	–	1 885	43	3 292
18 Verstrekkers van gehandicaptenzorg	–	–	3 867	82	4 368
19 Verstrekkers van kinderopvang	–	–	1 250	–	1 250
20 Overige verstrekkers van welzijnszorg	–	–	1 205	–	1 321
Totaal aanbieders welzijnszorg	227	–	11 624	200	17 697
Beleids- en beheersorganisaties					
21 Beleids- en beheersorganisaties		1 675			1 675
Uitgaven aan zorg	1 927	1 728	12 411	1 536	52 398

CBS: Zorgrekeningen (ref. 22).

Financiële gegevens

12.6 Uitgaven aan zorg naar (clusters van) actoren en primaire financieringsbron, 2002*

	Overheid	Sociale ver- zekeringen	Particuliere zorgver- zekeringen	Eigen betalingen	Overige financiers
<i>mln euro</i>					
Aanbieders gezondheidszorg					
1 Algemene ziekenhuizen	85	5 813	2 122	171	514
2 Academische ziekenhuizen	687	1 625	728	69	360
3 Categorale ziekenhuizen	—	393	142	12	39
4 Verstrekkers van geestelijke gezondheidszorg	384	2 807	—	11	67
5 Huisartsenpraktijken	—	1 247	390	134	47
6 Specialistenpraktijken	—	1 070	441	74	28
7 Tandartsenpraktijken	—	455	826	355	33
8 Paramedische en verloskundigenpraktijken	—	615	404	59	17
9 Gemeentelijke Gezondheidsdiensten	317	104	29	43	64
10 Arbo-diensten	105	—	—	—	818
11 Leveranciers van geneesmiddelen	—	2 549	1 067	1 071	31
12 Leveranciers van therapeutische middelen	—	577	248	1 129	234
13 Verstrekkers van ondersteunende diensten	—	194	73	5	220
14 Overige verstrekkers van gezondheidszorg	53	690	335	740	103
Totaal aanbieders gezondheidszorg	1 631	18 139	6 806	3 874	2 576
Aanbieders welzijnszorg					
15 Verpleeghuizen	—	3 961	—	53	62
16 Verzorgingshuizen	11	3 268	—	59	51
17 Thuiszorginstellingen	5	3 092	52	48	72
18 Verstrekkers van gehandicaptenzorg	3	4 208	—	4	154
19 Verstrekkers van kinderopvang	335	—	—	279	636
20 Overige verstrekkers van welzijnszorg	403	99	—	796	23
Totaal aanbieders welzijnszorg	757	14 628	52	1 239	997
Beleids- en beheersorganisaties					
21 Beleids- en beheersorganisaties	172	668	7	—	827
Uitgaven aan zorg	2 560	33 435	6 097	5 113	4 400

CBS: Zorgrekeningen (ref. 22).

Exploitatatiegegevens van instellingen voor gezondheidszorg

12.7 Exploitatatiegegevens van ziekenhuizen en verpleeghuizen

Omschrijving	Ziekenhuizen			Verpleeghuizen		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>						
Kosten						
Personele kosten	5 576	5 956	6 736	2 162	2 322	2 627
Kosten van voeding	133	141	158	123	133	149
Andere hotelmatige kosten	264	269	295	120	129	143
Algemene kosten	492	544	641	115	123	145
Patiëntgebonden kosten	1 429	1 512	1 688	127	141	183
Terrein/gebouwgebonden kosten	279	289	341	98	104	112
Afschrijvingen	653	671	717	171	189	199
Interest	446	453	457	151	146	136
Overige kosten	154	137	159	49	42	61
Totaal exploitatiekosten	9 426	9 972	11 191	3 116	3 327	3 756
Opbrengsten						
Wettelijk budget aanvaardbare kosten	8 375	8 850	9 808	2 918	3 052	3 562
Vergoedingen ter dekking van het wettelijk budget	8 137	8 676	9 837	2 883	2 994	3 493
Nog in tarieven te verrekenen	237	174	-29	35	58	69
Overige opbrengsten	1 055	1 119	1 439	196	286	206
Totaal exploitatie-opbrengsten	9 430	9 969	11 247	3 114	3 338	3 768
Exploitatiesaldo	4	-3	56	-1	11	12

CBS: Intramurale gezondheidszorg.

12.8 Exploitatiegegevens van instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, 2001

	Met huisvesting			Zonder huisvesting		Totaal 2001	Totaal 2000
	Geïnte- greerd	Psychia- trisch zieken- huis	RIBW / PWV	RIAGG	Ambu- lante ver- slavings- zorg		
mln euro							
Kosten							
Personele kosten	1 499	345	77	104	31	2 056	1 870
Kosten van voeding	53	11	6	0	0	70	64
Andere hotelmatige kosten	56	12	2	1	0	70	62
Algemene kosten	144	32	11	11	3	201	171
Patiëntgebonden kosten	48	12	1	1	1	64	57
Terrein/gebouwgebonden kosten	62	21	7	2	1	92	82
Afschrijvingen	107	22	5	3	1	138	125
Interest	54	14	3	2	0	73	68
Overige kosten	69	6	7	6	1	89	85
Totaal exploitatiekosten	2 091	475	119	130	39	2 853	2 584
Opbrengsten							
Wettelijk budget aanvaardbare kosten w.v.	1 735	319	115	119	0	2 470	2 235
Vergoedingen ter dekking van het wettelijk budget	1 722	310	112	113	0	2 423	2 220
Nog in tarieven te verrekenen	13	9	4	5	0	47	15
Overige opbrengsten	125	164 ¹⁾	6	13	42	357 ²⁾	357
Totaal exploitatie-opbrengsten	1 861	483	121	132	42	2 894	2 592
Exploitatiesaldo	25	9	2	2	2	41	8

¹⁾ Waaronder 151 mln euro subsidie van het Ministerie van Justitie aan TBS-instellingen.²⁾ Waaronder 80 mln euro gemeentelijke subsidie ambulante verslavingszorg.

CBS: Geestelijke gezondheidszorg.

12.9 Opbrengsten van thuiszorginstellingen

	1998	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>				
Wettelijk budget voor aanvaardbare kosten				
Algemene thuiszorg ¹⁾	1 399	1 488	1 670	1 953
Ouder- en kindzorg, diëtetiek	141	145	155	172
Entadministratie	30	33	37	42
Overige bedrijfsopbrengsten	439	473	551	593
w.v. uit				
thuiszorg ¹⁾	.	.	.	306
ouder- en kindzorg	.	.	.	19
kraamzorg	.	.	.	227
andere zorgactiviteiten, dienstverlening	.	.	.	41
Financiële en buitengewone baten	6	6	12	32
Totale opbrengsten	2 014	2 144	2 424	2 791

¹⁾ Incl. inkomensafhankelijke eigen bijdrage.

CBS: Statistiek thuiszorg (ref. 25).

12.10 Exploitatiegegevens van instellingen voor extramurale gezondheidszorg, 2001

	Thuis- zorg	GGD- en ¹⁾	Arbo- diensten	Trom- bose ¹⁾	Bloed- banken
<i>mln euro</i>					
Wettelijk budget voor aanvaardbare kosten	2 167				
Ontvangen voor CPA-taken		7			
Ritopbrengsten ambulancevervoer		86			
Opbrengsten voor activiteiten	593	380 ³⁾	844,5	21,5	184,2
w.v. ontvangen van					
Rijk en provincies	.	28	.	.	—
Gemeenten	.	239	.	.	—
Ziekenfondsen	²⁾	7	—	.	—
AWBZ	²⁾	13	—	.	—
Anderen n.e.g.	.	93	.	.	.
Overige bedrijfsopbrengsten n.e.g.	32	18	14,6	0,2	23,6
TOTAAL EXPLOITATIE-OPBRENGSTEN	2 791	491	859,1	21,7	207,8
Personele kosten	2 273	304	595,2	14,0	89,0
w.v.					
Personeel op de loonlijst	2 003	275	520,5	12,5	85,6
Bruto salarissen	1 604	217	401,2	9,7	67,8
Pensioenpremies		18	27,3	0,5	3,1
Sociale lasten	285	21	46,9	1,7	9,3
Andere personeelskosten	114	19	45,1	0,6	5,4
Oproepkrachten en personeel niet op de loonlijst	270	30	74,7	1,4	3,4
Andere kosten	470	189	234,9	7,3	51,9
w.v.					
Afschrijvingen op vaste activa		14	23,2	0,5	10,6
Betaalde rente	21	6	4,4	.	.
Overige kosten en lasten	449	169	207,3	6,8	41,2
TOTAAL EXPLOITATIEKOSTEN	2 744	493	830,1	21,3	197,3
Exploitatiesaldo	47	—2	28,9	0,4	15,4

¹⁾ GGD-en: Gemeentelijke GezondheidsDiensten, incl. de 11 Centrale Posten Ambulancevervoer en 23 ambulancediensten die onderdeel zijn van een GGD.

Trombose: Zelfstandige trombosediensten

²⁾ Zie boven bij Wettelijk budget.

³⁾ Ontvangen voor GGD-activiteiten.

CBS: Extramurale gezondheidszorg.

Financiële gegevens

12.11 Exploitatiekosten en -opbrengsten van apotheken, verloskundigen-, fysiotherapeuten- en tandartspraktijken

	1990	1995	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>					
Apotheken ¹⁾					
Totaal bedrijfsopbrengsten		2 547	3 273	3 509	3 872
w.v.					
Totaal netto omzet	1 656	2 538	3 258	3 491	3 847
Overige opbrengsten		9	15	18	26
Totaal bedrijfslasten	1 539	2 358	3 033	3 265	3 564
w.v.					
Kostprijs van de omzet	1 177	1 833	2 371	2 535	2 726
w.o. Voorraadmutaties		4	3	19	37
Personeelskosten	211	294	382	426	495
Afschrijvingen op vaste activa	65	102	116	132	162
Overige kosten ²⁾	86	129	164	172	180
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening	125	189	240	244	309
Financiële baten en lasten	-25	-27	-22	-15	-19
Buitengewone baten en lasten		6	18	8	32
Resultaat voor belastingen	101	167	236	238	321
Verloskundigenpraktijken					
Exploitatiekosten	9,1	13,7	16,4	19,2	.
w.o. personeelskosten	2,3	5,1	5,7	7,4	.
Exploitatieopbrengsten	.	56,0	72,3	85,7	.
w.o.					
ontvangen van ziekenfondsen	32,2	41,9	54,8	66,0	.
van niet-ziektefondsenverzekerden	10,0	13,2	16,6	18,5	.
Exploitatiesaldo	.	42,3	56,0	66,5	.
Fysiotherapeutenpraktijken					
Exploitatiekosten	201	252	295	317	.
w.o. personeelskosten	107	122	146	161	.
Exploitatieopbrengsten	487	573	686	710	.
w.o.					
ontvangen van ziekenfondsen	324	386	470	498	.
van niet-ziektefondsenverzekerden	153	165	190	185	.
Exploitatiesaldo	285	321	391	393	.
Tandartspraktijken					
			1997		
Exploitatiekosten	513	657	678	.	.
w.o. personeelskosten	141	193	190	.	.
Exploitatieopbrengsten	903	1 036	1 094	.	.
w.o. ontvangen van ziekenfondsen	362	265	282	.	.

¹⁾ Gewone openbare apotheken (winkels) en (8) zelfstandige ziekenhuisapotheken, maar zonder apotheken die onderdeel zijn van gezondheidscentra en ziekenhuizen (84). Cijfers exclusief BTW.

²⁾ Overige kosten: kostprijsverhogende heffingen, huisvestingskosten en niet eerder genoemde kosten.

CBS: Apotheken, gezondheidszorgpraktijken (ref. 13, 21).

Geneesmiddelen

12.12 Geneesmiddelenkosten naar hoofdgroepen, via de openbare apotheek en apotheekhoudende huisartsen

Hoofdgroepen ²⁾	1998	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>				
Maagdarmkanaal en metabolisme	470,4	517,9	555,0	602,8
Bloed en bloedvormende organen	65,9	76,1	90,0	104,9
Hartvaatstelsel	562,2	613,3	657,4	732,9
Dermatologica	90,9	95,5	103,8	114,0
Urogenitale stelsel en geslachtshormonen	150,2	174,8	184,2	197,2
Systemische hormoonpreparaten, excl. geslachtshormonen	48,7	62,3	71,2	77,0
Antimicrobiële middelen voor systematisch gebruik	167,0	172,0	180,0	195,2
Oncolytica en immunomodulantia	93,2	112,6	132,7	149,1
Skeletspierstelsel	110,1	121,0	134,1	150,3
Zenuwstelsel	349,8	402,4	442,4	498,4
Antiparasitica, insecticiden en insectwerende middelen	6,1	6,4	6,7	7,3
Ademhalingsstelsel	288,5	315,0	327,6	358,4
Zintuiglijke organen	46,4	54,1	59,2	65,4
Diverse middelen	6,9	7,0	8,8	12,8
Onbekende artikelen	45,4	48,8	41,2	42,9
Niet van toepassing	79,0	89,9	97,2	111,2
Totaal	2 580,7	2 868,8	3 091,3	3 419,7

¹⁾ Geneesmiddelen in het wettelijk verzekerde pakket; exclusief geneesmiddelen geleverd door en in ziekenhuizen; excl. 6% BTW en exclusief eigen bijdragen van de patiënten.

²⁾ De groepsindeling is gebaseerd op de classificatie van de European Pharmaceutical Marketing Research Association (Ephmra).

Stichting Farmaceutische Kengetallen (ref. 66).

Exploitatiegegevens van andere zorginstellingen

12.13 Kosten en opbrengsten van verzorgingshuizen ¹⁾

	1995	1998	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>					
Kosten					
Personeelskosten	1 401	1 526	1 627	1 714	1 836
Salarissen en vergoedingen	1 091	1 183	1 235	1 289	1 382
Sociale lasten, andere personeelskosten	310	342	393	425	454
Maaltijdverstrekking	169	178	196	219	228
Andere hotelmatige kosten	60	68	73	81	89
Algemene kosten	116	124	131	141	141
Bewonergebonden kosten	11	16	16	21	22
Terrein- en gebouwgebonden kosten	169	173	173	182	186
Afschrijvingen, huur en leasing, interest	490	503	519	518	542
Overige kosten	-2	14	11	26	25
Totaal	2 415	2 602	2 746	2 901	3 068
Opbrengsten					
Diensten aan derden	54	65	72	76	80
Eigen bijdragen	925	8	11	12	12
AWBZ-subsidies	1 355	2 418	2 509	2 639	2 780
Duurzaam verblijf en verzorging	1 333 ²⁾	2 315	2 386	2 497	2 608
Overige AWBZ-subsidies	22	103	123	142	172
Overige vergoedingen	54	64	88	101	117
Overige opbrengsten	45	56	73	77	85
Totaal opbrengsten	2 432	2 612	2 754	2 904	3 075
Exploitatiesaldo	17	10	9	3	7

¹⁾ Exclusief kosten en opbrengsten van tot de instellingen behorende bejaardenwoningen (aanleunwoningen).

²⁾ Subsidie krachtens de Wet op de Bejaardenoorden.

CBS: Statistiek van de verzorgingshuizen (ref. 20).

Aanhangsel

95%-betrouwbaarheidsmarges bij gegeven absoluut aantal en percentage

Per- cen- tage	Aantal respondenten, absoluut													
	25		50		100		200		300		400		600	
	l	r	l	r	l	r	l	r	l	r	l	r	l	r
0	0,0	13,7	0,0	7,1	0,0	3,6	0,0	1,8	0,0	1,2	0,0	0,9	0,0	0,6
1	1,0	14,5	1,1	7,9	1,0	4,4	0,9	2,6	0,8	1,9	0,7	1,5	0,6	1,2
2	2,0	15,2	1,9	8,6	1,8	5,0	1,5	3,0	1,3	2,3	1,1	1,9	1,0	1,5
3	2,9	15,8	2,7	9,2	2,4	5,5	1,9	3,4	1,6	2,6	1,4	2,2	1,2	1,7
4	3,9	16,4	3,5	9,7	2,9	5,9	2,3	3,7	1,9	2,9	1,7	2,4	1,5	1,9
5	4,7	16,8	4,1	10,1	3,4	6,3	2,6	4,0	2,2	3,1	1,9	2,6	1,6	2,1
6	5,6	17,3	4,7	10,5	3,8	6,6	2,9	4,2	2,4	3,3	2,1	2,8	1,8	2,2
7	6,7	17,7	5,3	10,9	4,1	6,9	3,1	4,5	2,6	3,5	2,3	2,9	1,9	2,3
8	7,0	18,0	5,8	11,2	4,5	7,2	3,3	4,7	2,8	3,6	2,5	3,1	2,1	2,5
9	7,7	18,4	6,2	11,5	4,8	7,4	3,6	4,8	3,0	3,8	2,6	3,2	2,2	2,6
10	8,3	18,8	6,7	11,8	5,1	7,6	3,8	5,0	3,2	4,0	2,8	3,4	2,3	2,7
15	11,0	20,0	8,5	12,9	6,4	8,5	4,6	5,7	3,8	4,6	3,4	3,9	2,8	3,1
20	13,2	20,8	10,0	13,7	7,3	9,2	5,3	6,2	4,4	5,0	3,8	4,3	3,1	3,4
25	15,0	21,3	11,2	14,3	8,1	9,7	5,8	6,6	4,8	5,3	4,2	4,5	3,4	3,7
30	16,4	21,5	12,1	14,7	8,8	10,0	6,3	6,9	5,1	5,5	4,5	4,8	3,6	3,8
35	17,8	21,5	12,9	14,9	9,3	10,2	6,6	7,1	5,4	5,7	4,7	4,9	3,8	4,0
40	19,0	21,5	13,6	15,0	9,7	10,4	6,9	7,2	5,6	5,8	4,9	5,0	4,0	4,1
45	19,8	21,1	14,1	14,8	10,0	10,4	7,1	7,2	5,7	5,8	5,0	5,0	4,1	4,1
50	20,5	20,5	14,5	14,5	10,2	10,2	7,2	7,2	5,8	5,8	5,0	5,0	4,1	4,1
	Aantal respondenten, absoluut													
	800		1 000		1 500		2 000		3 000		6 000		9 000	
	l	r	l	r	l	r	l	r	l	r	l	r	l	r
0	0,0	0,5	0,0	0,4	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
1	0,6	1,0	0,5	0,8	0,4	0,6	0,4	0,5	0,3	0,4	0,2	0,3	0,2	0,2
2	0,8	1,2	0,8	1,1	0,6	0,8	0,6	0,7	0,5	0,6	0,3	0,4	0,3	0,3
3	1,0	1,4	1,0	1,3	0,8	1,0	0,7	0,8	0,6	0,7	0,4	0,5	0,3	0,4
4	1,2	1,6	1,1	1,4	0,9	1,1	0,8	1,0	0,7	0,8	0,5	0,5	0,4	0,5
5	1,4	1,7	1,3	1,5	1,0	1,2	0,9	1,0	0,8	0,8	0,5	0,6	0,4	0,5
6	1,6	1,9	1,4	1,7	1,1	1,3	1,0	1,1	0,8	0,9	0,6	0,6	0,5	0,5
7	1,7	2,0	1,5	1,8	1,2	1,4	1,1	1,2	0,9	1,0	0,6	0,7	0,5	0,5
8	1,8	2,1	1,6	1,9	1,3	1,5	1,2	1,3	0,9	1,0	0,7	0,7	0,5	0,6
9	1,9	2,2	1,7	1,9	1,4	1,6	1,2	1,3	1,0	1,1	0,7	0,8	0,6	0,6
10	2,0	2,3	1,8	2,0	1,5	1,6	1,3	1,4	1,0	1,1	0,8	0,8	0,6	0,6
15	2,4	2,7	2,2	2,4	1,8	1,9	1,5	1,6	1,3	1,3	0,9	0,9	0,7	0,8
20	2,7	2,9	2,4	2,6	2,0	2,1	1,7	1,8	1,4	1,5	1,0	1,0	0,8	0,8
25	3,0	3,2	2,7	2,8	2,2	2,3	1,9	2,0	1,5	1,6	1,1	1,1	0,9	0,9
30	3,2	3,3	2,8	3,0	2,3	2,4	2,0	2,1	1,6	1,7	1,2	1,2	0,9	1,0
35	3,3	3,4	3,0	3,0	2,5	2,5	2,1	2,1	1,7	1,7	1,2	1,2	1,0	1,0
40	3,4	3,5	3,1	3,1	2,5	2,6	2,2	2,2	1,8	1,8	1,3	1,3	1,0	1,0
45	3,5	3,6	3,1	3,2	2,6	2,6	2,2	2,2	1,8	1,8	1,3	1,3	1,0	1,0
50	3,6	3,6	3,2	3,2	2,6	2,6	2,2	2,2	1,8	1,8	1,3	1,3	1,0	1,0

Ter verduidelijking van het gebruik van de tabel volgt hier een voorbeeld. We veronderstellen dat in een groep van 2 078 respondenten bij 4% een bepaald kenmerk optreedt. Dit absolute aantal ligt dicht bij 2 000. Bij 4% vinden we hier betrouwbaarheidsmarges van 0,8% (linker) en 1,0% (rechter). De grenzen van het 95%-betrouwbaarheidsinterval liggen dan bij 4% - 0,8% = 3,2% en bij 4% + 1,0% = 5%.

Voor percentages p groter dan 50 raagplege men de regel met een percentage gelijk aan (100-p), waarbij de linkermarge overgaat in de rechtermarge en omgekeerd. Voor tussenliggende aantallen respondenten en percentages kan men op eenvoudige wijze interpoleren.

Bronvermelding

Een aantal CBS-publicaties bestaat niet meer als papieren publicatie. De gegevens en toelichting kunnen geraadpleegd worden in de databank Statline, via de CBS-site op Internet: www.cbs.nl.

1. ZZW: informatiecentrum Zorg, sociale Zekerheid, Wet- en regelgeving en Welzijn, De Kleine gids van de Nederlandse sociale zekerheid (Kluwer, Deventer).
2. Adviesdienst Verkeer en Vervoer, 1999, Inschatting van het aantal slachtoffers dat is behandeld op de EHBO-afdeling van ziekenhuizen in Nederland, 1997 (AVV, Heerlen).
3. Association of comprehensive cancer centers, Incidence of cancer in the Netherlands 19.. : report of the Netherlands cancer registry (Vereniging van integrale kankercentra, Utrecht).
4. Bloemen, H.J.Th., L. van Bree, E. Buringh et al., 1998, Fijn stof in Nederland; een tussenbalans (RIVM, Bilthoven; rapport nr. 650010006).
5. CBS, Allochtonen in Nederland.
6. CBS, Bevolking der gemeenten van Nederland.
7. CBS, Bevolkingstrends (kw.).
8. CBS, Budgetonderzoek.
9. CBS, Demografische kerncijfers per gemeente.
10. CBS, Enquête beroepsbevolking.
11. CBS, Intramurale gezondheidszorg.
12. CBS, Jaarboek onderwijs 1998- ; feiten en cijfers bijeengebracht door het CBS (Samson).
13. CBS, 2003, Het levenseinde in de medische praktijk; resultaten sterfgevallenonderzoek 2001.
14. CBS, Maandbericht gezondheidsstatistiek (Monthly bulletin of health statistics).
15. CBS, Maandstatistiek van de bevolking (Monthly bulletin of population statistics).
16. CBS, De mobiliteit van de Nederlandse bevolking (Mobility of the Dutch population).
17. CBS, Niet-natuurlijke dood in Nederland, 1996–1998.
18. CBS, Rechtspraak in Nederland.
19. CBS, Sociaal-economische maandstatistiek (Monthly bulletin of socio-economic statistics).
20. CBS, Statistiek van de bejaardenoorden (Homes for the aged).
21. CBS, Statistisch jaarboek.

22. CBS, Working paper Zorgrekeningen 1998–2001.
23. CBS, Ziekteverzuim binnen de overheid.
24. CBS; Adviesdienst Verkeer en Vervoer, Verkeersongevallen.
25. CBS; Landelijke Vereniging voor Thuiszorg, Jaarboek thuiszorg.
26. CBS en TNO Preventie en Gezondheid, 2003, Arbeidsgehandicapten 2002: arbeidssituatie van mensen met een langdurige aandoening / door Ingrid Beckers, Jan Besseling en Astrid Smits; in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Elsevier, 's Gravenhage).
27. Commissie integraal waterbeheer; Rijksinstituut voor integraal zoetwaterbeheer en afvalwaterbehandeling, Water in beeld; voortgangrapportage over het waterbeheer in Nederland (RIZA, Lelystad).
28. Consument en veiligheid, 2003, Ongevallen en bewegen in Nederland: kerncijfers 2000–2001 voor beleid en onderzoek / P.C. den Hertog, L.T.B. van Kampen, W.T.M. van Ooijendijk et al. (Consument en veiligheid, Amsterdam).
29. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2001, The DRD-Standard, Version 2.0; EMCDDA standard guidelines to report statistics on drug-related deaths from the EU member states (draft version).
30. Europese Unie, 2002, Richtlijn 2002/3/EG van de Raad van 12 februari 2002 betreffende ozon in lucht (derde dochterrichtlijn). Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen no L 67/14.
31. Gezondheidsraad, Commissie vaccinatie tegen influenza, Vaccinatie tegen influenza, seizoen 1996/'97 (Gezondheidsraad, Rijswijk, sept. 1996).
32. GGZ Nederland, 2000– , Feiten en ontwikkelingen: personeel in de geestelijke gezondheidszorg [Gpi 1998–] / M. Hesseling (GGZ Nederland, Utrecht).
33. GGZ Nederland, 2000, PIGGz-registratie verslagjaar 1997, landelijke tabellen / onder red. van M. Hesseling (GGZ Nederland, Utrecht).
34. GGZ Nederland, 2001, Dossier GGZ: brancherapport geestelijke gezondheidszorg 1997–1999 (GGZ Nederland, Utrecht).
35. Hoek, G., A. Verhoeff and P. Fischer, 1997, Daily mortality and air pollution in the Netherlands, 1986–1994 (Landbouwwuniversiteit Wageningen, rapport nr. 1997–481).
36. Hof, S van den, J.H.T.C. van den Kerkhof, P.P.G. ten Ham et al., 2001, Mazelen-epidemie in Nederland, 1999–2000. Ned Tijdschr Geneeskd 145 (2001), 52, 2529v.
37. Inspectie voor de gezondheidszorg, Aids in Nederland [per kwartaal tot en met 1998].
38. Inspectie voor de gezondheidszorg, Jaarrapportage.
39. Inspectie voor de gezondheidszorg, Vaccinatietoestand Nederland per 1 januari 2002 (Den Haag).
40. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Maandoverzicht van het weer in Nederland (KNMI, De Bilt).

Bronvermelding

41. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Maandoverzicht van neerslag en verdamping (KNMI, De Bilt).
42. Koninklijke Nederlandsche maatschappij tot bevordering der geneeskunst, Specialisten registratie commissie, Rapport opleidingen en assistentenbestand van door de S.R.C. erkende opleidingsinrichtingen per 01-01-1999 (KNMG, Utrecht).
43. Landelijk instituut sociale verzekeringen, 1997, Classificaties voor Arbo en SV: classificatie van klachten, ziekten en oorzaken voor bedrijfs- en verzekeringsartsen, samengest. onder eindred. van P. Ouwehand en P.H.M. Wouters. (Voorlichtingscentrum Sociale Verzekering, Utrecht).
44. Landelijk instituut sociale verzekeringen, Kroniek van de sociale verzekeringen, wetgeving en volume-ontwikkeling in historisch perspectief (Lisv, Amsterdam).
45. Landelijk instituut sociale verzekeringen, Ontwikkeling arbeidsongeschiktheid; jaaroverzicht WAO/WAZ/Wajong. (Lisv, Amsterdam).
46. Landelijk instituut sociale verzekeringen, Ontwikkeling ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid (Lisv, Amsterdam).
47. Ministerie van volksgezondheid, welzijn en sport, Zorgnota 2001, Bijlagen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 27401, nr. 3).
48. Montfoort, G.L.M. van, W.Ch.C. van Galen en S. Harris, 1988, Ongevallen in Nederland; een onderzoek naar privé-, verkeers-, sport- en bedrijfsongevallen, in de periode augustus 1986–augustus 1987 (Stichting Consument en Veiligheid, Amsterdam).
49. Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg, Cijfers over fysiotherapeuten in de eerste lijn, door L. Hingstman (NIVEL, Utrecht).
50. Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg, Cijfers uit de registratie van huisartsen, door L. Hingstman (NIVEL, Utrecht).
51. Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg, Cijfers uit de registratie van verloskundigen, door L. Hingstman en T. Wiegiers (NIVEL, Utrecht).
52. Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg, Continue morbiditeitsregistratie peilstations Nederland (Continuous morbidity registration sentinel stations Netherlands) (NIVEL, Utrecht).
53. Nie, N.H., C. Hadlai Hull, J. G. Jenkins et al., 1975, SPSS, statistical package for the social sciences, 2nd ed. (McGraw-Hill, New York etc.) p. 409–419.
54. Prismant, Arcares, 2002, Verpleeghuizen in cijfers 1999, informatie uit LZV en SIVIS / samengest. door D.H.M. Frijters, L.M. van Kuijk, M.C.A. Albers et al. (Prismant, Utrecht).
55. Projectgroep uniformering verzuimgrootheden, 1996, Berekening van ziekteverzuim; standaard voor verzuimregistratie (Nederlands instituut voor arbeidsomstandigheden, Amsterdam).
56. Rademakers, J., 2002, Abortus in Nederland 1993–2000 (Stichting Samenwerkende Abortusklinieken Nederland, Heemstede).

57. Rapportage arbeidsmarkt zorgsector 2003 / L. Hingstman, W. van der Windt, P.C. Allaart et al. (NIVEL, NZi, OSA, Utrecht).
dl 1: Hoofdrapport.
dl 2: Bijlagen.
58. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Laboratorium voor luchtonderzoek, Luchtkwaliteit, jaaroverzicht (RIVM, Bilthoven).
59. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu; Centraal Bureau voor de Statistiek, Milieucompendium 2001 (Kluwer, Alphen a/d Rijn).
60. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu; Centraal Bureau voor de Statistiek, Milieucompendium 2002, het milieu in cijfers (www.milieucompendium.nl).
61. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu; Inspectie voor de gezondheidszorg, Infectieziekten bulletin (RIVM, Bilthoven).
62. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2002, Verontreiniging van moedermelk met gechloreerde koolwaterstoffen in Nederland, niveaus in 1998 en tijdtrends / M.J. Zeilmaker, D.A. Houweling, C.E.J. Cuijpers et al. (RIVM, Bilthoven). Rapportnr. 529102012.
63. SIG Zorginformatie, Classificatie van verrichtingen 1990, versie december 1989 (SIG, Utrecht).
deel 1: Systematische lijst.
deel 2: Alfabetische lijst.
64. SIG Zorginformatie, 1991, Jaarboek ziekenhuizen 1990: kliniek en dagverpleging: gebaseerd op de gegevens uit de Landelijke medische registratie (SIG, Utrecht).
65. Sociaal en cultureel planbureau, 2002, Sociaal-cultureel plan 2002 (SDU, 's-Gravenhage).
66. Somai, D, en J.B.F. Hutten, 2002, Brancherapport cure '98-'01 (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Den Haag).
67. Stichting consument en veiligheid, 1995, Ongevallen in Nederland, opnieuw gemeten; een enquête-onderzoek in de periode augustus 1992-augustus 1993 / S. Mulder, A. Bloemhoff, S. Harris et al. (SCV, Amsterdam).
68. Stichting HIV Monitoring, 2002, Monitoring of human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) infection in the Netherlands (SHM, Amsterdam).
69. Stichting Informatievoorziening verslavingszorg, LADIS 2000 [Landelijk Alcohol en Drugs Informatiesysteem] (IVV, Utrecht).
70. TNO Preventie en Gezondheid, Rapportage van de screening op congenitale hypothyreoïdie bij kinderen geboren in: verslag van de Landelijke begeleidingscommissie CHT, door P.H. Verkerk (TNO-PG, Leiden).
71. TNO Preventie en Gezondheid, Rapportage van de screening op fenylketonurie bij kinderen geboren in: verslag van de Landelijke begeleidingscommissie PKU, door P.H. Verkerk (TNO-PG, Leiden).
72. Trimbos-instituut, 2003, Nationale drugsmonitor: jaarbericht 2002 (Trimbos-instituut, Utrecht).

Bronvermelding

73. Uitvoering Werknemersverzekeringen, Kerncijfers werknemersverzekeringen (maandelijks).
74. Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, VGN-cliëntentabellenboek; uitkomsten van de VGN-cliëntenregistraties over ...; landelijke tabellen verstandelijk handicapt, lichamelijk gehandicapt en zintuiglijk gehandicapt. (VGN, Utrecht).
75. Voedingscentrum, 1998, Zo eet Nederland 1998; resultaten van de Voedselconsumptiepeiling 1998 (Voedingscentrum, Den Haag).
76. Vonk, J.M., en J.P. Schouten, 1998, Daily emergency hospital admission and air pollution in the Netherlands, 1982–1986 and 1986–1995 (Rijksuniversiteit Groningen; VROM) (rapport nr.96.140072).
77. Waterwinbedrijf Brabantse Biesbosch, Jaarverslag.
78. Wereldgezondheidsorganisatie, 1997, Internationale statistische classificatie van ziekten en met gezondheid verband houdende problemen; tiende rev., vert. onder leiding van de Werkgroep Classificaties en Coderingen van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid. (CSIZ, Zeist) 3 dln.
79. World Health Organization, 1992, International statistical classification of diseases and related health problems; tenth rev. (WHO, Geneva). 3 vols.
80. World Health Organization, 1997, Nitrogen oxides; 2nd ed. (WHO, Geneva) (Environmental health criteria; 188).
81. World Health Organization, Regional office for Europe, 1998, Air quality guidelines for Europe. 2nd ed. (WHO, Copenhagen).

Verklaring van termen

Hieronder worden een aantal minder bekende termen die in dit Vademecum voorkomen, nader verklaard. Criterium voor opname in deze lijst was dat de termen niet voorkomen in een gangbaar Nederlands woordenboek.

Abdominale herniae: buikbreuken.

Adenoïed: adenoïde vegetaties: woekering van de amandelen (tonsillen) achter in de keel en in de neus-keelholte.

Aflatoxine: sterk kankerverwekkende stof, een uitscheidingsproduct van tropische en subtropische schimmels; kan voorkomen in geroosterde pinda's.

Amnestisch syndroom: stoornis in alle geheugengradaties, desoriëntatie in tijd, plaats en persoon.

Antimicrobiële middelen: geneesmiddelen tegen bepaalde microben, bacteriën.

Artropathie: gewrichtsziekte.

Brucellose: infectieziekte veroorzaakt door een der soorten *Brucella*-bacteriën.

CARA: chronische aandoeningen onderste luchtwegen; omvat astma, chronische bronchitis, emfyseem en overige chronische luchtwegobstructie.

Cohort: bevolkingsgroep waarvan de individuen gedefinieerd zijn door één of meer dezelfde kenmerken, in dit boek het jaar van geboorte.

Congenitale hypothyreoïdie (CHT): aangeboren onvoldoende werking van de schildklier.

Dermatologica: geneesmiddelen voor de huid.

Diuron: een sinds begin 2001 verboden onkruidbestrijdingsmiddel, indertijd veel gebruikt door gemeentelijke plantsoendiensten.

E. coli: *Escherichia coli*: geslacht van normaal in de darm van de mens en gewervelde dieren voorkomende bacteriën.

Febris recurrens: door spirocheten veroorzaakte ziekte, gekenmerkt door aanvallen van hoge koorts en koortsvrije tussenpozen.

Furanen: giftige stoffen die in het milieu voor kunnen komen en die zich, via de voeding, kunnen ophopen in het vetweefsel van mensen.

Hepatitis A: hepatitis infectiosa: door een virus veroorzaakte leverontsteking, gekenmerkt door o.a. geelzucht; de besmetting vindt plaats via de mond.

Termen

Hepatitis B: serumhepatitis: leverontsteking ten gevolge van een virus overgebracht door het gebruik van niet steriel materiaal bij b.v. punctie, bloedtransfusie of drugs-spuiten.

Hepatitis C: leverontsteking veroorzaakt door het hepatitis-C-virus; vroeger aangeduid als hepatitis non-A, non-B; besmetting vindt plaats d.m.v. bloed en bloedproducten (bloedtransfusie, hemodialyse, intraveneus druggebruik).

Hypoxie: te laag zuurstofgehalte.

Immunomodulantia: geneesmiddelen die invloed hebben op het immuunsysteem, ofwel onderdrukkend (gebruik na orgaantransplantaties om afstotingsverschijnselen te onderdrukken), ofwel stimulerend, bij bepaalde vormen van kanker.

Legionella-pneumonie: legionairsziekte, veteranenziekte: ernstige longontsteking of het binnendringen van vocht in verschillende longkwabben veroorzaakt door de bacterie *Legionella pneumophila*.

Leptospirosis: ziekte veroorzaakt door de bacterie *Leptospirae*: een geslacht van spirochetes.

Lymfoom: gezwel van lymfocytenrijk weefsel.

g: microgram = 0,000001 gram.

Mamma: borst.

Meningococcon-sepsis: infectie in de bloedbaan door de bacterie *Meningococcus*.

Meningococcus: bacterie, verwekker van nekkramp.

Mesothelioom: kwaadaardige tumorwoekering in longvliezen of buikvlies.

Non-Hodgkin-lymfoom: groep van kwaadaardige lymfomen met uiteenlopende graad van kwaadaardigheid.

Oncolyticum: farmaceutisch middel dat de groei van gezwellen remt.

Orthoptie: het nastreven van binoculair zien; behandeling van scheelzien door het laten oefenen van de oogspieren.

Parkinson, ziekte van: dikwijls familiaal, na het 35ste levensjaar optredend ziektebeeld, dat gekenmerkt wordt door spierstijfheid, langzame beving in de handen, loop- en spraakstoornissen, enz.

Percutane vaatinterventie: door de huid gaande behandeling van een bloedvat.

Perinatale sterfte: doodgeboorte + sterfte in de eerste levensweek.

Phenylketonurie (PKU): aangeboren stofwisselingsdefect, met als gevolg gebrekkige geestelijke ontwikkeling.

Processus mastoïdeus: tepelvormig aanhangsel van het slaapbeen.

Q-koorts: ziekte veroorzaakt door het micro-organisme *Coxiella burnetii*, via de lucht overgebracht door rondstuivende uitwerpselen van schapen, geiten, runderen, en door uitwerpselen van teken.

Screening: massaonderzoek volgens een vastgesteld schema, met de bedoeling diegenen te ontdekken die vermoedelijk aan een bepaalde ziekte lijden (syn.: bevolkingsonderzoek).

Spina bifida: plaatselijk gespleten wervelkolom doordat de bogen van enige wervels niet gesloten zijn.

Subcutis: onderhuids bindweefsel.

Systemisch: m.b.t. een bepaald orgaansysteem.

Tractus digestivus: spijsverteringsorganen.

Tractus respiratorius: ademhalingsorganen.

Tractus urogenitalis: urinewegen en geslachtsorganen.

Tularemia: infectieziekte veroorzaakt door de bacterie *Francisella tularensis* en op de mens overgebracht door omgang met besmette knaagdieren.

Urogenitaal stelsel: urinewegen en geslachtsorganen.

Verocytotoxine producerende *E. coli*: een ziekmakende bacterie die darminfecties veroorzaakt met (bloederige) diarree tot gevolg en die in ernstige vorm ook een giftige werking heeft op niercellen.

Register

In dit alfabetisch register zijn alle termen van belang opgenomen. Synoniemen zijn vaak onder één term gebracht, vooral waar het groepen van diagnoses of doodsoorzaken betreft. Soms is de woordvolgorde omgezet: bijvoorbeeld 'ziekten van de ademhalingsorganen' is te vinden onder 'ademhalingsorganen, ziekten van de'.

De cijfers verwijzen naar de tabel- of grafieknnummers.

Verder zijn de volgende afkortingen gebruikt:

(fac.)	faculteit
(spec.)	specialisme
t.g.v.	ten gevolge van

A

- aangeboren afwijkingen 9.6
- sterfte t.g.v. 7.10 – 7.12, 7.31
- zie ook:* congenitale ...
- aangezichtsbeenderen, operaties aan 8.24
- aanleunwoningen 10.12
- aardappelen 4.3, 4.4
- aardolie- en chemische industrie 3.6, 6.11
- AAW *zie:* Algemene Arbeidsongeschiktheids-Wet
- abdominale herniae *zie:* buikbreuken
- abortus provocatus 5.12, 5.15, 5.16, 9.6
- academici, in extramurale gezondheidszorg 11.6
- academische ziekenhuizen 8.9, 8.18, 10.1, 10.3
- uitgaven van 12.4 – 12.6
- accidentele val 8.15
- sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.23, 7.31
- accidentele verdrinking 7.10, 7.11
- accidentele vergiftiging 7.10, 7.11
- activiteitenbegeleider, opleiding 11.15
- activiteitenbeperking 6.9, 6.10
- acupunctuur 8.8
- ademhaling, belemmering van 8.15
- ademhalingsorganen, ziekten van de en luchtverontreiniging 1.6
- sterfte t.g.v. 7.8 – 7.12, 7.14, 7.21, 7.31
- verpleeghuispatiënten met 9.10
- ziekenhuispatiënten met 9.5 – 9.7
- ademhalingsstelsel, ziekten van 6.19, 6.20
- geneesmiddelen voor 12.12
- administratief personeel 11.6, 11.7
- afschrijvingen 12.7, 12.8, 12.10, 12.11, 12.13
- afwezigheidsdagen 10.8
- afwijkende bevindingen en slecht omschreven oorzaken van ziekte 9.6
- aids 7.10, 7.11, 9.2
- alcohol, inname van 4.5
- alcohol, leveraandoeningen door 7.10, 7.11
- alcohol, psychische stoornissen door 7.10, 7.11
- alcohol, sterfte door 7.19
- alcoholcliënten 8.25
- alcoholgebruik 4.7, 4.9, 4.13
- alcoholische dranken 4.3, 4.4
- alcoholvrije dranken 4.3, 4.4
- algemeen maatschappelijk werk 10.9
- algemene en administratieve functies 11.3
- Algemene Arbeidsongeschiktheidswet
- uitkeringen krachtens 6.16 – 6.18
- Algemene Nabestaandenwet 3.9
- Algemene Ouderdomswet 3.9
- Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten 3.9
- financiert zorg 12.10, 12.13
- algemene ziekenhuizen 8.9, 8.18, 10.1, 10.3, 12.4 – 12.6
- allergie, medicijngebruik tegen 8.37, 8.38
- allergologie (spec.) 11.16
- allochtonen 2.6, 2.11, 2.12, 5.5, 6.25
- Alpha-hulpverlening, -helpenden 10.10, 11.5
- alternatieve genezers 8.1, 8.2, 8.7, 8.8
- ambulancediensten 10.9, 12.10
- amnestisch syndroom 9.10
- amputatie, traumatische 8.16
- anesthesie (spec.) 8.23, 11.16
- antibiotica 8.37, 8.38
- anticonceptiepil 5.12 – 5.14
- zie ook:* geslachtshormonen

antimicrobiële middelen 12.12
 antiparasitica, insecticiden en insectwerende middelen 12.12
 antroposofische gezondheidszorg, opleiding 11.14
 apotheekhoudende huisartsen 11.8
 apotheken 10.11, 12.11
 apothekers 11.8, 11.13, 11.14
 apothekersassistent, opleiding 11.15
 appartementen (bij verzorgingshuizen) 10.12
 appendicitis 9.5, 9.6
 appendix, operaties aan 8.24
 arbeid 3.3 – 3.6
 arbeidsduur 3.4, 3.5, 6.12
zie ook: fulltime werkers; parttime werkers
 arbeidsgehandicapten 6.25
 arbeidshygiënist 11.6
 arbeids- en organisatiekundigen 11.6
 arbeidsomstandigheden 1.13, 3.4
 arbeidsongeschiktheid 6.16 – 6.20
 arbeidsongeval 8.12, 8.13, 8.16
zie ook: bedrijfsongevallen
 arbeidsrelatie, vaste / flexibele 3.4
 arbo-adviseurs 11.6
 arbo-diensten 10.9, 11.5, 11.6, 12.4 – 12.6, 12.10
 arbo-verpleegkundigen 11.6
 artropathieën 9.6
 artroscopie 8.24
 artsen 11.6, 11.14, 12.10
 asfyxie bij geboorte 7.12
 asielverzoeken 2.15, 2.16
 aspirine 8.37, 8.38
 assistent-geneeskundigen 11.16
 assistent-huisartsen 11.8, 11.9
 astma 6.23, 7.10, 7.11
 medicijnen tegen 8.37, 8.38
 autobestuurders *en* -passagiers 4.14, 7.25, 7.26
 autochtonen, arbeidsgehandicapten 6.25
 autohandel en -reparatie 3.6, 6.11
 auto's, motoren, brommers, lawaai van 1.12
 AWBZ *zie:* Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten

B

baarmoeder, operatieve verwijdering van 8.24
 baarmoederhalskanker *zie:* kwaadaardige nieuwvormingen van baarmoederhals
 bacillaire dysenterie 9.1
 basisartsen 11.13, 11.14
 basisonderwijs 3.1, 3.2
zie ook: opleidingsniveau
 basketbal 8.14
 beddagen 6.9, 6.10

bedden 10.1 – 10.3, 10.5 – 10.8
 in verzorgingshuizen 10.12
 bedlegerig 6.30, 6.31
 bedrijfsartsen 11.6
 bedrijfsgrootte, ziekteverzuim naar 6.11
 bedrijfskosten 12.9, 12.11
 bedrijfsongevallen, fatale 7.22, 7.27
zie ook: arbeidsongevallen
 bedrijfsopbrengsten 12.9, 12.10, 12.11
 bedrijfstak 3.6, 6.11, 6.15, 7.27
 behandeling staken 7.20, 7.21
 behandelingsdagen 10.3 – 10.6, 10.8
 bejaardenoorden *zie:* verzorgingshuizen
 beknellend object 8.15
 beleid en management gezondheidszorg, opleiding 11.14
 beleids- en beheersorganisaties 12.1, 12.4 – 12.6
 benen, bloedvatvernauwing in 6.23
 beperkingen, lichamelijke 6.24
 beroepsbegeleidende leerweg 3.1, 11.15
 beroepsbevolking 3.3
 beroepsniveau 1.13
 beroepsonderwijs 3.1, 3.2
zie ook: opleidingsniveau
 beroepsopleidende leerweg 3.1, 11.15
 beroerte 6.23
zie ook: hersenvaatletsels
 beschermd wonen, instellingen voor 10.7
 bestedingen van huishoudens 4.3
 bestrijdingsmiddelen 1.10
 bevallingen 5.4, 5.9 – 5.11, 9.6, 10.10
 plaats van bevalling 5.9
zie ook: geboren
 bevallingen en complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed 9.5, 9.6
zie ook: complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed
 bevolking hfdst. 2
 bevolking, gemiddelde 2.7
 bevolkingsdichtheid 2.6, 2.11
 bevolkingsgroei 2.1, 2.5
 bevolkingsonderzoek 8.29, 8.32, 8.33
 bevriezing 8.16
 beweeglijkheid 6.24
 bewegen, gezond – 4.17
 bewegend object, ongevallen door 8.15
 bewegingsagogie, opleiding 11.14
 bewegingstechnoloog, opleiding 11.14
 bewegingswetenschappen, opleiding 11.14
 bewonergebonden kosten 12.13
 bewoners van
 instellingen voor verstandelijk gehandicapten 8.26, 10.5
 verzorgingshuizen 6.29 – 6.31

Register

bezette arbeidsplaatsen
 in extramurale gezondheidszorg 11.5 – 11.7
 in geestelijke gezondheidszorg 11.4
 in intramurale gezondheidszorg 11.1 – 11.3
 zie ook: formatieplaatsen
bezettingsgraad 10.1, 10.3, 10.5, 10.6, 10.8
bier 4.7
Biesbosch 1.8
binnenlandse migratie 2.14
biomedische gezondheidswetenschappen,
 opleiding 11.14
biomedische wetenschappen, opleiding 11.14
biopsie 8.24
bioscoopbezoek 4.16
biseksuelen met aids 9.2
blindedarmontsteking 9.5, 9.6
bloed en bloedbereidende organen, ziekten van
 9.6, 9.10
bloed en bloedvormende organen, genees-
 middelen voor 12.12
bloed, bloedbereidende organen en immuni-
 teitsstoornissen, ziekten van 7.10, 7.11, 7.31
bloedafnemingen (trombosediensten) 10.9
bloedbanken 10.9, 11.5, 12.10
bloeddonaties *en* donoren 10.9
bloedsomlooporganen, ziekten van de 9.10
 ziekenhuispatiënten met 1.6, 9.5 – 9.7
 zie ook: hart en vaatstelsel, ziekten van
bloedtransfusie, bron van aids-besmetting 9.2
bloedvaten 8.16, 8.24
bloedvatvernauwing 6.23
bof 8.31
borstkanker *zie:* kwaadaardige nieuwvormin-
 gen van de borst
borstoperaties 8.24
borstvoeding 4.6
botbreuken (fracturen) 8.16, 8.24, 9.6, 9.10
boter 4.3
botspierstelsel
 (operatieve) verrichtingen aan 8.24
 ziekten van 6.19, 6.20
botulisme 9.1
botweefsel en kraakbeen, ziekten van 9.6
bouwnijverheid 3.6, 6.11, 6.15, 7.27
brandwonden 8.16
brede GGZ-instellingen 11.4
 zie ook: geïntegreerde GGZ instellingen
brood 4.3
bromfiets(ers) 4.14, 7.25, 7.26, 8.15, 8.17
bronchitis, chronische 6.23
 zie ook: chronische aandoeningen onderste
 luchtwegen
brucellose 9.1
brug (in gebit) 8.6
bruto binnenlands product 3.7, 12.1

buik, bloedvatvernauwing in 6.23
buikbreuken 8.24, 9.5, 9.6
buikholte, endoscopie van 8.24
buiktymfus 9.1
buikwand en peritoneum, operaties aan 8.24
buitenechtelijke geboorte 5.1, 5.2
buitenlandse migratie 2.1
buren, lawaai van 1.12
burgerlijke staat 2.6, 2.8, 2.10
burnout 6.15
bus, tram, metro 4.14

C

cadmium 1.7
cafébezoek 4.16
calcium, inname 4.5
cannabis 8.25
CARA *zie:* chronische aandoeningen onderste
 luchtwegen
cardiologie (spec.) 8.23, 11.16
cardio-pulmonale chirurgie (spec.) 8.23, 11.16
categorale ziekenhuizen 8.9, 8.18, 10.1, 10.3,
 12.4 – 12.6
centrale posten ambulancevervoer 10.9, 12.10
cerebrovasculaire aandoeningen *zie:* hersen-
 vaatletsels
chemische inwerking 8.15
chirurgie (spec.) 8.23, 11.16
cholera 9.1
chronische aandoeningen onderste luchtwegen
 (=CARA) 1.6, 6.21, 6.23, 9.6
 sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.16, 7.31
 zie ook: astma; bronchitis
chronische ziekten 6.23
CHT *zie:* congenitale hypothyreoïdie
cliënten 8.25 – 8.27
cocaine 7.19, 8.25
colibacteriën 1.9
collectieve preventie 10.9
complicaties van zwangerschap, bevalling en
 kraambed 7.11, 7.31, 9.6
 zie ook: bevallingen en complicaties van
 zwangerschap, bevalling en kraambed;
 zwangerschapscomplicaties
concertbezoek 4.16
congenitale hypothyreoïdie 8.29
 zie ook: aangeboren ...
consultatiebureauarts, -assistent 11.7
consultatiebureaus voor alcohol en drugs 8.25
 zie ook: verslavingszorg
consultatiebureaus voor zuigelingen en kleuters
 8.30, 10.10
crush letsel 8.16

cultuur, recreatie 3.6, 6.11, 6.15
 cumulatief risico 9.8
 curatieve zorg, uitgaven aan 12.1, 12.5
 curettage 8.24
 cursussen ouder- en kindzorg 10.10
 CVA *zie*: hersenvaatletsels

D

dagbehandeling 10.3 – 10.6
 in verpleeghuizen 8.28, 9.10, 10.6
 zie ook: deeltijdbehandeling
 dagopvangvoorzieningen voor verstandelijk
 gehandicapten 8.27
 dagverpleging 8.21 – 8.23, 10.3, 10.4
 naar diagnose, verrichting 8.24, 9.6
 dans- en disco-avonden 4.16
 darmen en buikvlies, aandoeningen van 9.6
 darmoperaties 8.24
 darmstoornissen, ernstige 6.23
 deeltijdbehandeling 10.8
 zie ook: dagbehandeling
 Defensie, ziekteverzuim 6.14
 delfstoffenwinning 3.6, 6.11
 dementie 9.10
 demografische druk 2.6
 denksport 4.16
 dermatologica *zie*: huid, medicijnen voor
 dermatologie (spec.) 8.23, 11.16
 detailhandel 3.6, 6.11
 diabetes mellitus *zie*: suikerziekte
 diagnose, *gegevens naar - over*
 arbeidsongeschiktheid 6.19, 6.20
 sterfte 7.8 – 7.24
 verpleeghuispatiënten 9.10
 ziekenhuispatiënten 9.5 – 9.7
 diagnostische verrichtingen 8.24
 diensten aan derden 12.13
 dienstverlening 3.6, 6.11, 6.15
 diepvriesmaaltijden 4.3
 dier, als ongevaloorzaak 8.15
 dierenartsen, opleiding 11.14
 dierentuinen 4.16
 diëtetiek 10.10, 12.9
 diëtisten 11.7, 11.14
 difterie 8.31, 9.1
 dioxinen 1.10
 directeuren 11.6, 11.7
 docentenopleiding gezondheidszorg 11.14
 doden in het wegverkeer 7.25, 7.26
 zie ook: wegverkeersslachtoffers
 doe-het-zelven 4.16
 doktersassistent, opleiding 11.15
 doodgeboorte 5.1, 5.2, 5.4, 7.3, 7.4, 7.12

doodsoorzaken hfdst. 7
 doorzicht van water 1.9
 drielingen 5.4
 drinken van alcoholische dranken 4.9, 4.13
 droge dagen 1.11
 drugs, psychische stoornissen door 7.10, 7.11
 drugs, sterfte door 7.19
 drugscliënten 8.25
 duizeligheid met vallen 6.23
 duopraktijken van huisartsen 10.11, 11.9
 duurzaam verblijf en verzorging 12.13

E

echtscheidingen 2.17, 2.18
 eczeem, chronisch 6.23
 eenoudergezinnen 4.1
 eenpersoonshuishoudens 4.1
 zie ook: ongehuwd
 eerste generatie allochtonen 2.12
 eerste-week-sterfte 7.3, 7.4, 7.12
 eerstgeborenen 5.1
 eieren 4.3, 4.4
 eierstokken en eileiders, operaties aan 8.24
 eigen betalingen 12.2, 12.3, 12.6, 12.10,
 12.13
 eiwit 4.5
 elleboog, hardnekkige aandoening 6.23
 elektriciteit, straling, explosie 8.15
 emigratie 2.1, 2.13
 endocriene klieren, operaties aan 8.24
 endocriene, voedings- en stofwisselingsziekten
 7.10, 7.11, 7.31
 endocriene, voedings- en stofwisselingsziekten
 en immuunstoornissen 9.6, 9.10
 endocriene ziekten 6.19, 6.20
 endoscopieën 8.24
 energie-inname 4.5
 enkelvoudige geboorten 5.4
 entadministraties 10.9, 11.7, 12.9
 epidemiologen 11.6
 ergonomen 11.6
 ergotherapeuten 11.7, 11.14
 ergotherapie 10.9
 Europese landen 2.9, 3.7, 5.6, 7.5
 euthanasie 7.20, 7.21
 expertisecentra (onderwijs) 3.1
 exploitatiekosten 12.7, 12.8, 12.10, 12.11
 zie ook: kosten, uitgaven
 exploitatieopbrengsten 12.7 – 12.11
 zie ook: opbrengsten
 exploitatiesaldo 12.7, 12.8, 12.10, 12.11, 12.13
 zie ook: resultaat
 explosie (ongeval) 8.15

Register

extramurale gezondheidszorg 10.9
financiën van 12.9 – 12.11
menskracht in 11.5 – 11.7

F

facilitaire dienstverlening, opleiding 11.15
farmacie 11.14
farmakunde, opleiding 11.14
febris recurrens 9.1
fiets(ers) 4.14
als verkeersslachtoffers 7.25, 7.26, 8.15, 8.17
fijn stof 1.3 – 1.6
financiële baten en lasten 12.11
financiële instellingen 3.6, 6.11, 6.15
financiering van de zorg 12.1 – 12.3, 12.6, 12.10
flexibele arbeidsrelatie 3.4
fluorapplicatie 8.6
foetus, afwijkingen bij 7.12
formatieplaatsen, bezette 11.11
zie ook: bezette arbeidsplaatsen
foto's maken 8.4
fracturen *zie:* botbreuken
frisdranken 4.3, 4.7
fruit 4.4
fulltime werkers 3.4, 11.1, 11.5 – 11.7, 11.11
zie ook: arbeidsduur
functionarissen niet in loondienst 11.11
furanen 1.10
fysieke overbelasting 8.15
fysiotherapeuten 8.4, 10.11, 11.8
contacten met 8.1, 8.2, 8.7
kosten en opbrengsten van 12.11
ongevalslachtoffers bij 8.12
opleiding van 11.13, 11.14

G

galblaasoperaties 8.24
gebak en koek 4.4
gebitsprothesen 6.26 – 6.28, 8.5
gebitsregulatie 8.6
geboortecijfer 2.2, 5.1, 5.5
geboortegewicht 5.7, 5.8, 7.12
geboorteland 2.12
geboortelengte 5.7, 5.8
geboorteoverschot 2.1, 2.2
geboorternummer 5.1, 5.2
geboorteregeling 5.12 – 5.16
geboortetrauma 7.12
geborenen (levend- + dood-) 5.1, 5.2
zie ook: bevallingen
gebouwen, ladders, steigers 7.27

gecombineerde verpleeghuizen 10.6
gedeeltelijke weektaak *zie:* parttime
gediplomeerden 11.15
gedistilleerd 4.7
geestelijke en culturele zorg, personeel voor 11.12
geestelijke gezondheidszorg 10.7, 10.8, 11.4,
financiën van 12.4 – 12.6, 12.8
gehandicapten, semimurale instellingen voor 8.27
zie ook: lichamelijke beperkingen; verstandelijk gehandicapten
gehandicaptenzorg, verstrekkers van 12.4 – 12.6
gehoor 6.24
gehuwd 2.6, 2.8, 2.10, 4.1
gehuwd geweest 2.8
geïntegreerde GGZ-instellingen 10.7, 12.8
zie ook: brede GGZ-instellingen
gele koorts 9.1
gemeentelijke gezondheidsdiensten 10.9, 11.5, 11.6, 12.4 – 12.6, 12.10
gemeenten 6.14, 12.10
zie ook: overheid
gemiddelde levensverwachting 7.1, 7.28
geneeskunde (fac.) 11.14
geneeskundige verzorging, in gezinsbudget 4.3
geneesmiddelen 12.12
leveranciers van 12.4 – 12.6
zie ook: medicijnen
genotmiddelen 4.7
geopereerde patiënten 8.20, 8.21, 8.24
gescheiden 2.6, 2.10
geslaagden 11.13, 11.14
geslachtshormonen 12.12
zie ook: anticonceptiepil; geboorteregeling
geslachtsorganen 8.24, 9.6
gevaarlijk werk 1.13
geweld en zelfverminking 8.13, 8.16
zie ook: moord en doodslag
gewicht (lichaams-) 6.1, 6.2, 6.4, 6.5
gewrichten, operaties aan 8.24
gewrichtsontsteking, chronische 6.23
gewrichtsslijtage van heupen of knieën 6.23
gezellige middag of avond 4.16
gezinsvervangende tehuizen 8.27, 9.9
gezinsverzorging *zie:* thuiszorg
gezond bewegen 4.17
gezondheidscentra 10.11, 11.9
gezondheids- en welzijnszorg 3.6, 6.11, 6.15
gezondheidstoestand, subjectief ervaren 6.6 – 6.8, 8.36
gezondheidswetenschappen, opleiding 11.14
gezondheidszorg
contact met hfdst. 8, 9.6

gezondheidszorg
 financiën van hfdst. 12
 instellingen voor hfdst. 10
 menskracht en opleiding hfdst. 11
 goedaardige nieuwvormingen 9.6
 gokverslaafden 8.25
 graanproducten en bindmiddelen 4.4
 grafische industrie 3.6, 6.11
 griep 7.10, 7.11, 8.35, 9.6
 groenten, peulvruchten en fruit 4.3, 4.4
 groepspraktijken 10.11, 11.9
 grond- en hulpstoffen 12.10
 groothandel 3.6, 6.11
 GVO'er 11.7
 gymnastiek 8.14
 gynaecologie (spec.) *zie: verloskunde en gynaecologie*

H

handaandoening, hardnekkige 6.23
 handel 3.6, 6.11, 6.15
 hart en bloedvaten
 aangeboren afwijkingen van 7.10 – 7.12
 medicijnen voor 8.37, 8.38, 12.12
 ziekten van 6.19, 6.20
 hart en thoracale vaten, operaties aan 8.24
 hart en vaatstelsel, ziekten van 7.8 – 7.11, 7.14, 7.21, 7.31
 zie ook: bloedsomlooporganen, ziekten van de hartig broodbeleg 4.4
 hartinfarct, acuut 6.23, 7.8 – 7.11, 7.15, 7.31
 hartkatheterisatie 8.24
 hartziekten (overige) 6.23, 7.10, 7.11, 8.35, 9.6
 HBO-opleidingen 3.1, 3.2, 11.14
 HBO-verplegende beroepen 11.14
 heelkunde (spec.) *zie: chirurgie*
 helpende, opleiding 11.15
 hemofiliepatiënt, met aids 9.2
 hepatitis A, B en C 9.1
 zie ook: virale hepatitis
 herhalingsconsulten 8.4, 8.10
 herkomst 5.5, 6.25
 hernia (rugbreuk) 6.23
 heropnamen 8.28
 hersenbloeding of herseninfarct 6.23
 hersenletsel, overig 8.16
 hersenschudding 8.16
 hersenvaatletsels 6.23
 sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.15, 7.31
 verpleeghuispatiënten met 9.10
 ziekenhuispatiënten met 9.5, 9.6
 hersenvliesontsteking 7.10, 7.11
 heupen, gewrichtsslijtage van 6.23

heupoperatie, status na 9.10
 hijskraan, takel, lift 7.27
 hockey 8.14
 hoest, verkoudheid, griep, keelpijn, medicijnen tegen 8.37, 8.38
 hoge bloeddruk 6.23, 9.6
 (genees)middelen tegen 8.37, 8.38
 hoger beroepsonderwijs 3.1, 3.2
 zie ook: opleidingsniveau
 homeopathie 8.8
 homeopathische middelen 8.37, 8.38
 homoseksuelen met aids 9.2
 hondsdelheid 9.1
 hoofdpijn, ernstige 6.23
 hoofdverrichting 8.24
 horeca 3.6, 6.11, 6.15
 horen 6.24
 hormonen 8.37, 8.38
 hormoonpreparaten 12.12
 hotelfuncties, personeel met 11.3
 hotelmatige kosten 12.7, 12.8, 12.13
 huid en onderhuids bindweefsel, ziekten van 7.10, 7.11, 7.31, 9.6, 9.10
 huid en subcutis 6.19, 6.20
 huid, medicijnen voor de 8.37, 8.38, 12.12
 huid, operaties aan 8.24
 huidtherapie, opleiding 11.14
 huisartsen 11.8, 11.9, 11.10
 contacten met 8.1 – 8.4
 met apotheek 10.11, 11.8
 ongevalslachtoffers bij 8.12
 opleiding 11.14
 huisartspraktijken 10.11, 11.9
 uitgaven aan 12.4 – 12.6
 huisbezoek 8.4, 10.10
 huishoudelijke werkzaamheden 4.17
 huishoudens 4.1, 4.3
 huishouding, personeel voor 3.6, 11.12
 hulp bij zelfdoding 7.20
 hulpbehoevendheid 6.30, 6.31
 hulpmiddelen, uitgaven voor 12.6
 huwelijksontbindingen 2.17
 huwelijksluitingen 2.17, 2.18
 huwelijksvruchtbaarheidscijfer 5.1
 hygiëne 4.3

I

immigratie 2.1, 2.13
 incontinentie 6.23
 industrie 1.12, 3.6, 6.11, 6.15, 7.27
 infectieziekten 9.1 – 9.3
 infectieuze en parasitaire ziekten 7.10 – 7.12, 7.31, 9.6, 9.10

Register

initiatief tot contact 8.4, 8.10
inkomen, besteedbaar 4.3
inschrijvingen (bij CAD's) 8.25
insectenbeet of -steek 8.15
instellingen, ouderen in / buiten 4.2
instellingen voor
 ambulante verslavingszorg 10.7, 12.8
 geestelijke gezondheidszorg 10.7, 11.4, 12.8
 thuiszorg 10.9, 11.5, 11.7, 12.4 – 12.6, 12.9, 12.10
instellingen voor verstandelijk gehandicapten 8.18, 10.1, 10.2, 10.5
 bewoners van 8.26, 9.9
 menskracht in 11.1, 11.2, 11.3
institutionele huishoudens 4.1, 4.2
interest 12.7, 12.8
 zie ook: rente
intramurale gezondheidszorg 8.9, 10.1 – 10.8
 menskracht in 11.1 – 11.3
intra-uteriene hypoxie 7.12
intraveneuze druggebruikers met aids 9.2
inwendige geneeskunde (spec.) 8.23, 11.16
ischemische hartziekten *zie:* kransvaten, ziekten van de

J

jeugdgezondheidszorg 8.30
jonggehandicapten 6.16

K

kaas 4.3, 4.4
kaderopleiding gezondheidszorg 11.13, 11.14
kanker 6.23
 zie ook: kwaadaardige nieuwvormingen
keel-, neus- en oorheelkunde 8.23, 11.16
keizersnede 5.10, 5.11, 8.24
kiespijn 8.6
kindergeneeskunde (spec.) 8.23, 11.7, 11.16
kinderopvang, verstrekken van 12.4 – 12.6
kinderverlamming 9.1
kinkhoest 8.31, 9.1, 9.3
kleding en schoeisel 4.3
kleuters 7.4, 8.30, 8.31, 10.10
klimaat 1.11
klinische chemie (spec.) 11.6, 11.16
klinische genetica (spec.) 11.16
klinische geriatrie (spec.) 11.16
klinische neurofysiologie (spec.) 11.16
klinische opnamen 8.21 – 8.24, 9.6
klinische plaatsen *zie:* bedden
klinische revalidatie 10.3

knieën, gewrichtsslijtage van 6.23
koek, gebak, zoutjes en chocoladewerk 4.3
koffie 4.7
koolhydraten, inname 4.5
kosten van
 gezondheidszorg 12.1 – 12.6
 verzorgingshuizen 12.4 – 12.6, 12.13
 welzijnszorg 12.1 – 12.6
 zie ook: exploitatiekosten; uitgaven
kraambed, complicaties van 9.6
kraamverpleegkundigen 11.7
kraamverzorgenden 11.7
kraamzorg 10.9, 12.9
kransvaten, ziekten van de
 sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.31
 ziekenhuispatiënten met 9.5, 9.6
kroon (in gebit) 8.6
kunstgebiten 6.26 – 6.28, 8.5
kunstverlossingen 8.24
kwaadaardige nieuwvormingen 6.23
 nieuwe gevallen van 9.8
 sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.17, 7.21, 7.31
 verpleeghuispatiënten met 9.10
 ziekenhuispatiënten met 9.6, 9.7
 lokalisaties:
 alvleesklier 7.8 – 7.11, 7.17
 baarmoeder 7.9, 9.8
 baarmoederhals 7.11, 7.17, 7.31, 8.32
 baarmoederlichaam 7.11
 borst 7.8 – 7.11, 7.17, 7.31, 8.33, 9.8
 dikke darm 7.8 – 7.11, 7.17, 7.31, 9.8
 eierstok 7.9, 7.11, 7.17
 endeldarm en anus 7.8 – 7.11, 7.17, 9.8
 galblaas en galwegen 7.10, 7.11
 huid 9.8
 lever en intrahepatische galwegen 7.10, 7.11
 lip, mond en keel 7.10, 7.11
 luchtpijp (-vertakkingen) en long 7.8 – 7.11, 7.17, 7.31, 9.8
 lymfatisch en bloedvormend weefsel 7.8 – 7.11, 7.17
 maag 7.8 – 7.11, 7.17, 9.8
 nier 7.10, 7.11, 9.8
 prostaat 7.8, 7.10, 7.17, 7.31, 8.34, 9.8
 slokdarm 7.8 – 7.11, 7.17
 strottenhoofd 7.10, 7.11
 urineblaas 7.8 – 7.11, 7.17, 9.8
 zie ook: mammografie; nieuwvormingen; uitstrijkjes
kwik 1.7

L

laboratoriumonderzoek 8.4

laboratoriumpersoneel 11.6
 lager beroepsonderwijs *zie*: opleidingsniveau
 landbouw en visserij 1.12, 3.6, 6.11, 6.15, 7.27
 landsdelen 2.11, 6.12
 langdurige aandoeningen 6.21 – 6.23
 lassakoorts 9.1
 lawaai ondervonden 1.12, 1.13
 laxemiddelen 8.37, 8.38
 leeftijd
 gemiddelde 2.6, 2.17, 7.1
 van moeder 5.1 – 5.3, 5.16
 leeftijdsopbouw (van de bevolking) 2.6 – 2.8
 leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer 5.1
 leerling kraamverzorgenden 11.7
 leerling verpleegkundig, -opvoedkundig en
 -verzorgend personeel 11.3
 leerlingen 3.1, 11.15
 legionella-pneumonie 9.1
 legitimiteit (van geboorte) 5.1, 5.2
 leidinggevend personeel 6.12, 11.7
 lenen van arbeidskrachten 12.10
 lengte (lichaams-) 6.1, 6.3
 leptospirose 9.1
 letsel, aard van 8.16
 levendgeborenen hfdst. 5, 2.1, 9.6
 levenseinde, beslissingen rond 7.20, 7.21
 levensverwachting, gemiddelde 7.1, 7.28
 lever, galblaas en pancreas, aandoeningen van 9.6
 leveraandoeningen, chronische -, en lever-
 cirrose 7.31
 wel/niet onder invloed van alcohol 7.10, 7.11
 leveranciers van geneesmiddelen, enz. 12.4 – 12.6, 12.11
 lichaamsgewicht 4.5, 6.1, 6.2, 6.4
 lichaamslengte 6.1, 6.3
 lichamelijk gehandicapten, woonvormen *en*
 gezinsvervangende tehuizen voor 8.27
 lichamelijke activiteit 4.16, 4.17
 lichamelijke belasting op het werk 1.13
 lichamelijke beperkingen 6.24
 zie ook: (arbeids)gehandicapten
 lichamelijke verzorging 4.3
 locomotorische ziekten 9.10
 logopedisten 11.6, 11.13, 11.14
 long- en luchtwegaandoeningen 8.35
 longemfyseem 6.23
 longkanker *zie*: kwaadaardige nieuwvormingen
 (van) luchtpijp en long
 longontsteking 1.6, 9.6
 sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.16, 7.31
 long-stay ziekenhuizen 10.3
 longziekten en tuberculose (spec.) 8.23, 11.16
 lood 1.7
 loongrens voor ziekenfondswet 3.10

loop van de bevolking 2.1
 lopen 4.14
 zie ook: voetgangers
 luchttemperatuur 1.11
 luchtverontreiniging 1.1 – 1.6
 luchtwegen,
 operaties aan 8.24
 ziekten van bovenste – 9.6
 luchtweginfecties, acute 9.6
 luxaties, behandeling van 8.24

M

maag en slokdarm, operaties aan 8.24
 maag- en darmstoornissen, medicijnen voor 8.37, 8.38, 12.12
 maag-, darm- en stofwisselingsziekten (spec.) 8.23, 11.16
 maagzweer en zweer aan 12-vingerige darm 7.10, 7.11
 maaltijdenverstrekking 10.9, 12.13
 Maas 1.7, 1.8
 maatschappelijk werk 10.9
 maatschappelijk werkenden 11.6, 11.7
 maatschappelijke gezondheidszorg, opleiding 11.14
 machine / gereedschap, ongevalsoorzaak 7.27
 magnetiseurs 8.8
 malaria 9.1
 mamma, aandoeningen van 9.6
 zie ook: kwaadaardige nieuwvormingen van de borst
 mammografieën 8.33
 mazelen 8.31, 9.1
 MBO-opleidingen 11.15
 medici 11.6
 zie ook: artsen
 medicijnen 12.12
 gebruik wel/niet op recept 8.1, 8.2, 8.36 – 8.38
 zie ook: geneesmiddelen
 medisch-administratief personeel 11.6
 medisch behandelde ongevalslachtoffers 8.12
 medische beeldvormende technieken, opleiding 11.14
 medische beslissingen rond levenseinde 7.20, 7.21
 medische biologie, opleiding 11.14
 medische consumptie hfdst. 8
 medische diensten / artikelen, in gezinsbudget 4.3
 medische goederen, uitgaven aan 12.1, 12.6
 medische informatiekunde, opleiding 11.14
 medische microbiologie (spec.) 11.16
 medische verzorging, uitgaven aan 12.1, 12.6

Register

meel en grutterswaren 4.3
meerlinggeboorten 5.4
meerpersoonshuishoudens 4.1
melanoom van huid 7.10, 7.11
meldingsfrequentie (verzuim) 6.13, 6.14
melk en melkproducten 4.3, 4.4
Mekert-banen 11.7
meningococceninfecties *zie*: nekkramp
meningokokken-sepsis 9.1
meningokokkose 9.1
menschkracht hfdst. 11
menstruatiestoornissen en aandoeningen van
(post)menopauze 9.5, 9.6
metaal- en elektrotechnische industrie 3.6, 6.11
meteorologische gegevens 1.11
middelbaar beroepsonderwijs 3.2
migraine 6.23
migratieoverschot 2.1, 2.4
milieu (fysisch) hfdst. 1
milieugezondheidskunde, opleiding 11.14
milt, beenmerg en lymfstelsel, operaties aan
8.24
miltvuur 9.1
minderjarige kinderen betrokken bij echtschei-
ding 2.17
minimumloon 3.10
mist 1.11
misvormingen van het bewegingsapparaat 9.6
mobiliteit 4.14
zie ook: verkeer
moeder 5.1 – 5.3, 9.2
moedermelk 1.10
moedersterfte 7.4
mond, operaties aan 8.24
mondziekten en kaakchirurgie 8.23
mondholte, speekselklieren en kaken, ziekten
van 9.6
mondhygiënist, opleiding 11.14
moord en doodslag 7.10, 7.11, 7.24, 7.31
zie ook: geweld en zelfverminking
motortweewielers 7.25, 7.26, 8.17
museumbezoek 4.16

N

nachtwerk 3.4
nationaliteit 2.16
naturalisaties 2.13
natuurgeneeswijze 8.8
natuur, uitstapjes 4.16
neerslag 1.11
nekaandoening, hardnekkige 6.23
nekkramp 7.10, 7.11, 9.1
neonatale sterfte 7.4, 7.12

netto-vervangingsfactor 5.1
neurochirurgie (spec.) 8.23, 11.16
neurologie (spec.) 8.23, 11.16
neurologische aandoeningen 9.10
neus en neusbijholten, operaties aan 8.24
nier en urineleider, ziekten van 7.10, 7.11
nier en urinewegen, aandoeningen van 9.6
nieroperaties 8.24
niet-gehuwden 4.1
niet-natuurlijke doodsoorzaken 7.8 – 7.12,
7.22 – 7.27, 7.31
niet-Nederlanders 2.13, 5.15
niet-Westerse landen 2.12, 5.5
nieuwvormingen 9.5, 9.6, 9.10
sterfte t.g.v. 7.10, 7.11, 7.14, 7.15
zie ook: kwaadaardige nieuwvormingen
non-Hodgkin-lymfoom 9.8
norm gezond bewegen 4.17
noten 4.3, 4.4
nucleaire geneeskunde (spec.) 11.16

O

oefentherapeuten, opleiding 11.14
OESO-indicator 6.24
ogen, medicijnen voor 8.37, 8.38
omzet, van geneesmiddelen 12.11
oncolytica en immunomodulantia 12.12
ondergewicht 6.1, 6.2, 6.5
ondersteunende diensten 12.4 – 12.6
onderwijs 3.1, 3.2, 3.6, 11.14,
ziekteverzuim, burnout in – 6.14, 6.15
onderwijsniveau *zie*: opleidingsniveau
ongetrouwd 2.6, 2.8, 2.10
zie ook: eenpersoonshuishoudens
ongemakkelijke houding 1.13
ongevallen 8.12 – 8.16
sterfte t.g.v. 7.10, 7.11, 7.22, 7.23
zie ook: verkeersongevallen; wegverkeers-
slachtoffers
ongevalletsels en vergiftigingen 9.5, 9.6,
9.10
zie ook: niet-natuurlijke dood
ontbonden huwelijken 2.17
ontslagen 8.28, 10.3, 10.5, 10.6, 10.8
ontspanning 4.3
ontwikkeling 4.3
ontwrichting 8.16
onverzekerden 3.8
onvolledig omschreven en onbekende (doods)-
oorzaken 7.10, 7.11
oogaandoeningen 9.6
oogheelkunde (spec.) 8.23, 11.16
oogletsel 8.16

oogoperaties 8.24
 ooraandoeningen 9.6
 ooroperaties 8.24
 opbrengsten 12.7, 12.9 – 12.11, 12.13
 open wond 8.16
 openbaar bestuur, sociale verzekeringen 3.6, 6.15
 openbaar vervoer 3.6, 4.14, 6.11
 openbare voorzieningsbedrijven 3.6, 6.11
 operaties 8.20, 8.21, 8.24
 opiaten 7.19, 8.25
 opleidingen 11.13 – 11.16
 opleidingsniveau 3.2
 gegevens naar - over:
 arbeidsgehandicapten 6.25
 (on)gezondheid 6.7, 6.10, 6.12, 6.24, 6.28
 lichaamsbelasting, - activiteit 1.13, 4.17
 medicijngebruik 8.36
 medische consumptie 8.3, 8.5, 8.7, 8.11, 8.19
 preventief onderzoek 8.32 – 8.34
 riskante gewoonten 4.12, 4.13
 opnamen 8.18, 10.1
 in verpleeghuizen 8.28, 10.6, 9.10
 in ziekenhuizen 8.21 – 8.23, 10.3
 na ongevallen 8.15, 8.17
 in andere instellingen 8.26, 8.27, 10.5, 10.6, 10.8
 zie ook: ziekenhuisopnamen
 oppervlakkig letsel 8.16
 oproepkrachten 11.5, 11.11, 12.10
 optometrist, opleiding 11.14
 orgaanletsel 8.16
 organisch psychosyndroom 9.10
 organochloorverbindingen 1.10
 ornithosis / psittacosis 9.1
 orthopedagogische centra 8.26
 orthopedie (spec.) 8.23, 11.16
 orthopedische cebra 9.9
 orthoptisten, opleiding 11.14
 ouderen 2.9, 2.11, 6.29, 6.30
 ouder- en kindzorg 10.9, 10.10, 12.9
 overgewicht 6.1, 6.2, 6.5
 overheid 6.14, 12.1 – 12.3, 12.6, 12.10
 zie ook: Rijk; provincies; gemeenten
 overleden cliënten 8.26, 8.27
 overleden patiënten 8.28, 10.3, 10.5, 10.6, 10.8
 overledenen 2.1, hfdst. 7
 beneden 1 jaar 7.12
 naar doodsoorzaak 7.8 – 7.12
 t.g.v. niet-natuurlijke dood 7.22 – 7.27
 zie ook: sterfte
 overlijden, huwelijksontbinding door 2.17
 ozon 1.1, 1.4 – 1.6

P

paardrijden 8.14
 PAAZ-bedden 10.3
 paramedici, opleiding 11.14
 paramedisch (en medisch hulp)personeel 11.6
 paramedische praktijken 12.4 – 12.6
 paranormale genezers 8.8
 paratyfus A, B en C 9.1
 Parkinson, ziekte van 7.10, 7.11
 particulier verzekerden 3.8
 zie ook: verzekeringsvorm
 particuliere huishoudens 4.1
 particuliere zorgverzekeringen 12.1 – 12.3, 12.6
 parttime werkers 3.4, 11.6, 11.7, 11.11
 zie ook: arbeidsduur
 pathologie (spec.) 11.16
 patiënten, van trombosediensten 10.9
 patiëntenstroom 8.28, 10.3, 10.5, 10.6, 10.8
 zie ook: opnamen; ontslagen; overledenen
 patiënt- c.q. bewonergebonden functies
 personeel met 11.3
 patiëntgebonden kosten 12.7, 12.8
 PCB's (polychloorbifenylen) 1.10
 penicilline 8.37, 8.38
 pensioenpremies 12.10
 percutane vaatinterventie 8.24
 perinatale periode, aandoeningen van de 7.10 – 7.11, 7.31, 9.6
 perinatale sterfte 7.3, 7.4
 periodiek (gebit)onderzoek 8.6
 personeel
 in loondienst 11.1–11.7, 11.11, 11.12, 12.10
 niet in loondienst 11.3, 11.11, 12.10
 voor personeelszaken 11.7
 zie ook: werkzame personen
 personele kosten 12.7, 12.8, 12.10, 12.11, 12.13,
 personenalarmering 10.9
 personenauto's (inzittenden) 4.14, 7.25, 7.26, 8.17
 persoon, als ongevaloorzaak 8.15
 peulvruchten 4.4
 peuters 10.10
 phenylketonurie (PKU) 8.29
 pil, "de" 5.12 – 5.14
 zie ook: geslachtshormonen
 plaats van bevalling 5.9
 plaatsen (capaciteit) 8.26, 10.3, 10.5, 10.6, 10.8, 10.12
 plaspillen 8.37, 8.38
 plastische chirurgie (spec.) 8.23, 11.16
 ploegendienst 3.4
 plotseling en onverwacht overleden 7.20, 7.21

Register

pneumonie *zie*: longontsteking
podotherapeuten, opleiding 11.14
polikliniekbezoeken 8.9, 8.10, 8.12, 10.3, 10.4, 10.9
poliomyelitis 8.31, 9.1
politie, ziekteverzuim 6.14
polsaandoening, hardnekkige 6.23
positie werkring 3.4
postneonatale sterfte 7.4, 7.12
post-operatieve status 9.10
praktijken van vrije beroepsbeoefenaren enz. 10.11, 11.9, 12.4 – 12.6
praktijkopleider, opleiding 11.15
praktijkvorm (huisartsen) 11.9
premies 3.9, 4.3
prenatale huisbezoeken 10.10
preparaten 4.4
pretparken 4.16
preventie, collectieve 10.9
preventieve voorzieningen 8.24
preventieve zorg, uitgaven aan 12.6
privé-ongevallen 7.22, 8.12, 8.13, 8.16
prostaatkanker 8.34
zie ook: kwaadaardige nieuwvormingen van de prostaat
prostaatoperaties 8.24
provincies 2.11, 2.14, 6.14, 12.10
zie ook: overheid
PSA-test 8.34
psoriasis 6.23
psychiatrie (spec.) 8.23, 11.16
psychiatrische deeltijdbehandeling 10.3, 10.4, 10.8
psychiatrische ziekenhuizen 10.1, 10.2, 10.7, 10.8, 11.4, 12.8
patiënten in 8.9, 8.18
psychische aandoeningen en gedragsstoornissen 6.19, 6.20
psychische stoornissen 7.10, 7.11, 7.31, 9.6, 9.10
psychogeriatrische verpleeghuispatiënten 8.28, 9.10, 10.6
psychologen 11.6
psychomotorische therapie, opleiding 11.14
puber- en adolescentensterfte 7.4
publiekrechtelijk verzekeren 3.8
pijn aan tand of kies 8.6
pijn- en symptoombestrijding 7.20, 7.21
pijn- en koortswerende middelen 8.37, 8.38

Q

Q-koorts 9.1
Quetelet-index 6.1, 6.5

R

radiodiagnostiek 8.24, 11.16
radiologie (spec.) 11.16
radiotherapie 8.24, 11.16
rechterlijke macht, ziekteverzuim 6.14
rectum en anus, operaties aan 8.24
regionale instellingen voor beschermd wonen 10.7, 11.4, 12.8
rente, betaald / ontvangen 12.8, 12.10
zie ook: interest
reparatie consumentenartikelen 3.6, 6.11, 6.15
repetierend werk 1.13
restaurantbezoek 4.16
resultaat (bedrijfs-) 12.11
zie ook: exploitatiesaldo
reuma (chronische) 6.23, 9.6
medicijnen tegen 8.37, 8.38
reumatische aandoeningen 6.21
reumatoïde artritis en artrose 6.23, 7.10, 7.11
reumatologie (spec.) 8.23, 11.16
revalidatie (spec.) 11.16
revalidatiedagbehandeling 10.3, 10.4
revalidatie-inrichtingen 10.3
revalidatiezorg, uitgaven aan 12.6
RIAGG's 8.1, 10.7, 11.4, 12.8
risicogroepen voor aids, griep 8.35, 9.2
ritten, van ambulances 10.9
rodehond 8.31, 9.1
roken 4.3, 4.8, 4.12
roomboter 4.3
rugaandoeningen, -klachten 6.23, 9.6
ruggenmerg en ruggenmergkanaal operaties aan 8.24
ruggenmergletsel 8.16
Rijk, het 12.10
ziekteverzuim bij 6.13, 6.14
zie ook: overheid
Rijn 1.7

S

sachariden 4.5
salarisklasse, ziekteverzuim naar 6.13
salarissen 12.10, 12.13
samengestelde gerechten 4.4
samenwonend paar 4.1
schedel, hersenen en hersenvliezen, operaties aan 8.24
Schelde 1.7
scholen 3.1
scholieren / studenten 3.2
schoolkindersterfte 7.4
schoonmaakbedrijven 3.6, 6.11

- schouderaandoening, hardnekkige 6.23
 schuivende/vallende goederen/lading 7.27
 semimurale instellingen voor gehandicapten 8.27
 sex ratio 5.1, 7.1
 shag en pijptabak 4.7
 short-stay ziekenhuizen 8.21 – 8.24, 10.3
 sigaren en sigaretten 4.7
 skeletspierstelsel, geneesmiddelen voor 12.12
 slaap- en kalmeringsmiddelen 8.37, 8.38
 slachtoffers van
 niet-natuurlijke dood 7.8 – 7.11, 7.22 – 7.27
 ongevallen 8.12 – 8.16
 slokdarm, maag en twaalfvingerige darm, ziekten van 9.6
 sneeuwdagen 1.11
 snijgend / stekend object 8.15
 sociaal cultureel werker, opleiding 11.15
 sociaal dienstverlener, opleiding 11.15
 sociaal-economische status *zie*: opleidingsniveau; verzekeringsvorm
 sociaal-geneeskundigen 11.8, 11.14
 sociaal juridisch medewerker 11.15
 sociaal-pedagogisch werker 11.15
 sociale lasten 12.10, 12.13
 sociale verzekering 3.6, 3.9, 12.1 – 12.3, 12.6
 sociale zekerheid 3.8 – 3.10
 sociale zorg, uitgaven aan 12.1, 12.6
 soepen 4.4
 sojaproducten 4.4
 solopraktijken (huisartsen) 10.11, 11.9
 somatische verpleeghuispatiënten 8.28, 9.10, 10.6
 spataderen 8.24
 speciaal onderwijs 3.1
 specialisten 8.4, 11.8
 contacten met 8.1, 8.2, 8.10, 8.11
 ongevalslachtoffers bij 8.12
 opleiding 11.14, 11.16
 per specialisme 8.23, 11.16
 specialistenpraktijken, uitgaven aan 12.4 – 12.6
 speeltuinen 4.16
 spieren, beenderen en bindweefsel, ziekten van 7.10, 7.11, 7.31, 9.6, 9.7, 9.10
 spier - of peesletsel 8.16
 spina bifida 7.12
 spoedeisende hulp 8.12, 8.13 – 8.16
 sport en bewegen, opleiding 11.14, 11.15
 sport, spel en vakantie 4.3
 sportarts, ongevalslachtoffers bij 8.12
 sportbeoefening 4.15, 4.16, 4.17
 sportblessures 8.12 – 8.14, 8.16
 sport- en bewegingsleider 8.15
 sprong, ongevallen door 8.15
 spijsverteringsmiddelen 8.37, 8.38
 spijsverteringsorganen, diagnostische verrichtingen aan 8.24
 spijsverteringsorganen, ziekten van de sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.18, 7.31
 verpleeghuispatiënten met 9.10
 ziekenhuispatiënten met 9.5 – 9.7
 spijsverteringsstelsel, ziekten van 6.19, 6.20
 stafarts, - verpleegkundige 11.7
 stagiaires 11.3, 11.11
 staken van behandeling 7.20, 7.21
 stank ondervonden 1.12, 1.13
 steden, grote 1.5, 2.11
 sterfte hfdst. 7
 sterftecijfer, bruto 2.2, 7.1, 7.2
 naar doodsoorzaken 7.8, 7.9, 7.14 – 7.18, 7.22 – 7.24
 t.g.v. luchtverontreiniging 1.6
 sterftecijfer, gestandaardiseerd 7.1, 7.2
 naar doodsoorzaak 7.14 – 7.18, 7.22 – 7.24
 sterftecijfer, leeftijdsspecifiek 7.5, 7.7
 stikstofdioxide 1.2, 1.4, 1.5
 stilstaand object, ongeval met 8.15
 stoflongen en overige aandoeningen van de ademhalingswegen 9.6
 straatlawaaï 1.12
 straling (zonnestraling) 1.11
 struikelen 8.15
 studenten 3.1, 11.14
 subsidies 12.10, 12.13
 suiker en suikerwerken 4.3, 4.4
 suikerziekte 6.21, 6.23, 8.35
 medicijnen tegen 8.37, 8.38
 sterfte t.g.v. 7.10, 7.11, 7.31
 ziekenhuispatiënten met 9.5, 9.6
 sulfapreparaten 8.37, 8.38
 symptomen 9.6
 symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden 7.10 – 7.12, 7.31, 9.6, 9.10
 systemische hormoonpreparaten 12.12
- T**
- tandartsassistent, opleiding 11.15
 tandartsen 11.6, 11.8
 contacten met 8.1, 8.2, 8.5, 8.6
 opleiding van 11.13, 11.14
 uitgaven aan 12.4 – 12.6, 12.11
 tandheelkunde (fac.) 11.14
 tandsteen verwijderen 8.6
 technisch / huishoudelijk personeel 11.7
 telefonisch contact 8.4
 temperatuur (lucht-) 1.11
 tennis 8.14
 terrein- en gebouwgebonden personeel 11.3

Register

terrein- en gebouwgebonden kosten 12.7, 12.8, 12.13
tetanus 8.31
TGV (Therapeutische Gezinsverpleging) 10.7
thee 4.7
therapeutische middelen, leveranciers van 12.4 – 12.6
therapeutische verrichtingen 8.24
thermische inwerking 8.15
thuis bevallen 5.9
thuishulp A 11.7
thuiszorg, verleende 10.10
thuiszorginstellingen 10.9, 11.5, 11.7
financiën van 12.4 – 12.6, 12.9, 12.10
tiernmoeders 5.1, 5.6
toneelbezoek 4.16
tonsillen en adenoïd 8.24, 9.5, 9.6
trap, val van 8.15
traumatische amputatie 8.16
treinen, trams, metro's 1.12, 4.14
trekken van tand of kies 8.6
trichinose 9.1
trillingen op het werk 1.13
trombosediensten 10.9, 11.5, 11.6, 12.10
tropische dagen 1.11
tuberculose 7.10, 7.11, 9.1
tuin-techniek-onderhoudspersoneel 11.12
tweelinggeboorten 5.4
tyfus 9.1

U

uitgaven 12.1 – 12.6
zie ook: exploitatiekosten; kosten;
uitlijden 8.15
uitkeringen Ziektewet 6.16
uitkeringsgevallen AAW/WAO 6.16 – 6.18
uitlenen eigen personeel 12.10
uitschrijvingen (uit CAD's) 8.25
uitstapjes in natuur 4.16
uitstrijkjes 8.32
uitvoerend personeel 11.7
uitzendbureaus 12.10
uitzendkrachten 11.5, 11.11
uitzetting asielzoekers 2.15
urineverlies, onvrijwillig 6.23
urinenwegen en geslachtsorganen, ziekten van 9.6, 9.7, 9.10
sterfte t.g.v. 7.8 – 7.11, 7.18, 7.31
urinenwegen, verrichtingen aan 8.24
urogenitaal stelsel, ziekten van 6.19, 6.20
urogenitale stelsel, geneesmiddelen voor -, incl. geslachtshormonen 12.12
urologie (spec.) 8.23, 11.16

V

vaccinatiegraad 8.31, 8.35
vakantie, frequentie 4.16
val *zie:* accidentele val
vaste arbeidsrelatie 3.4
vechtsport 8.14
veiligheidskundigen 11.6
verblijfsduur 8.26
zie ook: verpleegduur
verblijfsvergunning asiel 2.15
verbruik 4.7
verdamping 1.11
verdrinking 7.10, 7.11
vergiftiging (accidentele) 7.10, 7.11, 8.16, 9.6
vergoedingen wettelijk budget 12.7, 12.8
vergrijzing 2.9
verhuizingen binnen Nederland 2.14
verhuur en zakelijke dienstverlening 3.6, 6.11, 6.15
verkeer 4.3
wijze van deelneming 4.14, 7.25, 7.26, 8.17
verkeersongevallen 8.12
slachtoffers in ziekenhuizen 8.13, 8.16, 8.17
sterfte t.g.v. 7.10, 7.11, 7.22 – 7.26
zie ook: vervoersongevallen
verkoudheid, geneesmiddelengebruik tegen 8.37, 8.38
verloren levensjaren 7.29 – 7.31
verloskunde en gynaecologie (spec.) 8.23, 11.16
verloskundige verrichtingen 8.24
verloskundigen 10.11, 11.8
kosten en opbrengsten 12.4 – 12.6, 12.11
opleiding van 11.13, 11.14
verocytotoxine producerende E. coli 9.1
verpleegdagen 8.21 – 8.23, 10.2 – 10.9, 11.2
verpleegduur 8.20, 8.26
verpleegduur, gemiddelde 8.18, 8.21, 8.22, 10.1, 10.3
per diagnose / specialisme / verrichting 8.23, 8.24, 9.6, 9.7
verpleeghuisartsen 11.8, 11.14
verpleeghuizen 8.18, 10.1, 10.2, 10.6
financiën van 12.4 – 12.7
menskracht in 3.6, 6.11, 11.1 – 11.3
patiënten en diagnoses 8.28, 9.10
ziekenhuispatiënten naar / uit 8.28
verpleegkundigen 11.6, 11.7, 11.13 – 11.15
verplegend, verzorgend en (para)medisch personeel 11.1 – 11.3
verpleging en verzorging 10.10
verrichtingen 8.24
verslavingsvorm 8.25

- verslavingszorg, instellingen voor 8.25, 10.7, 11.4, 12.8
 verstandelijk gehandicapten 9.9
 gezinsvervangende tehuizen voor 8.27
 verstandelijke beperking 9.9
 verstappen 8.15
 versterkende middelen, zoals vitaminen, mineralen, tonica 8.37, 8.38
 verstuiking, verzwikking 8.16
 verteringen buitenshuis 4.3
 vervoer, opslag en communicatie 3.6, 6.11, 6.15, 7.27
 vervoersongevallen (incl. spoor-, water-, lucht-verkeer) 7.10, 7.11, 7.23, 7.31
 zie ook: verkeersongevallen
 verweduwd 2.6, 2.10
 verwijdering van asielzoekers 2.15, 2.16
 verwijzingen 8.4, 8.10
 verzekeringsvorm 3.8
 gegevens naar - over:
 gezondheidsgegevens 6.7, 6.10, 6.24, 6.28
 lichamelijke activiteit 4.17
 medische consumptie 8.3 – 8.7, 8.10, 8.11, 8.30, 8.36 – 8.38
 preventief onderzoek 8.32 – 8.34
 roken en drinken 4.12, 4.13
 ziekenhuisopnames 8.19, 8.20
 verzorgende beroepen, opleiding 11.15
 verzorging
 opleiding 11.15
 personeel voor 11.7, 11.12
 vanuit verzorgingshuis 10.12
 verzorgingen door thuiszorg 10.10
 verzorgingshuizen 3.6, 10.12
 bewoners 6.29 – 6.31
 financiën van 12.4 – 12.6, 12.13
 menskracht in 6.11, 11.11, 11.12
 verpleeghuispatiënten uit / naar 8.28
 verzorgingshulp 11.7
 verzuimduur, gemiddelde 6.13, 6.14
 verzuimrapporteurs 11.6
 vetten, oliën, sauzen en mayonaise 4.3, 4.4
 vetten en vetzuren, inname 4.5
 virale hemorrhagische koorts 9.1
 virale hepatitis 7.10, 7.11
 zie ook: hepatitis
 vis en visproducten 4.3, 4.4
 vitaminen, mineralen, tonica 4.5, 8.37, 8.38
 vlees(waren), gevogelte en eieren 4.3, 4.4
 vlektyfus 9.1
 vliegtuiglawaai 1.12
 vochtigheid (lucht-) 1.11
 voeding, kosten van 4.3, 12.7, 12.8
 voeding en diëtetiek, opleiding 11.14
 voedingsassistent, opleiding 11.15
 voedings- en genotmiddelenindustrie 3.6, 6.11
 voedingsmiddelen 4.3, 4.4
 voedingsstoffen 4.5
 voedselvergiftiging en voedselinfectie 9.1
 voedselvoorziening 11.12
 voertuig op het werk 1.13
 voetbal 8.14
 voetgangers 4.14, 7.25, 7.26, 8.17
 voetverzorging, opleiding 11.15
 volksverzekeringen 3.9
 volledige dag- / weektaak *zie:* fulltime werkers
 zie ook: arbeidsduur
 volleybal 8.14
 volwassenensterfte 7.4
 voorraadmutaties 12.11
 voortgezet onderwijs 3.1, 3.2
 zie ook: opleidingsniveau
 voortplanting en ontwikkeling, contact in ziekenhuis over 9.6
 vorstdagen 1.11
 vrachtauto's 7.26, 8.17
 vreemd lichaam binnengedrongen 8.15, 8.16
 vruchtbaarheidscijfer 5.1, 5.5
 vrije beroepsbeoefenaren 10.11, 12.4 – 12.6
 vrijetijdsbesteding 4.15, 4.16, 4.17
 vrijwilligers 11.11
 vuil werk 1.13
 vullen van tand of kies 8.6
 vwo/havo/mavo 3.1, 3.2
 zie ook: opleidingsniveau
- W**
- Wachtgeldverzekering 3.9
 waterschappen, ziekteverzuim 6.14
 waterverontreiniging 1.7, 1.8
 weekeinde, werk in 3.4
 wegverkeersslachtoffers 7.8 – 7.11, 7.25, 7.26, 8.17
 zie ook: verkeersongevallen; vervoersongevallen
 weke delen, operaties aan 8.24
 welzijnszorg, uitgaven aan 12.1 – 12.6
 werkbelasting, lichamelijke 1.13
 werkloosheidsverzekering 3.9
 werklozen, geregistreerde 3.3
 werknemers 3.4, 6.12, 6.17, 10.10
 werknemersverzekeringen 3.9
 werkzaamheden op werk of school 4.17
 werkzame beroepsbevolking 3.4, 3.6
 werkzame personen 3.5, 11.1, 11.4, 11.5, 11.7
 westerse landen 2.12, 5.5
 Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering
 Zelfstandigen 3.9, 6.16

Register

Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering 3.9, 6.16 – 6.18
Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten 6.16
wetenschappelijk onderwijs 3.1, 3.2, 11.14, 12.14, 12.15
 zie ook: opleidingsniveau
wettelijk budget 12.7, 12.8, 12.9
wiegen voor gezonde zuigelingen 10.3
wiegendood (SIDS) 7.10 – 7.13
woning 4.3, 10.12
woonongemakken 1.12
woonvormen voor lichamelijk gehandicapten 8.27
woon-werkverkeer 4.17
wijkverpleegkundigen 11.7
wijkziekenverzorgenden 11.7
wijn 4.7

Y

ijsdagen 1.11
Ijsselmeer 1.7
ijzer 4.5

Z

zaalvoetbal 8.14
zelfdoding 7.8 – 7.11, 7.22, 7.24
 hulp bij 7.20
 incl. pogingen 9.4
 verloren levensjaren t.g.v. 7.31
zelfmedicatie 4.3
zelfstandig wonende bejaarden 4.2
zelfstandigen 3.4
zenuwen, middelen tegen de 8.37, 8.38
zenuwletsel 8.16
zenuwstelsel,
 aandoeningen van 9.6
 angeboren afwijkingen van 7.10, 7.11
 geneesmiddelen voor 12.12
 operaties aan 8.24
zenuwstelsel en zintuigen, ziekten van 6.19, 6.20, 9.6, 9.7, 9.10
 sterfte t.g.v. 7.10 – 7.12, 7.21, 7.31
zenuw- en zielsziekten (spec.) 11.16
ziekenbedden (in verzorgingshuizen) 10.12

ziekenfondsen 12.10, 12.11
ziekenfondspremies 3.9
ziekenfondsverzekerden 3.8
 zie ook: verzekeringsvorm
Ziekenfondswet 3.9
ziekenhuisapotheken 10.11
ziekenhuisopnamen (POLS) 8.1, 8.15, 8.19, 8.20
 zie ook: opnamen
ziekenhuispatiënten (LMR) 8.21 – 8.24
 naar diagnose 9.5, 9.6, 9.7
 t.g.v. luchtverontreiniging 1.6
 verrichtingen bij 8.24
ziekenhuizen 8.9, 8.18, 8.21, 10.1 – 10.4
 bevallen in 5.9
 financiën van 12.4 – 12.7
 menskracht in 3.6, 6.11, 11.1, 11.3
 ongevalslachtoffers in 8.12, 8.13 – 8.16
ziekenverzorgenden 11.15
(ziek)meldingsfrequentie 6.13, 6.14
ziektelastenverzekering 3.8, 4.3
 zie ook: verzekeringsvorm
ziekteverzuim 6.11 – 6.14
Ziektewet 6.16
zien 6.24
zingen, muziek maken 4.16
zintuiglijke organen, geneesmiddelen voor 12.12
zomerse dagen 1.11
zonneshijns 1.11
zorghulp, opleiding 11.15
zorgrekeningen 12.1 – 12.6
zuigelingen 4.6, 8.30, 8.31, 10.10
zuigelingensterfte 7.3 – 7.5, 7.10 – 7.12
zuurgraad 1.9
zwaar werk 1.13
zwangerschap, bevalling en kraambed 6.19, 6.20
zwangerschapscomplicaties 7.12, 9.6
 zie ook: complicaties van zwangerschap, bevalling en kraambed
zwangerschapsduur, korte 7.12
zwangerschapsgymnastiek 10.10
zwangerschap- en bevallingsverlof 6.11, 6.13
zware drinkers 4.9, 4.11, 4.13
zware metalen 1.7
zware rokers 4.8, 4.10, 4.12
zwemmen 8.15
zwemwaterkwaliteit 1.9